

ศึกษาตัวละครเด็กในพระราชนิพนธ์บทละครสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น
: กรณีการสงเคราะห์เด็ก

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร
ปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย
มหาวิทยาลัยทักษิณ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ได้รับทุนอุดหนุนการทำวิจัย ประจำปี 2550
จากมหาวิทยาลัยทักษิณ

ใบรับรองวิทยานิพนธ์
ปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย
มหาวิทยาลัยทักษิณ

ชื่อวิทยานิพนธ์ : การศึกษาตัวละครเด็กในพระราชนิพนธ์บทละครสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น :
กรณีการสงเคราะห์เด็ก

ชื่อ-ชื่อสกุลผู้ทำวิทยานิพนธ์ : นางสาวสมพิส พรหมทอง
อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์

..... ประธานที่ปรึกษา
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์นิดา มีสุข)

..... กรรมการที่ปรึกษา
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์จำเริญ แสงดวงแข)

มหาวิทยาลัยทักษิณอนุมัติให้รับวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย ของมหาวิทยาลัยทักษิณ

(.....)

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

สำเร็จการศึกษา เมื่อวันที่.....เดือน.....พ.ศ.

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยทักษิณ

บทคัดย่อ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ เป็นการศึกษาตัวละครเด็กในพระราชนิพนธ์บทละครสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น : กรณีการสงเคราะห์เด็ก โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการสงเคราะห์ตัวละครเด็กในพระราชนิพนธ์บทละครสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น โดยเสนอผลการศึกษาแบบพรรณนาวิเคราะห์

ผลการศึกษาตัวละครเด็ก 10 ตัว คือ หนูมาน สีดา มัจฉานุ พระมงกุฎ อุษบา บุษบา สังคามาระตา สียะตรา พระสังข์ และพระนารายณ์ธิเบศร์ พบว่า สถานการณ์ที่เป็นเหตุให้ต้องมีผู้สงเคราะห์เกิดจากเด็กมีปัญหาครอบครัวแตกแยก เด็กถูกทอดทิ้งตั้งแต่วัยทารก เด็กที่บิดามารดาไม่สามารถเลี้ยงดูได้ด้วยเหตุจำเป็น เด็กเดินทางพลัดหลง ลักษณะการสงเคราะห์ พบการให้เด็กอยู่ในอุปการะของบุคคลที่เหมาะสม การรับเด็กเป็นบุตรบุญธรรม การสงเคราะห์เด็กที่บิดามารดาหรือผู้ปกครองอยู่ในภาวะยากลำบาก ส่วนการสงเคราะห์เด็กภายในครอบครัว ไม่ปรากฏในส่วนของคุณภาพความสัมพันธ์ระหว่างผู้สงเคราะห์และเด็ก พบว่ามีความรักความผูกพัน อบรมสั่งสอนให้วิชาความรู้ ดูแลให้ที่อยู่อาศัย ดูแลให้อาหาร จัดหาเครื่องใช้ พฤติกรรมของเด็กระหว่างการสงเคราะห์ พบว่ามีพฤติกรรมด้านการตอบแทนบุญคุณ การรู้บุญคุณ ความจงรักภักดี ความตั้งใจเรียน หมั่นฝึกฝนความรู้ความสามารถ ผลจากการสงเคราะห์ที่เกิดกับผู้ให้สงเคราะห์ มีทั้งทางบวกและทางลบดังนี้ ผลทางบวก ได้แก่ มีความสุขที่ได้ช่วยเหลือเด็กให้พ้นจากความทุกข์ยาก ช่วยให้ผู้ที่ไม่มียุติธรรมได้สมหวังในการรับบุตรบุญธรรมไปเลี้ยง ได้ช่วยเหลือเกื้อกูลบุตรหลานสืบสายโลหิต ได้รับการดูแลปรนนิบัติรับใช้เป็นการตอบแทน ทำให้มีมิตรภาพเพิ่มขึ้น ผลทางลบ ได้แก่ เสียชีวิต ผลจากการสงเคราะห์ที่เกิดกับผู้รับการสงเคราะห์ ได้แก่ ทำให้มีชีวิตอยู่รอด ได้วิชาความรู้ทำให้มีความเฉลียวฉลาด ได้ใช้ชีวิตที่เหมาะสมตามที่ผู้สงเคราะห์จัดการให้ ได้มีโอกาสพบกับบิดามารดาหรือญาติพี่น้องที่แท้จริง

Abstract

This thesis was a study of the child characters in the plays composed by the monarchs of the early Rattanakosin period: case study of child welfare, with objective of studying the welfare of the child characters in the said plays. The findings of the study were presented in the form of descriptive analysis.

The ten child characters studied were Hanuman, Sida, Majchanu, Phra Mongkut, Usa, Busaba, Sankamarata, Siyatra, Phra Sung, and Phra Narai Tibesara. The findings of the study were as follows. The situations necessitating helpers for the children arose out of broken homes. The children were deserted from infancy. The parents were incapable of raising their children out of some necessities. The children became strays. These types of welfare were found. The children were put under the care of some suitable persons. Some children were adopted. The children were helped whose parents or guardians were in difficult situations. No case was found of welfare given to children within a family. As for ties between welfare givers and children, the following acts were found: love and bond, instructing and educating, providing accommodations, food giving, and arranging for suitable marriage partners. The children's behaviors in the course of the welfare rendered were found to be the following: requital of kind things done, gratitude, loyalty, devotion to learning, and diligent practice of knowledge and competency acquired. The results for those helping with the welfare were positive as well as negative. The helpers were happy to rescue the children from hardships. Those childless had their wish fulfilled upon gaining adopted children. Those of younger generations received support, and the helping seniors were cared for and served subsequently in return. More friendship resulted. On the negative side, death naturally came. Those on the receiving end of the welfare experienced the following. They continued to live. They gained knowledge and subsequently wisdom. They married suitable partners as arranged by their benefactors. They had chances to meet their biological parents and relatives by blood.

ประกาศคุณูปการ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลงได้ด้วยความเมตตา กรุณา และสละเวลาอันมีค่ายิ่งในการให้คำปรึกษา แนะนำแนวทางในการศึกษาค้นคว้า ตลอดจนตรวจแก้ไข ปรับปรุงข้อบกพร่องต่าง ๆ และได้ให้กำลังใจมาโดยตลอด จนทำให้วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลุล่วงไปด้วยดียิ่ง จากผู้ช่วยศาสตราจารย์ นิดา มีสุข ประธานกรรมการที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ และผู้ช่วยศาสตราจารย์จำเริญ แสงดวงแข กรรมการที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ ผู้วิจัยซาบซึ้งและขอกราบขอบพระคุณเป็นอย่างสูงไว้ ณ โอกาสนี้

ขอกราบขอบพระคุณรองศาสตราจารย์ยุรฉัตร บุญสนิท และผู้ช่วยศาสตราจารย์นิพนธ์ ทิพย์ศรีนิมิต กรรมการสอบที่แต่งตั้งเพิ่มเติม ซึ่งกรุณาให้คำแนะนำและตรวจสอบเพื่อประโยชน์ในการนำไปปรับปรุงแก้ไขข้อบกพร่องต่าง ๆ จนทำให้วิทยานิพนธ์ฉบับนี้มีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น

ขอกราบขอบพระคุณคณาจารย์ทุกท่านที่ได้ประสิทธิ์ประสาทวิชาให้แก่ผู้วิจัยตั้งแต่เยาว์วัยจนถึงปัจจุบัน

ขอกราบขอบพระคุณผู้อำนวยการสมเจตน์ กิ่งเซ่ง และคณะครูโรงเรียนบ้านโรงเหล็ก ที่เคารพรักและนับถือทุกท่านที่ให้กำลังใจมาโดยตลอด

ขอขอบคุณกัลยาณมิตร คุณสายพิมพ์ แก้วทองดี คุณศุภวรรณ มีแก้ว และคุณภัสร์ธิดา ฉลองเดช ที่ให้กำลังใจแก่ผู้วิจัยด้วยดีตลอดมา

ขอขอบพระคุณดาบตำรวจอรุณ พรหมทอง และเด็กหญิงอาภาณี พรหมทอง ที่เป็นขวัญและกำลังใจแก่ผู้วิจัยจนสามารถทำวิทยานิพนธ์ฉบับนี้จนสำเร็จลุล่วง

คุณค่าอันพึงมีจากวิทยานิพนธ์นี้ ผู้วิจัยขอมอบเป็นเครื่องบูชาพระคุณแด่ คุณแม่เอื้อมอนุจร คุณแม่ประดับ พรหมทอง ดวงวิญญาณคุณพ่อจวน อนุจร คุณพ่อพรหมยุทธ พรหมทอง ผู้ที่ให้ชีวิต ให้ความรัก ความอบอุ่น ดูแลเอาใจใส่ด้วยความห่วงใยเสมอมา จนผู้วิจัยสามารถดำรงตนได้ประสบความสำเร็จ

ด้วยความปรารถนาดีของผู้มีพระคุณทุกท่านส่งผลให้ผู้วิจัยสามารถประสบความสำเร็จในด้านการศึกษาและหน้าที่การงานได้อย่างภาคภูมิใจ จึงขอกราบขอบพระคุณไว้ ณ ที่นี้

สมพิส พรหมทอง

สารบัญ

บทที่	หน้า
1 บทนำ.....	1
ภูมิหลัง	1
วัตถุประสงค์ของการวิจัย.....	7
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับการวิจัย.....	7
ขอบเขตของการวิจัย.....	7
ขอบเขตด้านข้อมูล	7
ขอบเขตด้านเนื้อหา	8
นิยามศัพท์เฉพาะ	8
ข้อตกลงเบื้องต้น	9
วิธีการดำเนินการวิจัย.....	9
2 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	10
เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวกับการสงเคราะห์เด็ก.....	10
เอกสารที่เกี่ยวกับการสงเคราะห์เด็ก.....	10
งานวิจัยที่เกี่ยวกับการสงเคราะห์เด็ก	13
เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวกับพระราชนิพนธ์ทละคร.....	15
เอกสารที่เกี่ยวกับพระราชนิพนธ์ทละคร.....	15
งานวิจัยที่เกี่ยวกับพระราชนิพนธ์ทละคร.....	20
เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวกับการวิเคราะห์ตัวละครในวรรณคดี	23
เอกสารที่เกี่ยวกับการวิเคราะห์ตัวละครในวรรณคดี	23
งานวิจัยที่เกี่ยวกับการวิเคราะห์ตัวละครในวรรณคดี	25
3 ศึกษาตัวละครเด็กในพระราชนิพนธ์ทละครสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น : กรณีการ สงเคราะห์เด็ก.....	28
หนูมาน	28
สีดา	41
มัจฉานุ	51

สารบัญ (ต่อ)

บทที่	หน้า
พระมงกุฎ	58
อุษา	67
สังคามาระตา	79
นุชปา	87
สี่ะตรา	102
พระสังข์	106
พระนารายณ์วิเศษ	127
4 บทย่อ สรุปผล อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ	136
บทย่อ	136
สรุปผล	138
อภิปรายผล	139
ข้อเสนอแนะ	140
บรรณานุกรม	142
ประวัติย่อผู้วิจัย	146

บทที่ 1

บทนำ

ภูมิหลัง

วรรณคดีเป็นมรดกทางวัฒนธรรมอันล้ำค่าของชาติที่มนุษยสร้างสรรค์ขึ้นมา เพราะวรรณคดีทำให้ผู้อ่านได้รับความเพลิดเพลิน ได้ความรู้ ได้รู้จักชีวิตเรื่องราวความเป็นอยู่ของมนุษย์ในยุคสมัยเดียวกับกวี ดังที่ ม.ล.บุญเหลือ เทพสุวรรณ¹ กล่าวถึงวรรณคดี สรุปได้ว่า วรรณคดีเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรม หรือระบบชีวิตของชุมชน ทุกชุมชน ทุกสังคม มีวรรณคดีในรูปแบบใดรูปแบบหนึ่ง ถือได้ว่า วรรณคดีเป็นส่วนหนึ่งของชีวิตจริง นอกจากนี้ วรรณคดียังเป็นเครื่องสื่อความหมาย หรือสื่อสารระหว่างผู้แต่งกับผู้อ่าน ส่วนสารที่วรรณคดีสื่อคือ เรื่องราวของมนุษย์ การศึกษาวรรณคดีจึงเป็นการศึกษาชีวิตของมนุษย์ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของริ้นฤทัย สัจจพันธุ์² ที่แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับวรรณคดี สรุปได้ว่า ผู้แต่งวรรณคดีมีความคิดสร้างสรรค์ จินตนาการเรื่องมาจากความจริงรอบตัวโดยมองเห็นภาพของสิ่งต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นรอบตัวอย่างลึกซึ้ง เข้าใจความคิดของมนุษย์ และเข้าใจความเป็นจริงแห่งชีวิต ผู้แต่งจึงสะท้อนความจริงหลายมิติในวรรณคดีโดยใช้ตัวอักษรสลักเสลาความจริงนั้นอย่างงดงาม

ในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้นถือเป็นยุคทองแห่งวรรณคดี โดยเฉพาะอย่างยิ่งละครเป็นที่นิยมกันมาก โดยมีพระมหากษัตริย์เป็นองค์อุปถัมภ์ เช่น พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกทรงพระราชนิพนธ์บทละครเรื่องรามเกียรติ์ และให้ตราไว้เป็นฉบับสำหรับพระนคร ดังที่ เปลื้อง ฉนวนคร ได้กล่าวถึง พระราชนิพนธ์บทละครเรื่องรามเกียรติ์ ไว้ดังนี้

สมเด็จพระพุทธยอดฟ้าได้โปรดให้พระบรมวงศานุวงศ์และข้าราชการบริพาร ที่มีความสามารถในทางอักษรศาสตร์ช่วยกันนิพนธ์ ส่วนพระองค์นั้นได้ทรงเอาเป็นพระธุระในการตรวจแก้ บางตอนก็ทรงนิพนธ์โดยพระองค์เอง แต่ใครจะได้เป็นผู้แต่งตอนใดบ้างนั้น ไม่มีหลักฐานปรากฏ ทำนองกลอนโดยทั่วไป ควรนับได้ว่าเป็นกลอนบทละครที่ดีที่สุด

¹ม.ล.บุญเหลือ เทพสุวรรณ. วิเคราะห์วรรณคดีไทย. 2543. หน้า 1-4.

²ริ้นฤทัย สัจจพันธุ์. “วรรณคดีสะท้อนความจริงของชีวิต,” ใน สีสรรพวรรณศิลป์. 2540.

ได้เรื่องหนึ่ง ถ้อยคำที่นำมาใช้ล้วนมีน้ำหนักและได้ความดี กระบวนกลอนราบรื่น ไม่ตะกุกตะกัก ดังกลอนบทละครสมัยกรุงศรีอยุธยา¹

พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย ได้ฟื้นฟูปรับปรุงบทละคร โดยเฉพาะอย่างยิ่ง พระราชนิพนธ์บทละครเรื่อง อิเหนา และตราไว้เป็นฉบับสำหรับพระนครเช่นเดียวกับรามเกียรติ์ ดังที่ สมพันธ์ เลขาพันธ์ ได้กล่าวถึงประวัติของวรรณคดีเรื่องอิเหนาไว้ว่า

อิเหนาเป็นวรรณกรรมที่มีฉบับมาแต่ครั้งศรีอยุธยา ได้ปรับปรุงในสมัยต่อมาและ ยุติการปรับปรุงแก้ไขในรัชกาลที่ 2 ทั้งนี้เพราะพระราชนิพนธ์บทละครอิเหนาฉบับนี้ สมบูรณ์ด้วยรสวรรณคดี และสอดคล้องกับการเล่นละครทุกประการ

สมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพกล่าวว่า ในการทรงพระราชนิพนธ์บทละคร รัชกาลที่ 2 นั้น ทรงเลือกสรรเจ้านาย และข้าราชการที่เป็นกวีชำนาญกลอนไว้สำหรับ ทรงปรึกษากล่าวว่ามี 7 คนด้วยกัน ที่ทราบแน่ คือกรมหมื่นเจษฎาบดินทร์ เจ้าฟ้ากรม หลวงพิทักษ์มนตรี ขุนสุนทรโวหาร(ภู่) และอาจมีกรมหมื่นสุนทรรักษา และพระยาไชย วิจิต (เผือก) ด้วย ตอนใดที่ไม่ทรงพระราชนิพนธ์เองก็พระราชทานให้กวีเหล่านั้นรับตัด ตอนไปแต่งแล้วนำมาอ่านถวายในที่ประชุมกวีหน้าพระที่นั่งเพื่อช่วยกันแก้ไขอีกชั้นหนึ่ง²

คมทวน คันธนู³ ได้กล่าวถึงพระราชนิพนธ์บทละครของพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย สรุปได้ว่า สมัยนี้เป็นยุคทองของวรรณคดี พระองค์ทรงสั่งตัดทางกลอนบทละคร มากกว่าอย่างอื่น ทั้งละครนอกละครใน บทละครว่าเรื่องอิเหนาถือว่าเป็นยอดแห่งละครว่า มีผู้นิยมอ่านกันมาก ได้มีการพิมพ์หลายครั้ง นอกจากบทละครเรื่องอิเหนาแล้วบทละครที่มีชื่อเสียงของพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย ได้แก่ สังข์ทอง ไกรทอง คาวี มณีพิชัย ไชยเชษฐา ซึ่งเป็นบทละครนอก สันนิษฐานว่าทรงนิพนธ์เรื่อง ไชยเชษฐาก่อน แล้วพระราชนิพนธ์เรื่องอื่น ๆ ต่อมา บทละครทั้งหมดมีสังข์ทองเท่านั้นที่พระราชนิพนธ์ตั้งแต่ต้นจนจบ นอกนั้น ทรงแต่งเพิ่มเติมจากเรื่องเล่าสำหรับละครเฉพาะตอน

¹ เปลื้อง ณ นคร. ประวัติวรรณคดีไทย. 2545. หน้า 220.

² สมพันธ์ เลขาพันธ์. วรรณกรรมสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น. 2530. หน้า 94 – 95.

³ คมทวน คันธนู. วิเคราะห์วรรณคดีโดยวิธีประวัติศาสตร์ยุคสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้นถึงแผ่นดินพระจอมเกล้า. 2541. หน้า 43 – 48.

นอกจากบทละครนอกทั้ง 5 เรื่องแล้ว พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว ซึ่งขณะนั้นดำรงพระอิสริยยศเป็นกรมหมื่นเจษฎาบดินทร์ ยังทรงพระนิพนธ์บทละครนอกเรื่อง สังข์ศิลป์ชัย ถวายอีกเรื่องหนึ่ง รวมเป็น 6 เรื่อง

พระราชนิพนธ์บทละครพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย ได้รับความนิยมนมาก กิจการละครเฟื่องฟูทั้งละครในและละครนอก ดังที่เบญจวรรณ ฉัตรเนตร ให้ความเห็นเกี่ยวกับบทละครนอกว่า

พระราชนิพนธ์บทละครนอกถ่ายทอดชีวิตจิตใจของคนไทยออกมาได้ดีเยี่ยม ทำให้แลเห็นลักษณะสังคมไทยได้อย่างชัดเจน ให้ปรัชญา ให้แง่คิดที่ควรนำมาเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิต ลักษณะนิสัยใจคอของตัวละครมีความสมจริง มีชีวิตชีวา ลักษณะภาษา ให้ภาพพจน์ สำนวนโวหารต่าง ๆ ไพเราะ คมคาย เหมาะเจาะ เข้ากับบทบาทของตัวละคร หรือภาวะเหตุการณ์ได้อย่างแนบเนียน การดำเนินเรื่องรวดเร็วรัดกุม มีลักษณะเร้าใจให้ติดตาม คำพูดของตัวละครมีลักษณะชาวบ้าน เผ็ดร้อน เข้มข้น ความดีเด่นของพระราชนิพนธ์บทละครนอกเป็นที่ยอมรับกันอย่างกว้างขวาง¹

ในการศึกษาวรรณคดีนั้น ตัวละครเป็นองค์ประกอบที่สำคัญอย่างหนึ่ง ดังที่ กุหลาบ มัลลิกะมาส² กล่าวถึงตัวละครสรุปได้ว่า ตัวละครคือผู้มีบทบาทในเรื่อง ผู้แต่งจะเป็นผู้สร้างตัวละครให้มีตัวตน มีชีวิตชีวาอย่างแท้จริง จนทำให้ผู้อ่านรัก หรือชัง สงสาร เห็นใจตัวละครเหล่านั้น ตัวละครในเรื่องจะต้องเหมือนมนุษย์แต่จะต้องไม่ใช่มนุษย์จริงหรือคนใดคนหนึ่งจริง ๆ แต่มีลักษณะสมจริง จึงมีความคิด ความต้องการอย่างมนุษย์จริง เช่น ต้องการความรัก ต้องการเพื่อนที่เข้าใจ ต้องการความบันเทิง ต้องการเสรีภาพ เป็นต้น วรรณคดีจึงต้องอาศัยบทบาทและลักษณะนิสัยของตัวละครเป็นส่วนสำคัญ ความสนใจของผู้อ่านส่วนใหญ่ย่อมขึ้นอยู่กับตัวละคร ตัวละครจึงเป็นส่วนสำคัญที่ทำให้ผู้อ่านสนใจหรือนิยมชมชอบวรรณคดีเรื่องใดเรื่องหนึ่งเป็นพิเศษ ทั้งยังทำให้คุณค่าของวรรณคดีแต่ละเรื่องเด่นขึ้นหรือด้อยลงได้

จึงกล่าวได้ว่า ตัวละคร นอกจากจะมีความสำคัญในฐานะเป็นองค์ประกอบของวรรณคดีแล้วยังมีความสำคัญในฐานะเป็นตัวแทนมนุษย์ในสังคม อีกทั้งเป็นผู้ถ่ายทอดด้วยตัวละครที่ก่อสร้างขึ้นมาแต่ละตัว จึงเป็นประสบการณ์ในชีวิตของเขาไม่ว่าจะเป็นตัวละครเด็กและ

¹ เบญจวรรณ ฉัตรเนตร. พระราชนิพนธ์บทละครนอกในรัชกาลที่ 2 : การศึกษาในเชิงวิจารณ์. 2517. หน้า 5.

² กุหลาบ มัลลิกะมาส. วรรณคดีวิจารณ์. 2524. หน้า 112 – 114.

ผู้ใหญ่ ฉะนั้นบทบาท ลักษณะพฤติกรรมของตัวละครย่อมสะท้อนให้เห็นโลกทัศน์ ค่านิยม ของคนในสังคมนั้น

ตัวละครเด็กเป็นตัวละครอีกกลุ่มหนึ่งที่มีบทบาทสำคัญต่อการดำเนินเรื่อง มีวรรณคดีไทย หลายเรื่อง que เริ่มต้นชีวิตของตัวละครด้วยชีวิตในวัยเด็ก โดยที่กวีได้ถ่ายทอดให้เห็นบทบาทสำคัญที่เป็นตัวดำเนินเรื่อง เรื่องราวของเด็กในวรรณคดีไทยก็คือชีวิตเด็กในยุคสมัยเดียวกับกวี ซึ่งชีวิตจริงของคนเราทุกคนเริ่มต้นที่การเป็นเด็กมาก่อนแล้วเจริญเติบโตขึ้นมาเป็นผู้ใหญ่ การที่ผู้ใหญ่จะมีคุณภาพหรือไม่ก็เริ่มต้นที่เด็กมาก่อน เพราะเด็กคือผู้ที่เติบโตเป็นผู้ใหญ่และทำหน้าที่แทนสืบไปภายหน้า ดังนั้นเมื่อเด็กเกิดมาจึงเป็นหน้าที่ของผู้ใหญ่ที่จะอบรมเลี้ยงดูเด็กเพื่อให้ผู้ใหญ่ที่มีคุณภาพของชาติต่อไป ดังพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวในรัชกาลปัจจุบัน พระราชทานเนื่องในงานวันเด็ก ปีเด็กสากล พุทธศักราช 2522 ความว่า

เด็กเป็นผู้ได้รับช่วงทุกสิ่งทุกอย่างต่อจากผู้ใหญ่ รวมทั้งภาระรับผิดชอบในการธำรงรักษาอิสรภาพและความสงบสุขของบ้านเมือง ดังนั้นเด็กทุกคนจึงสมควรและจำเป็นที่จะต้องได้รับการอบรมเลี้ยงดูอย่างถูกต้องเหมาะสม ให้มีความสามารถสร้างสรรค์ประโยชน์ต่าง ๆ พร้อมทั้งการฝึกหัดขัดเกลาคิดจิตใจให้ประณีต ให้มีความศรัทธามั่นคงในคุณความดี มีความประพฤติเรียบร้อยสุจริต และมีปัญญาฉลาดแจ่มใสในเหตุในผล หน้าที่นี้เป็นของทุกคนที่จะต้องร่วมมือกันกระทำโดยพร้อมเพรียงสม่ำเสมอ ผู้ที่เกิดก่อน ผ่านชีวิตมาก่อนจะต้องคอยสงเคราะห์อนุเคราะห์ผู้เกิดตามมาภายหลัง ด้วยการถ่ายทอดความรู้ความดี และประสบการณ์อันมีค่าทั้งปวงให้ ด้วยความเมตตาเอ็นดู และด้วยความบริสุทธิ์ใจให้เด็กได้ทราบ ได้เข้าใจ และสำคัญที่สุด ให้เขารู้จักคิดด้วยเหตุผลที่ถูกต้อง จนสามารถเห็นจริงด้วยตนเองได้ในความเจริญและความเสื่อมทั้งปวง

โดยนัยนี้ บิดามารดาจึงต้องสอนบุตรธิดา พี่จึงต้องสอนน้อง คนรุ่นใหญ่จึงต้องสอนคนรุ่นเล็ก และเมื่อคนรุ่นเล็กเป็นผู้ใหญ่ขึ้น จึงต้องสอนคนรุ่นต่อ ๆ ไป ไม่ให้ขาดสาย ความรู้ ความดี ความเจริญของงามทั้งมวลจึงจะแผ่ไพศาลไปได้ ไม่มีประมาณเป็นพื้นฐานของความพัฒนาผาสุกอันยั่งยืนสืบไป¹

จากพระราชดำรัสที่ทรงกล่าว ถือได้ว่าเด็กเป็นบุคคลสำคัญที่จะต้องดูแลเอาใจใส่ ให้การสงเคราะห์เมื่อประสบปัญหาความทุกข์ยาก เพื่อให้เขาเติบโตขึ้นมาเป็นผู้ใหญ่ที่ดีมีคุณภาพ

¹สำนักพระราชเลขานุการ. ประมวลพระบรมราโชวาทและพระราชดำรัส. 2531. หน้า 219.

ในวรรณคดีไทยหลายเรื่องมีการสังเคราะห์เด็กสอดแทรกในเรื่องหลายตอน เช่น บทละครนอก เรื่องสังข์ทอง ตอนนางจันท์เทวีถูกขับไล่ออกจากเมืองพร้อมกับพระสังข์ ระเหเร่ร่อน ตระกำลำบากอยู่ในป่าได้พบกับตายาย ตายายเมตตาสงสารให้การสังเคราะห์พระสังข์กับมารดา โดยให้ที่พักอาศัย ดังบทกลอนว่า

นางเล่าแต่ต้นจนปลาย	ตายายพาไปยังเคหา
จัดเหย้าเรือนให้มิได้ช้า	ด้วยความเมตตาปราณี ¹
	(บทละครนอก : 22)

และตอนที่พระสังข์ถูกจับถ่วงน้ำ พระสังข์ได้รับการสังเคราะห์จากท้าวภูษงค์ดัง
บทกลอนว่า

เที่ยวเล่นมาเห็นกุมาร	นอนจมดินดานธารไหล
เห็นศิลาผูกมากี่แฉ่งใจ	ลูกใครทิ้งถ่วงลงคงคา
โคมศรีบริสุทธิมนุษย์น้อย	กระจัดย่อยน่ารักหนักหนา
ภูษงค์สงสารกุมารา	ต้องเข้าดูรู้ว่าไม่บรรลัย
จับกรซ้อของค์เห็นงจกร	น้อยหรือบุญหนักศักดิ์ใหญ่
จะเกิดเหตุเภทพาลประการใด	ใครช่างทำได้ไม่ปราณี
จะเอาเจ้าไปไว้เป็นลูกยา	เห็นว่าบุญหนักศักดิ์ศรี
แล้วแก้ศิลาพันทันที	นาคีอุ้มไปบาดาล ²
	(บทละครนอก : 53)

ในเรื่องรามเกียรติ์ ตอน นางสุพรรณมัจฉาคลอดลูกทิ้งไว้ชายหาด ไมยราพมาพบก็ให้
การสังเคราะห์พาไปเลี้ยงไว้เป็นบุตรบุญธรรม ดังบทกลอนว่า

เมื่อนั้น	พระยาไมยราพยักขา
ได้ฟังยนิตีปริดา	อสุราตริตริกนี่ไป
นำที่จะเหมือนหนึ่งความฝัน	มันคงโหดหายหาผิดไม่

¹กรมศิลปากร. บทละครนอก พระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย. 2545. หน้า 22.

²แหล่งเดิม. หน้า 53.

ชะรอยเทเวศดลใจ	นำให้มาพบกุมารนี้
คิดแล้วกล่าวคำอันสุนทร	ดูก่อนถูกรักเฉลิมศรี
พอก็ไ้โรรสและบุตรี	ที่จะสืบวงศ์ในบาดาล
จะเลี้ยงเจ้าตั้งบุตรในอุทร	ให้ถาวรเป็นสุขเกษมศานต์
ว่าพลางโอบอุ้มกุมาร	พาพลทหารกลับมา ¹
	(รามเกียรติ์ เล่ม 2 : 242)

จากตัวอย่างที่กล่าวมานี้เป็นเรื่องราวของชีวิตเด็กที่ถูกทารุณกรรม เด็กถูกทอดทิ้ง ไร้ที่พึ่ง หรือครอบครัวยากจนขาดแคลน ได้สะท้อนให้เห็นภาพการสงเคราะห์เด็กไว้ในวรรณคดีอย่างชัดเจน ทั้งนี้เพราะวรรณคดีจะสร้างภาพสะท้อนชีวิตไว้ในจินตนาการของผู้อ่าน เรื่องราวของเด็กซึ่งเป็นตัวละครสำคัญที่ปรากฏอยู่ในวรรณคดีจึงมีที่ประสบปัญหาชีวิตจำเป็นต้องได้รับการสงเคราะห์ เพื่อสะท้อนภาพให้ผู้อ่านเห็นความสำคัญของการสงเคราะห์เด็ก ส่งเสริมให้เด็กเติบโตขึ้นเป็นพลเมืองดีของชาติ ซึ่งแนวคิดนี้ได้ปรากฏอยู่ในสังคมปัจจุบัน และเป็นแนวคิดที่ปรากฏอยู่ในวรรณคดีด้วย

กระทรวงศึกษาธิการได้กำหนด กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทยไว้ในทุกช่วงชั้น สำหรับช่วงชั้นที่ 3 (มัธยมศึกษาปีที่ 1-3) และช่วงชั้นที่ 4 (มัธยมศึกษาปีที่ 4-6) นั้น ได้กำหนดสาระการเรียนรู้ที่ 5 ไว้ว่า “สามารถอ่านบทกวีนิพนธ์ประเภท กลอน โคลง กาพย์ บทละคร บทกวีร่วมสมัย และวรรณกรรมประเภทเรื่องสั้น นวนิยาย สารคดี บันทึก บทความ พงศาวดาร และสามารถเลือกอ่านได้ตรงจุดประสงค์ของการอ่านใช้หลักการพิจารณาวิจารณ์วรรณคดี และวรรณกรรม พิจารณาคคุณค่าทั้งด้านวรรณศิลป์ เนื้อหา และคุณค่าทางสังคม”² ซึ่งการศึกษานิทานตัวละครเด็กและการสงเคราะห์เด็กจะทำให้ผู้เรียนและผู้สอนเข้าใจคุณค่าของวรรณคดีด้านสังคมได้ชัดเจนยิ่งขึ้น

วรรณคดีบทละครเป็นวรรณคดีที่มีเนื้อเรื่องมุ่งเน้นการแสดงพฤติกรรมของมนุษย์สะท้อนชีวิตคนทุกเพศทุกวัย แม้ว่าตัวละครในวรรณคดีจะต่างยุคต่างสมัยกับผู้อ่าน แต่เรื่องราวชีวิตของตัวละครเหล่านี้ก็เป็นคุณค่าประการหนึ่ง que ผู้อ่านจะได้รับ เพราะตัวละครเป็นแบบจำลองชีวิตของคน ผู้อ่านย่อมจะได้ข้อคิดและเข้าใจชีวิตที่หลากหลายของคนจากภาพสะท้อนของ

¹ กรมศิลปากร. วรรณกรรมสมัยรัตนโกสินทร์ บทละครเรื่องรามเกียรติ์ พระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช เล่ม 2. 2540. หน้า 242.

² กระทรวงศึกษาธิการ. คู่มือการจัดการเรียนรู้ กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย. 2545. หน้า 29.

ตัวละครที่ปรากฏในเรื่อง ตัวละครเด็กจึงเป็นตัวละครสำคัญที่ปรากฏอยู่ในวรรณคดี โดยเฉพาะอย่างยิ่งพระราชนิพนธ์บทละครสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น เช่น หนุมาน สีดา มัจฉานุ พระมงกุฎ อุษา บุษบา สังคามาระตา สียะตรา พระสังข์ พระนารายณ์ธิดาเบศร์ ซึ่งตัวละครเหล่านี้ล้วนเป็นเด็กที่ได้รับการสงเคราะห์ด้วยวิธีการต่าง ๆ ผู้วิจัยจึงเห็นว่าหากนำแนวทางการสงเคราะห์เด็กตามพระราชบัญญัติคุ้มครองเด็ก พุทธศักราช 2546 มาใช้ในการวิเคราะห์ลักษณะการสงเคราะห์ที่ปรากฏในการศึกษาตัวละครเด็กในพระราชนิพนธ์บทละครสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น : กรณีการสงเคราะห์เด็ก จะทำให้ได้ความรู้ใหม่เพิ่มเติมในแง่คุณค่าของวรรณคดีด้านสังคม มองเห็นการถ่ายทอดชีวิตจิตใจ ความรู้สึก เกี่ยวกับลักษณะนิสัยด้านความเมตตา กรุณา ความเอื้ออาทรต่อมนุษยโลก โดยเฉพาะอย่างยิ่งกับผู้ที่เป็เด็ก และมองเห็นลักษณะการสงเคราะห์เด็กอย่างหลากหลาย อันเป็นความสำคัญส่วนหนึ่งของวรรณคดีที่ทำให้ผู้อ่านเกิดความสะเทือนใจ และมีความรับผิดชอบในการสงเคราะห์เด็กต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อศึกษาการสงเคราะห์ตัวละครเด็กในพระราชนิพนธ์บทละครสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับการวิจัย

1. ทำให้ทราบวิธีการสงเคราะห์เด็กที่ปรากฏในพระราชนิพนธ์บทละครสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น
2. ผลของการศึกษาค้นคว้าช่วยให้เข้าใจแนวคิดเกี่ยวกับการสงเคราะห์เด็กที่ปรากฏในพระราชนิพนธ์บทละครสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น
3. สามารถนำหลักการศึกษ วิเคราะห์ ไปใช้เป็นแนวทางในการศึกษาวรรณคดีเรื่องอื่น ๆ ต่อไป
4. สามารถนำความรู้และวิธีการศึกษาไปใช้ในการจัดการเรียนการสอนสาระการเรียนรู้ที่ 5 ช่วงชั้นที่ 3 – 4

ขอบเขตของการวิจัย

ขอบเขตด้านข้อมูล

ศึกษาพระราชนิพนธ์บทละครสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น เฉพาะที่ปรากฏแนวคิดเรื่อง การสงเคราะห์เด็ก จำนวน 5 เรื่อง ดังนี้

1. รามเกียรติ์ พระราชนิพนธ์รัชกาลที่ 1

2. อุณรุท พระราชนิพนธ์รัชกาลที่ 1
3. อิเหนา พระราชนิพนธ์รัชกาลที่ 2
4. สังข์ทอง พระราชนิพนธ์รัชกาลที่ 2
5. ไชยเชษฐา พระราชนิพนธ์รัชกาลที่ 2

ขอบเขตด้านเนื้อหา

1. ศึกษาตัวละครเด็กที่ได้รับการสงเคราะห์ในพระราชนิพนธ์บทละครสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น โดยเรียงลำดับตัวละครตามที่ปรากฏในเนื้อเรื่อง ดังนี้
 - 1.1 หนูมาน
 - 1.2 สีดา
 - 1.3 มัจฉานุ
 - 1.4 พระมงกุฏ
 - 1.5 อูษา
 - 1.6 สังคามาระตา
 - 1.7 บุษบา
 - 1.8 สียะตรา
 - 1.9 พระสังข์
 - 1.10 พระนารายณ์ธิเบศร์
2. วิเคราะห์การสงเคราะห์ตัวละครเด็กแต่ละครั้ง ในประเด็นต่อไปนี้
 - 2.1 สถานการณ์ที่เป็นเหตุให้ต้องมีผู้สงเคราะห์
 - 2.2 ลักษณะการสงเคราะห์
 - 2.3 ความผูกพันระหว่างผู้สงเคราะห์และเด็ก
 - 2.4 พฤติกรรมของเด็กระหว่างการสงเคราะห์
 - 2.5 ผลจากการสงเคราะห์

นิยามศัพท์เฉพาะ

ตัวละครเด็ก หมายถึง ตัวละครอายุเยาว์ที่ปรากฏในบทละคร สมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น และได้รับการสงเคราะห์จากผู้อื่น

การสงเคราะห์เด็ก หมายถึง วิธีการให้ความช่วยเหลือเด็กในลักษณะต่าง ๆ ได้แก่ การสงเคราะห์เด็กภายในครอบครัว การให้เด็กอยู่ในความอุปการะของบุคคลที่เหมาะสม การรับ

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการศึกษาลักษณะการสงเคราะห์เด็กจากพระราชบัญญัติพหุคูณครอบครัว พ.ศ. 2542
ตอนต้น ผู้วิจัยได้จัดแบ่งเอกสารที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาค้นคว้าออกเป็น 3 กลุ่ม คือ

1. เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวกับการสงเคราะห์เด็ก
2. เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวกับพระราชบัญญัติพหุคูณครอบครัว พ.ศ. 2542
3. เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวกับการวิเคราะห์ตัวละครในวรรณคดี

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวกับการสงเคราะห์เด็ก

เอกสารที่เกี่ยวกับการสงเคราะห์เด็ก

ความหมายของเด็ก

คำว่า เด็ก มีผู้รู้หลายท่านได้ให้ความหมายไว้ ดังนี้

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พุทธศักราช 2542 ให้ความหมายของคำว่า เด็ก
ไว้ว่า

เด็ก น. คนที่มีอายุยังน้อย; (กฎ) ผู้เยาว์ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์; ผู้ซึ่ง
อายุไม่ครบ 18 ปี บริบูรณ์ และยังไม่บรรลุนิติภาวะด้วยการสมรส; บุคคลอายุเกิน
7 ปี บริบูรณ์ แต่ ยังไม่เกิน 14 ปี บริบูรณ์; บุคคลที่มีอายุแต่ 15 ปี ลงมา; บุคคลผู้
มีอายุไม่เกิน 18 ปี บริบูรณ์ ว. ยังเล็ก; อ่อนวัยกว่าในคำว่าเด็กกว่า.¹

พระราชบัญญัติคุ้มครองเด็ก พุทธศักราช 2546 ให้ความหมายของคำว่าเด็กไว้ว่า “เด็ก
หมายความว่า บุคคลซึ่งมีอายุต่ำกว่าสิบแปดปีบริบูรณ์ แต่ไม่รวมถึงผู้ที่บรรลุนิติภาวะด้วยการ
สมรส”²

¹ ราชบัณฑิตยสถาน. พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542. 2546. หน้า
413.

² พระราชบัญญัติคุ้มครองเด็ก พุทธศักราช 2546. (2 ตุลาคม 2546). ราชกิจจานุเบกษา.
เล่มที่ 120 ตอนที่ 95 ก, หน้า 2.

ความหมายของสงเคราะห์

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พุทธศักราช 2542 ให้ความหมายของคำว่า สงเคราะห์ ไว้ว่า “สงเคราะห์ [-เคราะห์] น. การช่วยเหลือ, การอุดหนุน เช่น ฉาปณิก สงเคราะห์; การรวบรวม เช่น หนังสือนามสงเคราะห์ ก. อุดหนุน เช่น สงเคราะห์เด็กกำพร้า. (ส.สงครห ; ป. สงคห)”¹

วิธีการสงเคราะห์เด็ก

พระราชบัญญัติคุ้มครองเด็ก พุทธศักราช 2546² หมวด 3 มาตรา 33 ได้กล่าวถึง ลักษณะการสงเคราะห์เด็ก สรุปได้ดังนี้

1. ให้ความช่วยเหลือและสงเคราะห์แก่เด็กและครอบครัวหรือบุคคลที่อุปการะเลี้ยงดูเด็ก เพื่อให้สามารถเลี้ยงดูเด็กได้
2. มอบเด็กให้อยู่ในความอุปการะของบุคคลที่เหมาะสมและยินยอมรับเด็กไว้อุปการะเลี้ยงดู
3. ดำเนินการให้เด็กเป็นบุตรบุญธรรมของบุคคลอื่นตามกฎหมายว่าด้วยการรับเด็กเป็นบุตรบุญธรรม
4. ส่งเด็กเข้ารับการอุปการะในครอบครัวอุปถัมภ์ หรือสถานที่รับเลี้ยงเด็กที่เหมาะสม และยินยอมรับเด็กไว้ในอุปการะ
5. ส่งเด็กเข้ารับการอุปการะในสถานแรกรับ
6. ส่งเด็กเข้ารับการอุปการะในสถานสงเคราะห์
7. ส่งเด็กเข้าศึกษาหรือฝึกหัดอาชีพ ในสถานพัฒนาและฟื้นฟู พิศมัย ผลพฤษไพโร³ ได้กล่าวถึงการให้บริการสงเคราะห์เด็กและเยาวชนของ กรมประชาสงเคราะห์ สรุปได้ดังนี้

1. บริการสงเคราะห์เด็กภายในครอบครัว

เพื่อสวัสดิภาพและความมั่นคงของครอบครัว ให้การสงเคราะห์ครอบครัวที่มีเด็กอายุตั้งแต่แรกเกิด ถึง 18 ปี ซึ่งประสบปัญหาเดือดร้อน เช่น ความยากจน การขาดแคลนของครอบครัว หรือมีวิกฤติการณ์เกิดขึ้นในครอบครัว สงเคราะห์โดยให้เงินเป็นทุนประกอบอาชีพเป็น

¹ ราชบัณฑิตยสถาน. พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542. 2546 หน้า 1113.

² พระราชบัญญัติคุ้มครองเด็ก พุทธศักราช 2546. (2 ตุลาคม 2546). ราชกิจจานุเบกษา. เล่มที่ 120 ตอนที่ 95 ก, หน้า 14-16.

³ พิศมัย ผลพฤษไพโร. การสังคมสงเคราะห์. 2543. หน้า 171-174.

ค่ารักษาพยาบาล ค่าซ่อมแซมที่อยู่อาศัย ให้เงินช่วยเหลือเป็นทุนการศึกษาสำหรับเด็ก ให้เครื่องอุปโภคบริโภคที่จำเป็นในการครองชีพ

2. บริการฝากเลี้ยงเด็กตามบ้าน

เด็กไม่สามารถอยู่กับครอบครัวของเด็กได้ด้วยเหตุผลประการใดประการหนึ่ง จึงจัดหาครอบครัวอื่นให้แก่เด็ก โดยมอบให้ผู้ที่มิจิดใจรักเด็ก สภาพครอบครัวอยู่ในสิ่งแวดล้อมที่ดี และมีความต้องการที่จะอุปการะเด็ก

3. การรับเด็กเป็นบุตรบุญธรรม

ให้เด็กเป็นบุตรบุญธรรมของผู้ที่จะขอเด็กไปเป็นบุตรบุญธรรม

4. บริการสงเคราะห์เด็กที่บิดามารดาหรือผู้ปกครองมีรายได้น้อย

การให้การสงเคราะห์ประเภทนี้เน้นหนักด้านการศึกษาของเด็ก เนื่องจากบิดาหรือผู้ปกครองมีรายได้น้อย หรือมีรายได้น้อยไม่เพียงพอที่จะให้การศึกษาเล่าเรียนแก่บุตรได้

5. บริการให้เด็กเข้าอุปการะในสถานสงเคราะห์

การรับเด็กเข้าอุปการะในสถานสงเคราะห์ เป็นวิธีการสุดท้ายที่ไม่สามารถให้การสงเคราะห์โดยวิธีอื่นได้แล้ว โดยระยะเวลาในการอุปการะเลี้ยงดูนั้นขึ้นอยู่กับความเหมาะสม ตลอดจนการปรับตัวของเด็กเป็นราย ๆ ไป

6. บริการคุ้มครองสวัสดิภาพเด็ก

คุ้มครองสวัสดิภาพเด็กที่มีปัญหา ความประพฤติ โดยดำเนินการคุ้มครองป้องกัน และแก้ไขปัญหาความประพฤติของเด็ก อีกทั้งบริการควบคุมและส่งเสริมสถานรับเลี้ยงเด็ก สถานสงเคราะห์ของเอกชน

7. บริการส่งเสริมสวัสดิการเด็ก

กรมประชาสงเคราะห์ร่วมกับองค์การที่ปฏิบัติงานเกี่ยวข้องกับสวัสดิภาพของเด็กทั้งในประเทศและต่างประเทศศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับปัญหาเด็กและเยาวชน รวมทั้งการพัฒนาของเด็กตลอดจนโครงการด้านต่าง ๆ เกี่ยวกับการสงเคราะห์เด็ก

คณะทำงานด้านเด็กร่วมกับสาขาสังคมสงเคราะห์ทางการศึกษามหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์¹ ได้สงเคราะห์ช่วยเหลือเด็กและครอบครัวที่เกี่ยวข้องกับเด็กเร่ร่อนจรจัด ในปีงบประมาณ 2524 – 2526 ในลักษณะต่าง ๆ สรุปได้ดังนี้

1. รับเด็กเข้ารับอุปการะในสถานแรกรับ

¹คณะทำงานด้านเด็กร่วมกับสาขาสังคมสงเคราะห์ทางการศึกษา คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์. เด็กของเรา : รายงานการสัมมนา. 2528. หน้า 99.

2. รับเด็กเข้าอุปการะในสถานสงเคราะห์
3. สงเคราะห์เด็กภายในครอบครัว
4. สงเคราะห์เด็กขาดแคลนเฉพาะราย
5. อุปการะเด็กแบบฝากเลี้ยงตามบ้าน
6. มอบเด็กให้เป็นบุตรบุญธรรม
7. สงเคราะห์ครอบครัวเคลื่อนที่

จากการศึกษาเอกสารเกี่ยวกับการสงเคราะห์เด็ก ทำให้ผู้วิจัยได้รับความรู้ และเกิดความเข้าใจเกี่ยวกับลักษณะการสงเคราะห์ที่ได้ชัดเจนยิ่งขึ้น ผู้วิจัยได้นำลักษณะการสงเคราะห์ดังกล่าวมาใช้กำหนดขอบเขตของการศึกษาค้นคว้าด้านเนื้อหา และเป็นแนวทางในการพิจารณา ลักษณะการสงเคราะห์เด็กในพระราชบัญญัติบทธศครสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้นต่อไป

งานวิจัยที่เกี่ยวกับการสงเคราะห์เด็ก

อรรถชัย สกลสุภาภรณ์¹ ได้ศึกษาบทบาทพระสงฆ์ที่สงเคราะห์เด็กนักเรียนที่พักอาศัยอยู่ในวัดเขตจังหวัดอ่างทอง ผลการศึกษาพบว่า บทบาทของพระสงฆ์ด้านสวัสดิการพบมากที่สุดคือ พระสงฆ์ทำบทบาทด้านจัดนันทนาการ รองลงมาคือจัดแบ่งลานวัดให้เป็นลานกีฬาให้เด็กได้ออกกำลังกายเป็นที่พบปะสังสรรค์ และที่น้อยที่สุดคือจัดที่พักอาศัยให้เด็กได้พักอย่างเหมาะสม บทบาทด้านจริยธรรมพบมากที่สุดคือ พระสงฆ์จัดอบรมฝึกปฏิบัติสมาธิ เป็นการเตรียมจิตให้อยู่ในสภาพพร้อมที่จะประกอบคุณงามความดี รองลงมาคือ การจัดอบรมศีลธรรมเด็ก ทุกวันโกนวันพระ และน้อยที่สุดคือ ให้เด็กช่วยงานด้วยการกวาดลานวัดเป็นต้น บทบาทด้านการศึกษา พบมากที่สุดคือจัดหาครูมาสอนพิเศษให้กับเด็ก รองลงมาคือ จัดรางวัลให้เด็กที่เรียนดี จัดรางวัลให้แก่เด็กที่มีความกตัญญูรู้คุณของผู้อื่น เพื่อเป็นกำลังใจ และน้อยที่สุดคือ พระสงฆ์อบรมเด็กให้เห็นคุณค่าของการศึกษา บทบาทด้านอาชีพ พบมากที่สุดคือได้ทำบทบาทด้านการสนับสนุนให้เด็กได้ฝึกอาชีพสมัยใหม่ รองลงมาคือ ให้ฝึกอาชีพเกี่ยวกับสมุนไพร การแพทย์แผนโบราณ และที่น้อยที่สุดคือ สอนให้เห็นคุณค่าของงานทุกอย่างที่เป็นอาชีพสุจริต เป็นงานที่มีเกียรติ ทำงานทุกอย่างด้วยความจริงใจ ไม่ดูถูกงาน ทำด้วยความซื่อตรง ไม่มีเล่ห์เหลี่ยม

¹ อรรถชัย สกลสุภาภรณ์. บทบาทพระสงฆ์ที่สงเคราะห์เด็กนักเรียนที่พักอาศัยอยู่ในวัดเขตจังหวัดอ่างทอง. 2541. 204 หน้า.

วิธีการสงเคราะห์ พระสงฆ์จัดกิจกรรมเพื่ออำนวยความสะดวกให้เด็กในวัด เช่น จัดที่พัก อาศัยถูกสุขลักษณะ ไม่คับแคบเกินไปและอยู่ในสิ่งแวดล้อมที่ไม่เป็นพิษต่อสุขภาพทั้งทางร่างกาย และจิตใจ จัดให้มีสถานที่วิ่งเล่นออกกำลังกาย จัดอาหารให้ได้รับประทานครบ 3 มื้อ อบรม จริยธรรม เพื่อให้เป็นคนดีมีเมตตา เอื้อเฟื้อ เผื่อแผ่ ให้ทำวัตรเช้า-เย็นทุกวัน จัดกิจกรรมหาทุนการศึกษา และฝึกฝนอาชีพเพื่อมีความเป็นอยู่ที่ดี

คัทรี โชติกเสถียร¹ ศึกษาการเตรียมความพร้อมของผู้ขอรับเด็กเป็นบุตรบุญธรรม คนไทย : ศึกษาเฉพาะกรณีการขอรับเด็กกำพร้าของกรมประชาสงเคราะห์ พบว่า ผู้ขอรับเด็กมี สภาพทางสังคมและเศรษฐกิจอยู่ในฐานะที่สามารถเลี้ยงดูครอบครัวได้ โดยลักษณะครอบครัว ส่วนใหญ่เป็นครอบครัวเดี่ยว มีบุตรโดยเฉลี่ย 2 คน และอยู่ในวัยที่มีอายุเหมาะสม จบการศึกษา อย่างต่ำชั้นพื้นฐาน ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพส่วนตัวและมีรายได้พอเพียงที่จะอุปการะสมาชิกใหม่ เพิ่มขึ้น การเตรียมความพร้อมของผู้ขอรับเด็ก พบว่าผู้ซึ่งได้รับเด็กไปทดลองเลี้ยงดูในระยะเวลา การทดลองเลี้ยงดู 6 เดือนนั้น สมาชิกภายในครอบครัวและญาติพี่น้องของผู้ขอรับเด็กได้ยอมรับ ลักษณะเด็กกำพร้าและช่วยผู้ขอรับในการเลี้ยงดูเด็ก ผู้ขอรับอาศัยประสบการณ์เลี้ยงดูเด็กแบบ บุตรหลานมาใช้ แต่ไม่ได้หาความรู้เพิ่มเติมเกี่ยวกับเด็กนอกจากได้รับทราบจากนักสังคม สงเคราะห์เท่านั้น ส่วนการเตรียมเพื่อนบ้านที่สนิทกับตน ส่วนที่ไม่คุ้นเคย จะแจ้งว่าเป็นหลานของ ตนเอง ส่วนผู้ที่ขอรับเด็กที่กำลังรอหนังสืออนุมัติจากอธิบดีกรมประชาสงเคราะห์ ก่อนรับเด็กไป ทดลองเลี้ยงดูนั้น ได้ทราบลักษณะเด็กจากนักสังคมสงเคราะห์ผู้ขอรับไม่เคยหาความรู้เพิ่มเติม เกี่ยวกับเด็กกำพร้าและไม่ได้ไปเยี่ยมเด็กเพื่อสร้างความสัมพันธ์กับเด็กในสถานสงเคราะห์เด็กก่อน อย่างต่อเนื่องในช่วงติดตามประวัติเด็ก และยังพบว่าผู้ขอรับเด็กบางรายจะไม่เลี้ยงดูเด็กด้วย ตนเองและจะมอบให้คนรับใช้เป็นผู้ดูแลเด็กแทน

จากการศึกษางานวิจัยเกี่ยวกับการสงเคราะห์เด็กดังที่กล่าวมาแล้ว ทำให้ผู้วิจัยได้ทราบ และเข้าใจเกี่ยวกับแนวคิดการสงเคราะห์เด็กในรูปแบบต่าง ๆ เพื่อจะได้นำมาใช้ประโยชน์ใน การศึกษาลักษณะการสงเคราะห์เด็กในงานวิจัยเรื่อง ศึกษาตัวละครเด็กในพระราชนิพนธ์บทละคร สมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น กรณีการสงเคราะห์เด็กต่อไป

¹คัทรี โชติกเสถียร. การศึกษาการเตรียมความพร้อมของผู้ขอรับเด็กเป็นบุตรบุญธรรมคน ไทย : ศึกษาเฉพาะกรณี การขอรับเด็กกำพร้าของกรมประชาสงเคราะห์. 2534. 112 หน้า.

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวกับพระราชนิพนธ์บทละคร

เอกสารที่เกี่ยวกับพระราชนิพนธ์บทละคร

มีผู้รู้ได้กล่าวถึงพระราชนิพนธ์บทละครไว้หลายท่าน ดังนี้

เปลื้อง ณ นคร¹ ได้กล่าวถึงพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก ในด้านวรรณคดี สรุปได้ว่า พระองค์ได้ทรงทำนุบำรุงวรรณคดีเป็นอันมาก ได้ทรงเป็นประมุขแห่งกวี ได้โปรดให้ราชบัณฑิตแต่งหนังสือขึ้นไว้สำหรับพระนคร ส่วนพระองค์ก็ได้ทรงนิพนธ์เรื่องต่างๆ ไว้หลายเรื่อง เช่น บทละครเรื่องอุณรุท บทละครเรื่องรามเกียรติ์ บทละครเรื่องอุณรุทเป็นเรื่องยาว 18 เล่มสมุดไทย ทำนองกลอนดี มีการเล่นสัมผัสพลิกแพลง โวหารในการพรรณนาก็สูง ส่วนบทละครเรื่องรามเกียรติ์พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกได้ทรงนำเรื่องรามเกียรติ์มาทรงนิพนธ์เป็นบทละครนั้นนับได้ว่าทรงรวบรวมเรื่องที่ประชาชนได้นิยมกันอย่างแพร่หลายขึ้นไว้เป็นหลักฐาน และเรื่องนี้มีผลในทางสรรเสริญพระมหากษัตริย์ให้คติธรรมและความเพลิดเพลิน ทำนองกลอนเป็นบทละครที่ดีที่สุดได้เรื่องหนึ่ง ส่วนบทละครเรื่องอิเหนานั้นพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัยพระราชนิพนธ์ได้เป็นเลิศของบทละครในกระบวนการนาฏวรรณคดี และวรรณคดีสโมสร ได้ตัดสินใจให้เรื่องนี้เป็นยอดของบทละครว่า ด้วยเรื่องดีพร้อมทั้งเนื้อความ ทำนองกลอนและกระบวนที่จะเล่นละคร เป็นที่ที่ติดใจคนมาช้านาน ในปัจจุบันเมื่อคณะละครสำคัญ ๆ เช่น ละครของกรมศิลปากรนำออกแสดงก็มีคนติดอยู่เสมอ ส่วนบทละครถ้าอยากจะได้อ่านกลอนที่ไพเราะประกอบด้วยสำนวนโวหารบรรเจิดบรรจงแล้วก็พึงอ่านเรื่องอิเหนา ความแพร่หลายของเรื่องอิเหนา ทำให้ชื่อของตัวละคร ไม่ว่าจะจระก้า บุษบา เกิดเป็นคำที่มีความหมาย และตัวละครทั้งสี่นี้ก็กลายเป็นบุคคลแบบต่างๆ ซึ่งนำมาเปรียบเทียบกับลักษณะคนเช่นนั้น โวหารที่พาดพิงถึงเรื่องนี้ก็มีอยู่มาก เช่น สีกี่ รุปชั่วตัวดำ ว่าแต่เขาอิเหนาเป็นเอง

ปัญญา บริสุทธ์² ได้กล่าวถึงวรรณคดีบทละคร สรุปได้ว่า วรรณคดีบทละคร ที่สำคัญของไทย คือ วรรณคดีบทละครใน บทละครในที่ที่ยกย่องกันในพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก ว่าเป็นหลักของบ้านเมืองมีอยู่ 4 เล่ม คือ บทละครเรื่อง อิเหนา ดาหลัง รามเกียรติ์ และอุณรุท บทละครเหล่านี้เริ่มมีมาตั้งแต่สมัยพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศ แล้วมารวบรวมเป็นรูปเล่มอย่างสมบูรณ์ ในสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก แก้ไขตัดแปลงให้เหมาะสมแก่การเล่นละครอย่างยิ่งในพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย โดยเฉพาะบทละครเรื่องอิเหนา

¹ เปลื้อง ณ นคร. ประวัติวรรณคดีไทย. 2545. หน้า 218 – 288.

² ปัญญา บริสุทธ์. วิเคราะห์วรรณคดีไทยโดยประเภท. 2534. หน้า 80-81.

ใช้ผู้หญิงแสดงเป็นพื้นและเล่นได้เฉพาะแต่ในวัง ส่วนบทละครนอกใช้ผู้ชายแสดงเป็นพื้น เนื้อเรื่อง มุ่งตลกขบขันเป็นสำคัญ ใช้แสดงได้ทั่วไปไม่จำกัดว่าจะต้องเล่นแต่ในวังเท่านั้น บทละครนอกพระราชนิพนธ์ของพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย มี 5 เรื่อง คือ สังข์ทอง ไกรทอง ไชยเชษฐาคาวี และมณีพิชัย ส่วนเรื่องสังข์ศิลป์ชัยนั้นเป็นพระราชนิพนธ์ของพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวเมื่อครั้งดำรงพระอิสริยยศเป็นกรมหมื่นเจษฎาบดินทร์

กัตัญญ ชูชีน¹ ได้กล่าวถึงละครใน สรุปได้ว่า บทละครเรื่องอุณรุท เป็นบทละครที่พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก ทรงพระราชนิพนธ์ขึ้นเพื่อให้คงอยู่ในสมัยรัตนโกสินทร์ ตามแบบแผนละครใน เนื้อหาเกี่ยวกับพระอุณรุท ซึ่งเป็นหลานพระกษณะผจญเรื่องความรัก และต้องทำสงครามคล้ายคลึงกับเรื่องสมุทโฆษ แต่ศัตรูของพระอุณรุทมีฤทธิ์อำนาจมาก จึงต้องอาศัยพระกษณะซึ่งเป็นพระนารายณ์อวตารมาช่วยเหลือได้รับชัยชนะ ลักษณะเด่นนอกจากให้แสดงละครในแล้วยังมีแนวการแต่งคล้าย ๆ กับเรื่องสามก๊กและราชาธิราช เพื่อใช้เป็นบทปลุกใจให้รักชาติ และเป็นแนวทางการศึกษาลักษณะของสงคราม บทละครเรื่องรามเกียรติ์ พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก ได้ทรงพระราชนิพนธ์เป็นเรื่องยาวติดต่อกันถึง 117 เล่มสมุดไทย ลักษณะเด่น เป็นเรื่องยาว ถือว่าเป็นมหากาพย์เพราะยกย่องวีรบุรุษ เรื่องนี้เป็นที่นิยมกันทั่วไป บทละครเรื่องอิเหนามีปรากฏการณ์เป็นละครมาแต่สมัยอยุธยาตอนปลาย และมีผู้แต่งหลายสำนวน แต่สำนวนบทละครของพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัยเยี่ยมที่สุด ลักษณะเด่นของบทละครเรื่องอิเหนาคือ ศิลปวัฒนธรรมประเพณีที่ปรากฏ รวมทั้งนิสัยใจคอของ ตัวละครได้ถ่ายทอดลักษณะไทยๆ อย่างแท้จริง สภาพสังคมก็เป็นสภาพสังคมในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ ตอนต้นทั้งสิ้น

ศิริพงษ์ พยอมแย้ม² ได้กล่าวถึงเรื่องรามเกียรติ์ สรุปได้ว่า เรื่องรามเกียรติ์เป็นที่รู้จักกันดีของคนไทย และมีอิทธิพลอยู่ในชีวิตประจำวัน และในศิลปะเกือบทุกแขนง เช่น ด้านวรรณกรรม ปรากฏว่าพระมหากษัตริย์ไทยถึงสามรัชกาลที่ได้พระราชนิพนธ์เรื่องรามเกียรติ์ ได้แก่พระราชนิพนธ์เรื่องรามเกียรติ์ในพระเจ้ากรุงธนบุรี พระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก พระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย ซึ่งเป็นที่ยอมรับสืบเนื่องมาจนถึงปัจจุบัน ด้านจิตรกรรม ตัวอย่างที่เห็นได้ชัดเจนได้แก่ ภาพจิตรกรรมฝาผนังอันลือเลื่องยิ่งใหญ่อีกภายในระเบียงวิหารคต วัดพระศรีรัตนศาสดาราม และในที่ต่าง ๆ ทั่วประเทศ ด้านดุริยางคศิลป์ นาฏศิลป์ เห็นได้ชัดจากการแสดงโขน ละคร หุ่นกระบอก หนังใหญ่ ซึ่งนิยมเล่นเรื่องรามเกียรติ์เป็น

¹กัตัญญ ชูชีน. ความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับวรรณคดีไทย. 2543. หน้า 92 – 93.

²ศิริพงษ์ พยอมแย้ม. ภาพและประวัติตัวละครรามเกียรติ์. 2525. 74 หน้า.

ส่วนมาก ชื่อของหนุมาน จึงเป็นที่รู้จักกันโดยทั่วไป และได้เขียนภาพและอธิบายประวัติของตัวละครสำคัญไว้ เช่น นางสีดา ได้อธิบายว่าสีดาเป็นตัวละครสำคัญที่สุดในเรื่องรามเกียรติ์ เพราะเป็นต้นเหตุที่ทำให้พระรามต้องทำสงครามล้างผลาญกัน และอธิบายตัวละครสีดาในวัยเด็กสรุปได้ว่า นางสีดาเกิดจากการที่นางมณโฑได้กลืนข้าวทิพย์ ซึ่งฤๅษี 5 ตน กวนให้แก่ท้าวทศรถ และนางมณโฑเกิดความต้องการมาก ทศกัณฐ์จึงให้กาสุธรมแปลงเป็นกาไปขโมยข้าวทิพย์นั้นมา โดยได้มาครั้งก่อน เมื่อนางมณโฑกินข้าวทิพย์จึงตั้งครรภ์ขึ้น และคลอดเป็นนางสีดาเมื่อแรกคลอด ออกมาร้องว่า “ผลาญราพณ์ ถึงสามครั้ง พิเภกจึงได้ทำนายแก่ทศกัณฐ์ว่านางมาเพื่อล้างผลาญเหล่ายักษ์ทศกัณฐ์จึงให้นำนางสีดาไปฝากบวชให้น้ำ บังเอิญฤๅษีชนกพบเข้าจึงนำมาชุบเลี้ยง โดยฝังฝากแม่ธรณีไว้ เมื่อครบ 16 ปี พระฤๅษีชนก รู้สึกเบื่อหน่ายต่อการบวชจึงไถ่ถอนนางสีดาขึ้นมาจากดิน และตั้งชื่อว่าสีดา ซึ่งแปลว่ารอยไถ นางสีดาผู้นี้มีความมั่งคั่งมั่งมี เมื่อท้าวชนกจักรวรรดิกลับไปครองเมืองมิลินทร ก็ได้ไปวประกาศให้กษัตริย์ทั้งหลายประลอง ยกศรรัตนธนู ครคู้บ้านเมือง ถ้าใครสามารถยกได้ก็ให้อภิเษกกับนางสีดา ซึ่งในที่สุดพระรามก็สามารถยกได้สำเร็จ และได้อภิเษกกับนางสีดา

หนุมาน กายสีเผือก ปากอ้า สวมมาลัยทอง มีเขี้ยวแก้วกลางเพดานปาก ใช้ตรีเป็นอาวุธ หนุมานเกิดจากการที่นางสวาหะได้เปิดเผยความลับเรื่องการมีชู้ของนางกาลอัจนาต่อฤๅษีโคดม ทำให้นางผู้เป็นแม่มีความโกรธพร้อมทั้งสาปให้นางสวาหะ ต้องยี่นขาเดียวกินลม ต่อมีลูกเมื่อใดจึงจะพ้นคำสาป พระอิศวรมีความต้องการจะสร้างทหารเอกให้แก่พระราม จึงมีบัญชาให้พระพายนำเทพศาสตราวุธของพระองค์ ไปซัดเข้าปากนางสวาหะทำให้นางสวาหะตั้งครรภ์จนคลอดออกมาเป็นหนุมาน นางจึงพ้นคำสาป เมื่อยังเล็กหนุมานได้ไปศึกษาวิทยายุทธกับพระอิศวร แต่ต่อมาได้หลงเข้าไปหักสวนขวัญของพระอูมา จึงถูกพระอูมาสาปให้มีกำลังลดลงครึ่งหนึ่ง จนกว่าพระรามจะได้ลูบหลังตลอดหางจึงพ้นคำสาป และได้แสดงความเห็นว่า หนุมานเป็นลิงที่เก่งกล้าที่สุด มีความเจ้าชู้ และมีบทบาทมากที่สุดในเรื่องรามเกียรติ์

มัจฉานุ เป็นบุตรหนุมานกับนางสุพรรณมัจฉา นางสุพรรณมัจฉาได้สารอกไว้ที่ชายหาด แล้วเล่าลักษณะหนุมานผู้เป็นพ่อ แล้วนางจากไป ไม่ทราบได้ขึ้นมาพบและนำไปเลี้ยงเป็นบุตรบุญธรรม มีหน้าที่เฝ้าสระทางเข้าเมืองบาดาล

พระมงกุฎ เป็นโอรสของนางสีดากับพระราม เมื่อนางสีดาถูกพระรามแคลงใจ และให้พระลักษมณ์นำไปประหารชีวิต แต่พระลักษมณ์มิได้ประหารและปล่อยนางไปนั้น นางสีดาเดินทางเข้าป่าได้รับความช่วยเหลือจากพระฤๅษีให้ที่อยู่อาศัย เมื่อนางคลอดพระมงกุฎพระฤๅษีได้ช่วยดูแลอบรมสั่งสอนวิชาความรู้ให้

เปลื้อง ณ นคร¹ ได้กล่าวถึงพระราชนิพนธ์บทละครนอกสรุปได้ว่า เดิมละครในต้องเล่นจำกัดอยู่แต่เรื่อง อุณรุท อีเหนา และรามเกียรติ์เท่านั้น ซึ่งละครในประกอบด้วยรสนิยมสูง สามัญชนดูไม่ค่อยถึง และในครั้งกรุงศรีอยุธยา มีบทละครนอกหลายเรื่อง พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย จึงได้ทรงดำรินิพนธ์บทละครนอกขึ้นไว้บ้าง โดยทรงเลือกเค้าเรื่องจากนิบาตชาดกบ้าง นิทานพื้นบ้านพื้นเมืองบ้าง มาปรุงแต่งเป็นละครนอก ทำนองแต่งก็ใช้สำนวนภาษาที่ชาวบ้านจะเข้าใจได้ดี เมื่อนำออกเล่นก็ได้รับความนิยมอย่างแพร่หลายจากราษฎร และในหมู่คนชั้นสูง

สมถวิล วิเศษสมบัติ² ได้กล่าวถึงแนวการดำเนินเรื่องในส่วนของวรรณคดีบทละครนอกสรุปได้ว่า แนวการดำเนินเรื่องของบทละครนอกจะเป็นแนวการอธิบายวิษายาระหว่างเมียหลวงเมียน้อยและการใช้เสน่ห์เล่ห์กล อันเป็นเหตุให้ตัวละครเด็กที่สำคัญของเรื่องต้องพลัดพรากจากบ้านเมืองและบิดา มารดา เช่นเรื่อง สังข์ทอง นางจันทาธิจฉานางจันทเทวีมหีสีกษัตริย์ จึงทำเสน่ห์ให้ท้าวศวมิลหลงใหลจนขับไล่นางจันทเทวีออกจากเมืองต้องตระกำลำบากไปอยู่กับตายาย หลังจากนั้นทูลยุยงให้ท้าวศวมิลจับตัวพระสังข์มาฆ่าเสียแต่พระสังข์เป็นผู้มีบุญจึงไม่ตาย ท้าวศวมิลจึงนำไปตวงน้ำ ภูยานาคได้ช่วยไว้แล้วนำส่งไปให้นางพันธุรัตนางยักษ์มายเลี้ยงไว้เป็นบุตรบุญธรรม อยู่ต่อมาเมื่อพระสังข์ทราบนางพันธุรัตเป็นยักษ์จึงขโมยรูปเงาะ เกือกแก้วและไม้เท้าทองแหะหนีไป พระสังข์ผจญภัยไปเรื่อยจนได้อภิเษกกับนางรจนาดิดาทำวสามล และได้ช่วยทำวสามลตีลี้ภัยเมืองไว้ได้ ส่วนนางจันทเทวีต้องพลัดพรากจากท้าวศวมิลและพระสังข์เป็นเวลานาน พระอินทร์จึงคิดช่วยโดยไปขู่และเตือนสติให้ท้าวศวมิลสำนึกตัวจนต้องไปติดตามรับนางจันทเทวีจากตายาย และในที่สุดท้าวศวมิล นางจันทเทวี และพระสังข์ก็ได้พบกันและกลับไปครองเมืองอย่างมีความสุข ส่วนเรื่องไชยเชษฐา นั้น พระไชยเชษฐาหลงอุบายนางทั้งเจ็ด ที่ใส่ร้ายว่านางสุวิญชาคลอดโอรสเป็นท่อนไม้จึงขับไล่นางออกจากเมือง นางสุวิญชาพร้อมด้วยนางแมวได้ไปขุดโอรส ซึ่งนางสนมทั้งหกนำมาฝังไว้ และพาโอรสเดินทางไปเมืองสิงหล ภายหลังพระไชยเชษฐาสำนึกพระองค์ จึงออกติดตามไปขอคืนดี ในที่สุดนางสุวิญชาก็ยอมอภิเษกกับพระไชยเชษฐาอีกครั้งหนึ่ง

อุทัยวรรณ ศิริสาคร³ ได้กล่าวถึงแก่นเรื่องบทละครนอก พระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย สรุปได้ว่า แก่นเรื่องบทละครนอกมุ่งสร้างสรรค์สังคมไทย เพราะ

¹ เปลื้อง ณ นคร. ประวัติวรรณคดีไทย. 2545. หน้า 289.

² สมถวิล วิเศษสมบัติ. วรรณคดีการละคร. 2527. หน้า 9 - 10.

³ อุทัยวรรณ ศิริสาคร. วรรณคดีการละคร. 2522. หน้า 185.

เสนอแนวทางประเพณีปฏิบัติที่ดีให้นำไปเป็นแบบอย่างในการดำเนินชีวิต และเสนอแนวทางปฏิบัติที่ไม่ดี เพื่อให้เห็นตัวอย่างในทางเสื่อม จะได้เป็นเครื่องเตือนใจไม่ควรประพฤติปฏิบัติตามนั้น และด้วยเหตุผลที่แนวทางประเพณีปฏิบัติที่ปรากฏเป็นแก่นเรื่องยังคงใช้ได้ดีกับสังคมปัจจุบัน จึงมีผลให้พระราชนิพนธ์บทละครนอกยังคงทันสมัยและอยู่ในความสนใจของคนทั่วไป ตราบนานเท่าทุกวันนี้

โกวิท ตั้งตรงจิตร¹ ได้กล่าวถึงเรื่องสังข์ทอง สรุปได้ว่า สังข์ทองเป็นสุดยอดของวรรณคดีไทยเรื่องหนึ่ง ซึ่งได้รับความนิยมจากชาวไทยไม่แพ้เรื่องอิเหนา รามเกียรติ์ พระอภัยมณี ขุนช้างขุนแผน บทละครนอกเรื่องสังข์ทองมีเนื้อเรื่องสนุกสนาน อ่านแล้วเพลิดเพลินชวนให้ติดตาม และก่อให้เกิดสำนึกที่ดีสามารถเอาส่วนที่ดีงามนำมาใช้ในชีวิตประจำวันได้ เช่นคติธรรมทางพระพุทธศาสนาว่าด้วยความกตัญญูตเวทีต่อบิดามารดาของพระสังข์ เขาเป็นแบบอย่างของการเป็นลูกที่ดี แม้พระราชบิดาจะทรงหลงผิดปานใด พระสังข์ก็ยังเทิดทูนเหนือเกล้าฯ มิได้ทรงอาฆาตพยาบาทเลย

มิ่งขวัญ ทองพรหมราช² ได้แสดงทัศนะเกี่ยวกับบทละครนอกเรื่องสังข์ทอง ตอนหนึ่ง สรุปได้ว่า ผู้อ่านเรื่องนี้จะได้ข้อคิดเกี่ยวกับความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ของตัวละครที่เป็นชาวบ้าน เริ่มจากตากับยายที่ให้ที่อยู่อาศัยแก่นางจันท์เทวีกับพระสังข์ และชาวบ้านซึ่งนำอาหาร ขนม นมเนย ผลไม้มาให้พระสังข์ นนย้อมแสดงถึงการแบ่งปัน และการช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ซึ่งทุกคนควรมีให้แก่เพื่อนมนุษย์ด้วยกันโดยไม่เลือกชั้นวรรณะ และผู้อ่านควรนำไปปฏิบัติ โดยเฉพาะในสังคมที่มีแต่การเอาวัดเอาเปรียบกัน ทุกคนควรหันมาเป็นผู้ให้บ้าง

นิตา มีสุข³ ได้กล่าวถึงคุณค่าด้านสังคมของบทละครนอกในประเด็นสะท้อนภาพสังคมแสดงให้เห็นลักษณะนิสัยของชาวบ้าน สรุปได้ว่า ลักษณะนิสัยของชาวบ้านโดยทั่วไปแล้วมีความเมตตา เมื่อตัวละครตกอับต้องถูกขับออกจากวังหรือเกิดการพลัดพราก ผู้ที่ให้ความช่วยเหลือพวกหนึ่งคือชาวบ้านหรือข้าราชการชั้นผู้น้อย เช่น เรื่องสังข์ทอง ตอนนางจันท์เทวีถูกขับออกจากวัง นางอุ้มลูกน้อยหอยสังข์ไม่รู้ว่าจะไปทางไหนบังเอิญพบบ้านตายายปลุกถั่วปลุกงาในป่าใหญ่ก็เข้าไปอาศัย ตายายก็รับไว้พาไปให้ที่พักอาศัย

¹โกวิท ตั้งตรงจิตร. คุยเฟื่องเรื่องสังข์ทอง. 2548. หน้า คำนำ.

²มิ่งขวัญ ทองพรหมราช. เล่าเรื่องวรรณคดีไทย บทละครเรื่องสังข์ทอง. 2546. หน้า 60 - 61.

³นิตา มีสุข. วรรณคดีการละคร. 2543. หน้า 132.

จากการศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องกับพระราชนิพนธ์บทละครดังกล่าว ทำให้ผู้วิจัยมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับพระราชนิพนธ์บทละครสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้นชัดเจนยิ่งขึ้นว่าพระราชนิพนธ์บทละคร เป็นวรรณคดีบทละครที่ทรงคุณค่า นอกจากจะมีทำนองกลอนที่ไพเราะเหมาะแก่การนำมาเล่นละครแล้ว ยังได้เสนอให้เห็นเรื่องราวชีวิตของตัวละครตั้งแต่วัยเด็ก ได้สะท้อนให้เห็นภาพ ลักษณะการดำเนินชีวิตของมนุษย์ในรูปแบบต่าง ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งด้านความเมตตาากรุณาต่อเด็กที่ได้รับความทุกข์ยากในชีวิต ซึ่งผู้วิจัยจะได้นำมาใช้ประโยชน์ในการศึกษาตัวละครเด็กในพระราชนิพนธ์บทละครสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น กรณีการสงเคราะห์เด็ก

งานวิจัยเกี่ยวกับพระราชนิพนธ์บทละคร

พระราชนิพนธ์บทละคร ได้มีผู้วิจัยในแง่มุมต่าง ๆ ไว้หลายท่าน ดังนี้

บุษกร อำไพ¹ วิเคราะห์บทพิโรธวาทังในวรรณคดีไทยสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น โดยศึกษาจากกลอนนิทาน 6 เรื่อง บทละครใน 3 เรื่อง และบทละครนอก 6 เรื่อง ผลการศึกษาพบว่า บทพิโรธวาทังเกิดจากความขัดแย้งระหว่างบุคคลซึ่งเป็นคู่กรณีตามลักษณะความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล คู่กรณีที่แสดงบทพิโรธวาทังมากที่สุดมักเป็นตัวละครสำคัญที่มีบทบาทในการดำเนินเรื่อง ได้แก่ บุพการีกับบุตร สามีกับภรรยา ภรรยาหลงกับภรยาน้อย พี่กับน้อง ผู้เกี่ยวข้องกับผู้ถูกเกี่ยว และคู่ต่อสู้ ปัจจัยที่ก่อให้เกิดบทพิโรธวาทังมีหลายอย่างขึ้นอยู่ด้วยความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลเป็นต้นว่า บทพิโรธวาทังระหว่างบุพการีกับบุตรเกิดจากการที่บุตรไม่เคารพเพื่อฟังระหว่างภรรยาหลงกับภรยาน้อยเกิดจากการหึงหวงริษยา ระหว่างพี่กับน้องเกิดจากการใช้วาจา ล้วงเกิน เป็นต้น บทพิโรธวาทังที่พบเด่นชัดได้แก่ การไม่เคารพเพื่อฟัง การหึงหวงริษยา การใช้วาจา ล้วงเกิน ความรังเกียจในพฤติกรรม รูปลักษณ์ และเผ่าพันธุ์ ปัจจัยเหล่านี้ยังสะท้อนให้เห็นความนึกคิด ค่านิยม และระเบียบของสังคมไทยสมัยนั้นด้วย ในด้านกลวิธีการใช้ภาษาในบทพิโรธวาทังมี 3 ประเภท ได้แก่ การใช้คำทั้งความหมายโดยตรงและความหมายโดยนัย การใช้สำนวน และการใช้ภาพพจน์อันได้แก่ อุปมา อุปลักษณ์ การใช้คำถามเชิงวาทศิลป์ การอ้างถึงการกล่าวเย้ยกล่าวประชด และสัญลักษณ์ บทพิโรธวาทังจึงเป็นส่วนหนึ่งในการสร้างความขัดแย้งเพื่อให้เรื่องดำเนินไปได้ ทั้งยังเป็นรหัสแห่งวรรณคดีที่สามารถถ่ายทอดความไม่งามในชีวิตจริงเป็นศิลปะ ในวรรณคดีทำให้ผู้อ่านเข้าใจอารมณ์ ความรู้สึกนึกคิดของตัวละครแสดงบทพิโรธวาทังอย่างลึกซึ้ง

¹บุษกร อำไพ. วิเคราะห์บทพิโรธวาทังในวรรณคดีไทยสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น. 2542. 283 หน้า.

บัวงาม อรรถพันธ์¹ วิเคราะห์บทละครเรื่องอิเหนาพระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย โดยเฉพาะสภาพชีวิตความเป็นไปที่ปรากฏในเรื่อง ผลการศึกษาพบว่า บทละครเรื่องอิเหนาส่งสะท้อนให้เห็นสภาพชีวิตความเป็นไปในท้องเรื่อง เป็นสภาพชีวิตแบบไทย เป็นส่วนมาก ดังเช่นพระราชพิธีต่างๆ และสภาพชีวิตของพลเมืองในเวลาต่างๆ ตลอดจนสภาพของบ้านเมืองก็เป็นลักษณะของกรุงเทพฯ ในสมัยของกวี ที่คงเค้าให้เห็นว่าเป็นเรื่องของชาวแท้ ๆ ก็เป็นแต่เพียงชื่อบุคคล บ้านเมือง และเครื่องใช้บางอย่างเท่านั้น

ยุรฉัตร บุญสนิท² ได้ศึกษาพระราชนิพนธ์บทละครนอกในพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย การวิเคราะห์ในด้านระบบครอบครัวและการสมรส พบว่าแนวคิด อิทธิพลสำคัญและวิธีการแก้ปัญหาความขัดแย้งในครอบครัวและการสมรสในบทละครนอกที่มีส่วนคล้ายคลึงกับลักษณะครอบครัวและการสมรสในสมัยอยุธยาต่อเนื่องกับสมัยรัตนโกสินทร์ ด้านการเลือกคู่ครองนั้น นอกจากฝ่ายชายหรือฝ่ายหญิงเป็นฝ่ายเลือกคู่ครองเองแล้ว สื่อความสัมพันธ์ ผู้ปกครองและอำนาจเหนือธรรมชาติอาจเข้ามามีบทบาทสำคัญด้วย ลักษณะครอบครัวส่วนใหญ่จะเป็นครอบครัวผสม ฝ่ายชายมีภรรยาหลายคน และมอบความเป็นใหญ่ให้ฝ่ายชาย ซึ่งมีผลต่อการมอบมรดก ที่จะนิยมมอบให้บุตรชายหรือบุตรเขยที่มีความสามารถ ครอบครัวมีความสัมพันธ์ระหว่างเครือญาติทั้งสองฝ่ายอย่างใกล้ชิด อิทธิพลของสังคมและวัฒนธรรมในสมัยอยุธยาและรัตนโกสินทร์ที่มีผลให้ลักษณะครอบครัวในบทละครนอกส่วนหนึ่งขึ้นอยู่กับอำนาจเหนือธรรมชาติต่าง ๆ ในด้านผลกระทบจากความสัมพันธ์ระหว่างเครือญาติ และค่านิยมทางวัฒนธรรมที่มีต่อบุคลิกภาพของตัวละครเอกพบว่าบุคลิกภาพของตัวละครขึ้นอยู่กับภูมิหลังของครอบครัวเป็นสำคัญ

เบญจวรรณ ฉัตรเนตร³ ได้ศึกษา พระราชนิพนธ์บทละครนอกในรัชกาลที่ 2 : การศึกษาในเชิงวิจารณ์ ผลการศึกษาสรุปได้ว่า แก่นเรื่องมุ่งสร้างสรรค์สังคมไทย เพราะเสนอแนวทางประพฤติปฏิบัติที่ดีให้นำไปเป็นแบบอย่างในการดำเนินชีวิต และเสนอแนวทางประพฤติปฏิบัติที่ไม่ดีเพื่อให้เห็นตัวอย่างในทางเสื่อมจะได้เน้นเครื่องเตือนใจ ไม่ประพฤติปฏิบัติตามนั้น

¹บัวงาม อรรถพันธ์. วิเคราะห์บทละครเรื่องอิเหนาพระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย โดยเฉพาะสภาพชีวิตความเป็นไปที่ปรากฏในเรื่อง. 2517. 198 หน้า.

²ยุรฉัตร บุญสนิท. พระราชนิพนธ์บทละครนอกในพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย การวิเคราะห์ในด้านครอบครัวและการสมรส. 2522. 163 หน้า.

³เบญจวรรณ ฉัตรเนตร. พระราชนิพนธ์บทละครนอกในรัชกาลที่ 2 : การศึกษาในเชิงวิจารณ์. 2518. 221 หน้า.

สัญลักษณ์ส่วนใหญ่เป็นการใช้รูปธรรมแทนนามธรรมและช่วยให้เกิดภาพพจน์ ช่วยขยายแก่นเรื่องให้ชัดเจนยิ่งขึ้น ความเปรียบเทียบในเชิงความคิดและเชิงภาษาความเปรียบแสดงถึงความรู้ความคิด ชั้นลึกซึ่งกว้างไกล ของกวีมาเปรียบด้านภาษาแบบอุปมาอุปไมย เปรียบให้ภาพพจน์ภาพที่กวีนำมาเปรียบเทียบมักจะเน้นภาพในชีวิตประจำวัน หรือภาพของสิ่งที่เราได้พบเห็น ได้ยิน ได้ฟังอยู่เสมอ ช่วยสะท้อนให้เห็นชีวิตจิตใจของคนไทยเป็นอย่างดี

สมบูรณ ศิริระสันต์¹ วิเคราะห์ค่านิยมทางสังคมและการใช้ภาษาจากคำบริภาษในบทละครนอกพระราชนิพนธ์ พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย ผลการศึกษาปรากฏว่า บทละครนอกทั้ง 5 เรื่อง คือ สังข์ทอง ไชยเชษฐา ไกรทอง มณีพิชัย และควาวี มีถ้อยคำที่ตัวละครใช้บริภาษระหว่างกัน สะท้อนให้เห็นถึงค่านิยมทางสังคมด้านการเลือกคู่ครอง ค่านิยมทางสังคมด้านความกล้าหาญ ค่านิยมทางสังคมด้านการลงโทษ และค่านิยมทางสังคมด้านความเหลื่อมล้ำทางสังคม ค่านิยมเหล่านี้จะแฝงอยู่ในพฤติกรรมของตัวละคร เป็นการแสดงออกถึงค่านิยมทางสังคมเฉพาะเวลาใดเวลาหนึ่ง เพื่อให้บรรลุ จุดมุ่งหมายสำหรับตนเองและค่านิยมเหล่านี้แฝงอยู่ในวิถีชีวิตของคนไทยทุกยุคทุกสมัย ด้าน การใช้ภาษา ผลการวิเคราะห์ตามวิธีการใช้ถ้อยคำในบทละครนอกทั้ง 5 เรื่อง พบว่ามีการใช้ถ้อยคำในการบริภาษระหว่างกันของตัวละคร 6 ประเด็น คือ การใช้คำหยาบ การใช้คำประชด การใช้คำเหยียดหยาม การใช้คำกล่าวโทษ การใช้คำเหน็บแนม การใช้คำอาฆาต คำบริภาษที่ปรากฏนี้มีการใช้ถ้อยคำที่ซ้ำ ๆ กัน ต่างต้องการให้ผู้ถูกบริภาษ ได้รับความกระทบกระเทือนใจเสียใจ หรือได้รับความเสียหาย ส่วนการใช้ถ้อยคำสำนวนโวหารพบว่ามีการใช้สำนวนเกี่ยวกับกิริยาอาการท่าทาง สำนวนเกี่ยวกับธรรมชาติของสัตว์ สำนวนเกี่ยวกับอวัยวะส่วนต่าง ๆ ของร่างกาย สำนวนเกี่ยวกับการอยู่ร่วมกันของคนในสังคม สำนวนเกี่ยวกับศาสนา ขนบธรรมเนียม ประเพณี สำนวนเกี่ยวกับพืชพันธุ์ธัญญาหาร สำนวนเกี่ยวกับการครองเรือน สำนวนเกี่ยวกับเศรษฐกิจการค้า สำนวนเกี่ยวกับการประกอบอาชีพ สำนวนเกี่ยวกับนันทนาการ ส่วนการใช้โวหาร มีการใช้โวหารอุปมาโวหารอุปลักษณ์ โวหารอติพจน์ โวหารปฏิพจน์ และการใช้โวหารสัญลักษณ์

จากการศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวกับพระราชนิพนธ์บทละครดังกล่าวข้างต้น ทำให้ผู้วิจัยเข้าใจพระราชนิพนธ์บทละครชัดเจนขึ้น มองเห็นแง่มุมที่มีผู้วิจัยไว้แล้ว ซึ่งผู้วิจัยจะได้ใช้ประโยชน์ในการศึกษาตัวละครเด็กในพระราชนิพนธ์บทละคร สมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น กรณีการสงเคราะห์เด็กต่อไป

¹สมบูรณ ศิริระสันต์. วิเคราะห์ค่านิยมทางสังคมและการใช้ภาษาจากคำบริภาษในบทละครนอกพระราชนิพนธ์ พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย. 2542. 183 หน้า.

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการวิเคราะห์ตัวละครในวรรณคดี

เอกสารที่เกี่ยวข้องกับการวิเคราะห์ตัวละครในวรรณคดี

การศึกษาวิเคราะห์เกี่ยวกับตัวละครในวรรณคดี มีความสำคัญยิ่งประการหนึ่ง ได้มีผู้รู้หลายท่านได้แสดงทัศนะไว้ดังนี้

ความหมายและความสำคัญของตัวละคร

กุหลาบ มัลลิกะมาส ได้ให้ความหมายของตัวละครไว้ว่า “ตัวละคร คือ ผู้มีบทบาทในเรื่อง”¹

อุดม หนูทอง ได้กล่าวถึงความหมายของตัวละครไว้ว่า “ตัวละคร คือ ผู้รับบทบาทแสดงพฤติกรรมตามเหตุการณ์ในเรื่อง หรือผู้ที่ได้รับผลจากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นตามโครงเรื่องที่กำหนดไว้ ตัวละครอาจเป็นคน สัตว์ หรือสิ่งของก็ได้”²

วิภา กงกะนันทน์ ได้กล่าวถึงตัวละครในวรรณคดีไว้ว่า

การศึกษาตัวละครก็เช่นเดียวกับการศึกษาสรรพสิ่งต่าง ๆ นั่นคือ เราต้องรู้ธรรมชาติของมัน หากตัวละครที่เราศึกษาเป็นคน เราก็ต้องรู้จักชื่อ สกุล เพศ วัย เชื้อชาติ สัญชาติ บุคลิกภาพ ฐานะทางเศรษฐกิจ สังคม การศึกษา อาชีพ อุปนิสัย ความคิด ความสัมพันธ์กับตัวละครอื่น พฤติกรรม และสาเหตุของพฤติกรรมเหล่านั้น กล่าวโดยสรุปคือเราต้องศึกษาตัวละครที่เป็นเช่นเดียวกับที่เราศึกษามนุษย์จริง³

สรุปได้ว่าตัวละครคือผู้ที่แสดงบทบาทในเรื่องที่ผู้แต่งสร้างขึ้นไม่ว่าจะเป็นคน สัตว์ หรือสิ่งของ ซึ่งตัวละครเป็นองค์ประกอบที่สำคัญยิ่งประการหนึ่งในวรรณคดี ที่เราควรต้องศึกษาเพื่อจะได้เข้าใจวรรณคดีได้ชัดเจนขึ้น

¹กุหลาบ มัลลิกะมาส. วรรณคดีวิจารณ์. 2524. หน้า 111.

²อุดม หนูทอง. พื้นฐานการศึกษาวรรณคดีไทย. 2523. หน้า 118.

³วิภา กงกะนันทน์. วรรณคดีศึกษา. 2522. หน้า 97- 112.

การสร้างและการนำเสนอตัวละคร มีผู้รู้แสดงทัศนะไว้ ดังนี้

กุหลาบ มัลลิกะมาส¹ ได้กล่าวถึงกลวิธีในการสร้างตัวละคร สรุปได้ว่า ผู้แต่งจะเป็นผู้สร้างตัวละครในเรื่องอย่างแท้จริงโดยเป็นผู้ให้ชื่อ กำหนดรูปร่างหน้าตา เพศ วัย กำหนดนิสัยใจคอ บุคลิกภาพ กำหนดบทบาท และกำหนดแม้แต่โชคชะตาให้ตัวละครนั้น ๆ จึงเท่ากับ ผู้แต่งทำให้ตัวละครมีตัวตน มีชีวิตชีวาอย่างแท้จริง จนทำให้ผู้อ่านรักหรือชัง สงสาร เห็นใจ ตัวละครเหล่านั้น ตัวละครในเรื่องจะต้องเหมือนมนุษย์ แต่จะต้องไม่ใช่มนุษย์จริง หรือคนใดคนหนึ่งจริง ๆ แต่มีลักษณะสมจริง จึงมีความคิด ความต้องการอย่างมนุษย์จริง เช่น ต้องการความรัก ต้องการเพื่อนที่เข้าใจ ต้องการความบันเทิง ต้องการเสรีภาพ เป็นต้น วรรณคดีจึงต้องอาศัยบทบาทและลักษณะนิสัยของตัวละครเป็นส่วนสำคัญ ความสนใจของผู้อ่านส่วนใหญ่ย่อมขึ้นอยู่กับตัวละคร ตัวละครจึงเป็นส่วนสำคัญที่ทำให้ผู้อ่านสนใจหรือนิยมชมชอบวรรณคดีเรื่องใดเรื่องหนึ่งเป็นพิเศษ ทั้งยังทำให้คุณค่าของวรรณคดีแต่ละเรื่องเด่นขึ้นหรือด้อยลงได้

อุดม หนูทอง ได้กล่าวถึงการวิเคราะห์ตัวละคร และเทคนิคการเสนอตัวละครไว้ว่า

ตัวละคร คือผู้รับบทบาทแสดงพฤติกรรมตามเหตุการณ์ในเรื่อง หรือผู้ที่ได้รับผลจากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นตามโครงเรื่องที่กำหนดไว้ ตัวละครอาจเป็นคน สัตว์ หรือสิ่งของก็ได้ แต่ส่วนใหญ่มักเป็นคน ตัวละครที่ดีต้องถอดแบบของชีวิตออกมาได้อย่างแนบเนียน คนอ่านอ่านแล้วรู้สึกตัวละครมีชีวิตวิญญาณเหมือนผู้คนในสังคมจริง ๆ พฤติกรรมต่าง ๆ เปลี่ยนแปลงไปตามเหตุการณ์หรือสิ่งแวดล้อม ตัวละครแต่ละตัวมีลักษณะนิสัยเด่นเฉพาะตัวฝังใจ และที่สำคัญที่สุดคือตัวละคร ตัวหนึ่ง ๆ ควรสะท้อนให้ผู้อ่านเข้าใจรูปแบบใดรูปแบบหนึ่งมากขึ้นกว่าปกติ²

เจือ สตะเวทิน³ ได้กล่าวถึงตัวละครว่า ตัวละครเป็นองค์ประกอบสำคัญส่วนหนึ่งของงานเขียน เพราะถ้าไม่มีตัวละครก็ไม่มีเรื่อง การสร้างตัวละครในเรื่องนั้นมีอยู่ 2 ประเภท

1. พวก Extrovert เป็นพวกที่สนใจโลกภายนอกตัวเขา และเมื่อเป็นผู้แต่งเขามักบอกนาฏการของตัวละคร และปล่อยให้ผู้อ่านอนุมานเอาเองถึงความรู้สึก

¹ กุหลาบ มัลลิกะมาส. วรรณคดีวิจารณ์. 2524. หน้า 111 – 114.

² อุดม หนูทอง. พื้นฐานการศึกษาวรรณคดีไทย. 2523. หน้า 118.

³ เจือ สตะเวทิน. วรรณคดีวิจารณ์. 2518. หน้า 83 – 84.

2. พวก Introvert เป็นพวกที่พึงใจแต่ในโลกของตัวเองกับความคิดคำนึงหรือจินตนาการ และเมื่อเป็นนักเขียนมักขุดค้นชีวิตจิตใจและความรู้สึกภายในออกมาแสดงมากกว่าสิ่งของของโลกภายนอก

การนำเสนอตัวละครผู้แต่งแสดงอุปนิสัยตัวละครโดย

1. บอกตรง
2. กิริยาอาการ
3. ทางการสนทนา

ส่วนมากผู้แต่งใช้ตัวละครจากชีวิต บางทีก็ชีวิตตัวผู้แต่งเอง แต่สอดอุปนิสัยใหม่อย่างฉลาด แต่อย่างไรก็หนีจากสภาพความเป็นจริงของชีวิตมนุษย์ไปไม่พ้น เพราะเรื่องที่แต่งมาคือภาพจำลองจากชีวิตของมนุษย์ ผู้แต่งจึงต้องพยายามสร้างตัวละครให้เด่น มีสภาพเหมือนชีวิตจริง ๆ

จากการศึกษาเอกสารเกี่ยวกับการศึกษาวิเคราะห์ตัวละครในวรรณคดี ทำให้ผู้วิจัยได้เกิดความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับตัวละครและการวิเคราะห์ตัวละครในวรรณคดี ซึ่งผู้วิจัยจะได้นำมาใช้ประโยชน์ในการศึกษาตัวละครเด็กในพระราชนิพนธ์บทละครสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น : กรณีการสงเคราะห์เด็ก

งานวิจัยที่เกี่ยวกับการวิเคราะห์ตัวละครในวรรณคดี

การศึกษาวิเคราะห์ตัวละครในวรรณคดี มีผู้วิจัยไว้หลายท่านดังนี้

จำเลียง วงษ์ยี่¹ ได้ศึกษาเชิงวิเคราะห์บทบาทของตัวละครเด็กในวรรณคดีที่ปรากฏในหนังสือเรียนภาษาไทยระดับชั้นประถมศึกษาและระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น ผลการศึกษาพบว่า บทบาทของตัวละครเด็กในวรรณคดีทุกตัวมีความเหมาะสม เนื่องจากเป็นตัวละครที่มีวัยมีอุปนิสัยใกล้เคียงกับนักเรียน รวมทั้งมีบทบาทและพฤติกรรมที่เป็นธรรมชาติ คือมีทั้งเชิงบวกและเชิงลบ แต่มีในเชิงบวกเป็นส่วนใหญ่ สามารถเป็นแบบอย่างให้แก่นักเรียนได้เลือกปฏิบัติตาม พร้อมทั้งพิจารณาหลีกเลี่ยงพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสม ครูสามารถนำมาใช้เป็นแนวทางในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนได้เป็นอย่างดี

¹ จำเลียง วงษ์ยี่. การศึกษาเชิงวิเคราะห์บทบาทของตัวละครเด็กในวรรณคดีที่ปรากฏในหนังสือเรียนภาษาไทยระดับชั้นประถมศึกษาและระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น. 2542. 395 หน้า.

กุลวัชรีย์ ธีระกุล¹ ได้วิเคราะห์พฤติกรรมตัวละครในวรรณคดีมรดกตามทฤษฎีจิตวิทยา โดยยกตัวอย่างพฤติกรรมจากบทประพันธ์ในวรรณคดีและการอธิบายสนับสนุน โดยใช้ทฤษฎีจิตวิทยาบุคลิกภาพ ผลการวิเคราะห์สรุปได้ว่า พฤติกรรมที่แสดงออกของตัวละครในวรรณคดีมรดกทั้ง 4 เรื่อง สามารถอธิบายได้โดยทฤษฎีจิตวิทยาบุคลิกภาพของซิกมันด์ ฟรอยด์ และของคาร์ล กุสตาฟ จุง ดังนี้ ตัวละครทั้งชายและหญิงแสดงพฤติกรรมก้าวร้าวทำลาย อันเกิดจากสัญชาตญาณมุ่งตาย ตัวละครชายได้แก่ พระราม พระอภัยมณี ชุนแผนและชุนช้างมีพฤติกรรมก้าวร้าว ทำลายผู้อื่นในขณะที่ตัวละครหญิง ได้แก่ นางสีดา นางสุวรรณมาลี และนางวันทองมีพฤติกรรมก้าวร้าวทำลายตนเอง ตัวละครชายได้แก่ ทศกัณฐ์ อีเหนา พระอภัยมณีและชุนแผนแสดงพฤติกรรมเจ้าชู้อันเกิดจากสัญชาตญาณมุ่งเป็น ในขณะที่ตัวละครหญิงไม่มีพฤติกรรมนี้ ตัวละครชายได้แก่ ทศกัณฐ์ อีเหนา แสดงพฤติกรรมเอาแต่ใจตนเอง อันเกิดจากพลังอำนาจของ Id ตัวละครทั้งชายและหญิงมีพฤติกรรมแสดงความเป็นหญิงและชายอยู่ในตนเอง พระอภัยมณีเป็นตัวละครชายที่มีพฤติกรรมแสดงความเป็นหญิงมากที่สุด ตัวละครหญิง ได้แก่ นางสีดา และนางบุษบาแสดงพฤติกรรมรักและซื่อสัตย์ต่อสามี ในขณะที่เดียวกันนางบุษบา นางจินตหรา และนางสุวรรณมาลีก็แสดงตัว อันเกิดจากพลังอำนาจของ Super Ego ตัวละครเช่น นางวันทองต้องถูกตัดสินโทษประหารอันเนื่องมาจากพฤติกรรมวิตกกังวลต่อมโนธรรมและจิตสำนึกที่ไม่ดี ทฤษฎีจิตวิทยาบุคลิกภาพทำให้ตัวละครในวรรณคดีมรดกมีความสมจริง ใกล้เคียงกับมนุษย์ ซึ่งจะทำให้การเรียนการสอนวรรณคดีเป็นรูปธรรม มีความสนุกสนาน น่าสนใจมากยิ่งขึ้น

สมัย วิถีรุ่งโรจน์² ได้วิเคราะห์สภาพชีวิตของสุนทรภู่จากตัวละครเด็ก ผลการศึกษาพบว่า ด้านรูปร่างหน้าตา ตัวละครเด็กทั้งฝ่ายหญิงและชายของสุนทรภู่ มักมีรูปร่างหน้าตาดังงาม อาจจะเป็นเพราะสุนทรภู่เองมีรูปร่างหน้าตาไม่สวย แต่จิตใต้สำนึกต้องการจะเป็นคนรูปร่างงาม ฉะนั้นเพื่อสนองความต้องการของตัวเอง จึงสร้างตัวละครเด็กเหล่านั้นให้มีรูปร่างหน้าตาดังงาม ด้านการศึกษา สุนทรภู่มักสร้างให้ตัวละครเด็กมีโอกาสศึกษาวิชาการ และวิทยายุทธต่าง ๆ เก็บไว้เป็นความสามารถพิเศษเฉพาะตัว และนอกจากจะมีความรู้และความสามารถพิเศษแล้ว ตัวละครเด็กเหล่านั้นยังมีของวิเศษที่ช่วยให้บทบาทเด่นขึ้น ซึ่งน่าจะสันนิษฐานได้ว่า วัยเด็กของสุนทรภู่ไม่ได้รับความเอาใจใส่จากครอบครัว จึงมีการฝันเฟื่องโดยการสร้างตัวละครเด็กล้วนมีความเก่งกล้าสามารถจนเป็นที่ยอมรับของผู้ใหญ่ ด้านความว้าเหว และการพลัดพราก ตัวละคร

¹ กุลวัชรีย์ ธีระกุล. การวิเคราะห์พฤติกรรมตัวละครในวรรณคดีมรดกตามทฤษฎีจิตวิทยา. 2539. 320 หน้า.

² สมัย วิถีรุ่งโรจน์. วิเคราะห์สภาพชีวิตสุนทรภู่จากตัวละครเด็ก. 2532. 214 หน้า.

เด็กส่วนใหญ่จะต้องมีการพลัดพรากจากพ่อแม่จึงมักมีความว่าเหว่ เช่นเดียวกันสุนทรภู่ก็มีลักษณะบ้านแตกสาแหรกขาดและรู้สึกของความว่าเหว่ที่เกิดจากการพลัดพรากดี ด้านผู้อุปการะตัวละครเด็กเมื่อพลัดพรากจากพ่อแม่ก็มักจะมีผู้อุปการะช่วยเหลือ เช่นเดียวกับชีวิตของสุนทรภู่ที่มีผู้คอยให้ความช่วยเหลือ เป็นความอบอุ่นที่สามารถนำมาทดแทนความต้องการความรักความอบอุ่นจากพ่อแม่ได้ ด้านความกตัญญูรู้คุณ ตัวละครเด็กทุกตัวของสุนทรภู่จะเป็นผู้ที่มีความกตัญญูรู้คุณผู้ที่อุปการะช่วยเหลือ นับเป็นลักษณะนิสัยที่ติน่ายกย่อง ด้านการแสดงพฤติกรรมที่เหมาะสมกับวัย เนื่องจากสุนทรภู่ได้ผ่านวัยเด็กและรู้ธรรมชาติของเด็กอย่างดี ความรู้สึกและความต้องการในวัยเด็กส่งผลให้สุนทรภู่ได้แสดงออกมาสู่ตัวละครเด็กอย่างเต็มที่ ทั้งความสนุกสนานร่าเริง โลกเอนมัจฉา ความต้องการ ตลอดจนความก้าวร้าวของวัยเด็ก

จากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาวิเคราะห์ตัวละครดังกล่าวข้างต้น ผู้วิจัยได้นำความรู้มาใช้กำหนดขอบเขตของการศึกษาค้นคว้า

บทที่ 3

ศึกษาตัวละครเด็กในพระราชนิพนธ์บทละครสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น : กรณีการสงเคราะห์เด็ก

ศึกษาตัวละครเด็กที่ได้รับการสงเคราะห์ที่ปรากฏในเรื่อง รามเกียรติ์คือ หนุมาน สีดา มัจฉานุ พระมงกุฎ อุณรุท คือ อุษา อิเหนาคือ สังคามาระตา บุษบา สียะตรา สังข์ทอง คือ พระสังข์ และไชยเชษฐา คือ พระนารายณ์สิบศรี วิเคราะห์ตัวละครเด็กแต่ละตัวในประเด็นต่อไปนี้

1. สถานการณ์ที่เป็นเหตุให้ต้องมีผู้สงเคราะห์
2. ลักษณะการสงเคราะห์
3. ความผูกพันระหว่างผู้สงเคราะห์ และเด็ก
4. พฤติกรรมของเด็กระหว่างการสงเคราะห์
5. ผลจากการสงเคราะห์

หนุมาน

หนุมานเป็นลูกของนางสวาหะกับพระพาย ขณะที่นางสวาหะถูกมารดาสาปให้ยืนเท้าเดียวต้านลมอยู่ในป่าเชิงเขาจักรวาล ได้รับความทุกข์ทรมาน พระอิศวรทราบเกิดความรู้สึกสงสารนางสวาหะ จึงต้องการให้นางสวาหะมีบุตร เพื่อช่วยให้นางพ้นจากคำสาป และให้บุตรของนางไปเป็นทหารของพระรามเพื่อช่วยปราบพวกอธรรม จึงแบ่งกำลังของพระองค์กับเทพอาวุธที่ศักดิ์สิทธิ์ส่งให้พระพายพัดเข้าปากนางสวาหะทำให้นางตั้งครรภ์คลอดลูกออกมาเป็นลิงคือหนุมาน ทั้งบิดามารดาของหนุมานไม่สามารถเลี้ยงได้จึงให้หนุมานเดินทางไปหาพระราม ระหว่างนั้นพระพายคิดถึงหนุมานจึงไปหาและพา หนุมานเข้าเฝ้าพระอิศวร เมื่อพระอิศวรเห็นหนุมานเป็นลิงน้อย กายสีเผือก มีท่วงที กำลังแข็งแรง ควรจะเป็นทหารของพระนารายณ์ได้ก็รู้สึกดีใจและชื่นชม ด้วยความเมตตาให้การอบรมสั่งสอนวิชาความรู้ ตลอดจนบอกคาถาอาคม การแปลงกาย หายตัว บำเพ็ญตบะจนหนุมานมีฤทธิ์และวิหยาฤทธิ์ ระหว่างนั้นหนุมานคอยติดตามเฝ้ารับใช้พระอิศวรอย่างใกล้ชิด พระอิศวรเห็นว่าพาลีกับสุครีพยังไม่มีบุตร จึงให้หนุมานไปอยู่กับพาลีกับสุครีพ ทั้งสองเลี้ยงดูหนุมานอย่างดี ต่อมาหนุมานขอลาพาลีกับสุครีพไปบำเพ็ญตบะในป่า เมื่อบำเพ็ญตบะจนมีวิชาแก่กล้าจึงออกจากพิธี่ หนุมานท่องเที่ยวไปในป่าจึงพบกับพระราม หนุมานเข้าถวายตัวรับใช้พระราม ในที่สุดหนุมานได้เป็นกำลังสำคัญและมีบทบาทมากในการทำศึกลงกา

หลังเสร็จศึกกลางกวางพระรามแต่งตั้งให้เป็นพระยาอนุชิต และสร้างเมืองใหม่ชื่อเมืองนพบุรีให้หนุมานไปครองพร้อมทั้งแบ่งสมบัติต่าง ๆ ให้

หนุมานได้รับการสังเคราะห์ 2 ครั้ง คือ จากพระอิศวร และจากพาลีกับสุครีพ

ได้รับการสังเคราะห์จากพระอิศวร

1. สถานการณ์ที่เป็นเหตุให้ต้องมีผู้สังเคราะห์

สถานการณ์ที่เป็นเหตุให้ต้องมีผู้สังเคราะห์หนุมานคือ บิดาไม่สามารถเลี้ยงดูบุตรได้ด้วยเหตุจำเป็น ทำให้บุตรต้องอยู่อย่างโดดเดี่ยวตามลำพัง จึงเป็นเหตุให้ต้องมีผู้สังเคราะห์ เหตุการณ์ของเรื่องคือ พระอิศวรทราบเรื่องราวของนางสวาทะ ประกอบกับความต้องการที่จะส่งทหารไปช่วยพระรามปราบพวกอธรรม พระอิศวรจึงแบ่งกำลังของพระองค์กับเทพอาวุธที่ศักดิ์สิทธิ์ส่งให้พระพายพัดเข้าปากนางสวาทะทำให้นางตั้งครรภ์คลอดบุตรออกมาเป็นลิงคือหนุมาน นางสวาทะอุ้มหนุมานให้เต็มนม และกอดจูบหนุมานด้วยความรักและกล่าวอาลัยอาวรณ์ว่าเกิดหนุมานมาแล้วไม่ได้เลี้ยงดูกัน จำต้องจากกันไป เพราะหนุมานต้องไปทำหน้าที่เป็นทหารของพระรามซึ่งเป็นพระนารายณ์อวตารลงมาปราบยักษ์ นางบอกให้หนุมานทราบว่าพ่อคือพระพาย แล้วให้หนุมานเดินทางไปหาพระรามโดยบอกให้หนุมานทราบว่า ผู้ที่เป็นพระรามนั้นคือผู้ที่สามารถมองเห็นขนเพชรและเขี้ยวแก้วของหนุมาน ดังบทกลอนว่า

สงสารเจ้าที่เกิดมา	อนาถาไร้ญาติเชษฐา
ทั้งแม่ลูกมิได้เลี้ยงกัน	สารพันไม่มีสิ่งใดให้
มีหน้าจะซ้ำจากไป	อาลัยเป็นพันพันทวี
จงฝากกายพระพายเทเวศร์	ซึ่งเป็นบิดุเรศเรื่องศรี
อันคุณทลชนเพชรเขี้ยวมณี	ที่มีในกายของลูกรัก
ถ้าผู้ใดมาหักทลาย	ท่านนั้นนารายณ์ทรงจักร
อวตารลงมาผลาญยักษ์	เจ้าจงสามิภักดิ์กับบาทา

(รามเกียรติ์ เล่ม 1 หน้า 69)

หนุมานเดินทางเร่ร่อนไปในป่าตามลำพัง และหลงเข้าไปในสวนพระอุมมาด้วยอารมณ์สนุกสนานคึกคะนอง ห้อยโหนโจนทะยาน หักกิ่งไม้บ้าง ถอนต้นไม้บ้าง เก็บผลไม้โยนเล่นเกลื่อนกลาดตามประสาเด็กซุกซน เมื่อพระอุมมาเห็นสวนถูกทำลายก็โกรธหนุมานมาก จึงสาปให้

หนุมานกำลังลดลงครึ่งหนึ่งจะพ้นจากคำสาปต่อเมื่อพระรามลูบหลังตลอดทาง หลังจากหนุมาน ถูกคำสาปของพระอุมาแล้วหนุมานออกเดินทางต่อไป

ฝ่ายพระพายคิดถึงหนุมานจึงลงมาหา และพาหนุมานไปเข้าเฝ้าพระอิศวร ดั่งบทกลอนว่า “พ่อจะพาไปเฝ้าพระศุภี ยังศรีไกรลาสบรรพตา” จึงเป็นเหตุให้หนุมานพบกับ พระอิศวร

2. ลักษณะการสงเคราะห์

การสงเคราะห์หนุมานของพระอิศวรมี 2 ลักษณะ คือ การสงเคราะห์เด็กที่มีบิดามารดา หรือผู้ปกครองอยู่ในภาวะยากลำบาก และการให้เด็กอยู่ในอุปการะของบุคคลที่เหมาะสม

การสงเคราะห์เด็กที่มีบิดามารดาหรือผู้ปกครองอยู่ในภาวะยากลำบาก

พระพายพาหนุมานเข้าเฝ้าพระอิศวร โดยบอกให้พระอิศวรทราบว่าหนุมานเป็นบุตร ของนางสวาหะ พระอิศวรมองดูหนุมาน จึงเห็นท่วงทีแก้มักล่าของหนุมาน จึงคิดว่าหนุมาน สมควรเป็นทหารพระรามได้ พระอิศวรเกิดความรู้สึกชื่นชอบหนุมานมาก ดั่งบทกลอนว่า

เมื่อนั้น	พระอิศวรบรมรังสรรค์
ได้ฟังพระพายเทวัญ	ทงธรรมก็ทอดทัตนา
เห็นวานรน้อยเผือกผู้	ดูกำลังท่วงทีแก้มักล่า
ควรเป็นทหารพระจักรา	ผ่านฟ้าขึ้นชมยินดี
	(รามเกียรติ์ เล่ม 1 หน้า 71)

พระอิศวรมีความเมตตาสงสารหนุมานที่ไม่มีผู้เลี้ยงดู อบรมสั่งสอน พระอิศวรจึงให้การ สงเคราะห์หนุมาน การสงเคราะห์ของพระอิศวรที่ให้แก่อนุมานอนุโลมว่าเป็นการสงเคราะห์เด็กที่มี บิดามารดาหรือผู้ปกครองอยู่ในภาวะยากลำบาก ในกรณีนี้ แม้นางสวาหะและพระพายไม่อยู่ใน ภาวะยากลำบาก แต่ก็ไม่สามารถเลี้ยงดูหนุมานได้

การให้เด็กอยู่ในอุปการะของบุคคลที่เหมาะสม

พระอิศวรให้การเลี้ยงดูหนุมาน และพาหนุมานติดตามพระองค์ได้ระยะหนึ่ง จึงสังเกตเห็น ว่าควรจะให้หนุมานไปอยู่กับพาลีกับสุครีพที่เมืองขีดขิน เพราะพาลีกับสุครีพไม่มีบุตร ดั่งบทกลอนว่า

อันพญากากาศลูกอินทร์	กับกบินทร์สุครีพใจหาญ
เป็นน้องสวาหะนงคราญ	ซึ่งเป็นมารดาพานร

ครองกรุงขีดขินนคร	เรื่องเดชโลกาไหววระอ่อน
ไว้บุตรนัดดาฤทธิรอน	ไม่มีผู้ต่างกรต่างตา
จะให้ท่านกับชมพูปาน	อันปรีชาชาญหาญกล้า
ไปอยู่ขีดขินพารา	ด้วยพญากากาศผู้ฤทธิ

(รามเกียรติ์ เล่ม 1 หน้า 72)

เหตุผลอีกประการหนึ่งที่พระอิศวรให้หนุมานไปอยู่กับพาลีกับสุครีพ คือ เพื่อต้องการให้หนุมานไปรอคอยพระรามอยู่ที่เมืองขีดขิน

3. ความผูกพันระหว่างผู้สงเคราะห์และเด็ก

ความผูกพันระหว่างผู้สงเคราะห์และเด็ก ระหว่างพระอิศวรและหนุมาน มีดังนี้

ความรักความผูกพัน

เมื่อพระอิศวรได้พบเห็นหนุมานรู้สึกชอบใจมาก ที่เห็นหนุมานเป็นลิงน้อยกายสีเผือก มีรูปร่างแข็งแรง ท่วงทีแก่วักกล้าเหมาะสมที่จะเป็นทหารของพระรามได้ ดังบทกลอนว่า

เห็นวานรน้อยเผือกผู้	ดูกำลังท่วงทีแก่วักกล้า
ควรเป็นทหารพระจักรา	ผ่านฟ้าขึ้นชมยินดี

(รามเกียรติ์ เล่ม 1 หน้า 71)

หลังจากพระอิศวรถ่ายทอดวิชาความรู้ เวทมนตร์ต่าง ๆ ให้กับหนุมานแล้ว พระอิศวรเกิดความรักความผูกพันกับหนุมานจึงพาหนุมานไปไหนมาไหนด้วยกันทุกหนทุกแห่ง ดังบทกลอนว่า “เฝ้าแหนแสนสนิทิตพันไป ไนใต้เบื้องบาทพระศุลี”

อบรมสั่งสอนให้วิชาความรู้

พระอิศวรได้ถ่ายทอดวิชาความรู้ให้แก่หนุมาน คือ เวทมนตร์ คาถาอาคม เกี่ยวกับการแปลงกาย การหายตัว การเนรมิตกาย การบำเพ็ญกิจพิธีต่าง ๆ ดังบทกลอนว่า

จึงบอกคาถาหมานต์	แปลงกายหายตนกระบี่ศรี
ทั้งจิ้งจกนอินทรีย์	แล้วมีพจนารถวยพร

(รามเกียรติ์ เล่ม 1 หน้า 72)

นอกจากนี้แล้วพระอิศวรอวยพรให้หนุมานมีอายุยืนยาว ชำไม่ตายถ้าถูกฆ่าตาย เมื่อลมพัดต้องตัวให้ฟื้นกลับมาดังเดิม ดังบทกลอนว่า

ให้อายุยืนชั่วกัลปา	มีเดชศักดิ์ดาตั้งไกรสร
ถึงศัตรูจะประหารราญรอน	วานรตายแล้วจงเป็นมาฯ
	(รามเกียรติ์ เล่ม 1 หน้า 72)

4. พฤติกรรมของเด็กระหว่างการสงเคราะห์

พฤติกรรมของหนุมานที่ได้แสดงออกระหว่างที่ได้รับการสงเคราะห์จากพระอิศวร มีหลายอย่างด้วยกัน คือ

ตั้งใจเรียน หมั่นฝึกฝนความรู้ความสามารถ

หนุมานได้แสดงพฤติกรรมให้เห็นว่าเป็นผู้มีความตั้งใจ เอาใจใส่ในการเรียนรู้ ทำให้มีความเชี่ยวชาญในวิชาการต่าง ๆ ที่พระอิศวรถ่ายทอดให้ จนสามารถเรียนรู้ได้อย่างละเอียด และจดจำได้แม่นยำ ดังบทกลอนว่า

เมื่อนั้น	หนุมานฤทธิไกรใจกล้า
รับพรเรียนเวทวิทยา	ของพระอิศราเรื่องซัย
ชำนาญในการประกอบฤทธิ	ตบะกิจพิธีกิจทำได้
	(รามเกียรติ์ เล่ม 1 หน้า 72)

ความจงรักภักดี

พฤติกรรมของหนุมานที่บ่งบอกให้ทราบว่าหนุมานเป็นผู้ที่มีความจงรักภักดี เช่น หนุมานให้ความเคารพพระอิศวรด้วยการกราบแทบเท้า ดังบทกลอนว่า “น้อมเศียรลงถวายอภิวาทน์ แทบบาทพระอิศรนาถา” และเมื่อพระอิศวรต้องการแนะนำให้หนุมานรู้จักกับพาลีกับสุครีพ พระอิศวรเรียกหนุมานให้ออกมาพบ หนุมานแสดงพฤติกรรมการคานาออกมาพบพระอิศวร พาลีกับสุครีพ ดังบทกลอนว่า

เมื่อนั้น	ชมพู่พานหนุมานกระบี่ศรี
ฟังเทวบัญชาพระศุลี	ยินดีก็คานาออกมา
น้อมเศียรลงถวายอภิวาทน์	แทบบาทพระอิศรนาถา
บังคมเจ้าชืดชินพารา	ทั้งพญาสุครีพฤทธิฯ
	(รามเกียรติ์ เล่ม 1 หน้า 73)

การตอบแทนบุญคุณ

หนุมานได้แสดงพฤติกรรมที่ชี้ให้เห็นว่ามีความกตัญญูรู้คุณของพระอิศวรคือ การอยู่คอยปรนนิบัติรับใช้พระอิศวรอย่างใกล้ชิดตลอดเวลาที่ได้รับการอุปการะเป็นการตอบแทน ดังบทกลอนว่า “เฝ้าแหนแสนสนิทิตดพันไป ในใต้เบื้องบาทพระศูลี”

5. ผลจากการสงเคราะห์

5.1 ผู้ให้การสงเคราะห์

พระอิศวรได้จัดการเตรียมทหารให้พระรามสมกับที่ตั้งใจไว้ เพราะพระอิศวรทราบว่พระราม คือพระนารายณ์อวตารลงมาปราบยักษ์ ซึ่งเป็นฝ่ายอธรรมแต่พระรามยังขาดทหารเอกที่จะเป็นกำลังสำคัญ เมื่อพระอิศวรเห็นหนุมานมีท่วงท่าแก่งกล้าสามารถอบรมสั่งสอนให้วิชาความรู้ อันได้แก่ คาถาอาคมในการแปลงกาย หายตัว เนรมิตกาย และบำเพ็ญกิจพิธีต่าง ๆ เพื่อให้มีคุณสมบัติเป็นทหารของพระรามได้

5.2 ผู้รับการสงเคราะห์

จากการสงเคราะห์ของพระอิศวรทำให้หนุมานมีความเก่งกล้าเชี่ยวชาญในการรบเหมาะจะเป็นทหารเอกของพระราม ดังนี้

5.2.1 มีคาถาอาคม ให้สามารถล่องหน แปลงกาย หายตัว เปลี่ยนขนาดร่างกายได้ มีร่างกายอยู่ยงคงกระพัน หากถูกฆ่าตายเมื่อลมต้องตัวก็จะฟื้นกลับคืนมาเหมือนเดิม

5.2.2 ได้ผ่านการบำเพ็ญพิธีกรีกทำให้มีฤทธานุภาพมากยิ่งขึ้น

ได้รับการสงเคราะห์จากพาลีกับสุครีพ

1. สถานการณ์ที่เป็นเหตุให้ต้องมีผู้สงเคราะห์

สถานการณ์ที่เป็นเหตุให้พาลีกับสุครีพสงเคราะห์หนุมาน คือ ตัวผู้รับการสงเคราะห์ได้รับการสงเคราะห์อยู่แล้ว แต่ผู้สงเคราะห์เดิมเห็นว่าไม่มีผู้ที่เหมาะสมที่ให้การเลี้ยงดูเด็กได้ จึงมอบให้บุคคลที่เหมาะสมรับเด็กไปอุปการะเลี้ยงดู

เหตุการณ์ของเรื่องคือ หลังจากพระอิศวรให้การสงเคราะห์หนุมาน ได้ระยะหนึ่ง จึงมองเห็นว่าควรจะให้หนุมานไปอยู่กับพาลี สุครีพที่เมืองขีดขิน เพราะพาลีกับสุครีพไม่มีบุตร และสามารถเลี้ยงดูหนุมานให้อยู่อย่างมีความสุข และเพื่อให้หนุมานไปรพบปะกับพระรามตามความตั้งใจตั้งแต่เริ่มแรก ดังบทกลอนว่า

ดูก่อนลูกอมรินทรา	รู้จักนัดดาหรือหาไม่
บุตรนางสวาทะทรม้วย	พระพายฤทธิไกรเป็นบิดร
มีนามชื่อหนุมาน	องอาจกล้าหาญตั้งไกรสร
ตัวท่านเป็นเจ้าของพระนคร	วานรไร้บุตรนัดดา
...	
เมื่อนารายณ์อวดตารไปผลาญยักษ์	ถ้าเสียที่จักได้แก้ไข
จะให้เป็นโอรสยศไกร	จงพาไปกับราชนัดดา

(รามเกียรติ์ เล่ม 1 หน้า 73)

พระอิศวรเรียกหนุมานมาฝากตัวกับพาลีกับสุครีพ

ตรัสแล้วจึงเรียกหนุมาน	กับชมพูปานออกมาหา
ทั้งสองจงฝากกายา	ไปกว่าจะสิ้นชีวิ

(รามเกียรติ์ เล่ม 1 หน้า 73)

2. ลักษณะการสงเคราะห์

การสงเคราะห์หนุมานของพาลีกับสุครีพเป็นการสงเคราะห์เด็กในลักษณะการรับเด็กเป็นบุตรบุญธรรม

สุครีพกับพาลีได้รับมอบให้อุปการะเลี้ยงดูหนุมานจากพระอิศวร เกิดความรู้สึกดีใจและมีความสุขเป็นอย่างยิ่ง จึงลาพระอิศวรและพาหนุมานกลับมาเลี้ยงดูที่เมืองขีดขิน ดังบทกลอนว่า

ทูลแล้วทั้งสี่วานร	ประนมกรเหนือเกล้าเกศี
ลาพระอิศโรโมลี	เหาะมาบุรีด้วยฤทธา

(รามเกียรติ์ เล่ม 1 หน้า 74)

การสงเคราะห์หนุมานของพาลีกับสุครีพเข้าลักษณะการรับเด็กเป็นบุตรบุญธรรม เพราะรับผิดชอบให้การเลี้ยงดูทุกอย่างไม่ว่าที่อยู่อาศัย อาหารการกิน ความสะดวกสบายทุกอย่าง ดังบทกลอนว่า

ครั้นถึงจึงเสด็จเหนืออาสน์	พร้อมเสนามาตย์ย้ายขวา
จึงประทานเครื่องทรงอลงการ	ทั้งปราสาทรัตนอำไพ

อีกนางสนมกำนัล	สารพัดจัดแจงแต่งให้
แก่โอรสนัดตายาใจ	สิ่งใดมิให้นาทราช
	(รวมเกียรติ เล่ม 1 หน้า 74)

3. ความผูกพันระหว่างผู้สงเคราะห์และเด็ก

ความผูกพันระหว่างผู้สงเคราะห์และเด็ก ของพาลี สุครีพและหนุมาน คือ

ความรักความผูกพัน

พาลีกับสุครีพเมื่อได้พบเห็นหนุมาน และทราบจากพระอิศวรว่าหนุมานเป็นบุตรของสวาทะซึ่งเป็นพี่สาวของตนทั้งสองคน ทำให้เกิดรู้สึกผูกพันรักใคร่กันโดยสายเลือด ต่างเฝ้าหาด้วยความดีอกดีใจ ดังบทกลอนว่า

ต่างองค์ลูบหลังลูบหน้า	ปรีดาภิรมย์ชมขวัญ
หาไม่ไม่รู้จักกัน	เจ้าผู้วงศ์เทวัญอันศักดิ์ดา
	(รวมเกียรติ เล่ม 1 หน้า 73)

หนุมานมาขออนุญาตจะออกไปบำเพ็ญศีลภาวนาในป่า พาลีกับสุครีพรู้สึกอาลัยอาวรณ์ที่หนุมานจะไปอยู่ในป่าไกลหูไกลตา แต่เมื่อหนุมานมีความตั้งใจจริงที่จะบำเพ็ญศีลภาวนา จึงต้องยอมให้ไป และก็อวยพรให้หนุมานสำเร็จกลับมาโดยเร็ว ดังบทกลอนว่า

เมื่อนั้น	พระยาพานรินทร์เรืองศรี
ได้ฟังนัสดาร่วมชีวี	ขุนกระบี่อดอันฤทัย
จึงสวมสอดคอดองค์หลานรัก	พิศพิศตรทอดถอนใจใหญ่
แล้วว่าตัวเจ้าจะออกไป	จำศีลอยู่ในอรัญญา
พอจงสำเร็จความคิด	ให้เลื่องชื่อลือฤทธิ์ทุกทิศา
เสร็จแล้วจงเร่งกลับคืนมา	จะได้ต่างตาต่างกรรข
	(รวมเกียรติ เล่ม 1 หน้า 144)

สุครีพถูกพาลีขับไล่ออกจากเมืองเดินเข้าป่าเมื่อพบหนุมาน และเล่าเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นให้หนุมานทราบ และด้วยความเป็นห่วง กังวลใจของสุครีพที่มีต่อหนุมาน จึงสั่งความให้ หนุมานระมัดระวังตัวให้มากที่สุด ส่วนตนเองจะขออาศัยอยู่ในป่า ดังบทกลอนว่า

จึงว่าแก่นัดตายใจ	เจ้าจะเข้าไปยังพารา
จงเร่งระมัดประหยัดองค์	อย่าทะนงว่าเป็นพระวงศา
น้ำนี้จะทนเวทนา	อยู่ที่ในป่าพนาลีฯ

(รามเกียรติ์ เล่ม 1 หน้า 348)

ส่วนพาลีเมื่อต้องศรพระรามได้รับบาดเจ็บสาหัสแต่ยังเป็นห่วง และมีความรักความผูกพันต่อหนุมาน จึงได้กล่าวฝากหนุมานไว้กับพระรามด้วย เป็นการแสดงให้เห็นความรักความผูกพันที่พาลีมีให้กับหนุมาน ดังบทกลอนว่า

ขอฝากสุครีพอนุชา	องคตลูกข้าพพานร
กับศรีหนุมานหลานรัก	ดารานงลักษณ์สายสมร
แสนสนมโยธาประชากร	ภูธรจงได้ปราณีฯ

(รามเกียรติ์ เล่ม 2 หน้า 28)

ดูแลให้ที่อยู่อาศัย

พาลีกับสุครีพมอบปราสาทให้หนุมานพักอาศัย ดังบทกลอนว่า “จึงประทานเครื่องทองอลงการ ทั้งปราสาทรัตนอำไพ” พร้อมทั้งเครื่องอำนวยความสะดวกทุกอย่างทำให้หนุมานอยู่อย่างมีความสุขสบาย แสดงให้เห็นถึงความผูกพันอีกอย่างหนึ่ง ที่ผู้สงเคราะห์มีให้กับเด็กโดยปรารถนาให้ผู้ที่ตนรักมีความสุข ดังบทกลอนว่า

บัดนั้น	กำแหงหนุมานชาญสมร
อยู่ชมพู่ชดชื่นพระนคร	ถาวรเป็นสุขทุกเวลา

(รามเกียรติ์ เล่ม 1 หน้า 74)

4. พฤติกรรมของเด็กระหว่างการสงเคราะห์

พฤติกรรมของหนุมานที่ได้แสดงออกระหว่างที่ได้รับการสงเคราะห์จากพาลีกับสุครีพ มีดังนี้

การตอบแทนบุญคุณ

เมื่อหนุมานไปอยู่ในอุปการะของพาลีกับสุครีพ หนุมานได้ช่วยงาน เอาใจใส่การทำงาน ในภาระหน้าที่ มีความละเอียดอ่อนในการปฏิบัติงาน เป็นสิ่งที่หนุมานปฏิบัติอยู่เป็นประจำ

พฤติกรรมของหนุมานแสดงให้เห็นถึงการรู้จักที่จะตอบแทนบุญคุณที่หนุมานมีต่อพาลีกับสุครีพ
ดังปรากฏในบทกลอนอยู่บ่อย ๆ ว่า

อันราชกิจไม่เกียจคร้าน	ทั่วทุกพนักงานเอาใจใส่
เป็นสุขสนุกทั้งเวียงชัย	ไพร่ฟ้าเกษมเปรมปรีดิ์
	(รามเกียรติ์ เล่ม 1 หน้า 74)

ต่างตาต่างใจไม่เกียจคร้าน	ราชกิจการงานถ่วงดี
แสนสนุกทุกทิวาราตรี	กระบี่คิดถวิลจินดา
	(รามเกียรติ์ เล่ม 1 หน้า 144)

หนุมานมีความเห็นอกเห็นใจ และตอบแทนบุญคุณผู้มีพระคุณต่อสุครีพเมื่อหนุมาน
ทราบเรื่องความที่สุครีพถูกพาลีขับไล่ออกจากเมือง หนุมานจึงเปลี่ยนใจไม่กลับเข้าไปในเมือง
ขีดขินไปบำเพ็ญศีลในป่าต่อ เพื่อจะได้อยู่ดูแล ปราณิบัติรับใช้ ร่วมทุกข์ร่วมสุขกับสุครีพ
ดังบทกลอนว่า

บัดนั้น	หนุมานผู้ชาญชัยศรี
ชลเนตรนองเนตรโคศิกิ	กระบี่จึงทูลสนองไป
ซึ่งหลานจะเข้านครเศศ	จะทเวษทุกข์ทนหม่นไหม้
จะอยู่จำศีลสำรวมใจ	ดีกว่าที่ในพารา
ทุกชีไซ้จะได้สนองบาท	เพื่อนประดาษพระองค์ในป่า
	(รามเกียรติ์ เล่ม 1 หน้า 348)

หนุมานได้ถวายตัวกับพระรามแล้วนี้ถึงสุครีพที่ตกระกำลำบากอยู่ในป่า หนุมานจึงขอ
อนุญาตพระรามให้สุครีพมาอยู่ด้วย ดังบทกลอนว่า

บัดนี้น้ำข้าผู้หนึ่งมี	ชื่อกระบี่สุครีพผู้ศักดา
เป็นน้องพาลีอันมีฤทธิ์	ผิดกันที่ขับมาอยู่ในป่า
จะไปหามาเฝ้าพระบาท	เห็นว่าจะได้โดยดี
	(รามเกียรติ์ เล่ม 2 หน้า 18)

พระรามจึงอนุญาตให้หนุมานไปพาสุครีพมาอยู่ด้วย ดังบทกลอนว่า

เมื่อนั้น	พระจักรีผู้ปรีชาหาญ
ได้ฟังคำแหงหนุมาน	ผ่านฟ้าจึงมีบัญชา
ท่านจะไปหาสุครีพ	ก็รีบไปเถิดจะคอยท่า
จงเร่งพาน้ำชายมา	จะได้ปรีชาสงครามกันฯ

(รามเกียรติ์ เล่ม 2 หน้า 18)

สุครีพจึงได้มีโอกาสพบกับพระรามและได้เป็นทหารรับใช้ใกล้ชิดกับพระราม ซึ่งเป็นผลมาจากความกตัญญูของหนุมาน

ความจงรักภักดี

พฤติกรรมที่แสดงให้เห็นว่าหนุมานมีความจงรักภักดีต่อพาลีกับสุครีพ ดังบทกลอนว่า

จงรักภักดีสุจริต	มิได้คิดฉันทาโทษา
ขึ้นเฝ้าเข้าเฝ้าอัครา	เป็นที่วางตาว่างใจ

(รามเกียรติ์ เล่ม 1 หน้า 74)

หนุมานมีพฤติกรรมแสดงให้เห็นถึงความจงรักภักดีโดยแสดงความสุภาพอ่อนน้อมถ่อมตน ดังบทกลอนว่า

บัดนั้น	กำแหงหนุมานชาญชัย
ก้มเกล้าคำนับรับพร	ด้วยใจสุนทรสวัสดิ์

(รามเกียรติ์ เล่ม 1 หน้า 144)

พฤติกรรมอีกอย่างหนึ่งของหนุมานที่เห็นได้ชัดเจนถึงความจงรักภักดีคือ การให้ความเคารพต่อผู้มีพระคุณ อย่างเช่นตอนที่ หนุมานจะออกไปบำเพ็ญศีลในป่า หนุมานเข้ามาขออนุญาตพาลีกับสุครีพก่อน ซึ่งการขออนุญาตนี้เป็นการกระทำที่บ่งบอกให้ทราบว่าให้หนุมานให้การเคารพนับถือต่อพาลีกับสุครีพ เมื่อจะจากไปหนุมานก็จะทำความเคารพด้วยการกราบไหว้ ดังบทกลอนว่า

ครั้นถึงประณตบทหงส์ องค์พญาพาลีรังสรรค์
 ทูลว่าขอลาพระทรงธรรม์ ไปสร้างพรหมจรรย์พิธี
 (รวมเกียรติ เล่ม 1 หน้า 144)

แล้วจึงประณตบทหงส์ ลาดองค์สุครีพกระบี่ศรี
 สั่งทั้งองค์ร่วมชีวิต ขุนกระบี่ก็เหาะระเห็จไปฯ
 (รวมเกียรติ เล่ม 1 หน้า 144)

การแสดงความเคารพนี้เป็นสิ่งที่นุหมานปฏิบัติเป็นประจำ นุหมานพบพาลีหรือสุครีพ จะกราบไหว้ทำความเคารพก่อนเสมอ เช่น นุหมานพบสุครีพในป่าหลังจาก สุครีพถูกพาลีขับไล่ออกจากเมือง นุหมานรีบเข้าไปกราบไหว้แทบเท้าสุครีพทันทีก่อนที่จะพูดคุยเรื่องธุระต่าง ๆ “เข้าหาสุครีพฤทธิรอน ชูลีกรแล้วแจ้งกิจจา”

การรับบุญคุณ

นุหมานมีจิตสำนึกในบุญคุณที่พาลีกับสุครีพมีต่อตนเอง เมื่อทราบว่าพาลีกับสุครีพจะสู้รบกัน ซึ่งไม่สามารถที่จะห้ามได้ และไม่สามารถที่จะเนรคุณเพื่อเข้าข้างคนใดคนหนึ่งได้ จึงขอตัวไปให้ไกล ๆ ดังบทกลอนว่า

เมื่อนั้น	นุหมานผู้ชาญชัยศรี
ถวายเป็นมงคลอัญชูลี	ขุนกระบี่จึงกราบทูลไป
ซึ่งน้ำต่อน้ำจะรบกวน	ข้าจะอยู่นั้นหาควรไม่
จะขอลาบาทภูวไนย	ไปให้ไกลกายไกลตา
ทูลแล้วประณตบทหงส์	ลาสองสุริยวงศ์นาคา
กับพญาสุครีพผู้ศักดิ์ดา	ก็เหาะมาที่อยู่พานรช
	(รวมเกียรติ เล่ม 2 หน้า 21-22)

ความตั้งใจเรียนหมั่นฝึกฝนความรู้ความสามารถ

นุหมานอยู่ในความอุปการะของพาลีกับสุครีพอย่างมีความสุขได้ระยะหนึ่ง ทำให้คิดถึงวิชาความรู้ที่ได้ร่ำเรียนมาจากพระอิศวร จึงคิดที่จะฝึกฝนตนเองให้มีความสามารถมากขึ้น ด้วยการบำเพ็ญศีลภาวนาให้แก่กล้ายิ่งขึ้น ดังบทกลอนว่า

แสนสนุกทุกทิวาราตรี	กระบี่คิดถวิลจินดา
ใครรักวิชาศีลสำรวมจิต	ให้จำเรณูฤทธิ์แกลั่วกล้า
	(รวมเกียรติ เล่ม 1 หน้า 144)

หนุมานขออนุญาตพาลี้กับสุครีพเข้าป่าพบสถานที่เหมาะสมจึงนั่งฝึกบำเพ็ญศีลภาวนา
ดังบทกลอนว่า

มาถึงปากทลีวัน	สำคัญไม่หว่าใหญ่
ร่วมชิตมิตแสงอโณทัย	เข้าอาศัยภาวนาน่าสำราญฯ
	(รวมเกียรติ เล่ม 1 หน้า 145)

5. ผลจากการสงเคราะห์

5.1 ผู้ให้การสงเคราะห์

5.1.1 สุครีพได้รับการปรณนิบัติรับใช้ตอบแทนจากหนุมาน สุครีพได้พึ่งพา
อาศัยหนุมาน ตอนพาลี้ขับไล่ออกจากเมืองไม่มีที่อยู่อาศัย ตระกำลำบากอยู่ในป่า อย่างโดด
เดี่ยว ไม่มีใครปรณนิบัติรับใช้เหมือนในอยู่วัง หนุมานจึงอาสาอยู่ปรณนิบัติรับใช้สุครีพ
ดังบทกลอนว่า

จะอยู่จำศีลสำรวมใจ	ดีกว่าที่ในพารา
ทุกชั้ใช้จะได้สนองบาท	เพื่อนประดาษพระองค์ในป่า
	(รวมเกียรติ เล่ม 1 หน้า 348)

5.1.2 ได้รับโอกาสให้มาเป็นทหารรับใช้พระราม จากการสงเคราะห์หนุมาน
หนุมานทำให้สุครีพได้พบกับพระราม และได้เป็นทหารรับใช้ใกล้ชิดของพระรามในเวลาต่อมา

5.2 ผู้รับการสงเคราะห์

5.2.1 ทำให้หนุมานมีชีวิตอยู่อย่างสุขสบายในฐานะลูกหลานของเจ้าเมือง

5.2.2 ได้ฝึกฝนตนในการทำงานต่าง ๆ

5.2.3 ทำให้มีปรีชาทวารรับใช้ในการช่วยปราบเหล่าอธรรม ร่วมกับพระราม

หนุมานได้รับการสงเคราะห์ 3 ลักษณะคือ การสงเคราะห์เด็กที่บิดามารดาหรือ
ผู้ปกครองอยู่ในภาวะยากลำบากจากพระอิศวร การให้เด็กอยู่ในอุปการะของบุคคลที่เหมาะสม
จากพระอิศวรเช่นกัน และการรับเด็กเป็นบุตรบุญธรรมจากพาลี้กับสุครีพ การสงเคราะห์นี้มี

สถานการณ์ที่เป็นเหตุให้ต้องมีผู้สงเคราะห์ คือบิดามารดาไม่สามารถเลี้ยงดูได้ด้วยเหตุจำเป็น ทำให้บุตรต้องอยู่อย่างโดดเดี่ยวตามลำพัง จึงเป็นเหตุให้มีผู้สงเคราะห์ คือพระอิศวร ต่อมาพระอิศวรเห็นว่าพาลีกับสุครีพไม่มีบุตรจึงให้หนุมานไปอยู่กับพาลีกับสุครีพ ในส่วนของความผูกพันระหว่างผู้สงเคราะห์และเด็กนั้น พระอิศวรมีความรักความผูกพัน อบรมสั่งสอนให้วิชาความรู้ พาลีกับสุครีพ มีความรักความผูกพัน ดูแลให้ที่อยู่อาศัย ส่วนพฤติกรรมของเด็กระหว่างการสงเคราะห์นั้น ขณะที่หนุมานอยู่กับพระอิศวร หนุมานแสดงพฤติกรรมการตอบแทนบุญคุณ ความจงรักภักดี ความตั้งใจเรียนหมั่นฝึกฝนความรู้ความสามารถ พฤติกรรมของหนุมานที่ได้รับการสงเคราะห์จากพาลีกับสุครีพ คือ การตอบแทนบุญคุณ การรับบุญคุณ ความจงรักภักดี ความตั้งใจเรียนหมั่นฝึกฝนความรู้ความสามารถ ส่วนผลจากการสงเคราะห์นั้น ผู้ให้สงเคราะห์พระอิศวรได้จัดการเตรียมทหารให้พระรามสมกับที่ตั้งใจไว้ สุครีพได้รับการดูแลรับใช้จากหนุมานตอบแทน ได้รับโอกาสให้มาเป็นทหารรับใช้พระราม หนุมานในฐานะผู้รับการสงเคราะห์มีวิชาความรู้ คาถา อาคม ให้ร่างกายอยู่ยงคงกระพันฆ่าไม่ตาย หากถูกฆ่าตายจะฟื้นกลับมาเมื่อลมพัดต้องตัว มีความเก่งเฉลียวฉลาดและกล้าหาญ เมื่อได้รับการสงเคราะห์จากพาลีกับสุครีพ ได้อยู่อย่างสุขสบาย ได้ฝึกปฏิบัติการทำงาน และมีทหารบริวารให้ความนับถือ และได้เป็นทหารเอกของพระราม

สีดา

สีดาเป็นบุตรของทศกัณฐ์กับนางมณโฑ หลังจากนางมณโฑได้กินข้าวทิพย์ครั้งก่อนที่นางกานาสูรนำมาให้ ทำให้นางมณโฑตั้งครรภ์ เมื่อถึงกำหนดคลอดสีดาออกมา สีดาชื่อว่า “ผลาญราพณ์” ถึงสามครั้ง พิเภกและปุโรหิตโหราจารย์ทำนายว่าสีดาเป็นกาลกิดี ทศกัณฐ์จึงให้นำสีดาใส่ผอบลอยน้ำไป พระฤๅษีชนกมาพบจึงพาสีดาไปเลี้ยงโดยใส่ผอบฝังดินฝากแม่ธรณีไว้ เมื่อพระฤๅษีชนกเบื่อหน่ายการบำเพ็ญศีลภาวนาต้องการกลับไปครองเมืองตามเดิม จึงขุดนางสีดา ขึ้นมาจากดินที่ฝังแล้วให้ชื่อว่าสีดาพาไปยังบ้านเมืองของตน เมื่อสีดาอายุได้ 16 ปี ท้าวชนกคิดจะหาคู่ครองที่เหมาะสมให้ จึงได้ข่าวประกาศให้กษัตริย์ทั้งหลายประลองยกศรรัตนฐูซึ่งเป็นศรคู่บ้านคูเมืองถ้าใครสามารถยกศรได้จะได้อภิเษกกับสีดา ในที่สุดพระรามยกศรได้จึงได้อภิเษกกับสีดาและพาสีดาไปเมืองอโยธยา เมื่อพระรามถูกเนรเทศและออกบวชสีดาได้ติดตามออกบวชด้วยโดยไม่เกรงกลัวต่อความทุกข์ยาก ต่อมาสีดาถูกทศกัณฐ์ลักพาตัวไปอยู่ที่กรุงลงกา สีดาจึงเป็นต้นเหตุของศึกกลางกระงะระหว่างพระรามกับทศกัณฐ์ เกิดเหตุการณ์เรื่องราวต่าง ๆ มากมาย เมื่อเสร็จศึกกลางกาสีดาได้พิสูจน์ความบริสุทธิ์ด้วยการลุยไฟ ต่อมาขณะที่สีดาตั้งครมภ์ได้สามเดือนถูกกลั่นแกล้งจากปีศาจนางอสูร สีดาต้องพลัดพรากจากพระรามไปอาศัยอยู่พระฤๅษี

ในป่า และคลอดบุตรชื่อว่าพระมงกุฎ สูดทำยพระราม สีดาและพระมงกุฎได้กลับบ้านเมืองอยู่กันอย่างมีความสุข

สีดาได้รับการสงเคราะห์ 1 ครั้ง คือ จากพระฤๅษีชนก

ได้รับการสงเคราะห์จากพระฤๅษีชนก

1. สถานการณ์ที่เป็นเหตุให้ต้องมีผู้สงเคราะห์

สถานการณ์ที่เป็นเหตุให้ต้องมีผู้สงเคราะห์สีดา คือ เด็กถูกทิ้ง ตั้งแต่แรกคลอด มีกลางบอกเหตุไม่ดี บิดาให้ตรวจดูดวงชะตา หมอดูทำนายว่าเด็กที่เกิดมาเป็นกาลกิณี เลี้ยงไว้ไม่ได้ บิดาเชื่อตามคำทำนายของหมอดูจึงนำบุตรทิ้ง ทำให้เด็กต้องพลัดพราก ไปจากมารดาและถูกทอดทิ้งไม่มีผู้เลี้ยงดู จึงเป็นเหตุให้มีผู้สงเคราะห์

เหตุการณ์ของเรื่องคือ เมื่อนางมณฑิลาคลอดสีดาออกมา สีดาร้องว่า “ผลาญราพณ์” ถึงสามครั้ง ทศกัณฐ์ให้พิเภกและโอรหหลายคนตรวจดูดวงชะตา ทั้งพิเภกและโอรหทุกคนทำนายตรงกันว่า สีดาเป็นกาลกิณีต่อบ้านเมือง ไม่สามารถที่จะเลี้ยงไว้ได้ จะฆ่าพ่อและล้างผลาญเผ่าพงศ์ยักษ์ จะต้องนำสีดาไปทิ้งน้ำ ดังบทกลอนว่า

จึงทูลว่าพระราชบุตร	จะก่อการกู่ลีในเมืองมาร
อันจะเลี้ยงไว้เห็นไม่ได้	ตั้งหนึ่งกองไฟเผาผลาญ
ลงกาจะเป็นภัสรมุฎีการ	โลหิตเปรียบปานวาริน
แม่นอาลัยในราชธิดา	สุริยวงศ์พรหมาจะสูญสิ้น
ทิ้งเสียให้พันราดิน	ในกระแสดิ้นธุ์สาครฯ
	(รามเกียรติ์ เล่ม 1 หน้า 253)
บัดนั้น	ปุโรหิตโอรหพร้อมหน้า
รับสั่งแล้วพิจารณา	ดูในชันษานางเทวี
เอาปุมปฏิทินออกเทียบ	เปรียบไล่ไล่สอบถ้วนถี่
ก็แจ้งว่าเป็นกาลกิณี	แก่บุรีแกลงค์พระบิดร
จึงพร้อมกันสนองพระบัญชา	ว่าชะตาพระธิดาดวงสมร
เป็นศัตรูแก่องค์พระภูธร	ดังราหูจู่จับจันทร์

จะเลี้ยงไว้ก็ไม่เป็นประโยชน์ นางจะให้โทษแหม่มมัน
 จะสูญสุริยวงศ์พงศ์พันธุ์ เหมือนกันกับคำอนุชา
 (รวมเกียรติ เล่ม 1 หน้า 254)

ทศกัณฐ์จึงสั่งให้นำสีดาใส่ผอบไปลอยน้ำ เพื่อให้พ้นจากสิ่งกาลกิณีตามที่โหรทำนายไว้
 ดังบทกลอนว่า

เมื่อนั้น ทศเศียรสุริยวงศ์ยักษ์
 ได้แจ้งแห่งคำโหรา จึงผันพักตรามาพาที่
 คูกรเจ้าผู้เยาว์ลักษณะ ดวงใจดวงจักษุพี
 อันองค์พระราชบุตรี ไซ้ว่าพีนี่ไม่อาลัย
 เมื่อเกิดมาจะมาล้างชีวิตเรา จะหลงรักเลี้ยงเขากระไรได้
 เจ้าอย่าแสนโคกร้าไร หักใจเสียเถิดนะนางศราญ
 แล้วสั่งพิเภกอสูรี ตัวเจ้าผู้ปรีชาชาญ
 ลูกเราทรลักษณ์สาธารณ์ ตามแต่ควรการบูรณมา
 (รวมเกียรติ เล่ม 1 หน้า 254)

2. ลักษณะการสงเคราะห์

การสงเคราะห์สีดาของพระฤๅษีชนกเป็นการสงเคราะห์เด็กในลักษณะการรับเด็กเป็น
 บุตรบุญธรรม

พระฤๅษีชนกหลงอาบน้ำพผอบลอยน้ำ เมื่อเปิดดูพบเด็กทารกในผอบ จึงช่วยชีวิตโดย
 นำไปเลี้ยงไว้เป็นบุตร การสงเคราะห์ของพระฤๅษีชนกจึงเข้าลักษณะ การรับเด็กเป็นบุตรบุญธรรม
 ดังบทกลอนว่า

ถึงฝั่งจึงเปิดผอบมาศ เห็นอนงค์น้อยนางภูเฉลิมศรี
 มีความโสมนัสยินดี ดังได้มณีจักรพรรดิ
 เด็กนี้ไซ้ชาติต่ำวงศ์ จะเป็นหน่อสุริยวงศ์กรุงกษัตริย์
 ชะรอยว่าธานีบุรีรัตน์ เกิดความวิบัติกู่ลีกาล
 จึงใส่ผอบทิพย์มาศ ทิ้งเสียอนาถน่าสงสาร
 กูก็ไร้ธิดาแลกุมาร บุญมาพบพานเข้าวันนี้
 จะเลี้ยงเป็นธิดาบุญธรรม สืบวงศ์ไศศวรรย์เฉลิมศรี
 (รวมเกียรติ เล่ม 1 หน้า 256)

3. ความผูกพันระหว่างผู้สงเคราะห์และเด็ก

ความผูกพันระหว่างผู้สงเคราะห์และเด็ก ระหว่างพระฤๅษีชนกและสีดา คือ

ความรักความผูกพัน

พระฤๅษีชนกเมื่อเปิดผอบออกเห็นสีดาเป็นเด็กผู้หญิงหน้าตาน่ารัก รู้สึกปลาบปล้มใจ และมีความสุขเหมือนได้รับสิ่งของที่มีค่ามาก ดั่งบทกลอนว่า

ถึงฝั่งจึงเปิดผอบมาศ	เห็นอนงค์น้อยนาฏเฉลิมศรี
มีความสุขไสมนัสยินดี	ดั่งได้มณีจักรพรรดิ
	(รามเกียรติ์ เล่ม 1 หน้า 256)

พระฤๅษีชนกพาสีดามาเลี้ยงดูเป็นบุตร ให้ความรัก ความเอ็นดู เอาใจใส่อย่างใกล้ชิด ทุกวันทุกคืน ดั่งบทกลอนว่า

เมื่อนั้น	พระดาบสผู้ทรงศึกษา
แต่ได้นางมาเป็นธิดา	เลี้ยงดูทุกทิวาราตรี
	(รามเกียรติ์ เล่ม 1 หน้า 257)

พระฤๅษีเลี้ยงดูสีดาจนลี้มการบำเพ็ญเพียรเป็นการแสดงให้เห็นถึงความรัก ความผูกพันที่มีต่อสีดา

พระฤๅษีต้องบำเพ็ญเพียรภาวนา จึงนำสีดาฝากเทวดาโดยฝังดินไว้ เมื่อบำเพ็ญเพียรได้ระยะหนึ่ง พระฤๅษีจึงเกิดความเบื่อหน่าย และอดคิดถึงสีดาไม่ได้ ด้วยความความผูกพันที่มีต่อสีดา พระฤๅษีจึงคิดจะไปขุดสีดามาเลี้ยงดูต่อ พระฤๅษีชนกพร้อมกับนายโสมไปเฝ้าขุดหาสีดาหาเท่าไรก็ไม่พบ พระฤๅษีร้องไห้ด้วยเป็นห่วง ดั่งบทกลอนว่า

เมื่อนั้น	พระฤๅษีผู้ทรงศึกษา
ตกใจตะลึงทั้งกายา	ดั่งหนึ่งชีวาจะม้วยมิด
ชลนาคลอลคลองนองเนตร	แสนทเวษอัถอันตันจิต
กลับรื้อรำพึงคำนึงคิด	อันจะสิ้นชีวิตนั้นผิดไป
	(รามเกียรติ์ เล่ม 1 หน้า 287)

พระฤๅษีชนกให้นายโสมไปตามทหารมาช่วยเฝ้าหาสีดา การเฝ้าครั้งที่สองไม่พบอีก พระฤๅษีชนกเป็นห่วงสีดาจากร้องไห้เกือบจะสิ้นชีวิตด้วยความทุกข์ใจ ดั่งบทกลอนว่า

เมื่อนั้น	พระชนกมหาฤาษี
ครั้นไม่พบองค์พระบุตรี	ทุกข์ตั้งชิวี่จะบรรลัย
ชลนัยน์ไหลคลอคลองเนตร	ที่กำหนดสังเกตกี่สงสัย
	(รวมเกียรติ เล่ม 1 หน้า 288)

พระฤาษีชนกพยายามหาหนทางที่จะหาสิดาให้พบ จึงตั้งสังจจฉฐานหากมีบุญที่จะเป็นพ่อลูกกันขอให้พบ ในที่สุดก็เฝฝพบสิดา ความพยายามในการค้นหาเป็นการแสดงให้เห็นถึงความรักความผูกพันที่พระฤาษีชนกมีต่อสิดา ดังบทกลอนว่า

คิดแล้วจึงตั้งสังจจฉ	เดชะบุญญาของลูกรัก
จะได้สืบประยูรสุริย์วงศ์	อยู่ด้วยเอกองค์พญาจักร
เป็นปิ่นอนงค์ทรงลักษณะ	ที่พึ่งพำนักประชาชาติ
ขอจงพญาอุศุภราช	ชาติโคอาชาเฉลิมศรี
นำให้พบองค์พระบุตรี	พระโยคีว่าแล้วก็ไถไปฯ
	(รวมเกียรติ เล่ม 1 หน้า 288-289)

พบซึ่งดวงทิพย์ปทุมมาลย์	โสภาสกลีบกำนสดไส
...	
เปิดขึ้นเห็นโฉมพระธิดา	งามยิ่งนางฟ้าในสวรรค์
นรลักษณะพักตราวิลาวัณย์	รับขวัญแล้วอุ้มนางเทวี
	(รวมเกียรติ เล่ม 1 หน้า 289)

เมื่อพบสิดาแล้ว พระฤาษีต้องการพาสิดาไปเลี้ยงดูในวัง จึงต้องตัดใจลาสิกขาบทกลับไปครองเมืองเช่นเดิม ดังบทกลอนว่า

จึงเปลื้องคางกรองเปลือกไม้	ทิ้งสไบหนึ่งเสื่อออกจากบ่า
ก็ลาพรตพิธีจรรยา	ทรงเครื่องกษัตราอลงกรณ์
	(รวมเกียรติ เล่ม 1 หน้า 290)

ความรักความผูกพันที่พระฤๅษีมีต่อสีกาเห็นอีกประการหนึ่งคือ การปลอบใจสีกาให้คลายจากความโศกเศร้า พระฤๅษีเห็นสีการ้องไห้รำพันที่ต้องจากไปอยู่ไกล จึงปลอบใจและให้ข้อคิดกับสีกาว่าเป็นเพียงการแยกที่อยู่ไม่ใช่จากไปโดยเสียชีวิต ดังบทกลอนว่า

เมื่อนั้น	ทำวชนกจักรวรรดินาถา
ทั้งองค์สมเด็จพระมารดา	เห็นลูกโศการำพัน
สององค์กอดองค์เยาวลักษณ์	ชลดนาคลพัตร์แล้วรับขวัญ
ไฉ่ว่าเจ้าดวงชีวัน	จะกันแสงรำพันไปไยมี
จำเป็นแล้วจะวิโยค	จงดับโศกเสียเถิดนะโฉมศรี
ไหนจะพันปีตุเรศชนนี	ไซ้จะสิ้นชีวีจากจร

(รวมเกียรติ เล่ม 1 หน้า 322)

อบรมสั่งสอนให้วิชาความรู้

พระฤๅษีชนกให้การอบรมนิสัยสั่งสอนมารยาทในการปฏิบัติตนเป็นภรรยาของพระรามกับสีกาว่า ให้รู้จักฝากเนื้อฝากตัว ซื่อสัตย์ต่อสามีจนชีวิตจะหาไม่ ให้เคารพบิดามารดาของพระรามเหมือนบิดามารดาบังเกิดเกล้าของตนเอง ให้ถนอมน้ำใจผู้อื่น ดังบทกลอนว่า

จึงตรัสเรียกราชบุตรี	มารศรีจงฟังพ่อสั่งสอน
เจ้าจะจากออกพระบิดร	ไปอยู่นครอยุธยา
เป็นข้าช่วงใช้บำเรอบาท	พระภัสดาภิราชนาถา
สงวนกายฝากกายฝากชีวา	ภักดีไปกว่าจะม้วยมิต
อย่าทะนงว่าเป็นองค์อัครราช	เจียมกายอย่าประมาทราชกิจ
ผู้อนงค์ซึ่งพระองค์ใช้ซิด	อย่าคิดฉันทราคดี
อันพระชนนีปีตุเรศ	ก็เหมือนบังเกิดเศศเกศี
ลูกรักจงรักภักดี	จึงมีสวัสดิ์สถาวร
อย่าก่อการให้เคืองในเบื้องบาท	เยาวราชจงสมัครสโมสร
ถนอมจิตเป็นนิจันรันดร	ดวงสมรจงจำวาที

(รวมเกียรติ เล่ม 1 หน้า 321)

ดูแลให้ที่อยู่อาศัย

การดูแลให้ที่อยู่อาศัยของพระฤๅษีชนกที่มีให้สีกา มีปรากฏให้เห็นตั้งแต่พระฤๅษีพาสีกามาไว้ที่พัก ดังบทกลอนว่า

แล้วจึงให้นายโสมนั้น แยกมอบสุวรรณไปหน้า
ก็ประคองอุ้มองค์พระธิดา กลับมายังที่ตำหนักไพร
(รวมเกียรติ เล่ม 1 หน้า 257)

พระฤๅษีดูแลจัดการผูกเปลให้นอน และให้โยมโสมคอยไกวเปลกล่อมให้สิดานอนหลับ
อย่างมีความสุข ดังบทกลอนว่า

ครั้นถึงจึงให้ผูกอยู่ ข้างริมประตูทิศใต้
วางลงให้นอนแล้วแกว่งไกว ใช้นายโสมช้ำกุมารีฯ
(รวมเกียรติ เล่ม 1 หน้า 257)

พระฤๅษีพาสิดากลับไปเมืองมิลิลา ได้ดูแลให้ที่อยู่อาศัยโดยยกปราสาทแก้วให้สิดาพัก
อาศัยอยู่อย่างสุขสบายพร้อมทั้งให้เครื่องอำนวยความสะดวกอย่างอื่นอีก ดังบทกลอนว่า

แล้วประทานเครื่องต้นเครื่องทรง สำหรับนางคูปงศ์พญาจักร
ให้อยู่ปราสาทแก้วพรหมพัทตร์ ถนอมรักดังดวงชีวาฯ
(รวมเกียรติ เล่ม 1 หน้า 292)

ดูแลให้อาหาร

พระฤๅษีชนกดูแลให้อาหารแกีสิดา เมื่อช่วยชีวิตสิดามาแล้วเห็นว่าสิดายังเป็นทารก
น้อยลอยน้ำมาอาจจะหิวจึงรีบหานมให้สิดาดื่ม โดยตั้งสัจจอธิษฐานให้มีน้ำนมมาเลี้ยงดูสิดา
ดังบทกลอนว่า

คิดแล้วจึงองค์พระมุนี ออกวาที่ตั้งสัจจา
เดชะวาสนาเยาวมาลย์ จะเป็นแก่นสารไปกายหน้า
ให้น้ำขี้เรามีศักดิ์ดา เกิดเป็นธำราประโยชน์
(รวมเกียรติ เล่ม 1 หน้า 256-257)

บัดเด็ยน้ำเป็นน้ำนม มีความชื่นชมสมสโมสร
ก็ให้องค์อัครราชบังอร ดูดกรต่างถิ่นธำรา
(รวมเกียรติ เล่ม 1 หน้า 257)

ดูแลจัดหาคู่ครองให้

พระฤๅษีมีความรักความผูกพันต่อสีดามาก หลังจากเลี้ยงดูสีดาให้มีความสุขมาจนสีดา มีอายุ 16 ปี ควรจะมีคู่ครอง จึงคิดที่จะหาคู่ครองที่เหมาะสมให้ โดยคิดว่าผู้ที่เป็นคู่ครองสีดานั้น ต้องเป็นผู้ที่มีฝีมือ และสามารถยกครคู้บ้านคู้เมืองได้ ดังบทกลอนว่า

จึงดำริถวิลในวิญญาณณ์	ด้วยพระธิดาโฉมศรี
ชันชาก็ได้สืบหกปี	ควรที่มีคู่กรรมรัก
จำจะตั้งพิธิยกศิลป์	บอกกษัตริย์ให้สิ้นทั้งไตรจักร
ใครยกได้จะให้หนึ่งลักษณะ	เป็นอัครชายายาใจ ๗

(รามเกียรติ์ เล่ม 1 หน้า 292)

พระฤๅษีชนกจึงส่งสาส์นไปบอกกษัตริย์เมืองต่าง ๆ ให้มาประลองยกครกัน กษัตริย์มา กันมากมาย ในที่สุดผู้ที่ยกครศิลป์คู้บ้านคู้เมืองได้ คือ พระราม ดังบทกลอนว่า

ครั้นถึงจึงยื่นพระหัตถ์ขวา	อันมีจักรลักษณาประภัสสร
งามดั่งวงเทวฤๅษชร	พระสีกรจับคันศิลป์ชัย
อันมหานูสิทิต์ศักดิ์	จะหนักพระหัตถ์ก็หาไม่
ยกขึ้นได้คล่องว่องไว	ภูวไนยกวัดแกว่งสำแดงฤทธิ

(รามเกียรติ์ เล่ม 1 หน้า 301)

พระฤๅษีชนกจัดงานอภิเษกสมรสระหว่างสีดากับพระราม ทำให้สีดาได้คู่ครองที่ดี ที่ผู้สงเคราะห์ดูแลจัดการให้ ดังบทกลอนว่า

ตั้งการอภิเษกพระจักรี	กับพระลักษมีเสน่หา
จึงจัดเครื่องประดับกายา	สำหรับกษัตราสององค์

(รามเกียรติ์ เล่ม 1 หน้า 314)

4. พฤติกรรมของเตี๊ยะระหว่างการสงเคราะห์

พฤติกรรมของสี่ดาที่ได้แสดงออกมาระหว่างที่ได้รับการสงเคราะห์จากพระฤๅษีชนก คือ

การรู้บุญคุณ

สี่ดาผู้ในบุญคุณของพระฤๅษีที่มีต่อตนมากมายยากที่จะเปรียบเทียบกับสิ่งใดได้ ทำให้สี่ดาจำฝังถึงพระคุณนี้ และคิดจะตอบแทนพระคุณด้วยการขอยุ่รับใช้ไปจนกว่าชีวิตจะหาไม่ ดังบทกลอนว่า

เมื่อนั้น	นางสี่ดาเยาวยอดสงสาร
ฟังพระบิดาบัญญัติการ	เยาวมาลย์กราบลงกับบาทา
อันคุณของพระบิดุเรศ	ซึ่งปกเกศชุปเกล้าเกศา
จะชั่งด้วยปัดพีแผ่นฟ้า	มหาคงคาสมุทรไทย
ทั้งไตรโลกาเอามาเทียบ	จะเปรียบเท่าทันนั้นไม่ได้
ลูกจะขอสนองรองบาทไป	กว่าชีवालัยจะม้วยมิตข
	(รามเกียรติ์ เล่ม 1 หน้า 290)

สี่ดาต้องจากพระฤๅษีไปอยู่กับพระราม หลังจากที่พระฤๅษีอบรมสั่งสอนแล้วสี่ดาผู้สึก อาลัยที่ต้องจากพระฤๅษีไปจึงจำฝังรำพันถึงพระคุณของพระฤๅษีที่มีตนเอง ดังบทกลอนว่า

เมื่อนั้น	นวลนางสี่ดามารศรี
ฟังพระบิดุรงค์ทรงธรณี	น้อมเศียรชูลีกับบาทา
ไฉ่ว่าพระองค์ผู้ทรงเดช	พระคุณเคยปกเกศเกศา
เลี้ยงลูกแต่เยาว์จนใหญ่มา	ผ่านฟ้ามิให้อนาทร
ถนอมตั้งดวงเนตรดวงใจ	ผิดชอบสิ่งใดพระสั่งสอน
จนลาพรตคืนเข้าพระนคร	ด้วยอาวรณ์จะปลุกลูกรัก
จึงตั้งพิธียกศิลป์ชัย	เลือกคู่จะให้เสมอศักดิ์
ให้สมวงศ์สมพงศ์สมพัคตร์	ให้เป็นหลักจรรโลงชาติรี
ควรหรือไม่ได้สนองบาท	พระบิดุรงค์อิราชเรืองศรี
รำพลางนางทรงโคกี	ตั้งหนึ่งชีวีจะม้วยมรณา
	(รามเกียรติ์ เล่ม 1 หน้า 321-322)

ความจงรักภักดี

ความจงรักภักดีของสีดาที่มีต่อพระฤๅษีคือ การแสดงกิริยาให้ความเคารพ
ดังบทกลอนว่า

เมื่อนั้น	นवलนางสีดามารศรี
ฟังพระบิดวงศ์ทรงธรณี	น้อมเศียรชูลีกับบาทา (รวมเกียรติ เล่ม 1 หน้า 321)
ค่อยคลายไศกาจาบัลย์	ประนมกรอภิวันท์เหนือเศกา
อันตัวลูกรักจักขอลา	จากเบื้องบาทาพระภูธร (รวมเกียรติ เล่ม 1 หน้า 322)
เมื่อนั้น	โฉมนางสีดาดวงสมร
เห็นพระราชมารดร	บังอรกราบลงกับบาทา (รวมเกียรติ เล่ม 1 หน้า 292)

พฤติกรรมความจงรักภักดีของสีดาที่มีต่อพระฤๅษีอีกอย่างหนึ่งคือ การเชื่อฟัง ตอนที่พระฤๅษีจะจัดการหาคู่ครองให้สีดา สีดาก็ไม่แสดงความขัดข้องแต่อย่างใด จึงกล่าวได้ว่าสีดาให้การเชื่อฟังพระฤๅษี และเมื่อพระฤๅษีให้การอบรมนัสยสั่งสอนมารยาทให้กับสีดาก่อนที่สีดาจะไปอยู่บ้านเมืองของพระราม สีดาได้แสดงให้เห็นการเชื่อฟัง ดังบทกลอนว่า

เมื่อนั้น	นवलนางสีดามารศรี
ฟังพระบิดวงศ์ทรงธรณี	น้อมเศียรชูลีกับบาทา (รวมเกียรติ เล่ม 1 หน้า 321)

5. ผลจากการสงเคราะห์

5.1 ผู้ให้การสงเคราะห์

5.1.1 ทำให้ได้ทายาท พระฤๅษีชนกไม่มีทายาทซึ่งเป็นความทุกข์ เมื่อสงเคราะห์สีดา โดยรับสีดามาเป็นบุตรบุญธรรมทำให้ท้าวชนกได้มีทายาท

5.1.2 ทำให้ต้องลาสิกขาบท เดิมท้าวชนกมีความทุกข์ทรมานที่ไม่มีทายาทจนสละสมบัติไปบวชทรงศีลภาวนาอยู่หลายปี เมื่อได้สงเคราะห์สีดาทำให้พระฤๅษีชนกคิดลาสิกขาบทมาปกครองบ้านเมืองอย่างมีความสุข ทำให้บุคคลรอบข้างท้าวชนกพลอยมีความสุขด้วย

5.2 ผู้รับการสงเคราะห์

5.2.1 ทำให้สี่ดามีชีวิตอยู่รอด และได้รับการเลี้ยงดู อบรมฝึกกิริยามารยาท มาอย่างดี

5.2.2 ทำให้สี่ดาได้พบคู่ชีวิตสี่ดาได้พบพระรามซึ่งเป็นคู่ครองที่พระฤๅษีชนก เป็นผู้จัดการให้ ถึงแม้ว่าจะมีการพลัดพรากแต่ภายหลังได้อยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข

สี่ดาได้รับการสงเคราะห์ 1 ลักษณะคือ การรับเด็กเป็นบุตรบุญธรรม ซึ่งได้รับการสงเคราะห์จากพระฤๅษีชนก การสงเคราะห์นี้มีสถานการณ์ที่เป็นเหตุให้ต้องมีผู้สงเคราะห์ คือ เด็กถูกทิ้ง เมื่อแรกคลอดออกจากท้องมารดา มีนางบิณฑาม่ามีความเชื่อว่าเด็กที่เกิดมานี้เป็นกาลกิณี เลี้ยงไว้ไม่ได้ต้องนำไปทิ้ง ทำให้พรากเด็กไปจากมารดาและถูกทอดทิ้งไม่มีผู้เลี้ยงดู จึงเป็นเหตุให้มีผู้สงเคราะห์คือพระฤๅษีชนก ความผูกพันระหว่างผู้สงเคราะห์และเด็กนั้น พระฤๅษีชนกมีความรักความผูกพัน อบรมสั่งสอนให้วิชาความรู้ ดูแลให้ที่อยู่อาศัย ดูแลให้อาหาร ดูแลจัดหาคู่ครองให้ ส่วนพฤติกรรมของเด็กระหว่างการสงเคราะห์นั้นสี่ดาแสดงออกให้เห็นถึงการรู้บุญคุณ ความจงรักภักดี สำหรับผลจากการสงเคราะห์ ผู้ให้การสงเคราะห์ พระฤๅษีชนก ได้มีทายาทและลาสิกขาบทมาปกครองบ้านเมืองอย่างมีความสุข ส่วนสี่ดาในฐานะผู้รับการสงเคราะห์ทำให้มีชีวิตรอดและเจริญเติบโตขึ้นเป็นผู้ที่มีบทบาทสำคัญมาก และทำให้มีคู่ครองที่ดี

มัจฉานู

มัจฉานูเป็นบุตรของหนุมานกับนางสุพรรณมัจฉา หนุมานได้นางสุพรรณมัจฉาเป็นภรรยา ตอนจองถนนข้ามกรุงลงกา หลังจากหนุมานจากนางสุพรรณมัจฉาไปไม่นาน นางสุพรรณมัจฉาตั้งครรภ์ขึ้นมา ด้วยความเกรงกลัวว่าทศกัณฐ์จะรู้ จึงไปคลอดบุตรทิ้งไว้บนชายหาด บุตรมีลักษณะคล้ายกับหนุมานทุกประการ ยกเว้นส่วนหางเป็นปลาคลายมารดา เทวรักษ์จึงตั้งชื่อให้คล้องจองกับพ่อแม่ว่ามัจฉานู ไมยราพเป็นยักษ์ครองนครบาดาลไปเที่ยวป่าจนมาถึงชายหาด ได้พบทารกน้อยคือมัจฉานู เกิดความรัก เอ็นดู จึงพามัจฉานูไปเลี้ยงเป็นบุตรบุญธรรม โดยชุดสระใหญ่โตปลุกบัวนานาชนิดกลิ่นเต็มท้องน้ำ ไมยราพให้มัจฉานูอาศัยอยู่ในสระนี้อย่างมีความสุขเรื่อยมา ครั้งที่หนุมานตามไปช่วยพระรามซึ่งถูกไมยราพจับตัวไป หนุมานพบมัจฉานูเกิดสู้รบกัน เพราะไม่ทราบว่าเป็นพ่อลูกแต่ทำอะไรกันไม่ได้ หนุมานสอบถามจึงรู้ความเป็นพ่อลูกกัน หนุมานจึงเล่าความจริงแต่หนหลังให้มัจฉานูฟัง เมื่อหนุมานถามถึงทางที่ไปเมืองบาดาล มัจฉาไม่กล้าเพราะไมยราพมีบุญคุณต่อตนเอง จึงบอกแบบอ้อม ๆ หนุมานผ่านด่านไปได้ เมื่อหนุมานฆ่าไมยราพแล้วตั้งให้มัจฉานูเป็นอุปราชบาดาล หลังจากเสร็จศึกไวยวิกเจ้าเมืองบาดาลพามัจฉานูไป

เฝ้าพระราม พระรามตัดหางปลาออกแต่งตั้งให้เป็นพญาหนุราชครองเมืองมลิวัน ได้นางรัตนามาลี
ธิดาท้าวจักรวรรดิเจ้าเมืองเดิมเป็นชายา

มัจฉานูได้รับการสงเคราะห์ 1 ครั้ง คือ จากไมยราพ

ได้รับการสงเคราะห์จากไมยราพ

1. สถานการณ์ที่เป็นเหตุให้ต้องมีผู้สงเคราะห์

สถานการณ์ที่เป็นเหตุให้ต้องมีผู้สงเคราะห์มัจฉานูคือ เด็กถูกทิ้ง โดยมารดาคลอด
บุตรทิ้งไว้ เนื่องจากว่ามารดาไม่กล้าเลี้ยงบุตรกลัวความผิดที่ตนเองตั้งกรรมกับผู้ที่ศัตรูของ
บิดาถ้าทราบเรื่องอาจจะทำให้บิดาโกรธและจะถูกฆ่าตาย จึงคิดหาทางออกไปคลอดทิ้งไว้
เป็นเหตุให้มีผู้สงเคราะห์

เหตุการณ์ของเรื่องคือ นางสุพรรณมัจฉาตั้งกรรมหลังจากหนุมานกลับไปแล้ว เมื่อ
กรรมโตขึ้นนางสุพรรณมัจฉากลับทศกัณฐ์ผู้เป็นบิดาของตนจะทราบเรื่อง ซึ่งทศกัณฐ์มอบให้
ตนเองมาทำลายถนนที่พระรามให้ทหารสร้างไปกรุงลงกา แต่มาทำไม่สำเร็จ และยังมีบุตรที่
เกิดจากหนุมานซึ่งทหารเอกของพระรามอีก ทศกัณฐ์จะต้องโกรธและจะทำให้เกิดความเดือดร้อน
ความวุ่นวายตามมา นางสุพรรณมัจฉาจึงคิดแก้ปัญหาด้วยการไปคลอดมัจฉานูทิ้ง
ดังบทกลอนว่า

ทิ้งทุกขที่จะรู้ถึงพระกรรณ	องค์พญากุมภัณฑ์ผู้บิดร
ว่าใช้มาไม่ได้ราชกิจ	กลับไปร่วมสนทสนโมสร
กับด้วยทหารพระสีกร	เห็นภูธรจะฆ่าให้บรรลัย
จำกูจะไปสำรอง	ออกเสียจากกรรมให้จงได้

(รามเกียรติ์ เล่ม 2 หน้า 236)

นางสุพรรณมัจฉาคิดแล้ว จึงขึ้นไปที่ชายหาด และคลอดมัจฉานูออกมา ดังบทกลอนว่า

ครั้นได้ศุภฤกษ์สถาวร	บังอรสำรองไอรศ
ชาวฝั่งบริสุทธิ์ผิวพรรณ	กายนั้นเหมือนหนุมานหมด
ใหญ่ถึงชันษาโสฬส	หางนั้นปรากฏเป็นหางปลา

(รามเกียรติ์ เล่ม 2 หน้า 237)

นางสุพรรณมัจฉาทิ้งมัจฉานูไว้ที่ชายหาด แต่ก่อนนางจากไปได้บอกชื่อและลักษณะของบิดาให้มัจฉานูทราบว่าเป็นบิดาคือหนุมาน ทหารเอกของพระราม มีมาลัย กุณฑลขนแก้ว เขี้ยวเพชร หาวเป็นดาวเป็นเดือนได้ สามารถเหาะเหินอากาศสังความกับบุตรเสรีจนางสุพรรณมัจฉาก็จากไป ดังบทกลอนว่า

ครันเสด็จซึ่งสังโอรส	ยอกรประณตเหนือเกศี
ค้อยระงับดับความโศก	เทวีประกาศด้วยวาจา
ขอจงผูกผูกขเทเวศ	อันเรื่องเดชมมาช่วยรักษา
องค์มัจฉานุกุมารา	ลูกข้าอย่าให้มีภัย
สิ่งพรางโลมลูบจูบพัศตร์	เยาวลักษณ์ถอนทอใจใหญ่
ลงจากฟากฝั่งสมุทรไท	วายไปในห้องวารี

(รวมเกียรติ เล่ม 2 หน้า 238)

ฝ่ายไมยราพฝันแปลกเมื่อให้โหรทำนายดู โหรทำนายว่าจะได้บุตรบุญธรรม จึงออกจากเมืองไปเที่ยว จนกระทั่งมาถึงเชิงเขาใกล้ชายหาดที่มัจฉานูอยู่ ไมยราพพบมัจฉานู จึงสอบถามทำให้ทราบว่ามัจฉานูกุมารดาทิ้งไว้ ดังบทกลอนว่า

นางสุพรรณมัจฉานารี	เทวีเป็นพระมารดา
มาตลอดเข้าไว้ที่หาดทราย	ชายฝั่งริมเชิงสิงขร
แล้วไปยังสาคร	บังอรมิได้กลับมา

(รวมเกียรติ เล่ม 2 หน้า 241-242)

ไมยราพมีความเมตตาสงสารมัจฉานูที่ถูกมารดาทิ้ง และต้องประสบความลำบาก ดังบทกลอนว่า “นามวงศ์พงศ์พันธุ์ประการใด เหตุไรมาอยู่ที่กันดาร” จึงเป็นเหตุให้ไมยราพได้สงเคราะห์มัจฉานูไว้

2. ลักษณะการสงเคราะห์

การสงเคราะห์มัจฉานูจากไมยราพเป็นการสงเคราะห์เด็กในลักษณะการรับเด็กเป็นบุตรบุญธรรม

ไมยราพมาพบมัจฉานูที่ชายหาด จึงพาไปเลี้ยงไว้ในฐานะเป็นบุตร การสงเคราะห์ของไมยราพนี้เข้าลักษณะการรับเด็กเป็นบุตรบุญธรรม ดังบทกลอนว่า

น่าที่จะเหมือนหนึ่งความฝัน	มันคงโหดร้ายหาผิดไม่
ชะรอยเทเวศดลใจ	นำให้มาพบกุมารนี้
คิดแล้วกล่าวคำอันสุนทร	ดูกรลูกรักเฉลิมศรี
พอก็ไร้โอรสและบุตรี	ที่จะสืบวงศ์ในบาดาล
จะเลี้ยงเจ้าตั้งบุตรในอุทร	ให้ถาวรเป็นสุขเกษมศานต์
ว่าพลางโอบอุ้มกุมาร	พาพลทหารกลับมาฯ

(รามเกียรติ์ เล่ม 2 หน้า 242)

3. ความผูกพันระหว่างผู้สงเคราะห์และเด็ก

ความผูกพันระหว่างผู้สงเคราะห์และเด็กระหว่างไมยราพและมัจฉานุ คือ

ความรักความผูกพัน

ไมยราพให้ความรู้สึกที่ดีกับมัจฉานุตั้งแต่แรกพบแล้ว ดังบทกลอนว่า

หยุดยืนแลเล็งเพ่งพิศ	ยิ่งคิดหลากหลายกษี
พินิจเป็นครูด้วยยินดี	อสุรีก็เดินเข้าไป

(รามเกียรติ์ เล่ม 2 หน้า 241)

ไมยราพสอบถามมัจฉานุ เมื่อทราบว่ามัจฉานุถูกทอดทิ้ง ต้องอยู่โดดเดี่ยวตามลำพัง ไม่มีผู้เลี้ยงดูยิ่งทำให้เกิดความปลื้มใจมากที่จะได้ช่วยเหลือและพาไปเลี้ยงดู ดังบทกลอนว่า

นางสุพรรณมัจฉานารี	เทวีเป็นพระมารดา
มาคลอดข้าไว้ที่หาดทราย	ชายฝั่งริมเชิงสิงขร
แล้วไปยังสาคร	บังอรมิได้กลับมาฯ

(รามเกียรติ์ เล่ม 2 หน้า 241-242)

เมื่อนั้น	พญาไมยราพยักขา
ได้ฟังยินดีปรีดา	อสุราตรีรีบหนีไป
น่าที่จะเหมือนหนึ่งความฝัน	มันคงโหดร้ายหาผิดไม่
ชะรอยเทเวศดลใจ	นำให้มาพบกุมารนี้
คิดแล้วกล่าวคำอันสุนทร	ดูกรลูกรักเฉลิมศรี
พอก็ไร้โอรสและบุตรี	ที่จะสืบวงศ์ในบาดาล

จะเลี้ยงเจ้าตั้งบุตรในอุทร	ให้ถาวรเป็นสุขเกษมศานต์
ว่าพลางโอบอุ้มกุมาร	พาพลทหารกลับมา
	(รามเกียรติ์ เล่ม 2 หน้า 242)

ไมยราพคิดที่จะได้นำมัจฉานุไปเลี้ยงเป็นบุตร จึงเกิดความรู้สึกรักมัจฉานุ เห็นได้จากที่ไมยราพเรียกมัจฉานุว่าลูกรัก ดังบทกลอนว่า “คูกรลลรักเฉลิมศรี” และไมยราพเข้าไปอุ้มมัจฉานุพาไปอยู่เมืองบาดาล

ดูแลให้ที่อยู่อาศัย

ไมยราพให้มัจฉานุได้อยู่กับตนเองอย่างมีความสุข โดยเข้าใจว่าธรรมชาติของมัจฉานุที่เป็นปลาว่าต้องอยู่ในน้ำ หากนำไปเลี้ยงในวังไม่ดีแน่ จึงสั่งให้ทหารยักษ์ขุดสระน้ำกว้างใหญ่ไพศาล น้ำใสสะอาด และปลูกบัวนานาชนิดมีสีล้วนสวยงาม และกลิ่นหอมเย็นชื่นใจ ดังบทกลอนว่า

กุมารนี้เป็นมัจฉาชาติ	เคยประพาสอยู่ห้องชเลใหญ่
จะพาไปไว้ในเวียงชัย	จะไม่สำราญวิญญูณณ์
คิดแล้วมีราชวาที	ตรัสสั่งเสนียักษ์
ให้ขุดสระกว้างยาวหมื่นวา	โอฟาร์ด้วยพรรณปทุมมาลย์
	(รามเกียรติ์ เล่ม 2 หน้า 242)

ที่พักอาศัยที่ไมยราพมอบให้มัจฉานุ ทำให้มัจฉานุอยู่อย่างสบาย และมีความสุขใจ ดังบทกลอนว่า

ทูลแล้วขอรอภิวาหน์	แทบบาทพญายักษ์
ลงไปในสระวารี	เป็นที่ผาสุกสำราญฯ
	(รามเกียรติ์ เล่ม 2 หน้า 243)

4. พฤติกรรมของเด็กระหว่างการสงเคราะห์

พฤติกรรมของมัจฉานุที่ได้แสดงออกระหว่างการสงเคราะห์จากไมยราพ คือ

การตอบแทนบุญคุณ

มัจฉานุเห็นความรักความเมตตาของไมยราพที่มีต่อตน จึงมีความรู้สึกที่ไมยราพเป็นบิดาที่แท้จริงของตน ด้วยสำนึกบุญคุณที่ไมยราพมีให้ จึงคิดตอบแทนบุญคุณ โดยขออาสาป้องกันศัตรูที่มารุกรานเมืองบาดาล ดังบทกลอนว่า

บัดนั้น	มัจฉานูผู้มีอิच्छมาสัย
ชื่นชมด้วยสมตั้งใจ	บังคมไหว้แล้วสนองบัญชา
ซึ่งพระองค์เมตตาการุญ	คุณดั่งบิตูเรศนาถา
แม้มีศัสตรูหมู่พาลา	จะขออาสาต่อตี
ทูลแล้วยกกรอภิวาหน	แทบบาทพญายักษ์
ลงไปในสระวาริ	เป็นที่ผาสุกสำราญฯ

(รามเกียรติ์ เล่ม 2 หน้า 243)

การตอบแทนบุญคุณของมัจฉานูเห็นได้ชัดเจนอีกตอนหนึ่ง คือตอนหนุมานลงไปช่วยพระรามที่เมืองบาดาล หนุมานได้พบมัจฉานูหลังจากทราบว่าเป็นพ่อลูกกันแล้ว หนุมานถามทางไปเมืองบาดาล มัจฉานูไม่กล้าบอกด้วยสำนึกในบุญคุณของไมยราพที่ได้เลี้ยงดูตนเองมา จึงได้แต่ตอบแบบอ้อม ๆ ให้หนุมานใช้ปัญญาหาทางไปเอง ดังบทกลอนว่า

ข้อนี้ขัดสนเป็นพันคิด	พระบิดาจงโปรดเกศี
ด้วยพญาไมยราพอสุรี	ได้เลี้ยงลูกนี้จนใหญ่มา
พระคุณดั่งคุณบิตูเรศ	ซึ่งบังเกิดเกศเกศา
อันซึ่งจะบอกมรคา	ดั่งข้าไม่มีกตัญญู
บิดาลงมาทางไหน	ทางนั้นจะไปยังมีอยู่
จงเร่งพินิจพิศดู	ก็จะรู้ด้วยปริชาชาญฯ

(รามเกียรติ์ เล่ม 2 หน้า 329-330)

ความจงรักภักดี

มัจฉานูได้แสดงพฤติกรรมให้เห็นว่าเป็นผู้มี ความจงรักภักดี โดยการแสดงความรับผิดชอบหน้าที่ คือ ดูแลรักษาด่านชั้นในด้วยความรับผิดชอบมัจฉานูจึงคอยดูแลตรวจตรามิได้บกพร่องไม่ว่ากลางวันกลางคืน ดังบทกลอนว่า

บัดนั้น	มัจฉานูผู้ใจแกล้วกล้า
ซึ่งอยู่ในสระคงคา	เป็นด่านรักษาชั้นใน
ราตรีเที่ยงคืนเคยเที่ยว	ลดเลี้ยวกระเวนทางใหญ่
ก็สำแดงแผลงฤทธิ์เกรียงไกร	ขึ้นไปจากห้องชลธารฯ

(รามเกียรติ์ เล่ม 2 หน้า 325-326)

เมื่อมัจฉานูเห็นศัตรูล่องล้าเข้ามา ก็จะไม่นิ่งดูตาย จะไปจัดการสู้รบขับไล่ทันที เพื่อป้องกันไม่ให้เกิดเหตุร้ายขึ้น อย่างเช่นตอนหนุมานล่องล้าเข้ามา มัจฉานูก็ออกมาต่อสู้ป้องกันอย่างเต็มกำลังความสามารถ แต่ไม่สามารถทำอะไรหนุมานได้ จึงทราบว่หนุมานเป็นบิดาของมัจฉานู ดังบทกลอนว่า

เห็นวานรเผือกผู้หังการ	ล่องด่านผ่านทางเข้ามา
โกรธาขบฟันกระที่บบาท	ทำอำนาจออกยื่นขวางหน้า
แล้วร้องประกาศด้วยวาจา	เหวี่ยงไธ้พาลาใจฉกรรจ์
ตัวเอ็งมานี้จะไปไหน	ไม่กลัวชีวะจะอาสัญ
องอาจล่องด่านกุมภันท์	กูจะหันให้ยับลงกับกรข

(รามเกียรติ์ เล่ม 2 หน้า 326)

5. ผลจากการสงเคราะห์

5.1 ผู้ให้การสงเคราะห์

ทำให้ได้บุตรบุญธรรมมาช่วยดูแลรักษาบ้านเมือง

5.2 ผู้รับการสงเคราะห์

5.2.1 ทำให้มัจฉานูมีชีวิตอยู่รอด

5.2.2 ทำให้มีที่อยู่อย่างสุขสบาย

5.1.3 ทำให้มัจฉานูได้มีโอกาสพบบิดาที่แท้จริง

มัจฉานูได้รับการสงเคราะห์ 1 ลักษณะ คือ การรับเด็กเป็นบุตรบุญธรรมจากไมยราพ สถานการณ์ที่เป็นเหตุให้ต้องมีผู้สงเคราะห์คือ เด็กถูกทอดทิ้ง มารดาคลอดบุตรทิ้งไว้ เนื่องจากว่า มารดาไม่กล้าเลี้ยงบุตรกลัวความผิดที่ตนเองตั้งครมกับผู้ที่เป้นศัตรูของบิดาถ้าเรื่องทราบถึงบิดา ทำให้บิดาโกรธอาจจะถูกฆ่าตาย จึงคิดหาทางออกโดยไปคลอดบุตรทิ้งไว้จนเป็นเหตุให้ต้องมีผู้สงเคราะห์ คือไมยราพ ความผูกพันระหว่างผู้สงเคราะห์และเด็กนั้นไมยราพมีความรักความผูกพัน ดูแลให้ที่อยู่อาศัย ส่วนพฤติกรรมของเด็กระหว่างการสงเคราะห์นั้น มัจฉานูแสดงพฤติกรรมการตอบแทนบุญคุณ ความจงรักภักดี ส่วนผลจากการสงเคราะห์ ไมยราพในฐานะผู้ให้การสงเคราะห์ทำให้มีบุตรมาช่วยดูแลบ้านเมือง และได้รับความสุข ความสบายใจ สำหรับหนุมานผู้รับการสงเคราะห์ทำให้มีชีวิตอยู่รอด และมีที่อยู่อย่างสะดวกสบาย และมีโอกาสได้พบบิดาที่แท้จริง

พระมงกุฎ

พระมงกุฎเป็นบุตรของพระรามาธิบดีนางสีดา นางสีดาคลอดพระมงกุฎในป่า เนื่องจากพระรามาธิบดีใจผิดคิดว่านางมีใจให้กับทศกัณฐ์ จึงให้พระลักษมณ์พาสีดาไปฆ่าแต่พระลักษมณ์ไว้ชีวิตนางสีดา นางสีดาจึงเดินทางไปในป่าได้รับการช่วยเหลือจากพระฤๅษีวชิรมฤคให้ที่อยู่อาศัย หลังจากนั้นนางคลอดพระมงกุฎพระฤๅษีวชิรมฤคก็ช่วยเลี้ยงดู ครั้งหนึ่งเมื่อนางเข้าป่าได้พบแม่ลิงกำลังอุ้มลูกหาอาหาร นางสีดาจึงแอบกลับมาเอาพระมงกุฎไปด้วยในขณะที่ฤๅษีวชิรมฤคกำลังเข้าฌาน เมื่อพระฤๅษีวชิรมฤคลืมตาขึ้นมาไม่พบพระมงกุฎ ก็ตกใจเกรงว่านางสีดาจะมาต่อว่าตนได้ จึงวาดรูปเพื่อจะชุบกุมารขึ้นมาใหม่ ขณะนั้นนางสีดากลับมาพอดีจึงขอให้พระฤๅษีวชิรมฤคชุบกุมารต่อไปเพื่อให้เป็นเพื่อนเล่นกันโดยให้ชื่อว่าพระลบ พระฤๅษีวชิรมฤคให้การอบรมสั่งสอนวิชาความรู้ให้กับพระมงกุฎและพระลบ ต่อมาพระฤๅษีวชิรมฤคได้ชุบศรให้แก่กุมารทั้งสอง เมื่อพระมงกุฎประลองศรบังเกิดเสียงดังก็ก่อกองทัพมาท พระรามาธิบดียินเสียง ก็คิดว่ามีผู้มีฤทธิ์มาแข่งกับพระองค์จึงทำพิธีปล่อยม้าอุปการ โดยให้พระพรต พระสัตตจรูถและหนุมานตามม้าไป เมื่อม้าอุปการมาถึงที่ซึ่งพระมงกุฎกับพระลบอยู่ พระมงกุฎจับม้าขี่เล่น หนุมานมาพบจึงเกิดต่อสู้กัน หนุมานถูกพระมงกุฎจับหนุมานมัดด้วยเถาวัลย์ สักหน้าแล้วสาปว่าผู้เป็นนายจึงจะช่วยให้ ต่อมาพระมงกุฎและพระลบถูกพระพรตกับพระสัตตจรูถจับได้ พระลบหนีได้ และกลับมาช่วยพระมงกุฎ หลเมื่อพระมงกุฎพบพระรามาธิบดีรบกัน ต่างฝ่ายต่างเมื่อแผลงศรหมายจะฆ่ากัน แต่ทำอะไรกันไม่ได้ ดังสำนวนว่าครคิดปีไม่กินกัน เมื่อซักถามพระรามาธิบดีทราบว่าเป็นโอรส พระรามาธิบดีอ่อนน้อมขอคืนดีกับนางสีดาแต่นางไม่ยอม โดยให้แต่สองกุมารไปเมืองพระรามาธิบดี เมื่อครั้งเกิดศึกท้าวคนธรรพบุรุษายึดเมืองโกยเกษพระรามาธิบดีให้พระมงกุฎ พระลบ ไปทำศึกพร้อมกับพระพรต พระสัตตจรูถเพื่อเอาเมืองคืน พระมงกุฎฆ่าท้าวคนธรรพบุรุษ ส่วนพระลบฆ่าวิรุณพัฑ์ผู้เป็นบุตร

พระมงกุฎได้รับการสงเคราะห์ 1 ครั้ง คือ จากพระฤๅษีวชิรมฤค

ได้รับการสงเคราะห์จากพระฤๅษีวชิรมฤค

1. สถานการณ์ที่เป็นเหตุให้ต้องมีผู้สงเคราะห์

สถานการณ์ที่เป็นเหตุให้ต้องมีผู้สงเคราะห์พระมงกุฎคือ ครอบครัวแตกแยก ขณะมารดาตั้งครรภ์ถูกคลื่นแก่งจากศัตรูของบิดาที่ต้องการมาแก้แค้น โดยสร้างสถานการณ์ให้บิดาเข้าใจผิดคิดว่ามารดามีชู้บิดาส่งฆ่ามารดาทั้งที่กำลังตั้งครรภ์อยู่ แต่ได้รับการไว้ชีวิต ทำให้

ครอบครัวแตกแยก มารดาจึงต้องออกจากบ้านเดินทางเร่ร่อนในป่า มาพบผู้สงเคราะห์อันเป็นเหตุ ให้ได้รับการสงเคราะห์

เหตุการณ์ของเรื่องคือ นางสีดาเป็นมารดาพระมงกุฎขณะตั้งครรภ์พระมงกุฎได้สาม เดือน ถูกปีศาจนางอดุลกลั่นแกล้งเพราะความแค้นที่พระรามฆ่าทศกัณฐ์ผู้เป็นพี่ชาย และญาติ พวกยักษ์ นางอดุลกลั่นทำให้พระรามเข้าใจผิดคิดว่าสีดายังอาลัยอวรณ์ทศกัณฐ์อยู่ พระรามจึง กล่าวหาว่าสีดาคิดถึงชายชู้ จึงโกรธเป็นไฟเป็นไฟ สีดาพูดอธิบายก็ไม่ฟังเหตุผลอะไรทั้งสิ้น สิ่งให้ พระลักษมณ์ผู้เป็นน้องพานางสีดาไปฆ่า แต่พระลักษมณ์ไม่ฆ่าสีดาเพราะเชื่อในความบริสุทธิ์ของ นางสีดา และสงสารหลานในครรภ์ จึงบอกให้นางสีดาหนีไป ดั่งบทกลอนที่นางสีดาเล่าให้พระ มงกุฎฟังว่า

มารดานี้ทรงตั้งครรภ์เจ้า	ขวัญข้าวผู้ยอดพิสมัย
วันหนึ่งจึงองค์พระภูวไนย	เสด็จไปประพาสพนาดี
มีนางปีศาจมารยา	แปลงมาเป็นหนึ่งทาสี
ใส่ไคล้ล่อนว่าพาที	ให้แม่นี้เขียนรูปทศกัณฐ์
พระบิดุรงค์เจ้าทรงโกรธนัก	ให้พระลักษมณ์ฆ่าแม่ไม่อาลัย
จึงได้ฟังพระนักรัชม	รำพันแจ้งสิ้นแล้วโศกา

(รามเกียรติ์ เล่ม 4 หน้า 333-334)

นางสีดาจึงเดินทางไปในป่า จนกระทั่งไปพบพระฤๅษีวัชรมฤคซึ่งบำเพ็ญศีลภาวนาอยู่ใน ป่า พระฤๅษีวัชรมฤคสอบถามเรื่องราวของนางสีดา ดั่งบทกลอนว่า

เมื่อนั้น	พระวัชรมฤคฤๅษี
เห็นพระองค์อัครเทวี	มีความฉงนสนเท่ห์ใจ
จึงว่าดูก่อนนางลักษณ	ผู้จำเรณูปักตร์ดั่งไข
ถิ่นฐานบ้านเรือนอยู่แห่งใด	นามกรชื่อไรภักถยา
เหตุใดจึงมาแต่ผู้เดียว	เปล่าเปลี่ยวอนาถที่ในป่า
ไม่กลัวสิ่งสัตว์จะบีฑา	กูเห็นเป็นน้าอัศจรรย์

(รามเกียรติ์ เล่ม 4 หน้า 316)

2. ลักษณะการสงเคราะห์

การสงเคราะห์พระมงกุฎจากพระฤๅษีวัชรมฤค เป็นการสงเคราะห์เด็กในลักษณะ

การสงเคราะห์เด็กที่บิดามารดาหรือผู้ปกครองอยู่ในภาวะยากลำบาก พระฤๅษีเมื่อทราบเรื่องราวความเป็นมาของนางสีดาทั้งหมดแล้วรู้สึกเมตตาสงสารนางสีดาและบุตรในครรภ์ จึงถือว่าพระฤๅษีให้การสงเคราะห์พระมงกุฎตั้งแต่อยู่ในครรภ์มารดา ดังบทกลอนว่า

เมื่อนั้น	พระดาบสผู้ทรงศึกษา
ได้ฟังค่านางสีดา	มีจิตเมตตาอาลัย
...	
ซึ่งเป็นทั้งนี้ก็เพราะกรรม	จึงจำให้พลัดพรากราชฐาน
อย่าอาวรณ์ร้อนรำรำคาญ	จะเลี้ยงหลานมิให้ราศีฯ
	(รามเกียรติ์ เล่ม 4 หน้า 317)

ครั้นเสด็จซึ่งสังสนทนา	จึงองค์พระมหาฤๅษี
ก็ร้ายพระเวทอันฤทธิ	นิमितค้นฤๅษีทันใดฯ
	(รามเกียรติ์ เล่ม 4 หน้า 317)

บัดเดียวก็เป็นอาศรม	เกิดขึ้นได้ร่วมพฤกษาใหญ่
ทั้งบรรจกรรมอ่อนอาสน์อำไพ	มั่งมานเครื่องใช้ครบครันฯ
	(รามเกียรติ์ เล่ม 4 หน้า 317)

นางสีดาจึงได้ที่พักอาศัยอยู่ในอาศรมที่พระฤๅษีมอบให้ จนกระทั่งครรภ์แก่ครบกำหนดคลอด ดังบทกลอนว่า

จนครครันนั้นถ้วนทศมาส	จะพระสุติพระราชโอรสา
ให้เจ็บปวดทั่วสภนรกายา	ตั้งกว่าจะสิ้นชีวาด้วยฯ
	(รามเกียรติ์ เล่ม 4 หน้า 318)

พระฤๅษีวัชรมฤคคหยเป็นทุกข์เป็นร้อน ให้ความช่วยเหลือดูแลเอาใจใส่เท่าที่สามารถจะทำได้ ดังบทกลอนว่า

เมื่อนั้น	พระวัชรมฤคอาจารย์ใหญ่
รู้ว่าสีดาทรมวย	อรไทจะประสูติลูกรัก

ตกใจวิ่งวุ่นทั้งอาศรม
จะเสกน้ำก็ล่อล้าละลัก

แสนทุกข์ปรารมภ์เพียงอกหัก
พระนักสิทธิ์ไม่เป็นสมประดี
(รามเกียรติ์ เล่ม 4 หน้า 318)

เมื่อพระมงกุฎเจริญวัยขึ้นนางสีดาจึงขอความช่วยเหลือจากพระฤๅษีวชิรมฤคได้
สงเคราะห์โดยการถ่ายทอด ฝึกฝนวิชาความรู้ ความสามารถให้ ดังบทกลอนว่า

เมื่อนั้น
จึ่งให้สองนัดตายายใจ
ทั้งลัทธิอุปัเทห์เล่ห์กล
ตลอดแต่ต้นจนปลายมา

พระวชิรมฤคอาจารย์ใหญ่
เล่าเรียนไตรเพทวิทยา
สารพัดมนต์ดลคคาถา
โดยวิชาชายในโลเกีย
(รามเกียรติ์ เล่ม 4 หน้า 326)

3. ความผูกพันระหว่างผู้สงเคราะห์และเด็ก

ความผูกพันระหว่างผู้สงเคราะห์และเด็ก ระหว่างการพระฤๅษีวชิรมฤคและพระมงกุฎ
คือ

ความรักความผูกพัน

พระฤๅษีวชิรมฤคมีความรัก ความเอื้ออาทรต่อพระมงกุฎ เมื่อพระมงกุฎพูดอะไรให้ฟัง
รู้สึกยินดีนิยมชมชอบ พร้อมทั้งแสดงออกด้วยการลูบหน้าลูบหลังด้วยความเอ็นดู ทำให้เห็นถึง
ความรักความผูกพันที่พระฤๅษีมีให้กับพระมงกุฎ ดังบทกลอนว่า

ได้ฟังสองกุมารพาที
ยอกรลูบหลังลูบพัคตร์

มีมโนกรรมย์ปรีดา
หลานรักตายอดเส่นหา
(รามเกียรติ์ เล่ม 4 หน้า 331)

สังเกตได้ว่าพระฤๅษีในตอนเรียกพระมงกุฎมักจะใช้คำว่า หลานรัก และเส่นหา
บ่งบอกถึงความรักความผูกพัน ที่พระฤๅษีมีให้กับพระมงกุฎได้อย่างชัดเจน ดังบทกลอนว่า

จึ่งว่าอันสองหลานรัก
แหลมหลักปรีชากล้าหาญ
(รามเกียรติ์ เล่ม 4 หน้า 327)

ยอกรลูบหลังลูบพัคตร์
หลานรักตายอดเส่นหา
(รามเกียรติ์ เล่ม 4 หน้า 331)

เห็นสองเยาวราชกุมาร กลับมายังสถานศาลา
 จึงมีวาจาถามไป เป็นไฉนหลานรักเสนาหา
 (รามเกียรติ์ เล่ม 4 หน้า 331)

ตาเห็นผิประหลาดนัก หรือว่าหลานรักเจ้าลงศร
 (รามเกียรติ์ เล่ม 4 หน้า 331)

ได้ฟังวาจาสองกุมาร จึงว่าหลานรักไปจงดี
 (รามเกียรติ์ เล่ม 4 หน้า 343)

ความเป็นห่วง ความกังวล จึงมอบศรไว้ให้ป้องกันอันตรายจากศัตรู และยังอวยพรให้
 พระมงกุฏได้รับความปลอดภัย ซึ่งเป็นการแสดงให้เห็นถึงความห่วงใย ความหวังดีที่เป็นความ
 ผูกพันของผู้สูงเคราะห์มีต่อเด็ก ดังบทกลอนว่า

จึงเอาธนูศาสตร์ อันมีอำนาจแผ่นดินไหว
 ให้สองนन्दดาบยาใจ เจ้าจงเอาไว้สำหรับกร
 อันพวกพาลาปัจจามิตร ที่เรื่องฤทธิ์แกลัวกล้าชาญสมร
 จะมาหักหาญราญรอน จงแพ้กรของเจ้าทั้งสองราช
 (รามเกียรติ์ เล่ม 4 หน้า 328)

เมื่อนั้น พระฤๅษีผู้ปรีชาหาญ
 ได้ฟังวาจาสองกุมาร จึงว่าหลานรักไปจงดี
 แม้นมาตรมีปรีภักษ์ มาหาญหักจะชิงชัยศรี
 ให้พายแพศรสิทธิ์ฤทธิ ไตรโลกอย่ามีใครต่อกรฯ
 (รามเกียรติ์ เล่ม 4 หน้า 343)

อบรมสั่งสอนให้วิชาความรู้

พระฤๅษีต้องการให้พระมงกุฏเป็นคนเก่ง มีวิชาความรู้ติดตัว ไว้ใช้ประโยชน์จึงสอนวิชา
 ความรู้ ความสามารถต่าง ๆ ให้ ดังบทกลอนว่า

เมื่อนั้น พระวัชเมฤคาคารยใหญ่
 จึงให้สองนन्दดาบยาใจ เล่าเรียนไตรเพทวิทยา

ทั้งลัทธิอุปเท่ห์เล่ห์กล	สารพัดมนต์ดลคาถา
ตลอดแต่ต้นจนปลายมา	โดยวิชาชายในโลก็ย
	(รามเกียรติ์ เล่ม 4 หน้า 326)

พระฤๅษีวัชรมฤคมาบอวรุณให้พระมงกุฎใช้ฝึกหัดให้เกิดความชำนาญ ดังบทกลอนว่า

เมื่อนั้น	พระมหาอาจารย์ณานกล้า
เห็นพระเยาวราชกุมารา	ศิษษาวิชาชำนาญดี
จึงเอาไม้ไผ่อ่อนอ่อน	เหล่าเป็นคันศรชัยศรี
กับพระลบนุชาพร้อมชีวี	มีลูกสามเล่มประกบไป
เจ้าจงหัดยิงทั้งสองหลาน	ให้แม่นยำชำนาญจงได้
แล้วแนะลัทธิศิลป์ชัย	โดยในไสยเวทประกอบกันฯ
	(รามเกียรติ์ เล่ม 4 หน้า 326)

ดูแลให้ที่อยู่อาศัย

พระฤๅษีได้ทราบเรื่องราวของสีดา เกิดความรู้สึกสงสารสีดาและบุตรในครรภ์ จึงให้การสงเคราะห์สีดาและบุตร โดยบอกกับสีดา ดังบทกลอนว่า “อย่าอาวรณ์ร้อนรำรำคาญ จะเลี้ยงหลานมิให้ราศีย” พระฤๅษีจึงจัดการดูแลเรื่องที่พักอาศัยให้กับสีดาและบุตรในครรภ์ของนาง คือ พระมงกุฎ ดังบทกลอนว่า

ครั้นเสด็จซึ่งสั่งสนทนา	จึงองค์พระมหาฤๅษี
ก็ร้ายพระเวทอันฤทธิ	นิมิตคันธฤๅษีทันใดฯ
	(รามเกียรติ์ เล่ม 4 หน้า 317)
บัดเดี๋ยวก็นอนอาศรม	เกิดขึ้นได้ร่วมพฤกษาใหญ่
ทั้งบรรจถรณ์อ่อนอาสน์อำไพ	มุ้งม่านเครื่องใช้ครบครัน
	(รามเกียรติ์ เล่ม 4 หน้า 317)

เมื่อพระมงกุฎคลอดออกมาก็ได้พักอาศัยอยู่กับมารดาด้วยความสุขสบาย

4. พฤติกรรมของเตี๊ยะระหว่างการสงเคราะห์

พฤติกรรมของพระมงกุฎที่ได้แสดงออกระหว่างการสงเคราะห์จากพระฤๅษีวัชรมฤค มีหลายประการด้วยกันกล่าวคือ

การตอบแทนบุญคุณ

พฤติกรรมกรการตอบแทนบุญคุณของพระมงกุฎที่พบ คือการแสดงออกให้เห็นถึงการตอบแทนพระคุณโดยหาอาหารมาให้ เมื่อออกไปเที่ยวป่ามักจะหาผลไม้มาฝากพระฤๅษี ดังบทกลอนว่า

แล้วเก็บผลไม้ในดงดาน	ที่สูงงอมหอมหวานโอชา
มังคุดละมุดสีดาลำไย	ใส่ลงในห่อภูเขา
เก็บทั้งดอกดวงพวงผัก	ได้แล้วกลับมายังฤๅษี
	(รวมเกียรติ เล่ม 4 หน้า 331)
ครั้นถึงจึงส่งสุริยวงศ์	กราบลงแทบบาทบาศรี
เอาผลพฤกษมาดี	ถวายพระมุณีอาจารย์
	(รวมเกียรติ เล่ม 4 หน้า 331)

การรู้บุญคุณ

พระมงกุฎซาบซึ่งในพระคุณของพระฤๅษีที่ได้อบรมสั่งสอนวิชาความรู้ความสามารถ อีกทั้งยังมอบอนุสรศักดิ์สิทธิ์ให้ พระมงกุฎกราบขอบพระคุณพระฤๅษีและรำพึงรำพันถึงพระคุณของฤๅษีที่มีต่อตน จึงบอกว่าตนมีแต่ชีวิตขอถวายรับใช้พระฤๅษี ซึ่งพระมงกุฎได้แสดงพฤติกรรมให้เห็นถึงความกตัญญูที่มีต่อพระฤๅษีวชิรมฤค ดังบทกลอนว่า

จึงยกกรอภิวาหน	จบบาทใส่เกล้าเกศ
แล้วว่าอันคุณพระองค์นี้	พันที่จะพรรณนาไป
ถึงเอาดินฟ้ามหรรณพ	ไตรภพซึ่งเปรียบก็ไม่ได้
มีแต่ชีวิตชีवालย์	ถวายไว้ได้บาทพระอัยกา
	(รวมเกียรติ เล่ม 4 หน้า 328)

ตั้งใจเรียนหมั่นฝึกฝนความรู้ความสามารถ

พระมงกุฎมีความตั้งใจ เอาใจใส่ในการเรียนทำให้มีความสามารถในการเรียน ไตรเพท เวทมนตร์ คาถาต่าง ๆ ที่พระฤๅษีสอนให้ได้จบอย่างรวดเร็วและมีความเชี่ยวชาญ ดังบทกลอนว่า

เมื่อนั้น	พระกุมารพี่น้องสองศรี
เรียนศิลปศาสตร์พระมุณี	ปรีชาเคล้าคล่องว่องไว

สารพัดคาถาพญามนต์
สาธยายขึ้นปากขึ้นใจ
อุบเทห์เล่ห์กลก็จำได้
จบทั้งไตรเพทวิททยา
(รวมเกียรติ เล่ม 4 หน้า 326)

พระมงกุฎหมั่นฝึกฝนความรู้ความสามารถในการยิงศรที่พระฤๅษีสอนให้
ดังบทกลอนว่า

ครั้นถึงซึ่งที่จงกรม
ได้ร่มพฤษภาโคกใหญ่
เด็ดดอกเสียบปักเรียงไว้
ไกลได้ถึงห้าสิบลวา
ต่างองค์ต่างขึ้นธนูศร
หมายกรจะยิงบุปผา
พาดสายลั่นไปทั้งสองรา
แม่นยำตั้งว่าชำนาญดี
(รวมเกียรติ เล่ม 4 หน้า 327)

การฝึกฝนยิงศรบ่อย ๆ ของพระมงกุฎทำให้เกิดความชำนาญ และยิงได้แม่นยำตรง
เป้าหมาย

ลูกศรพุ่งพวยตรวยตรง
ดอกโคกแหลกลงกับที่
ต่างแผลงต่างต้องทุกที
ตบหัตถ์สรวลมี้อึงไป
(รวมเกียรติ เล่ม 4 หน้า 327)

พระมงกุฎสามารถเรียนรู้วิชาการต่าง ๆ ที่พระฤๅษีสอนให้ได้รวดเร็วเป็นที่พอใจของ
พระฤๅษีมาก ดังบทกลอนว่า

เห็นสองนัดดาयाใจ
เรียนศิลป์ศรได้ชำนาญ
จึงว่าอันสองหลานรัก
แหลมหลักปรีชากล้าหาญ
(รวมเกียรติ เล่ม 4 หน้า 327)

พระมงกุฎเรียนรู้ได้อย่างคล่องแคล่วว่องไวและสามารถจดจำได้แม่นยำ
ดังบทกลอนว่า

เรียนศิลปะศาสตร์พระมูณี
ปรีชาแคล่วคล่องว่องไว
สารพัดคาถาพระมนต์
อุบเทห์เล่ห์กลก็จำได้
สาธยายขึ้นปากขึ้นใจ
จบทั้งไตรเพทวิททยา
(รวมเกียรติ เล่ม 4 หน้า 326)

ความอยากรู้อยากเห็นของพระมงกุฎ เป็นการแสดงให้เห็นถึงความตั้งใจเรียนอีกอย่างหนึ่ง พระมงกุฎจึงคิดที่จะลองศรว่ามีฤทธิ์เดชมากจริงหรือไม่ ดังบทกลอนว่า

มาเห็นพฤษภาพยากรณ์	สูงใหญ่ใบบังสุริย์ฉาน
คณนาแสนอ้อมโดยประมาณ	เป็นประธานอยู่กลางอรัญญา
พระมงกุฎจึงว่าแก่พระลบ	เรามาพบรังใหญ่สาขา
พี่จักลองศรปีอันศักดิ์ดา	ทำลายพฤษภาต้นนี้
จะย่อยับหักโค่นประการใด	จะได้ฤทธิไกรศรศรี
ของพระอัยกาธิบดี	วันนี้ให้ประจักษ์ด้วยกัน
ว่าแล้วก็ขึ้นธนูทรง	งามดั่งบุตรีวงศ์รังสรรค์
พาดสายน้ำวังหวังยืนย่น	หมายมุ่งแล้วลั่นแผลงไปฯ

(รามเกียรติ์ เล่ม 4 หน้า 330)

พระมงกุฎยิงต้นรังใหญ่โตมีอายุหลายชั่วคนถึงกับหักโค่น เสียงดังสนั่นหวั่นไหว พระมงกุฎได้เห็นถึงฤทธิ์เดชของศรที่พระฤๅษีวชิรมฤคมอบให้เป็นที่ประจักษ์แก่สายตา ดังบทกลอนว่า

เมื่อนั้น	สองกุมารทรงสวัสดิ์ศรีมี
เห็นต้นรังแหลยกยับเป็นธุลี	ด้วยฤทธิ์ศรศรีชัยชาญ
มีความชื่นชมโสมนัส	สำรวจตบหัตถ์ดังฉัตรฉาน

(รามเกียรติ์ เล่ม 4 หน้า 330-331)

5. ผลจากการสงเคราะห์

5.1 ผู้ให้การสงเคราะห์

พระฤๅษีวชิรมฤคมีความสุขความสบายใจที่ได้พระมงกุฎเป็นหลานรัก และได้อบรมสั่งสอนวิชาความรู้ให้กับพระมงกุฎ

5.2 ผู้รับการสงเคราะห์

5.2.1 มีที่อยู่อาศัย จากการสงเคราะห์ของพระฤๅษีวชิรมฤคทำให้พระมงกุฎและมารดาที่มีที่อยู่อาศัยเป็นหลักแหล่ง และอยู่อย่างสบายใจ

5.2.2 ได้เรียนรู้และฝึกฝนความสามารถ พระมงกุฎได้รับโอกาสดีในการศึกษาเรียนรู้ ฝึกฝนวิชาความสามารถจากพระฤๅษีวชิรมฤค ทำให้มีความสามารถ มีสติปัญญาเฉลียวฉลาดมากเหนือเด็กทั่วไป เมื่อโตได้ช่วยปราบพวกเหล่าอธรรม

5.2.3 ได้มีโอกาสพบบิดา พระมงกุฎได้มีโอกาสพบกับบิดาได้กลับบ้านเมือง อยู่กับครอบครัวที่มีบิดามารดาพร้อม

พระมงกุฎได้รับการสงเคราะห์ 1 ลักษณะคือ การสงเคราะห์เด็กที่บิดา มารดา หรือ ผู้ปกครองอยู่ในภาวะยากลำบากจากพระฤๅษีวัชเมตต การสงเคราะห์นี้มีสถานการณ์ที่เป็นเหตุให้ ต้องมีผู้สงเคราะห์ คือ ครอบครัวแตกแยกถูกผู้เป็นบิดาส่งมารดาทั้งกำลังตั้งครรภ์อยู่ เพราะ ความเข้าใจผิด แต่ได้รับการไว้ชีวิตต้องเดินทางเร่ร่อนในป่า มาพบผู้สงเคราะห์อันเป็นเหตุให้ได้รับ การสงเคราะห์ จากพระฤๅษีวัชเมตต ความผูกพันระหว่างผู้สงเคราะห์และเด็กนั้น พระฤๅษีวัชเมตต มีความรักความผูกพัน อบรมสั่งสอนให้วิชาความรู้ ดูแลให้ที่อยู่อาศัย สำหรับพฤติกรรมของเด็ก ระหว่างการสงเคราะห์นั้น ขณะที่พระมงกุฎได้รับการสงเคราะห์จากพระฤๅษีอยู่ในป่า พระมงกุฎ แสดงพฤติกรรมให้เห็นหลายอย่าง คือ การตอบแทนบุญคุณ การรู้บุญคุณ ความตั้งใจเรียนหมั่น ฝึกฝนความรู้ความสามารถ สำหรับผลจากการสงเคราะห์นั้น พระฤๅษีวัชเมตตมีความสุขความ สบายใจที่ได้พระมงกุฎเป็นหลานรัก และได้อบรมสั่งสอนวิชาความรู้ให้กับพระมงกุฎ ส่วน พระมงกุฎในฐานะผู้รับการสงเคราะห์ ทำให้มีที่อยู่อาศัย ได้เรียนรู้ ฝึกความสามารถ ได้เจริญ เติบโตเป็นคนที่มีความฉลาดหลักแหลม มีความสามารถเชี่ยวชาญในการสู้รบ และทำให้มีโอกาส ได้พบกับบิดา

อุษา

อุษาในชาติก่อนคือนางสุจิตราซึ่งเป็นนางฟ้าอยู่บนสวรรค์ นางสุจิตราที่มีความเกลียดชัง พระเจ้ากรุงพาดที่มาเกี่ยวพาราสินาง ทำให้นางอุษาต้องการแก้แค้น จึงมาเกิดใหม่ในดอกบัวที่ สระโบกขรณี ใกล้ตำหนักของพระฤๅษีสุธาวาส อุษาไม่มีบิดามารดาเลี้ยงดู เมื่อพระฤๅษีไปพบจึง นำ มาเลี้ยงดูและให้ชื่อว่าอุษา พระฤๅษีให้การอุปการะเลี้ยงดูจนอุษามีอายุได้ 7 ปี พระเจ้ากรุงพาด และมเหสีแห่งเมืองรัตนามาขอนางไปเป็นบุตรบุญธรรมเลี้ยงดูให้มีความสุขทุกอย่าง มีเหตุการณ์ อุ้มสมพระอุณรุทมาอยู่กับอุษาหลายครั้งจนพระเจ้ากรุงพาดจับพระอุณรุทได้ก็พาไปประจานจึง เกิดการทำศึกสงครามกัน ทำวกรุงพาดเสียชีวิต สุดท้ายอุษาได้แต่งงานกับพระอุณรุท ครองกรุง รัตนา

อุษาได้รับการสงเคราะห์ 2 ครั้ง คือ จากพระฤๅษีสุธาวาส และจากทำวกรุงพาด

ได้รับการสงเคราะห์จากพระฤๅษีสฤวาส

1. สถานการณ์ที่เป็นเหตุให้ต้องมีผู้สงเคราะห์

สถานการณ์ที่เป็นเหตุให้ต้องมีผู้สงเคราะห์อุษาคือ เด็กถูกทิ้ง เนื่องจากเป็นเด็กกำพร้า ไม่มีผู้เลี้ยงดู ผู้สงเคราะห์มาพบจึงพามาเลี้ยงดู จึงเป็นเหตุให้มีผู้มาสงเคราะห์

เหตุการณ์ของเรื่องคือ นางสุจิตราแม่เลี้ยงของพระอินทร์โกรธทำวกรูปร่างที่ปลอมตัวเป็นพระอินทร์มาสมสู่กับตนที่วิมานคิดจติจากสวรรค์ลงไปล้างแค้น พระอินทร์โกรธแค้นทำวกรูปร่างมาก จึงนำความไปทูลพระอิศวร เมื่อพระอิศวรทราบก็กริ้วโกรธทำวกรูปร่าง และกล่าวว่าทำวกรูปร่างคงตายในไม่ช้า เมื่อ สุจิตราจะจติลงไปก็ดีโดยจะให้นางไปเกิดในดอกบัว อยู่ใกล้ ๆ เขตพระอาศรมของพระฤๅษีในเมืองรัตนา ดังบทกลอนว่า

ลงกำเนิดเกิดในดอกปทุม	อันงามปานโกสมณฑกาสวรรค์
ผุดแสงลุ่มแยมกลิ่นพรายพรรณ	ในอารัญสระโบกขรณี
ใกล้เขตอาศรมศาลา	พระสุธาวาสฤๅษี
แดนกรูปร่างอสุรี	โดยพระศุติบัญญัติ
	(อุณรุท หน้า 83)

ขณะที่พระฤๅษีลงไปอาบน้ำเหลือบเห็นดอกบัวประหลาดโตกว่าดอกอื่น ๆ ผุดอยู่กลางน้ำไม่มีแมลงดมดม และมีกลิ่นหอมมาก พระฤๅษีจึงไปเด็ดดอกบัวมา ดอกบัวก็บานออกเห็นเด็กผู้หญิงหน้าตาน่ารัก พระฤๅษีจึงพาอุษามาเลี้ยง จึงเป็นเหตุให้มีการสงเคราะห์เด็ก

2. ลักษณะการสงเคราะห์

การสงเคราะห์อุษาคือของพระฤๅษีสฤวาสเป็นการสงเคราะห์เด็กในลักษณะ การรับเด็กเป็นบุตรบุญธรรม พระฤๅษีสฤวาสลงสรงน้ำในสระเห็นดอกบัวประหลาด ก็เอื้อมมือเด็ดดอกบัวมาทันใดนั้นดอกบัวก็แย้มบานออก ทำให้เห็นเด็กผู้หญิงนั่งอยู่ในดอกบัว มีรูปร่างงดงามมาก พระฤๅษีสฤวาสยินดีมากจึงพามายังพระอาศรม และรับเลี้ยงดูไว้ ดังบทกลอนว่า

ครั้นถึงเข้าในอาศรม	แสนภิรมย์พูนเพิ่มพิศมัย
ในพระนัดดาใจ	ก็วางไว้ข้างที่ไสยา
อันกลีบปทุมมาลย์บานขจาย	กลับกลายเป็นทิพภูษา
ทั้งคู่เปลเมาะหมอนน่านา	ด้วยเดชบุญญานางเทวี
เห็นเป็นมหัศจรรย์	พระนักธรรมชื่นชมเกษมศรี

แยมี่ยมพริ้มพัทตร์เปรมปรีดี รับขวัญเทวีด้วยความรัก
 พิศทิวเทศเกล้าเผ่าผม เซยชมแล้ววางลงเหนือตัก
 บุญของอัยกาเป็นพันนั้ก จึงได้หลานรักตั้งดวงตา
 (อุณรุท หน้า 85)

3. ความผูกพันระหว่างผู้สงเคราะห์และเด็ก

ความผูกพันระหว่างผู้สงเคราะห์และเด็ก ระหว่างพระฤๅษีสุทาวาสและอุษา คือ

ความรักความผูกพัน

พระฤๅษีสุทาวาสมีความปลื้มอกปลื้มใจ ตั้งแต่เห็นอุษาคั้งแรกที่อยู่ในดอกบัว จึงพาอุษามาเลี้ยงดู ดังบทกลอนว่า

พริ้มพร้อมรูปทรงสงสถาน ประมาณเท่าเด็กสามชันษา
 ชูไว้ด้วยใจปรีดา ก็พาว่ายเข้ามาทันที
 (อุณรุท หน้า 85)

พระฤๅษีอุ้มอุษามายังอาศรม ทำให้มีความเอ็นดู รักใคร่ยิ่งขึ้น ดังบทกลอนว่า

ครั้นถึงเข้าในอาศรม แสนภริมย์พูนเพิ่มพิศมัย
 ในพระนัดดาयाใจ ก็วางไว้ข้างที่ไดยา
 (อุณรุท หน้า 85)

เมื่อพระฤๅษีพาอุษามาที่อาศรม มีเครื่องใช้ให้อุษาหลายอย่าง เช่นผ้า เบาะ เปลนอน ยิ่งทำให้พระฤๅษีมีความสุขมากขึ้น เมื่อได้มองอุษาแล้วเกิดความรู้สึกรักผูกพัน พระฤๅษีโอบอุ้มด้วยความสบายใจ ดังบทกลอนว่า

เห็นเป็นอัศจรรย์ พระนั้กธรรมชื่นชมเกษมศรี
 แยมี่ยมพริ้มพัทตร์เปรมปรีดี รับขวัญเทวีด้วยความรัก
 พิศทิวเทศเกล้าเผ่าผม เซยชมแล้ววางลงเหนือตัก
 บุญของอัยกาเป็นพันนั้ก จึงได้หลานรักตั้งดวงตา
 (อุณรุท หน้า 85)

ตอนทำวกรูปร่างจะขออุษาไปเลี้ยงดู พระฤๅษีห้วงโยอุษามากจึงบอกฝากทำวกรูปร่างให้เลี้ยงดูอุษาเสมือนบุตรที่เกิดมาจากท้องตนเอง หากประพฤตินิดพลาดอย่างไรก็ให้ช่วยอบรมสั่งสอน ดังบทกลอนว่า

คิดแล้วจึงกล่าวสุนทร	ดูก่อนพระบรมรังสรรค์
ซึ่งมาว่าวอนรำพัน	จักขอหลานขวัญของเราไป
เลี้ยงเป็นราชบุตร	ดูนี้ก็ประสิทธิ์ประสาทให้
จงอุปถัมภ์บำรุงอรไท	ดังบุตรเกิดในอุทร
มั่นมาตราบระมาทผิดพลั้ง	จงเมตตาอย่ายังสั่งสอน
จึงจะมีศรีสวัสดิ์สถาวร	ทั้งพระบิดรแลมารดา

(อุณรุท หน้า 120)

เมื่อทำวกรูปร่างและพระมเหสีพุดรับปากและแสดงความรักที่มีต่ออุษาดด้วยความจริงใจ พระฤๅษีก็รู้สึกมีความสุขความสบายใจเป็นการแสดงให้เห็นความรักใคร่ผูกพันที่มีต่ออุษาอย่างชัดเจน ดังบทกลอนว่า

ได้ฟังทั้งสองกษัตรา	แสนโสมนัสสาพันทวี
จึงว่าแก่เยาวมาลย์หลานรัก	เจ้าดวงจักษุเฉลิมศรี

(อุณรุท หน้า 120)

จากตัวอย่างที่กล่าวนี้แสดงให้เห็นถึงความรัก ความผูกพันที่พระฤๅษีมีให้กับอุษา

อบรมสั่งสอนให้วิชาความรู้

พระฤๅษีได้อบรมสั่งสอนอุษาก่อนที่จะให้อุษาไปเป็นบุตรบุญธรรมของทำวกรูปร่าง ซึ่งอุษาได้รำพึงรำพันถึงความรักผูกพันที่พระฤๅษีมีต่อตน พระฤๅษีจึงอบรมสั่งสอนให้อุษาคิดและนำไปปฏิบัติ ดังบทกลอนว่า

อันความกตัญญูซึ่งรู้รอบ	ก็ประกอบเป็นเกียรติของโฉมฉาย
อย่าแสนโศกวิโยคระกำกาย	สายสวาทจงคล้ายซึ่งทุกขีร้อน
...	
ซึ่งปลิดปลงจำนงอนุญาต	แก่สองไทธิดาของศรี
ไซ้จะไม่อาลัยเมื่อไรมี	แสนรักพันที่จะเปรียบปาน

เห็นโฉมตรูอยู่ด้วยอัยกา เสวยแต่ของป่าเป็นอาหาร
 แสนยากลำบากกันดาร ต้องถูกลีลมพานหมองมอม
 เจ้าไปอยู่ในบุรีราช จะพร้อมพुरुหมู่นางนงนอม
 จงวายคล้ายทุกขภัยตรอม จอมขวัญอย่าร้อนอวารณใจ
 เราเป็นแต่วิบัติพลัดพราก ไซ้จะวายตายจากนั้นหาไม่
 ตานี้มีชีวิตอยู่ตราบใด จะเวียนไปเยี่ยมเยือนนิจกาล
 อุตส่าห์ฝากกายสองกษัตริย์ โฉมสวัสดิ์อย่างพลังที่สังสาร
 (อุณรุท หน้า 122)

ดูแลให้ที่อยู่อาศัย

พระฤๅษีให้การเลี้ยงดูอุษา โดยจัดการให้อยู่อาศัยที่กุฎิ ด้วยความรักไม่ว่าการอาบน้ำ
 โอบอุ้มไกวเปลกล่อมให้หลับอย่างสุขสบายจนอุษาเจริญเติบโตขึ้น ดังบทกลอนว่า

แต่ขลุกลุ่ยอุ้มชูอลวน สดมนต์ภาวนากัลละลิน
 ให้นอนเปลเห่เข้าเป็นอาจิน อาบน้ำทาขมิ้นอุ่นไป
 แสนถนอมกล่อมเกลี้ยงเลี้ยงทุกวัน จนนางนั้นค่อยจำเรณูใหญ่
 ให้ชื่ออุษารไท โดยในลัทธิตพระมุนี
 (อุณรุท หน้า 85)

ทำวกรูปร่างมาขออุษาเพื่อไปเลี้ยงดูเป็นธิดาจึงยกให้เพื่ออุษาจะได้อยู่อย่างสุขสบาย
 และมีความสุขที่สุด ดังบทกลอนว่า

ควรกูจะให้ถึงลักษณะ แก่ทำวสืบทักตรัยกษี
 ไปไว้ในราชธานี จะได้มีสุขทุกนรินทร์
 (อุณรุท หน้า 120)

ดูแลให้อาหาร

เมื่อพระฤๅษีได้อุษามาเลี้ยงไว้ด้วยความรักความสงสารกลัวอุษาจะหิว จึงคิดหานมให้
 อุษาดื่มนมจนอิ่มหน้าสำราญ ดังบทกลอนว่า

ขอให้นิ้วมือข้านั้น มีพรรณธารารสาหาร
 เป็นอำมฤครสโอฬาร หอมหวานแอมโอชโอชา
 (อุณรุท หน้า 85)

เมื่ออุษาโตขึ้นพระฤๅษีสู่ธาวัสหาผลไม้อ่าง ๆ ที่ในป่ามาให้อุษากินจนกระทั่งเติบโต
ดั่งที่อุษากล่าวอาลัยในพระคุณของพระฤๅษี ดั่งบทกลอนว่า

เข้าตู่หาลานอยู่ศาลาลัย	พระไปเก็บผลไม้อีกในป่า
มากน้อยสอยได้แล้วรีบมา	ประโลมเลี้ยงน้ดดาเป็นอาจิณ
	(อุณรุท หน้า 121)

4. พฤติกรรมของเตี๊กระหว่างการสงเคราะห์

พฤติกรรมของอุษาที่ได้แสดงออกกระหว่างที่ได้รับการสงเคราะห์จากพระฤๅษีสู่ธาวัส

คือ

การรู้บุญคุณ

อุษาบุญคุณที่พระฤๅษีเลี้ยงมา เห็นได้จากกรที่อุษาครำครวญถึงพระคุณของ
พระฤๅษีที่ได้ทะนอมเลี้ยงดูมาจนเติบโต ซึ่งยังไม่ได้ทดแทนบุญคุณ และเมื่อจากกันแล้วไม่ทราบ
ว่าจะได้พบกันอีกหรือไม่ ดั่งบทกลอนว่า

พระคุณหนากว่าแผ่นดิน	สูงสุตพรหมินทร์ที่ข่มพร
ซึ่งเมตตากุณานี้หนักน้ก	หลานรักมิได้แทนพระคุณก่อน
	(อุณรุท หน้า 121)

ครวญพลางนบนิ้วขึ้นเหนือเศศ	ลาฝูงเทวศทุกสถาน
ทั้งพระคุณทูนเกล้าผู้ยอดมาน	ไม่ตามมาส่งหลานให้ชื่นใจ
	(อุณรุท หน้า 124)

เมื่ออุษาต้องจากเมืองรัตนาไปอยู่เมืองนรงกา อุษายังระลึกถึงพระคุณของพระฤๅษีอยู่
เสมอ นางได้บอกกับพระอุณรุทว่าพระฤๅษีเป็นผู้มีพระคุณได้เลี้ยงดูมาตั้งแต่เล็ก ท่านมีพระคุณต่อ
นางมาก จึงอยากจะไปกราบลาท่านก่อนที่จะเดินทางไปนรงกา ดั่งบทกลอนว่า

อันองค์พระมหาดาบส	ทรงยศยอดญาณมานเกล้า
เลี้ยงดูชูเกล้าแต่เยาว์มา	พระคุณล้นฟ้าดินดอน
จะขอไปประณตบทบงส์	ลาองค์พระอัยกาท่อน
จึงจะเป็นศรีสวัสดิ์ดีศถาวร	ภุทธจงโปรดปรานี
	(อุณรุท หน้า 321)

ความจงรักภักดี

อุษามีความจงรักภักดีต่อพระฤๅษีสฤงคาร โดยเชื่อฟังพระฤๅษี เมื่อพระฤๅษีเรียกให้ ออกมาพบกับท้าวกรุงพาน อุษาก็ออกมาเป็นการแสดงให้ถึงการเชื่อฟังและปฏิบัติตามที่พระฤๅษี บอก ดังบทกลอนว่า

คิดแล้วจึงเรียกหลานรัก	เจ้าผู้ทรงลักษณะณ์เฉลิมศรี
จงออกมานอกกุฎี	อัษฎุชลีทั้งสองกษัตริยา
	(อุณรุท หน้า 118)
เมื่อนั้น	จึงโฉมนวนนางอุษา
ได้ฟังองค์พระอัยกา	ก็คลานออกมาทันใด
กฤษฎาชูลีขึ้นเหนือเศศ	เยาวเรศบังคมประนมไหว้
ทั้งสองกษัตริย์เลิศไกร	ด้วยใจเคารพยินดี
	(อุณรุท หน้า 118)

5. ผลจากการสงเคราะห์

5.1 ผู้ให้การสงเคราะห์

เมื่อได้สงเคราะห์อุษาพระฤๅษีสฤงคารมีความสุข ความสบายใจ

5.2 ผู้รับการสงเคราะห์

5.2.1 ทำให้อุษามีชีวิตอยู่รอด

5.2.2 อุษามีกิจกรรมรยาทเรียบร้อย เนื่องจากการเลี้ยงดูมาอย่างดี

ได้รับการสงเคราะห์จากท้าวกรุงพาน

1. สถานการณ์ที่เป็นเหตุให้ต้องมีผู้สงเคราะห์

สถานการณ์ที่เป็นเหตุให้ต้องมีผู้สงเคราะห์อุษาคือ เด็กถูกทิ้ง เนื่องจากเป็นเด็กกำพร้าที่ ผู้อื่นเลี้ยงไว้ ครอบครัวของผู้สงเคราะห์ ไม่มีบุตรจึงต้องการหาบุตรบุญธรรมไปเลี้ยงดู จึงขอเด็ก ไปเลี้ยง อันเป็นเหตุให้ต้องมีผู้สงเคราะห์

เหตุการณ์ของเรื่องคือ ท้าวกรุงพานไปอาศรมพระฤๅษีตามคำบอกเล่าของทหารว่ามี เด็กหญิงหน้าตาน่ารักอาศัยอยู่กับพระฤๅษี ซึ่งตรงกันกับความฝันท้าวกรุงพานจึงไปหาพระฤๅษี และสอบถามความเป็นมาของอุษา พระฤๅษีจึงเล่าให้ท้าวกรุงพานว่าอุษาไม่มีบิดามารดาตนเอง

พบจึงรับมาเลี้ยงไว้ ดังบทกลอนว่า

อันทาริกาน้อยนี้	บิดุเรศชนนีหาไม่มี
ไซ่งวงศ์พงศ์พันธุผู้ใด	เกิดในดอกดวงปทุมมาลัย
บริสุทธิผุดพันวาริน	แย้มผลากลับกลิ่นหอมหวาน
ในโบกขรณีนทีถาวร	แทบสถานอาศรมศาลา
รูปเห็นจึงนำมาเลี้ยงไว้	ให้นามชื่อนางอุษา
จนจำเรณูวัยวัฒนา	อายุก็ลยาได้เจ็ดปี

(อุณรุท หน้า 119)

ท้าวกรุงพานจึงขออุษาจากพระฤๅษี ไปเลี้ยงดูเป็นบุตรเนื่องจากตนเองไม่มีบุตร ดังบทกลอนว่า

จึงกล่าวสุนทรมธุรส	แก่พระดาบสเลิศไกร
อันตัวของโยมทั้งสองนี้	โอรสบุตรหาไม่มี
ซึ่งจะสืบสุริยวงศ์ไป	ที่ในรัตนาเมืองมาร
จึงตั้งใจหวังมาทูลบาท	พระมุนีนารทปริชาหาญ
จะขอนางอุษายพาพาล	ผู้ปานชีวิตพระสิทธา
ไปเลี้ยงเป็นราชบุตร	เฉลิมศรีนครเศษย์กษา
ให้ปรากฏยศเลื่องลือชา	เป็นมหามหัตศัจจรรย

(อุณรุท หน้า 119)

พระฤๅษีเห็นว่าถ้าอุษาไปเป็นพระธิดาของท้าวกรุงพานก็คงจะสุขสบาย และอีกอย่างหนึ่งคือถ้าเลี้ยงอุษาจนโตเป็นสาวแล้วยังอยู่ที่อาศรมจะเป็นที่ติฉินนินทาได้จำต้องให้อุษาไปอยู่กับพระเจ้ากรุงพาน ดังบทกลอนว่า

บัดนี้สองกษัตริย์ธิบดี	มาขอเทวีผู้ร่วมใจ
ครั้นว่าอัยกามีให้เจ้า	จะห่วงเลี้ยงขวัญข้าวไปจนใหญ่
ก็จะเป็นมลทินโทษภัย	แก่วิสัยบรรพชิตสิทธา
หนึ่งอยู่ในไพร่ก็ไร้ญาติ	สารพันอนาถอนาถา
อยู่เดียววิ่งเล่นเห็นเวทนา	กำพร้าบิดุเรศมารดร
เจ้าไปก็จะได้เป็นเอกองค์	พระบุตรสุริยวงศ์อดิศร

ไพบูลย์พูนสวัสดิ์สถาวร เป็นศรีพระนครเมืองमार
 ด้วยเธอนิราศขาดประยูร จะสืบเสวยไอศูรย์มหาศาล
 ไปด้วยท่านเถิดนงคราญ จะได้สุขสำราญเปรมปรีดี
 (อุณรุท หน้า 120-121)

2. ลักษณะการสงเคราะห์

การสงเคราะห์อุษาของท้าวกรุงพานเป็นการสงเคราะห์เด็กในลักษณะ การรับเด็กเป็นบุตรบุญธรรม ท้าวกรุงพานขออุษาจากพระฤๅษีมาเลี้ยงเป็นบุตร การสงเคราะห์เข้าลักษณะการรับเด็กเป็นบุตรบุญธรรม ดังบทกลอนว่า

บิตูรงค์ชนนี้เจ้ารับเจ้า ขวัญข้าวนี้มน้อยนวลหง
 ไปเป็นเฉลิมศรีสุริย์วงศ์ เอกองค์อัศวราชธิดา
 ถนอมเลี้ยงเพียงบุตรในอุทร ดวงสมรจงพึงพ้อว่า
 อย่ารังเกียจเด็ดฉันท์เลยแก้วตา มารดามีให้ระคายใจ
 แม้นปรารถนาดาวเดือนดวงตะวัน พ้อจะเหาะไปสวรรค์เอามาให้
 ขวัญอ่อนอย่าอ่อนอาลัย ไปด้วยแม่เถิดนงคราญ
 (อุณรุท หน้า 123)

3. ความผูกพันระหว่างผู้สงเคราะห์และเด็ก

ความผูกพันระหว่างผู้สงเคราะห์และเด็ก ระหว่างท้าวกรุงพานและอุษา คือ

ความรักความผูกพัน

ท้าวกรุงพานมีความเอ็นดู รักใคร่ อุษามาก ให้อยู่ด้วยความรู้สึกผูกพันใกล้ชิด โดยอุษาเข้าเฝ้าทุกเช้าทุกเย็น ท้าวกรุงพานและภรรยาให้ความรักเอาอกเอาใจ นั่งเล่นหยอกล้อ ตามประสาพ่อแม่ลูก เพื่อให้อุษามีความสุข ดังบทกลอนว่า

เย็นเข้าขึ้นเฝ้าพระบิตูเรศ สำคัญว่าเกิดเทศเทศา
 ทั้งอนงค์นงคราญมารดา สนิทตั้งคลอดมาจากครรรภ์
 นั่งเพลาคู่คัลลิ่งเซยชม สองกษัตริย์ภริมย์รับขวัญ
 รักตั้งดวงเนตรดวงชีวัน สัญญาว่าเกิดในอุทร
 (อุณรุท หน้า 133-134)

เมื่อเห็นอุษามีความทุกข์ที่ต้องจากพระฤๅษี ทำวกรุงพาดและพระมเหสีมีความรัก
ความผูกพันต่ออุษาไม่ยอมให้อุษาเป็นทุกข์ จึงก็คอยพูดปลอบโยนให้อุษาคลายความทุกข์ ดัง
บทกลอนว่า

จึงกล่าวสุนทรพจน์	ปลอบนางอุษาโฉมศรี
เมื่อยอดฟ้ากุมารี่	อย่าไศกีครวญคร่ำระกำองศ์
	(อุณรุท หน้า 123)

ดูแลให้ที่อยู่อาศัย

ทำวกรุงพาดต้องการดูแลอุษาให้อยู่อย่างมีความสุข ความสบายใจ จึงขอช่วยเทวดา
ช่วยเนรมิตปราสาทที่สวยงาม ดังบทกลอนว่า

เมื่อนั้น	ทำวพาดนาสุรย์กษี
เห็นเทเวศมาพร้อมกัณินดี	จึงมีสุนทรบัญชา
เราออกไปป่าพนาลัย	ได้นางหนึ่งชื่ออุษา
แต่ในสำนักพระสิทธา	มาเลี้ยงเป็นบุตรบุญธรรม
จึงเชิญท่านเทวารวฤทธิ	มาช่วยรังสฤษฏ์ประดิษฐ์รังสรรค์
ปราสาทมาศแมนพิมานจันทร์	ให้แก่กัลยากุมารี่
	(อุณรุท หน้า 128)

เมื่อเทวดาสร้างปราสาทให้เสร็จเรียบร้อย ได้ปราสาทที่สวยงามมาก ทำวกรุงพาด มอบ
ปราสาทให้อุษาพักอาศัย และมอบพี่เลี้ยงไปให้อุษาด้วย อุษาดีใจมาก ดังบทกลอนว่า

เมื่อนั้น	นวลนางอุษามารศรี
สำราญราชยังปราสาทมณี	ตั้งบุตรบรมจักรพรรดิ
แสนเกษมสุขโสมโหฬาร	ด้วยยศศักดิ์บริวารสมบัติ
มีแต่ชื่นชมโสมนัส	กับพี่เลี้ยงสาวสวัสดิ์ทุกเวลา
	(อุณรุท หน้า 133)

4. พฤติกรรมของเด็กระหว่างการสงเคราะห์

พฤติกรรมของอุษาที่ได้แสดงออกระหว่างที่ได้รับการสงเคราะห์จากทำวกรุงพาด คือ

การตอบแทนบุญคุณ

เมื่อทำวกรุงพาดเลี้ยงอุษาได้ระยะหนึ่ง มเหสีให้กำเนิดบุตร ชื่อว่า ทศมุข อุษารักเอ็นดูน้องมาก ได้ช่วยเลี้ยงดู ชวนน้องเล่น ด้วยความสุขสนุกสนานทุกวัน ดังบทกลอนว่า

สำคัญว่าองค์อุษา	ร่วมราชบิดามารดร
แสนสนิทพิศวาสตั้งดวงเนตร	ยกขึ้นทูลเทศสายสมร
เซยชมโฉมสวัสดิ์สดีสถาวร	อุ้มชูกับกรตรระกองกาย
ถนอมลูบจูบจ่อมกระหม่อมเกล้า	ทุกค่ำเช้าไม่ริษาคาดสาย
ประพาสเล่นเป็นสองกับน้องชาย	แสนสบายเพลินสุขทุกคืนวัน

(อุณรุท หน้า 136)

ผูกจิตพิสมัยไม่ไกลห่าง	พระพี่นางอุษายอดสงสาร
นอนเพลาคเกล้าชมชื่นบาน	พระกุมารรักสนิทชิดเชย
จะเล่นไหนไม่เห็นก็กันแสง	ทุกแห่งทุกเวลาสรงเสวย
ฝันใฝ่หลงไหลไม่ลืมเลย	สำคัญเคยแต่รู้ความมา

(อุณรุท หน้า 136)

การช่วยเลี้ยงดูน้องให้ความรัก ความใกล้ชิดสนิทสนมกับน้องถือว่าอุษาได้ตอบแทนบุญคุณให้กับทำวกรุงพาดและมเหสี เพราะพฤติกรรมอย่างนี้ทำให้บิดามารดามีความสุขใจมาก

การรู้บุญคุณ

อุษาได้แสดงให้เห็นว่าตนเองรู้บุญคุณและซาบซึ้งในพระคุณของทำวกรุงพาด จะขอตอบแทนพระคุณไปจนกว่าชีวิตจะหาไม่ ดังบทกลอนว่า

พระจะเลี้ยงเป็นบุตรบุญธรรม	พระคุณนั้นเลิศล้ำคนณา
ขอเอาพระเดชสองกษัตริย์	เป็นฉัตรแก้วกันเกศา
จะสนองรองเบื่องบาทา	ไปกว่าจะสิ้นชนมาน

(อุณรุท หน้า 123)

5. ผลจากการสงเคราะห์

5.1 ผู้ให้การสงเคราะห์

ทำวกรุงพาดมเสียชีวิต เพราะความโกรธแค้นที่พระอุณรุทมาอยู่กับอุษา

5.2 ผู้รับการสงเคราะห์

ทำให้อุษามีชีวิตความเป็นอยู่ที่สุขสบาย ในฐานะธิดาของพระมหากษัตริย์ ดังบทกลอน
ว่า

เมื่อนั้น	นวลนางอุษามารศรี
สำราญราชยังปราสาทมณี	ดั่งบุตรีบรมจักรพรรดิ
แสนเกษมสุขโสมโหฬาร	ด้วยยศศักดิ์บริวารสมบัติ
มีแต่ชื่นชมโสมนัส	กับพี่เลี้ยงสาวสวัสดิ์ทุกเวลา
เย็นเข้าขึ้นเฝ้าพระบิดุเรศ	สำคัญว่าเกิดเกศเกศา
ทั้งองนงค์นงคราญมารดา	สนิทดั่งคลอออกมาจากครรภ์
นั่งเพลาคล้ำคั้งเขยชม	สองกษัตริย์ภริมย์รับขวัญ
รักดั่งดวงเนตรดวงชีวัน	สัญญาว่าเกิดในอุทร
	(อุณรุท หน้า 134)

อุษาได้รับการสงเคราะห์ 1 ลักษณะ จากผู้สงเคราะห์ 2 คน คือ การรับเด็กเป็นบุตรบุญธรรมจากพระฤๅษีสุทาวาส และทำวกรุงพาดม การสงเคราะห์นี้มีสถานการณ์ที่เป็นเหตุให้ต้องมีผู้สงเคราะห์คือ เด็กถูกทิ้ง เนื่องจากเป็นเด็กกำพร้า พระฤๅษีจึงเลี้ยงดูไว้ ต่อมาทำวกรุงพาดมมาขออุษาไปเป็นบุตรบุญธรรม ความผูกพันระหว่างผู้สงเคราะห์และเด็กนั้น พระฤๅษีมีความรักความผูกพัน ดูแลให้ที่อยู่อาศัย ดูแลให้อาหาร ทำวกรุงพาดมความรักความผูกพัน อบรมสั่งสอนให้วิชาความรู้ ดูแลให้ที่อยู่อาศัย ส่วนพฤติกรรมของอุษาเมื่อได้รับการสงเคราะห์จากพระฤๅษีสุทาวาส ได้แสดงพฤติกรรม รู้คุณบุญคุณ จงรักภักดี การสงเคราะห์จากทำวกรุงพาดมอุษาแสดงพฤติกรรม การตอบแทนบุญคุณ การรู้บุญคุณ สำหรับผลจากการสงเคราะห์นั้น พระฤๅษีในฐานะผู้ให้การสงเคราะห์ ไม่ปรากฏผลชัดเจนอย่างไร ส่วนทำวกรุงพาดมต้องเสียชีวิตเพราะความรักความห่วงใยที่มีต่ออุษาเมื่อเกิดความไม่พอใจจึงโกรธแค้นจึงได้กระทำการที่ไม่มีเหตุผล อารมณ์ร้อนจนเกิดการสู้รบจนทำให้เสียชีวิตในที่สุด อุษาเองในฐานะผู้รับการสงเคราะห์ทำให้มีชีวิตอยู่รอดปลอดภัย สุขสบายจนเจริญเติบโต

สังคามาระตา

สังคามาระตา เป็นบุตรของท้าวปักมาหงันกับประไพหมสุหรี หลังจากที่บิดามารดาแยกให้กับอิเหนาพร้อมกับพี่สาว อิเหนาได้ส่งเคราะห์ร้ายดูตั้งแต่เล็ก ๆ ให้ความรักดูแลเอาใจใส่ ถ่ายทอดวิชาความรู้ต่างๆ ให้ จนมีความเก่งกล้า ความเชี่ยวชาญมาก และเป็นที่รักของอิเหนามาก สังคามาระตาได้ติดตามอิเหนา และได้ช่วยอิเหนารบสำเร็จหลายครั้ง อิเหนาให้การอุปการะสังคามาระตาจนกระทั่งได้ครองเมืองปักมาหงันและได้อภิเษกสมรสกับกุสุมา

สังคามาระตาได้รับการสงเคราะห์ 1 ครั้ง คือ จากอิเหนา

ได้รับการสงเคราะห์จากอิเหนา

1. สถานการณ์ที่เป็นเหตุให้ต้องมีผู้สงเคราะห์

สถานการณ์ที่เป็นเหตุให้ต้องมีผู้สงเคราะห์สังคามาระตา คือ บิดาและมารดาไม่สามารถเลี้ยงดูเองได้ด้วยเหตุจำเป็น บิดามารดาจึงยกให้ผู้มีความสามารถเลี้ยงดู จึงเป็นเหตุให้มีการสงเคราะห์เด็ก

บิดาและมารดาของสังคามาระตายกบุตรให้เป็นเครื่องบรรณาการให้กับอิเหนาเพื่อรักษาบ้านเมืองไว้ ตั้งแต่สังคามาระตาอายุยังน้อย จึงเป็นเหตุให้อิเหนาได้สงเคราะห์สังคามาระตาดังบทกลอนว่า

หากว่าดาบสผู้ทรงญาณ	แจ้งการจึ่งรู้เหตุผล
จำจะโอนอ่อนผ่อนปรน	จึ่งจะพ้นไภยันอันตราย
จะไปออกบ้นหนีเสียดีกว่า	เอาโอรสธิดาไปถวาย
จะได้ฟังทรงธรรมคั่งวันตาย	โฉมฉายจะเห็นประการใด
	(อิเหนา เล่ม 1 หน้า 149)
บอกว่าระตูทั้งสององค์	มีจ้านงจิงจิตภักดี
ให้พาสองธิดาดวงสวาท	กับโอรสราชเรืองศรี
บรรณาการหลายหลากมากมี	มาถวายอุทิศพระบาท
	(อิเหนา เล่ม 1 หน้า 155)

เมื่อบิดาและมารดาตกลงยกบุตรให้กับอิเหนา มารดาอุ้มสังคามาระตาและกล่าวอาลัยอาวรณ์สังคามาระตา ดังบทกลอนว่า

แล้วอุ้มพระกุมารขึ้นใส่ตัก พิศพักตร์ลูกน้อยละห้อยให้
 สูดสวาทของแม่ผู้ร่วมใจ เจ้าจงไปเป็นเพื่อนพี่นาง
 (อิเหนา เล่ม 1 หน้า 152)

2. ลักษณะการสงเคราะห์

อิเหนายินดีรับเลี้ยงดูสังคามาระดาอย่างดี การสงเคราะห์ของอิเหนาเข้าลักษณะการรับ
 เด็กเป็นบุตรบุญธรรม เพราะให้การเลี้ยงดูทั้งที่อยู่อาศัย อาหาร ให้ความรู้ และพา
 สังคามาระดาติดตามไปทุกแห่งอันเป็นลักษณะของการเลี้ยงดูบุตร ถึงแม้อิเหนาจะเรียก
 สังคามาระดาว่าน้อง ดังบทกลอนว่า

ซึ่งโอรสสามองค์นงเยาว์ ฝ่ายเราจะบำรุงรักใคร่
 เคยสำราญอย่างไรในกรุงไกร จะเลี้ยงให้เป็นสุขเหมือนอนงนั้น
 แล้วตรัสเรียกสังคามาระดา มานั่งใกล้พี่อย่าเียดฉันท์
 จะเลี้ยงเจ้าเท่านั้นร่วมครรรค์ รักร่วมชีวันค้ำบรรลย์
 (อิเหนา เล่ม 1 หน้า 157)

3. ความผูกพันระหว่างผู้สงเคราะห์และเด็ก

ความรักความผูกพันระหว่างผู้สงเคราะห์และเด็กของอิเหนาและสังคามาระดา มีดังนี้

ความรักความผูกพัน

อิเหนามีความรักความผูกพัน สังคามาระดามาก ซึ่งอิเหนาได้บอกความรู้สึกที่มีต่อ
 สังคามาระดากับพี่สาวของสังคามาระดา ดังบทกลอนว่า

อันองค์พระน้องของเจ้า พี่รักเท่าดวงตาก็ว่าได้
 ถึงผิดพลั้งจะสั่งสอนไป จะเอาไว้เป็นเพื่อนชีวี
 (อิเหนา เล่ม 1 หน้า 330)

เมื่อจะพูดจากับสังคามาระดา อิเหนามักจะกล่าว คำว่า น้องรัก แสดงให้เห็นถึงความ
 ผูกพันรักใคร่ที่อิเหนามีต่อสังคามาระดา ดังบทกลอนว่า

ครั้นเห็นสังคามาระดา พระแยมี่ยมปรีดาปราศรัยไป
น้องรักของพี่ผู้ร่วมจิต ยังเสร์จสมคิดฤาไฉน
 (อิเหนา เล่ม 1 หน้า 517)

ฟังอนุชาทูลโลมเล่า
จึงว่าน้องรักผู้ร่วมจิต

ทรงธรรม์บรรเทาไศกา
เจ้าคิดนี้ชอบนักหนา
(อิเหนา เล่ม 1 หน้า 616)

อิเหนามีความรักและเป็นห่วงสังคามาระตาที่ยังไม่ชำนาญในการรบเห็นสังคามาระตา
หุนหันเข้าไปต่อสู้กับข้าศึก อิเหนามีความรู้สึกเป็นห่วงสังคามาระตา จึงขับม้าตาม ดังบทกลอนว่า

เมื่อนั้น
กับระเด่นทั้งสามสุริยวงศ์
เห็นสังคามาระตากล้านัก
มิไว้ใจในที่ทำสงคราม
ระเด่นมนตรีสูงส่ง
ต่างองค์ผันแปรแลตาม
ยังอ่อนศักดิ์หักศึกไม่เกรงขาม
ต่างขับม้าตามไปทันใด
(อิเหนา เล่ม 1 หน้า 351)

ทำวกะหมังกุหนึ่งเห็นสังคามาระตาฆ่าวิหยาสะกำตายโกรธมากเข้าไปฆ่าสังคามาระตา
อิเหนาเห็นรีบเข้าปกป้อง ดังบทกลอนว่า

กริ้วโกรธโกรธาบ้าจิต
แกว่งหอกคู่ขับอาชาไนย
เห็นไพร่รุกรไล่อุชชา
กลับกลอกหอกทรงฟุ้งสกัด
พระชกอาชาไนยไว้วาง
จะรรั้งยังคิดก็หาไม่
เขารุกไล่อสังคามาระตา
พระขับม้าถลันออกกั้นทาง
ระตูรับฟันผัดไม่ขัดขวาง
สะบัดอย่างเขื่อนชายย้ายทำนอง
(อิเหนา เล่ม 1 หน้า 358)

อบรมสั่งสอนให้วิชาความรู้

อิเหนาให้การอบรมสั่งสอนให้วิชาความรู้ และถ่ายทอดศิลปะความสามารถในการรบให้
สังคามาระตาได้ฝึกฝนจำชำนาญ ดังบทกลอนว่า

ให้ระเด่นสังคามาระตา
รำทวนบนหลังอาชาไนย
กับพี่เลี้ยงเสนาน้อยใหญ่
ศึกษาสอนไว้ให้ชำนาญ

อันเหล่าโยธากิดาหยัน หัดกันคนละวงตรงหน้าฉาน
เป็นคู่คู่ต่อสู้กันประจัญบาน อลหม่านมีอึ้งคะนึงไป
(อิเหนา เล่ม 1 หน้า 177)

อิเหนาแนะนำการทำศึกให้สังคามาระตาฟัง ครึ่งต่อสู้กับวิหยาสะกำ ดังบทกลอนว่า

เมื่อนั้น ระเด่นมนตรีใจหาญ
จึงตอบอนุชาชัยชาญ เจ้าจะต้านต่อฤทธิ์ก็ตามใจ
แต่อย่าลงจากพาสี เพลงกระบี่ยังหาชำนาญไม่
เพลงทวนสั้นทัดชัดเจเนใจ เห็นจะมีชัยแก่ไพร่
(อิเหนา เล่ม 1 หน้า 354)

เมื่อเดินทางเข้าเมืองกาหลังเพื่อเฝ้าทำวากาหลังบันหียีได้อบรมมารยาทให้กับ
สังคามาระตา เพื่อไม่ให้ชาวเมืองกาหลังมาดูถูกว่าเป็นพวกชาวป่าชาวดง ดังบทกลอนว่า

เมื่อนั้น มิสวรบันหียีสูกาหรา
จึงตรัสสั่งสังคามาระตา อันจะเข้าพาราครานี้
จงระมัดประหยัดหูตา ไครอย่าเหยียดดูชาวกรุงศรี
เข่าว่าชาวดงพงพี เข้าบุรีตีนรูปชาวใน
(อิเหนา เล่ม 2 หน้า 711)

อิเหนาสังเกตเห็นอาการผิดปกติของสังคามาระตาที่ลอบมองกุสุมาอยู่บ่อย ๆ แล้วนั่ง
เหม่อไม่เป็นกินอาหาร จึงรู้ว่าสังคามาระตาหลงรักกุสุมาซึ่งใคร ๆ เข้าใจว่าเป็นภรรยาของ
อุณากรรณ อิเหนาคิดว่ามันไม่เหมาะจึงพูดอบรมตักเตือนสังคามาระตา ดังบทกลอนว่า

แล้วว่าเป็นโรอนุชา จึงรักภรรยาเขาดังนั้น
ดังไร้หญิงโสภาทังธาตรี เจ้าของเขามีมาไผ่ฝืน
แล้วเป็นมิตรชิดชอบอัชฌากัน อย่าคิดฉะนั้นจะแห้งใจ
(อิเหนา เล่ม 2 หน้า 836)

ดูแลจัดหาคู่ครองให้

อิเหนาดูแลจัดหาคู่ครองให้สังคามาระตาโดยยกกุสุมาให้สังคามาระตา
ดังบทกลอนว่า

เจ้าทำสงครามมาล้าเลื่อย เหน็ดเหนื่อยควรพักตำหนักสถาน
 อันระเด่นกุสุมาวุพาพาด ถึงไม่ตระการใจพระอนุชา
 จะให้อื่นที่ขึ้นอารมณัฐ ก็เล็งดูยังไม่มีที่จะหา
 จงรับไว้เป็นบำเหน็จน้องยา พอปฎิบัติวัตตาให้คลายใจ
 (อิเหนา เล่ม 2 หน้า 1078)

อิเหนาพิริอภิชะสมรสให้สังคามาระตากับกุสุมา ดังบทกลอนว่า
 เมื่อนั้น พระองค์ทรงพิภพนาถา
 จึงจูงกรสังคามาระตา กับระเด่นกุสุมาลาวิณย์
 ให้นั่งเหนือกองทองกองแก้ว ผ่องแผ้วพรรณรายฉายฉัน
 ให้สององค์ทรงเกี่ยวก้อยกัน แล้วทำขวัญชานให้เป็นโกลา
 (อิเหนา เล่ม 2 หน้า 1291)

4. พฤติกรรมของเด็กะระหว่างการสงเคราะห์

พฤติกรรมของสังคามาระตาที่ได้แสดงออกระหว่างที่ได้รับการสงเคราะห์จากอิเหนา คือ

การตอบแทนบุญคุณ

สังคามาระตา ได้ดูแลเอาใจใส่รับใช้อิเหนาอย่างใกล้ชิด และอาสาทำงานให้อิเหนาได้

สำเร็จ ดังบทกลอนว่า

ว่าพลางทางตรัสเรียกหา สังคามาระตามาในที่
 จงสั่งข้างหน้าบัดนี้ ให้ผู้มาเตรียมสวีกากาญจน์ฯ
 (อิเหนา เล่ม 1 หน้า 231)

พระอย่าโทมนัสขัดข้อง ชูระนี้ไว้น้องจะอาสา
 กว่าจะเสร็จสมถวิลจินดา มิให้เคืองบาทาพระภูมี
 (อิเหนา เล่ม 1 หน้า 508)

เมื่อนั้น สังคามาระตาเรื่องศรี
 นบนี้วอภิวาทน์อัญชลี สนองความตามมีพระบัญชา
 พระอย่าทุกข์ทนม่นไหม้ ที่นี้ได้สมดังปรารภนา
 (อิเหนา เล่ม 1 หน้า 517)

ความจริงรักภักดี

สังคามาระตาให้การเคารพอิเหนามาโดยตลอด สังเกตได้ว่าเมื่อสังคามาระตาเข้าพบอิเหนาส่งแรกที่ทำการทำความเคารพ ดังบทกลอนว่า

เมื่อนั้น
น้อมมองคัลงววยอัณฺชลี
สังคามาระตาเรื่องศรี
กะระตะพาชีขึ้นไปพลัน
(อิเหนา เล่ม 1 หน้า 354)

ครั้งถึงตำหนักที่ข้างหน้า จึงไปหาปันหยีเจ็ดฉัน
สังคามาระตาบังคมคัล
แต่อย่าหรั้นนั้นไม่อัณฺชลี
(อิเหนา เล่ม 2 หน้า 886)

สังคามาระตาโฉมยง
แล้วจึงทูลแถลงแจ้งคดี
กราบลงแทบบาทปันหยี
ตามที่ได้ปรีักษาหารื้อกัน
(อิเหนา เล่ม 2 หน้า 920)

จึงกราบประณตบทงสุ
บรยายแต่ต้นจนปลายมา
ทูลองค์ปันหยีสูกาหฺรา
ซึ่งเช่นขามีชัยแก่ไฟรี
(อิเหนา เล่ม 2 หน้า 1077)

ความจริงรักภักดีของสังคามาระตาที่พบอีกอย่างหนึ่งคือ การเชื่อฟังคำสั่งของอิเหนา เมื่ออิเหนาสั่งให้สังคามาระตาจัดเตรียมทัพให้พร้อมก่อนออกทำศึก สังคามาระตาปฏิบัติตามทันที ดังบทกลอนว่า

อย่าเพ้อคอยดูอุณากรรณ
ทั้งไพร่ทั้งนายอย่าให้อายเขา
พรั่งนี้จักยกพลไกร
จงไปจัดพลชั้นดีให้พร้อมไว้
สรรเอาที่ชำนาญการศึกใหญ่
ออกไปตั้งนอกนัครา
(อิเหนา เล่ม 2 หน้า 753)

เมื่อนั้น
รับสั่งแล้วเรียกประสันตา
สังคามาระตาก็หรรษา
ออกไปจัดโยธามีทันนาน
(อิเหนา เล่ม 2 หน้า 753)

ด้วยความจงรักภักดีของสังคามาระตาเมื่ออิเหนาเป็นลมสลบคอยดูแลปฐมพยาบาลจนอิเหนาฟื้นขึ้นมาคอยพูดปลอบใจ เพื่อให้อิเหนาคลายโศกเศร้า ดังบทกลอนว่า

เมื่อนั้น	สังคามาระตาอัชฌาสัย
เอาน้ำมาลูบพักตร์ภูวไนย	พระค้อยคืนได้สมประดี
แล้วทูลผ่อนผันด้วยปัญญา	พระผ่านฟ้าจงโปรดเกศี
แต่หนหลังหวังสวาทเทวี	ภูมิโศกศัลย์เพียงบรรลัย
จนได้เสร็จสมอารมณ์คิด	กรรมยังตามปลิดเอาไปได้
สุบินแน้นักประจักษ์ใจ	เหตุใหญ่สุดถวิลจินดา
คิดว่าเป็นแต่รบพุ่ง	ก็มาดมุ้งหมายใจจะอาสา
มิรู้เกิดเหตุผลข้างบนฟ้า	ชะรอยว่าเทวาพาไป
พระองค์จงระงับดับโศก	อย่าเพ่อตีตนตายไปก่อนไซ้
จะได้คิดติดตามนางทราวมวย	กว่าจะได้พบองค์นงเยาว์

(อิเหนา เล่ม 1 หน้า 615-616)

สังคามาระตาเห็นวิหยาสะกำโกรธแค้นอิเหนาพูดจาโอหังกับอิเหนา ด้วยความจงรักภักดีที่มีต่ออิเหนา สังคามาระตาจึงอาสาสู้รบกับวิหยาสะกำแทนอิเหนา ดังบทกลอนว่า

จึงทูลองค์ระเด่นมนตรี	น้องนี้จะขออาสา
สู้วิหยาสะกำผู้ศักดา	พระองค์จงยื่นม้าเป็นประธาน

(อิเหนา เล่ม 1 หน้า 354)

สังคามาระตาคอยยับยั้ง เตือนสติไม่ให้อิเหนากระทำการที่ไม่สมควร ถือเป็นความจงรักภักดีที่สังคามาระตามีต่ออิเหนา ตอนที่อิเหนาพบหน้าจรรกา และเกิดการเขม่นหน้ากัน จึงคิดจะชกกริชแทงจรรกา ดังบทกลอนว่า

พอบพบจรรกาธิบดี	ยังที่หน้าพระลานโอฟาร์
ระตูทรุذنั่งลงบังคม	พระก้มองค์ลงรับหัตถา
พลางขยับจับกริชฤทธา	อนุชาที่ยึดพระกรไว้
สะดุ้งจิตคิดได้แล้วเดินหนี	แกล้งกล่าววาทีแก้ไข
กริชเคลื่อนจะเลื่อนตกไป	พี่จึงกุมไว้ระน้องรัก

(อิเหนา เล่ม 1 หน้า 388)

อิเหนาโกรธสี่ะตราที่ลักพาวิยะดาจึงคิดจะฆ่าสี่ะตรา สังคามาระตาจึงพูดยับยั้งให้คิด
ดูก่อนว่าสี่ะตราอาจจะร่วมวงศ์เทวดาด้วยกัน เพราะปกติอิเหนาต่อสู้กับใครต้องมีชัยชนะทุกครั้ง
แต่วันนี้กรีซของอิเหนาไม่สามารถทำอะไรสี่ะตราได้ ดังบทกลอนว่า

เมื่อนั้น	สังคามาระตาเฉิดฉัน
ค้อยกระซิบทูลองค์พระธรรม	อย่าเพื่อหุนหันกระชั้นชิด
ประทานโทษจงโปรดเกศี	วันนี้้องเห็นวิปริต
เกลือกจะเป็นวงศ์พระทรงฤทธิ	จึงกรีซกระทบเป็นเปลวไฟ

(อิเหนา เล่ม 2 หน้า 915-916)

คำพูดเตือนสติของสังคามาระตามีผลทำให้อิเหนาหยุดและเห็นด้วยกับความคิดของ
สังคามาระตา ดังบทกลอนว่า

เมื่อนั้น	บันหียผู้มีอัชฌาสัย
เห็นชอบก็เงือดงดไว้	แล้วตรัสไปแก้สังคามาระตา
แต่พี่แทงคนมานับพัน	อาสัญเพราะมือก็หนักหนา
ไม่เคยเป็นเช่นนี้อนุชา	ฤจะเหมือนเจ้าว่าประการใด

(อิเหนา เล่ม 2 หน้า 916)

ในยามที่อิเหนามีความทุกข์ใจ สังคามาระตาคอยรับใช้ พูดเตือนสติอิเหนา
ดังบทกลอนว่า

เมื่อนั้น	สังคามาระตาอัชฌาสัย
เอาน้ำลูบพักตร์ภูวไนย	พระค้อยคืนได้สมประดี
แล้วทูลผ่อนผันด้วยปัญญา	พระผ่านฟ้าจงโปรดเกศี
แต่หนหลังหวังสวาทเทวี	ภูมีโคกศัลย์เพียงบรรลัย
...	
พระองค์จงระงับดับไศกี	อย่าเพื่อตีตนตายไปก่อนไซ้
จะได้คิดติดตามนางทราวม้วย	กว่าจะได้พบองค์นางเยาว์

(อิเหนา เล่ม 1 หน้า 615-616)

5. ผลจากการสงเคราะห์

5.1 ผู้ให้การสงเคราะห์

ทำให้ได้ผู้ติดตามที่รู้ใจ อิเหนามีผู้ติดตามที่รู้ใจเป็นอย่างดี มีฝีมือในการรบ และสามารถช่วยงานได้สารพัด

5.2 ผู้รับการสงเคราะห์

สังคามาระตาได้มีโอกาสเรียนรู้และฝึกฝนวิชาความสามารถจากอิเหนาทำให้สังคามาระตา มีความสามารถเชี่ยวชาญในการรบ และยังเป็นคนเฉลียวฉลาด

สังคามาระตาได้รับการสงเคราะห์ 1 ลักษณะ คือ การรับเด็กเป็นบุตรบุญธรรมจากอิเหนา สถานการณ์ที่เป็นเหตุให้ต้องมีผู้สงเคราะห์คือ บิดาและมารดาไม่สามารถเลี้ยงดูได้ด้วยเหตุจำเป็น จึงยกบุตรให้ผู้มีความสามารถ ซึ่งบุตรนั้นคือสังคามาระตา ประกอบกับสังคามาระตายังเด็กมากยังต้องดูแลใส่ใจ จึงเป็นเหตุให้ต้องมีผู้สงเคราะห์คืออิเหนา ความผูกพันระหว่างผู้สงเคราะห์และเด็กของอิเหนาและสังคามาระตา คือให้ความรักความผูกพัน อบรมสั่งสอนให้วิชาความรู้ ดูแลจัดหาคุ้มครองให้ ส่วนพฤติกรรมของเด็กระหว่างการสงเคราะห์นั้น สังคามาระตาแสดงพฤติกรรม การตอบแทนบุญคุณ ความจงรักภักดี ส่วนผลจากการสงเคราะห์ อิเหนาในฐานะผู้ให้การสงเคราะห์ทำให้มีผู้ติดตามที่รู้ใจ และคอยช่วยเหลืองานต่าง ๆ ได้อย่างดี สำหรับสังคามาระตาได้มีโอกาสฝึกฝนความสามารถในด้านการใช้อาวุธ การทำศึกสงคราม

บุษบา

บุษบาเป็นธิดาของท้าวดาหากับประไหมสุหรี หลังจากอิเหนาลักพาบุษบาไปไว้ในถ้ำองค์ปะตาระกาหลาโกรธอิเหนาจึงลงโทษอิเหนาทำให้มีการพลัดพรากโดยบันดาลให้เกิดลมหอบบุษบาไปเมืองประมอดัน แล้วแปลงกายบุษบาให้เป็นชาย ชื่ออุณนการณ เมื่อเข้าพบท้าวประมอดัน ท้าวประมอดันเห็นอุณนการณอายุยังน้อยได้ตระกำล่ำบากรู้สึกสงสาร และรักเอ็นดูจึงรับเลี้ยงไว้เป็นโอรสบุญธรรม อยู่ต่อมา มีเหตุให้อุณนการณต้องเดินทางต่อและได้เข้าไปเมืองกาหลังเมื่อท้าวกาหลังพบเกิดความรักและเอ็นดูอุณนการณเหมือนลูกเหมือนหลานจึงรับไว้เป็นบุตรบุญธรรม สุดท้ายบุษบาพบอิเหนาและได้กลับบ้านเมืองของตนและได้แต่งงานกับอิเหนา

บุษบาได้รับการสงเคราะห์ 2 ครั้ง คือ จากท้าวประมอดัน และท้าวกาหลัง

ได้รับการสงเคราะห์จากท้าวประมอดัน

1. สถานการณ์ที่เป็นเหตุให้ต้องมีผู้สงเคราะห์

สถานการณ์ที่เป็นเหตุให้ต้องมีผู้สงเคราะห์บุษบา คือ เด็กพลัดหลง แล้วเดินทางไปยังถิ่นของผู้สงเคราะห์ จึงเป็นเหตุให้พบผู้สงเคราะห์

อิเหนาลักบุษบาไปไว้ในถ้ำ องค์ปะตาระกาหลาพระอัยกาโกรธอิเหนาที่ประพฤติตนไม่ถูกต้องเหมาะสม จึงดลบันดาลให้เกิดลมหอบทำให้บุษบาพลัดหลงกันเพื่อให้มีความทุกข์ทรมานเป็นการลงโทษอิเหนา ดังบทกลอนว่า

แค้นด้วยอิเหนานัดดา	อหังการก่อเภทเหตุใหญ่
...	
กুমิให้สูสมชมชิต	จะปลดปลิดบุษบาพาไป
ถึงจะพบพานกันหน้า	จะทรมานให้แทบเลือดตาไหล
	(อิเหนา เล่ม 1 หน้า 601)

จึงลงโทษอิเหนา ทำให้มีการพลัดพราก โดยบันดาลให้เกิดลมหอบพัดพาไปคนละทิศคนละทาง ดังบทกลอนว่า

แล้วให้บังเกิดพายุใหญ่	กัมปนาทหวาดไหวทั้งไพรสมณท์
ลมหอบเอากรณฤมด	สามคนลอยลิวปลิวไป
	(อิเหนา เล่ม 1 หน้า 602)

ลมหอบพัดบุษบาไปเมืองประมอดัน ขณะบุษบาและพี่เลี้ยงนั่งพักผ่อนใต้ต้นไม้ ขบวนของท้าวประมอดันผ่านมา ท้าวประมอดันเห็นบุษบาเป็นกุมารน้อยน่ารักจึงให้ทหารไปดูและทำความรู้จัก จึงเป็นเหตุให้ท้าวประมอดันได้สงเคราะห์บุษบา ดังบทกลอนว่า

หนุ่มน้อยน่ารักรูปทรง	เอาจงศ์ขงเนตรคมสัน
แม่นได้เป็นบุตรบุญธรรม	จะผูกพันพิศواسแสนทวี
คิดแล้วจึงสั่งเสนาใน	จงไปถามดูให้ถ้วนถี่
อันกุมารแน่น้อยกับนารี	มาอยู่พึ่งพี่ด้วยอันใด
	(อิเหนา เล่ม 1 หน้า 608)

2. ลักษณะการสงเคราะห์

ทำวประมอดันรับบุษบาเลี้ยงไว้ในฐานะบุตร การสงเคราะห์ของทำวประมอดันเข้า
ลักษณะการรับเด็กเป็นบุตรบุญธรรม ดังบทกลอนว่า

ครั้นถึงจึงมีพจนารถ	ตรัสประภาษโองาปราศรัย
ดูก่อนกุมารายาใจ	พ่อไร่ไอรสแลบุตรี
เชิญเจ้าเข้าไปด้วยบิดา	ยังพาราประมอดันกรุงศรี
จะเลี้ยงเป็นไอรสร่วมชีวี	มิให้เคืองราศีเท้ายองโย
ตัวพ่อนับวันจะชรา	จะเชกพระลูกยาให้เป็นใหญ่
ครอบครองสวรรยาราชัย	สืบสุริย์วงศ์ไปในพารา

(อิเหนา เล่ม 1 หน้า 610)

พระเจ้าเหตุแก่ประไหมสุหรี	ที่นี้สมดังปรารณา
ไปเล่นไพรได้ไอรสมา	ชื่อว่ามิสาอุณากรรณ

(อิเหนา เล่ม 1 หน้า 611)

3. ความผูกพันระหว่างผู้สงเคราะห์และเด็ก

ความผูกพันระหว่างผู้สงเคราะห์และเด็กของทำวประมอดันและบุษบา มีดังนี้

ความรักความผูกพัน

ทำวประมอดัน มีความรักต่อบุษบาตั้งแต่แรกพบ ดังบทกลอนว่า

เมื่อนั้น	องค์ทำวประมอดันเป็นใหญ่
ได้ฟังเสนีกดีใจ	ให้รักใคร่ในองค์อุณากรรณ
จึงลงจากคอคชสาร	ภูบาลอย่างเื่องผายผัน
ตามะหงงนำเสด็จจรจัด	โยธาบิดาหยันก็ตามไป

(อิเหนา เล่ม 1 หน้า 610)

ด้วยความรักที่มีมากมายที่ได้บุษบามาเป็นพระไอรส จึงจัดพิธีสมโภชทำขวัญ 3 วัน
3 คืน แล้วยังประทานสิ่งของมากมาย พร้อมทั้งให้วังประทับกับบุษบา ดังบทกลอนว่า

เมื่อนั้น	ระตูประมอดันเกษมสถานต์
เสนาหาอุณากรรณกุมาร	เปรียบปานดังดวงนัยนา
ให้แต่งสมโภชทำขวัญ	ทั้งสามคืนสามวันพรรษา
แล้วประทานเครื่องทองอลงการ	เงินทองเสื้อผ้ามากมี
ทั้งช้างม้าคนชายหญิง	ทุกสิ่งสารพันถ้วนถี่
ประทานวังดาหาปาดิ	ตำแหน่งที่ลูกหลวงแต่ก่อนมา
	(อิเหนา เล่ม 1 หน้า 612)

ส่วนภรรยาของท้าวประมอดันเองก็มีความชื่นชมบูชาไม่น้อย ได้ช่วยเลี้ยงดู ด้วยความรักได้โอบอุ้มให้นั่งตักและคอยชมเชยและบอกว่าตนเองไม่มีบุตรจะเลี้ยงดูบูชาอย่างดีให้อยู่อย่างสบายอกสบายใจ ดังบทกลอนว่า

เมื่อนั้น	องค์ประไหมสุหรีเจิดจัน
เห็นโฉมกุมาราลาวัณย์	ผิวพรรณใสภาน่ารัก
เสนหาดังบุตรในอุทร	บังอรโอบอุ้มขึ้นใส่ตัก
กอดจูบลูบหลังแล้วพิศพักตร์	ลูกรักของแม่จะเลี้ยงไว้
แม่ไร้ญาติวงศ์พงศา	ทั้งโอรสธิดาก็หาไม่
เจ้าอย่ากินแหนงแคลงใจ	สิ่งใดมิให้มีราศีพาน
	(อิเหนา เล่ม 1 หน้า 611-612)

ท้าวประมอดันได้ออกปากว่าจะยกเมืองให้บุษบาครอบครอง ดังบทกลอนว่า “พ่อจะมอบไอศูรย์ป้อนปอง ให้ครอบครองสวรรยาราชัย”

บุษบาแต่งงานกับอิเหนาท้าวประมอดันไปร่วมแสดงความยินดีด้วยพร้อมทั้งประทานของขวัญให้บุษบามากมาย เป็นการให้ด้วยความรักความผูกพัน ดังบทกลอนว่า

เมื่อนั้น	ท้าวประมอดันบันเทิงจิต
จึงถวายของขวัญพระทองฤทธิ์	กระบี่กริชครบเครื่องสรรพาวุธ
...	
อันระเด่นบุษบานารี	สร้อยสนมณีล้วนจัดสรร
สำหรับองค์ธิดาลาวัณย์	นางกำนัลน้อยน้อยแปดร้อยปลาย
	(อิเหนา เล่ม 2 หน้า 1176)

เมื่อบุษบาไปลาท้าวประมอตันจะไปเดินป่าความรักความห่วงใยรักใคร่ผูกพันในตัว
บุษบา ท้าวประมอตันคัดค้านไม่ให้บุษบาไป แต่เมื่อไม่สำเร็จจึงสั่งให้ตำมะหงงร่วมเดินทางไป
ด้วยเพื่อช่วยดูแลบุษบา ดังบทกลอนว่า

เมื่อนั้น	ระตูประมอตันเป็นใหญ่
ทั้งประไหมสุหรีมีอาลัย	จะทัดทานเท่าไรก็ไม่ฟัง
จนจิตจึงกล่าวพจนารถ	อนุญาตให้ไปดังใจหวัง
แสนสวาทราชบุตรสุดกำลัง	ลูบหลังลูบหน้าด้วยอาวรณ์
...	
ว่าพลางทางสั่งตำมะหงง	ให้ไปด้วยองค์โอรสา
เป็นผู้ใหญ่ต่างใจต่างตา	อย่าให้ลูกยามีเหตุการณ์

(อิเหนา เล่ม 1 หน้า 658-659)

ความรักความอาลัยอาวรณ์ที่ท้าวประมอตันมีต่อบุษบาเมื่อได้อ่านสารที่บุษบาเขียนให้
ตำมะหงง และได้พรรณนาถึงบุญคุณที่ท้าวประมอตันมิให้ทำให้ท้าวประมอตันถึงกับร้องไห้ด้วย
ความคิดถึง ดังบทกลอนว่า

เห็นลายหัตถ์ถือนากรรมมีทันนาน	ภูบาลจำได้ประจักษ์ใจ
ครั้นทรงเสร็จสิ้นสวาท	ชลนาแถวถึงหลังไหล
ถ้อยคำซึ่งรู้ว่าไว้	ให้อาลัยเป็นพันพันทวี

(อิเหนา เล่ม 1 หน้า 855)

ความรู้สึกรักผูกพันห่วงใยที่ท้าวประมอตันและประไหมสุหรีมีต่อบุษบาได้เห็นได้ชัดอีก
ตอนหนึ่ง คือเมื่อตำมะหงงไปเมืองกาหลังได้พบบุษบาอีกครั้งหลังจากพลัดหลงกันแล้วจึงแจ้งให้
บุษบาทราบถึงความเป็นห่วงของท้าวประมอตันเมื่อทราบว่าบุษบาหายไปเสียใจแทบสิ้นชีวิต
ดังบทกลอนว่า

ฝ่ายพระผู้ปิ่นปักนคเวศ	แจ้งเหตุกันแสงเป็นหนักหนา
องค์ประไหมสุหรีศรีโสภา	ก็โศกาเพียงจะม้วยวายชนม์
ทั้งกำนัลเสนาที่อาวรณ์	ประชากรโศกเศร้าทุกแห่งหน
ด้วยความรักใคร่ไม่เว้นคน	จนศึกมาประชิดติดธานี

(อิเหนา เล่ม 2 หน้า 1057)

ต่อมาภายหลังทำวประมอดันทราบข่าวของบุษบา ตอนกษัตริย์วงศ์เทวาทั้งสี่เมืองส่ง
สาส์นมาเชิญทำวประมอดันไปร่วมงาน ทำวประมอดันได้แสดงให้เห็นถึงความห่วงใย ห่วงหา
อาหารถึงบุษบา จากเดิมที่คิดว่าจะได้ไม่ได้พบกัน กลับเป็นความปลื้มปิติที่จะได้พบกับบุษบา โดย
กล่าวเปรียบว่า “ดังทิพรสกระยาหนั้น มาใสรจสรงให้สร่างจาบัลย์” ดังบทกลอนว่า

เรานี้มีจิตคิดคะเนิงหา แสนรำพึงถึงองค์พระลูกรัก

...

พอได้เห็นโฉมฉายทวยทัก ความรักไม่เสียดายชีวิตัน

พอพระองค์มีราชสารมา ดังว่าทิพรสกระยาหนั้น

มาใสรจสรงให้สร่างจาบัลย์ ความยินดีนั้นเป็นพันไป

(อิเหนา เล่ม 2 หน้า 1148)

ประมอดันนั้นฝากเยาวมาลย์ บุษบานงคราญคือดวงใจ

...

ถ้าผิดพลั้งครั้งเดียวจงอภัย พระองค์จึงได้ปราณี

(อิเหนา เล่ม 2 หน้า 1248)

อบรมสั่งสอนให้วิชาความรู้

ทำวประมอดันสนับสนุนให้บุษบาเรียนรู้เกี่ยวกับการรบ การทำศึกสงครามป้องกัน
บ้านเมือง สำหรับโอรสของกษัตริย์ ดังบทกลอนว่า

แล้วให้เรียนรู้การณรงค์ สำหรับองค์พระโอรสา

อันสองพี่น้องกัลยา พระเมตตารักใคร่ให้ป็น

(อิเหนา เล่ม 1 หน้า 612)

ทำวประมอดันอบรมสั่งสอนบุษบาก่อนที่จะกลับเมืองประมอดัน หลังจากเสร็จงานแต่
งานของบุษบากับอิเหนา ดังบทกลอนว่า

จึงตรัสด้วยวาจาอันสุนทร ดูก่อนนงเยาว์เราจะลา

เจ้าอยู่หลังตั้งจิตคิดให้ชอบ ต้องระบอบค่านุราณเหมือนท่านว่า

อย่าหวังหึงซึ่งขัดต่อภัสดา ให้รักเพื่อนภรรยายิ่งกว่าตัว

ก็จะมีความสุขสืบไป	ทั้งบิดาก็จะไม่มีความสุข
จงคิดยำเกรงกลัว	ถ่อมตัวจงรักภักดี
	(อิเหนา เล่ม 2 หน้า 1250)

ดูแลให้ที่อยู่อาศัย

ท้าวประมอตันประทานวังดาหาป่าตีให้บุษบาอยู่อย่างสบาย ดังบทกลอนว่า

แล้วประทานเครื่องทรงอลงการ	เงินทองเสื้อผ้ามากมี
ทั้งช้างม้าคนชายหญิง	ทุกสิ่งสารพันถ้วนถี่
ประทานวังดาหาป่าตี	ตำแหน่งที่ลูกหลงแต่ก่อนมา
	(อิเหนา เล่ม 1 หน้า 612)

จึงถวายประณตบทงส์	ลาองค์สองกษัตริย์เรื่องศรี
แล้วชวนพี่เลี้ยงจรวลี	ไปดาหาป่าตีตำหนักใน
	(อิเหนา เล่ม 1 หน้า 612)

4. พฤติกรรมของเด็กระหว่างการสงเคราะห์

พฤติกรรมของบุษบาที่ได้แสดงออกระหว่างที่ได้รับการสงเคราะห์จากท้าวประมอตัน คือ

การรู้บุญคุณ

บุษบามีความจงรักภักดี ต่อท้าวประมอตัน ดังบทกลอนว่า

เมื่อนั้น	อุณากรรณกระหม่นวิยาทยา
ฟังระตูประมอตันบัญชา	ก้มเกล้าวันทาทูลไป
ซึ่งตรัสโปรดด้วยการบุญ	พระคุณนั้นหาที่สุดไม่
จะรักดีต่อองค์พระทรงชัย	สืบไปกว่าชีวิตจะพลดปลง
	(อิเหนา เล่ม 1 หน้า 610-611)

เมื่อบุษบาหนีตำมะหงงไปบวชได้เขียนสาส์นถึงตำมะหงงให้ตำมะหงงกลับไปบอกท้าวประมอตัน และบุษบาคำครวญถึงบุญคุณของท้าวประมอตัน ดังบทกลอนว่า

องค์พระชนกชนนี	ซึ่งมีพระคุณเป็นหนักหนา
ดังหนึ่งบิดุเรศมารดา	อันเกิดเกศลูกมานี้ไซ้

คิดว่าจะอยู่ส่นของคุณ กว่าบุญญัญญาจะหาไม่
เป็นกรรมจำเป็นจำไกล มิได้อยู่ทูลพระบาท
(อิเหนา เล่ม 2 หน้า 851)

บุษบาแสดงพฤติกรรมที่มีจิตสำนึกของการกตัญญูรู้พระคุณของทั้งสององค์ บุษบาให้
ตำมะหงเสนาผู้ใหญ่เมืองประมอดันเข้าเฝ้าเพื่อแสดงตัวให้รู้ว่านางคืออุนนากรรณ บุษบาจึงรับสั่ง
แก้ตำมะหง เป็นการบอกให้รู้ว่านางคิดถึงพระคุณทั้งสององค์อยู่มิเคยลืม ดังบทกลอนว่า

อันองค์พระชนกชนนี มีคุณใหญ่หลวงนักหนา
คิดอยู่ทุกทิวาราตรี มิได้ลืมคุณภูวไ নয়
(อิเหนา เล่ม 2 หน้า 1057)

เมื่อทำวประมอดันเสด็จมาร่วมงานอภิเษกบุษบาภิเษกกับอิเหนา บุษบาละอายใจที่ตนเอง
เคยปกปิดสถานภาพที่แท้จริงมิให้ทำวประมอดันรู้ ครั้นความจริงเปิดเผยจึงทำให้บุษบารู้สึก
ลำบากใจที่จะไปพบ แต่อย่างไรก็ตามบุษบาก็ตัดสินใจไปเข้าเฝ้าทำวประมอดันเพราะด้วยความ
สำนึกในพระคุณของพระองค์ ดังบทกลอนว่า

จะไปก็ให้อดสู มิรู้ที่จะทำกระไรได้
เอาพระคุณแลร์กนั้นหักใจ จำไปเฝ้าองค์พระทรงธรรม
(อิเหนา เล่ม 2 หน้า 1076)

5. ผลจากการสงเคราะห์

5.1 ผู้ให้การสงเคราะห์

5.1.1 ทำวประมอดันได้รับความสุขมากที่ได้บุตรบุญธรรม

5.1.2 ทำให้มีสัมพันธ์ไมตรีอันดีระหว่างตระกูลวงศ์เทวาทั้งสี่เมืองกับประมอดัน

อย่างเช่นตอนบุษบาแต่งงานกับอิเหนาทำวดาหาและพี่น้องได้มีสาส์นเชิญทำวประมอดันมาเป็น
เกียรติงานพร้อมทั้งขอบคุณที่ทำวประมอดันได้อุปการะบุษบาในคราวตกยาก
ดังบทกลอนว่า

ระลึกถึงคุณอุปการ ของเจ้าพาราประมอดัน
ซึ่งบำรุงบุษบาทรามวัย โดยมีได้รังเกียจเดียดฉันท์
เลี้ยงตั้งราชบุตรบุญธรรม ขอบคุณทั้งนั้นเป็นพันไป

บัดนี้จะแต่งการสยุมพร ในนครกาหลังกรุงใหญ่

...

มาช่วยอวยพรบุษบา ให้ดูยาจำเริญชนมาน
(อิเหนา เล่ม 2 หน้า 1147)

ท้าวประมอดันดีอกดีใจมาก และถือว่าเป็นเกียรติอันยิ่งใหญ่ที่ตนได้รับจากตระกูลพงศ์
เทวอันเป็นตระกูลที่สูงส่ง รีบให้ทหารจัดของเพื่อรีบเดินไปเมืองกาหลังทันที ดังบทกลอนว่า

เมื่อนั้น ระตูประมอดันได้ฟังสาร
มีพระทัยใสสุดเบิกบาน ดังได้ผ่านช่อชั้นไทรตรึงส์
(อิเหนา เล่ม 2 หน้า 1148)

เมื่อท้าวประมอดันถึงเมืองกาหลังได้เข้าพบตระกูลวงศ์เทว ท้าวกูเรปันได้สรรเสริญ
ความมีน้ำใจของของท้าวประมอดัน ดังบทกลอนว่า

จึงมีบัญชาอันสุนทร ดูก่อนระตูผู้เรืองศรี
ซึ่งท่านจงรักภักดี มีจิตมิตรภาพเป็นพันไป
บำรุงเลี้ยงอะหนะบุษบา ดังหนึ่งดูยาในได้
มิให้เคืองระคายสิ่งใด รักเพียงดวงใจนัยนา
จึงรอดชีวิมาพบกัน คุณของท่านนั้นเป็นหนักหนา
จงคิดว่าร่วมวงศ์กันมา กว่าจะสิ้นดินฟ้าธาตรี
(อิเหนา เล่ม 2 หน้า 1154)

ท้าวประมอดันตื่นตื่นใจมากที่จะได้พบบุษบา

จึงทูลว่าบุญของเราแล้ว จะได้พบลูกแก้วเสนาหา
ทั้งจะได้ฟังพระเดชา พระผู้พงศ์เทวาสีนคร
(อิเหนา เล่ม 2 หน้า 1149)

ซึ่งพระองค์ทรงโปรดมาทั้งนี้ พระคุณนั้นหาที่สุดไม่
จะขอพึ่งเดชาพระภูวไนย ปกไปทั่วแคว้นแดนเสมา
(อิเหนา เล่ม 2 หน้า 1154)

5.1.3 ท้าวประมอดันได้รับรางวัล กษัตริย์วงศ์เทวาทั้งสี่เมืองมอรวังวัลข้าว
ของมากมายให้กับท้าวประมอดันและเชิญชวนให้ไปเยี่ยมเยียนกันได้ทุกเมื่อ พร้อมทั้งให้การ
ต้อนรับดูแลท้าวประมอดันและมเหสีอย่างดี ดังบทกลอนว่า

เมื่อนั้น	สี่กษัตริย์สุริย์วงศ์รังสรรค์
มีพระทัยเมตตาผูกพัน	แก้ท้าวประมอดันเป็นพันไป
จึงเรียกเอาเครื่องทองอลงการ	มงกุฎสังวาลประทานให้
ทั้งภูษาผ้าทองอำไพ	เครื่องใช้ต่างต่างอย่างดี
อันประไหมสุหรีทั้งสองค	ต่างก็จัดเครื่องทองถ้วนถึ
ประทานอัครราชเทวี	องค์ประไหมสุหรีประมอดัน
	(อิเหนา เล่ม 2 หน้า 1158)

5.2 ผู้รับการสงเคราะห์

จากการสงเคราะห์บุษบาของท้าวประมอดันทำให้บุษบามีที่อยู่อย่างสุขสบาย ดังบท
กลอนว่า

เมื่อนั้น	อุณากรรมเพราเพริศเฉิดฉัน
ได้ประทานสิ่งของทั้งนั้น	สารพันต่างต่างอย่างดี
จึงถวายประณตบทบงสุ	ลาองค์สองกษัตริย์เรือศรี
แล้วชวนพี่เลี้ยงจรัล	ไปดาหาคาหาปาตีตำหนักใน
	(อิเหนา เล่ม 1 หน้า 612)

ได้รับการสงเคราะห์จากท้าวภายหลัง

1. สถานการณ์ที่เป็นเหตุให้ต้องมีผู้สงเคราะห์

สถานการณ์ที่เป็นเหตุให้ต้องมีผู้สงเคราะห์บุษบา คือ เด็กพลัดหลงเดินทางมาถึงเมืองผู้
สงเคราะห์ จึงเป็นเหตุให้มีผู้สงเคราะห์

บุษบาหลังจากถูกลมพัดหอบพามาอยู่เมืองประมอดัน ได้เข้ามาอยู่เมืองประมอดัน
ระยะหนึ่ง ต้องมีเหตุให้ออกเดินทางต่อคือองค์ปะตาระกาหลามาแจ้งเหตุว่าถ้ายังอยู่ประมอดันจะ
ไม่ได้พบกับอิเหนาที่ต้องพลัดพราก แต่ถ้าเดินป่าไปทางทิศตะวันออกก็จะได้พบกัน ดังบทกลอน
ว่า

เมื่อเจ้ามานิ่งนอนใจ	ทำไฉนจะพบพระเชษฐา
แม่นยกออกเดินอรัญวาสี	ไปทิศบูรพาจะพบพาน
	(อิเหนา เล่ม 1 หน้า 656)

บุษบาจึงขออนุญาตทำวประมอดันออกเดินป่า ดังบทกลอนว่า

เมื่อนั้น	ระตูประมอดันเป็นใหญ่
ทั้งประไหมสุหรีมีอาลัย	จะตัดทานเท่าไรก็ไม่ฟัง
จนจิตจึงกล่าวพจนารถ	อนุญาตให้ไปตั้งใจหวัง
แสนสวาทราชบุตรสุดกำลัง	ดูบหน้าดูบหลังด้วยอาวรณ์
สองกษัตริย์อำนวยอวยชัย	จงไปเป็นสุขสโมสรม
	(อิเหนา เล่ม 2 หน้า 658-659)

เมื่อเดินทางไปถึงเมืองกาหลัง บุษบาเข้าไปพบท้าวกาหลัง จึงเป็นเหตุให้ท้าวกาหลังให้การสงเคราะห์บุษบา ดังบทกลอนว่า

เมื่อนั้น	อุณากรรณกะหมันวิยาทยา
ก้มเกล้าทูลสนองพระบัญชา	อันธุระกิจจานั้นไม่มี
ข้าที่เฝ้าอยู่ในอรัญบรรพต	ตั้งใจมาประณตบทศรี
จะขอพึ่งเดชาฝ่าธุลี	ให้ถาวรสวัสดิ์สืบไป
	(อิเหนา เล่ม 2 หน้า 668)

2. ลักษณะการสงเคราะห์

ท้าวกาหลังรับเลี้ยงบุษบาในฐานะโอรส การสงเคราะห์ของท้าวกาหลังเข้าลักษณะการรับเด็กเป็นบุตรบุญธรรม ดังบทกลอนว่า

เมื่อนั้น	ท้าวกาหลังฟังสารก็หรรษา
จึงมีมธุรสพจนานา	เจ้าน้องนกว่าธิดาเรา
แล้วเรียกราชบุตรวีศรีสวัสดิ์	นางสการะหนึ่งหรััดโฉมเฉลา
จงมาหาอนุชานงเยาว์	สองเจ้าจงเป็นพี่น้องกัน
พ้อหาโอรสกุมารไม่	สิ่งไรอย่ารังเกียจเด็ดฉันท

จะเลี้ยงเจ้าเป็นบุตรบุญธรรม จงอยู่ด้วยกันอย่าไคลคลา
(อิเหนา เล่ม 2 หน้า 693)

3. ความผูกพันระหว่างผู้สงเคราะห์และเด็ก

ความผูกพันระหว่างเด็กและผู้สงเคราะห์ของท้าวกาหลงและบุษบา มีดังนี้

ความรักความผูกพัน

เมื่อท้าวกาหลงพบบุษบาได้พูดคุยซักถามกันแล้ว ท้าวกาหลงมีความเอ็นดู รักใคร่
บุษบา ดังบทกลอนว่า

เมื่อนั้น	ท้าวกาหลงสุริยวงศันาถา
ชื่นชมด้วยสมจินดา	เสนาหาอุณากรรพันทวี

(อิเหนา เล่ม 2 หน้า 694)

ท้าวกาหลงมีความเมตตาต่อบุษบามาก เอ่ยปากอนุญาตให้บุษบานำพรรคพวกที่ติดตาม
ให้เข้ามาอยู่ในเมืองด้วย เพื่อให้บุษบาอยู่อย่างมีความสุข ดังบทกลอนว่า

เมื่อนั้น	พระผู้ผ่านกาหลงกรุงศรี
ครั้นเห็นอุณากรรณมาอัชฌา	จึงมีพจนารถประภาษไป
อันพวกอพยพของเจ้านั้น	มาถึงพร้อมกันหรือไฉน
ถ้ายังตกค้างอยู่กลางไพร	จงให้ทหารไปรับมา

(อิเหนา เล่ม 2 หน้า 696)

บุษบามาลาท้าวกาหลงกลับไปประมอดันอ้างว่าท้าวประมอดันไม่สบาย ท้าวกาหลงมี
ความรักความผูกพันกับบุษบามากไม่อยากให้จากไป จึงสั่งกำชับเมื่อท้าวประมอดันหายแล้วให้รีบ
กลับมา ดังบทกลอนว่า

ได้ฟังอุณากรรณทูลลา	พระราชเสาะสร้อยละห้อยใจ
จำเป็นจึงมีพระบัญชา	แก้วตาของพ่อผู้พิสมัย
เป็นการร้อนแล้วเจ้าจำรีบไป	ท้าวคลายเมื่อไรเร่งกลับมา
พ่อเคยเห็นเจ้าอยู่ทุกเช้าเย็น	หมายเหมือนหนึ่งเป็นโอรสา
แต่นี้จะเปล่าใจเปล่าตา	จะคิดถึงทุกทิวาราตรี

(อิเหนา เล่ม 2 หน้า 838)

ดูแลให้ที่อยู่อาศัย

ทำวาทหลังดูแลให้บุษบาพักอาศัยอยู่ที่วังดาหาปาตี ดังบทกลอนว่า

ให้อยู่วังดาหาปาตี	ตำแหน่งที่ลูกหลวงแต่ก่อนมา
แล้วตรัสอำนวยอวยพร	ให้สถิตถาวรเป็นสุชา
	(อิเหนา เล่ม 2 หน้า 694)

ครั้นถึงวังดาหาปาตี	ตำแหน่งที่ลูกหลวงอาศัย
มีสระแลสวนดอกไม้	ที่ข้างหน้าข้างในนิเวศน์เขตชั้นตรี
หยุดยั้งอยู่สบายมาหลายวัน	พร้อมกันในดาหาปาตี
	(อิเหนา เล่ม 2 หน้า 695)

4. พฤติกรรมของเด็กระหว่างการสงเคราะห์

พฤติกรรมของบุษบาระหว่างการสงเคราะห์ที่ได้รับการสงเคราะห์จากทำวาทหลัง มีดังนี้

การตอบแทนบุญคุณ

บุษบาตอบแทนบุญคุณ เห็นได้จากตอนที่เมืองกาหลังมีศึก บุษบายกทัพไปช่วยรบจนสามารถฆ่าระตู่จะมาหราชาย ดังบทกลอนว่า

ชักอาชาหันเหียนเวียนวง	พระหัตถ์ทรงหอกซัดเงื้อง่า
ได้ที่พุ่งพวยตรวยตรงมา	ต้องระตู่ตกม้าม้วยชีวี
	(อิเหนา เล่ม 2 หน้า 778)

เมื่อทำวาทหลังถามว่าผลเป็นอย่างไร อิเหนาบอกทำวาทหลังว่าสามารถเอาชนะข้าศึกได้ ซึ่งบุษบาได้ฆ่าระตู่จะมาหราชาย ส่วนตนนั้นฆ่าพี่ชายของระตู่จะมาหราชายเช่นกัน ดังบทกลอนว่า

อันข้าศึกครั้งนี้สามารถ	องอาจอีกฮักเข้าหักหาญ
มิสาอุณการรณประจัญบาน	ได้ผลาญจะมาหราชารรลภัย
ระตู่ผู้พินันหนุนมา	ฆ่าสังหารชีวาตักษัย
เดชะพระเดชปกเกิดไป	พวกไพร่ยัยอัปรา
	(อิเหนา เล่ม 2 หน้า 788)

การรู้บุญคุณ

บุษบาจำพียงจำพันถึงบุญคุณของท้าวกาหลังที่มีตนเอง เป็นการแสดงให้เห็นพฤติกรรม การรู้บุญคุณที่บุษบามีต่อท้าวกาหลัง ดังบทกลอนว่า

ด้วยพระองค์ทรงคุณนี้สุดแสน	ยังไม่ทดแทนสนองได้
ถึงมาตรจะนิราศแรมไกล	ไม่ลืมคุณภูวไนยที่เมตตา
ทูลพลาจชลเนตรนองพักตร์	ด้วยความรักองค์ศรีปีติหรา
สะอื้นรำกำสรดไศกา	สุดแสนเสนาหาอาวรณ์

(อิเหนา เล่ม 2 หน้า 838)

5. ผลจากการสงเคราะห์

5.1 ผู้ให้การสงเคราะห์

5.1.1 ท้าวกาหลังมีชัยชนะแก่ข้าศึกไม่ต้องตกเป็นเมืองขึ้นของศัตรู และไม่ต้องส่งบุตรไปให้ศัตรู เพราะบุตรบุญธรรมได้ช่วยรบป้องกันบ้านเมืองไว้ได้ เกิดเป็นความสุขใจ ดังบทกลอนว่า

เมื่อนั้น	ท้าวกาหลังสุริยวงศ์นาถา
ได้ฟังปันหยีก์ปรีดา	จึงมีบัญชาตรัสไป
เจ้าทั้งสองศรีดังดวงเนตร	มิเสียแรงบิตูเรศรักใคร่
ช่วยระงับดับเข็ญให้เย็นใจ	ประชาชนเวียงชัยให้สำราญ
จะเป็นที่เลื่องภาระบือยศ	ปรากฏไปทั่วทุกสถาน
บรรดาศัตรูหมู่พาล	ใครรอดหาญต้านต่อจะม้วยมุด
แล้วสั่งให้ประทานเครื่องทรง	ตาบทิศอำมรงค์มิ่งกฏ
ทองกรแก้วคู่ชมพูนุท	ให้สองราชบุตรเสมอกัน
อันพวกที่เลี้ยงเสนี	แต่บรรดาได้ดีทัพขันธ์
เงินทองกองให้เป็นรางวัล	ตามหลั่นอันดับกันลงมา

(อิเหนา เล่ม 2 หน้า 788-789)

เมื่อนั้น	อุณากรรณปันหยีสูกาหรา
รับรองประทานพระผ่านฟ้า	แล้วบังคมลาคลาไคล

(อิเหนา เล่ม 2 หน้า 789)

5.1.2 ได้ช่วยสงเคราะห์หลานโดยสายเลือดโดยที่ไม่รู้จักกันว่าเป็นอาหลานกัน ซึ่งบุษบาเป็นบุตรของท้าวดาหาพีชายของท้าวกาหลัง เนื่องจากบุษบาปลอมตัวมาจึงจำกันไม่ได้ ได้ทราบกันในภายหลัง ทำให้ท้าวกาหลังมีความสุขมาก ดังบทกลอนว่า

เมื่อนั้น	ท้าวกาหลังฟังรู้ประจักษ์
ทั้งพระมเหสีนงลักษณ์	ต่างองค์พิศพิศไปมา
ก็จำได้ว่าหลานทั้งสี่	ท้าวมีพระทัยหรรษา
จึงกราบทูลสมเด็จพระพี่ยา	ความนี้ตัวข้าไม่แจ้งใจ

(อิเหนา เล่ม 2 หน้า 1106)

5.2 ผู้รับการสงเคราะห์

5.2.1 บุษบาได้มีที่อยู่สะดวกสบาย

5.2.2 ทำให้ได้พบกับอิเหนา สียะตรา หลังจากที่ได้พลัดพรากกันมาเป็นเวลานาน

บุษบาได้รับการสงเคราะห์ 1 ลักษณะ จากผู้สงเคราะห์ 2 คน คือ การรับเด็กเป็นบุตรบุญธรรมจากท้าวประมอดันและท้าวกาหลัง การสงเคราะห์นี้มีสถานการณ์ที่เป็นเหตุให้ต้องมีผู้สงเคราะห์คือ เด็กพลัดหลง พบผู้ให้การสงเคราะห์ จึงเป็นเหตุให้มีผู้สงเคราะห์ ความผูกพันระหว่างผู้สงเคราะห์และเด็กของท้าวประมอดันและบุษบานั้น ท้าวประมอดันให้ความรักความผูกพัน อบรมสั่งสอนให้วิชาความรู้ ดูแลให้ที่อยู่อาศัย ส่วนท้าวกาหลัง ความรักความผูกพัน ดูแลให้ที่อยู่อาศัย ส่วนพฤติกรรมของเด็กระหว่างการสงเคราะห์นั้น บุษบาเมื่อได้รับการสงเคราะห์จากท้าวประมอดันคือ การรู้บุญคุณ ท้าวกาหลังบุษบาได้แสดงพฤติกรรม การตอบแทนบุญคุณ การรู้บุญคุณ สำหรับผลจากการสงเคราะห์นั้น ท้าวประมอดันในฐานะผู้ให้การสงเคราะห์ ได้รับความสุขที่ได้บุตรบุญธรรมทำให้มีสัมพันธ์ไมตรีอันดีกับเมืองตระกุลวงศ์ทเวาทั้งสี่เมือง และยังได้รับรางวัลอีกมากมายจากกษัตริย์ทั้งสี่เมือง ท้าวกาหลังได้มีบุตรช่วยป้องกันบ้านเมืองให้รอดพ้นจากการรุกรานของศัตรู อีกทั้งยังได้ช่วยเหลือหลานอีกด้วย บุษบาในฐานะผู้รับการสงเคราะห์ บุษบาได้มีที่อยู่อย่างสะดวกสบาย ทำให้ได้พบกับอิเหนา สียะตรา หลังจากที่ได้พลัดพรากกันมาเป็นเวลานาน

สียะตรา

สียะตราเป็นโอรสทำวดาหากับประไพหมสุหรี น้องชายของบุษบา เมื่อเสร็จพิธีโสกันต์แล้ว สียะตราคิดถึงบุษบาที่พลัดพรากจากกันนานจึงวางแผนออกติดตามหาบุษบา โดยสียะตราปลอมตัวเป็นยาหรณ์ เมื่อเดินทางไปถึงเมืองกาหลังพบทำวกาหลัง ทำวกาหลังรักเอ็นดูให้การสงเคราะห์รับเป็นบุตรบุญธรรม และให้ประทับอยู่ที่วังดาหาปาดิ ต่อมาภายหลังก็ได้พบกับบุษบา และได้กลับบ้านเมือง และสียะตราได้แต่งงานกับวิยะดาน้องของอิเหนา

สียะตราได้รับการสงเคราะห์ 1 ครั้ง คือ จากทำวกาหลัง

ได้รับการสงเคราะห์จากทำวกาหลัง

1. สถานการณ์ที่เป็นเหตุให้ต้องมีผู้สงเคราะห์

สถานการณ์ที่เป็นเหตุให้ต้องมีผู้สงเคราะห์สียะตรา คือ การหลงทาง เนื่องจากพี่สาวของผู้รับสงเคราะห์ หายไปนาน ด้วยความคิดถึงพี่สาวของน้องชายจึงหาเหตุออกจากบ้านเพื่อไปตามหาพี่สาว เด็กเดินทางไปถึงบ้านเมืองของผู้สงเคราะห์ จึงเป็นเหตุให้มีการสงเคราะห์

สียะตราต้องทุกข์ระทมเพราะความคิดถึงบุษบาพี่สาวของตนเองพลัดพรากจากกัน จึงออกขออนุญาตทำวดาหากับประไพหมสุหรีว่าออกเดินป่าล่าสัตว์ เมื่อออกไปเดินป่า องค์ปะตาระกาหลาแปลงเป็นนกยูงล่อให้สียะตราเดินทางไปเมืองกาหลัง ทำให้สียะตราได้พบทำวกาหลัง ดังบทกลอนว่า

บัดนี้ได้มาถึงกาหลัง

ควรเราจะแวะเข้าไป

ก็สมดังจินดาอัชฌาสัย

บังคมไหว้ได้เบื่องบพมาลย์

(อิเหนา เล่ม 2 หน้า 874)

2. ลักษณะการสงเคราะห์

สียะตราเข้าเฝ้าทำวกาหลัง เมื่อทำวกาหลังพบสียะตรารับเลี้ยงดูสียะตราในฐานะเป็นบุตรการสงเคราะห์ของทำวกาหลังเข้าลักษณะการรับเด็กเป็นบุตรบุญธรรม ดังบทกลอนว่า

เมื่อนั้น

เห็นท่วงทีถ้อยคำอำยวน

คิดพลางทางมีพจนารถ

เจ้าจงอยู่ในกาหลังวังเวียง

ทำวกาหลังได้ฟังก็แย้มสรวล

ไม่ควรรวนซักไซ้ไล่เลียง

ตรัสประภาษโน้มน้าวกล่าวเกลี้ยง

พ่อจะเลี้ยงเป็นบุตรบุญธรรม

(อิเหนา เล่ม 2 หน้า 881)

3. ความผูกพันระหว่างผู้สงเคราะห์และเด็ก

ความผูกพันของสงฆ์สงเคราะห์และเด็ก ของทำวาทหลังกับสี่ะตรา คือ

มีความรักความผูกพัน

เมื่อสี่ะตราได้เข้าเฝ้าทำวาทหลัง ทำวาทหลังได้เอ็นดู รักใคร่ ขออุปการะให้สี่ะตราอยู่ด้วยกันที่เมืองกาหลังในฐานะบุตร ดังบทกลอนว่า

เมื่อนั้น	พระสุริยวงศ์องค์ศรีปีตหรา
ฟังสนองต้องในวิญญา	ยิงแสนเสนหาพันทวี
	(อิเหนา เล่ม 2 หน้า 881)

ความรักของทำวาทหลังที่มีต่อสี่ะตรา เห็นได้ชัดเจนอีก ตอนที่อิเหนายกทัพมาจะฆ่าสี่ะตราทำวาทหลังเป็นทุกขีรอนริบเสด็จมาห้ามขอชีวิตสี่ะตราไว้ ด้วยความรัก สงสารว่าสี่ะตรานั้นยังเยาว์นัก ดังบทกลอนว่า

ครั้นแจ้งว่ามีสารป็นหยี	ยกพลมาตีป่าหรัน
พระเร่งร้อนฤทัยดังไฟกลับ	ไม่ทันแต่งองค์ลงการ
ตรัสสั่งให้ผู้ชชสาร	ภูบาลมายืนคอยท่า
เสด็จยังเกษแก้วแว้วฟ้า	ขึ้นศขาริบไปจะให้ทัน
	(อิเหนา เล่ม 2 หน้า 916)

แต่พ่อมาขอเจ้าจงเงือดงด	จะได้อัปยศไยมี
ถึงป่าหรันจะเรื่องฤทธิไกร	จะต่อสู้เจ้าได้ก็ไซ้ที่
แต่ใจหนุ่มกลุ่มไปด้วยยินดี	ไม่กลัวชีวีจะบรรลัย
เจ้าอย่าก่อกรรมทำเหตุ	เห็นแก่บิดูเรศจงยกให้
	(อิเหนา เล่ม 2 หน้า 917)

ด้วยความรักที่ทำวาทหลังมีต่อสี่ะตราอย่างแนบแน่น สังเกตได้ว่าเมื่อทำวาทหลังเฝ้าถึงสี่ะตรา จะกล่าวว่า “ลูก” ดังบทกลอนว่า

บุตรมีคุณแก่ลูกเรา	อย่าให้บิดาเขาต้องอาสัญ
	(อิเหนา เล่ม 2 หน้า 1041)

เมื่อสี่ยะตราทูลขอให้ยกโทษให้กับระตุมะหงาดา ถึงแม้ว่าทำวกาหลังจะโกรธระตุมะหงาดา มากเพียงไรแต่เพื่อเห็นแก่สี่ยะตราที่ต้องการจะตอบแทนบุญคุณที่ลูกสาวระตุมาหงาดา ช่วยชีวิตสี่ยะตราไว้ โดยให้ไว้ชีวิตแก่พ่อของเขาตอบแทน ทำวกาหลังยอมยกโทษให้ทันที อันแสดงให้เห็นถึงความรักที่ทำวกาหลังมีต่อสี่ยะตราอย่างชัดเจนยิ่งขึ้น ดังบทกลอนว่า

เมื่อนั้น	พระผู้พงศ์เทวาในราศี
จึงดำรัสตรัสสั่งเสนี้	เราให้ชีวิตระตุมนั้น
บุตรมีคุณแก่ลูกเรา	อย่าให้บิดาเขาต้องอาสัญ
จงถอดส่งให้เร็วพลัน	แล้วให้คืนเขตชั้นขณเสมา

(อิเหนา เล่ม 2 หน้า 1040-1041)

ทำวกาหลังมีความเป็นห่วงสี่ยะตรา ซึ่งเป็นความรักความผูกพันที่มีให้กับสี่ยะตราเมื่อคราวสี่ยะตรา กับอิเหนาอาสาออกศึกที่มารุกรานเมืองกาหลัง โดยสั่งกำชับให้อิเหนาคอยดูแลปกป้องสี่ยะตรา ด้วยเพราะความเป็นห่วงที่สี่ยะตรายังเยาว์อยู่ และยังไม่ชำนาญในการรบ ดังบทกลอนว่า

อันย่ำหรีนนันยังเยาว์อยู่	บันหยี่ช่วยดูแลใจใส่
เกลือกประมาทการชิงชัย	อย่าให้อายชาวมะงาดา

(อิเหนา เล่ม 2 หน้า 1025)

ทำวกาหลังพูดอวยพรให้สี่ยะตรามีชัยชนะกลับมา เป็นการให้ขวัญและกำลังใจอีกด้วย ดังบทกลอนว่า

ตรัสแล้วอำนวยอวยพร	ให้เรื่องฤทธิรอนแก่วัก้า
ผลาญหมู่ศัตรูมรณา	ด้วยเดชศักดิ์ดาราวี

(อิเหนา เล่ม 2 หน้า 1026)

เมื่อสี่ยะตราได้รับชัยชนะกลับมา ทำวกาหลังแสดงอาการโล่งอก หายห่วง คลายความกังวลใจทันที เป็นการชี้ให้เห็นถึงความรักความผูกพันสี่ยะตรา ดังบทกลอนว่า

เมื่อนั้น	ทำวกาหลังฟังทูลเกษมสานต์
ตั้งเทวาเอาทิพย์สุธาธาร	มาโสรจสงสนานกายา
จึงมีสุนทรวาที	พ่อนี้วิตกอยู่หนักหนา

ด้วยยาหรันนั้นยังเยาว์ยุพา ไม่ชำนานาญเช่นฆราวา
 บัดนี้มีชัยปัจจามิตร ด้วยฤทธิอุภักทั้งสองศรี
 เจ้าทำคุณขอบใจในครั้งนี้ จงเจริญสวัสดิ์ให้เป็นนิ
 (อิเหนา เล่ม 2 หน้า 1035)

ดูแลให้ที่อยู่อาศัย

เมื่อทำวาทหลังรับสียะตราไว้เป็นบุตรบุญธรรมแล้ว จึงจัดที่อยู่อาศัยให้ โดยให้
 สียะตราไปอยู่วังดาหาปาดิที่บุษบาเคยอยู่ ดังบทกลอนว่า

จึงประทานเครื่องยศยาหรัน ตามตำแหน่งเหมือนกันกับบันหยี
 ให้อยู่วังดาหาปาดิ แทนที่มีสาอุณากรรณ
 ตรัสพลางอำนวยอวยพร จงสถิตสถาพรเกษมสันต์
 สั่งเสด็จพระเสด็จจรจรัล ขึ้นปราสาทสุวรรณพรณราย
 (อิเหนา เล่ม 2 หน้า 881)

4. พฤติกรรมของเด็กระหว่างการสงเคราะห์

พฤติกรรมของสียะตราที่ได้แสดงออกระหว่างการสงเคราะห์ของทำวาทหลัง มีดังนี้

การตอบแทนบุญคุณ

พฤติกรรมที่แสดงให้เห็นถึงความกล้าหาญอีกอย่างหนึ่งคือ ตอนเมืองกาหลังมีศึก
 สียะตราอาสาออกทำศึกพร้อมกับทันทีโดยไม่กลัวอันตรายใด ๆ ดังบทกลอนว่า

เมื่อนั้น องค์ยาหรันบันหยี
 ได้ฟังบัญชาพระภูมี อัญชลีทูลไปมิได้ช้า
 ซึ่งไพร่โองหังบังอาจ ข้าบาททั้งสองจะอาสา
 ยกไปสังหารให้มรณา มิให้เคืองบาทาฝารุติ
 (อิเหนา เล่ม 2 หน้า 1025)

5. ผลจากการสงเคราะห์

5.1 ผู้ให้การสงเคราะห์

5.1.1 ทำให้ทำวาทหลังได้บุตรที่มีความสามารถ ได้ช่วยป้องกันบ้านเมืองให้
 รอดพ้นจากข้าศึกที่มารุกราน

5.1.2 ทำวาทะหลังได้ช่วยสงเคราะห์หลานโดยสายเลือดโดยที่ไม่รู้จักกันว่าเป็น
 อาหลานกัน

5.2 ผู้รับการสงเคราะห์

5.2.1 การมาอยู่เมืองกาหลังของสี่ะตรา ทำให้สี่ะตราได้พบกับบุษบา
 อีเหนา และวิยะดาที่พลัดพรากจากกันมา

5.2.2 สี่ะตราได้เรียนรู้ประสบการณ์ต่าง ๆ ในชีวิตมากขึ้น

สี่ะตราได้รับการสงเคราะห์ 1 ลักษณะ คือ การรับเด็กเป็นบุตรบุญธรรมจาก
 ทำวาทะหลัง การสงเคราะห์นี้มีสถานการณ์ที่เป็นเหตุให้ต้องมีผู้สงเคราะห์คือ เด็กหลงทางเนื่อง
 พี่สาวของสี่ะตรา หายไปนาน ด้วยความคิดถึงพี่สาวของน้องชายจึงหาเหตุเพื่อออกไปตามหา
 พี่สาว ด้วยตนเองอายุยังน้อยต้องเดินทางไปยังสถานที่ต่างๆ จนกระทั่งไปพบผู้สงเคราะห์อันเป็น
 เหตุให้มีการสงเคราะห์ ความผูกพันระหว่างผู้สงเคราะห์และเด็ก ทำวาทะหลังมีความรักความ
 ความผูกพัน ดูแล ให้ที่อยู่อาศัย ส่วนพฤติกรรมของเด็กระหว่างการสงเคราะห์นั้น สี่ะตราเมื่อ
 ได้รับการสงเคราะห์จากทำวาทะหลังได้แสดงพฤติกรรมการตอบแทนบุญคุณ สำหรับผลจากการ
 สงเคราะห์นั้น ทำวาทะหลังได้มีบุตรช่วยป้องกันบ้านเมืองให้รอดพ้นจากการรุกรานของศัตรู อีกทั้ง
 ยังได้ช่วยเหลือหลานอีกด้วย สี่ะตราในฐานะผู้รับการสงเคราะห์ สี่ะตราได้มีที่อยู่อย่าง
 สะดวกสบาย ทำให้ได้พบกับอีเหนา บุษบาและวิยะดา หลังจากที่ได้พลัดพรากกันมาเป็น
 เวลานาน และทำให้สี่ะตราได้เรียนรู้ประสบการณ์ต่าง ๆ ในชีวิตมากขึ้น

พระสังข์

พระสังข์เป็นบุตรของท้าวยศวิมลและนางจันทเทวีมเหสีเอก หลังจากนางจันทเทวีคลอด
 พระสังข์ออกมาเป็นหยอสังข์ นางจันทาริษยาและอยากเป็นมเหสีเอกแทน จึงตีสินบนโหร ใสร้าย
 พระสังข์ว่าเป็นกาลกิณีต่อบ้านเมือง ท้าวยศวิมลขับไล่นางจันทเทวีพร้อมพระสังข์ออกจากเมือง
 จนกระทั่งไปพบกับตายายชาวไร่ที่มีจิตใจเมตตารับนางและลูกไว้ด้วยความสงสารโดยให้ที่อยู่
 อาศัย ตายายให้ความช่วยเหลือให้ที่พักอาศัย นางจันทเทวีต้องตรากตรำทำงานทุกอย่าง ส่วน
 พระสังข์ยังคงซ่อนตัวอยู่ในหยอสังข์ จนกระทั่งอายุได้ 5 ขวบ ด้วยความสงสารมารดาจึงออกจาก
 หยอสังข์เพื่อช่วยหุงข้าวปลาอาหาร กวาดบ้าน ไส้ไก่ก่าที่มากินข้าวที่มารดาตากไว้ แต่ต้องระวัง
 ตัวไม่ให้ใครเห็น ในที่สุดนางจันทเทวีจึงทูลขอพบหยอแตก ตั้งแต่นั้นมาพระสังข์ก็ได้อยู่กับมารดา
 เหมือนเด็กทั่วไป เมื่อนางจันทเทวีทราบความก็คอยยุยงท้าวยศวิมล ท้าวยศวิมลหลงผิดจึงสั่งให้จับ

พระสังข์ ตายายเห็นด้วยความรัก ความเอ็นดูตายายได้ปกป้องพระสังข์แต่ก็ช่วยอะไรไม่ได้ พระสังข์จึงถูกจับไปมาฆ่าด้วยวิธีการต่าง ๆ แต่ฆ่าไม่ตายจึงถูกนำไปถ่วงน้ำ ทำวฤงค์มาพบจึงช่วยเหลือไว้ ทำวฤงค์และชายารักและสงสารพระสังข์แต่เลี้ยงดูไม่ได้จึงหามารดาบุญธรรมมาให้ พระสังข์ไปเป็นบุตรบุญธรรมของนางพันธุรัต นางพันธุรัตดีใจมาก จึงแปลงตัวเป็นมนุษย์ และเลี้ยงดูพระสังข์ด้วยความรักเอาใจใส่ดูแลให้พระสังข์มีความสุขทุกอย่าง เมื่อพระสังข์รู้ว่านางพันธุรัตเป็นยักษ์จึงคิดที่จะออกตามหามารดาที่แท้จริง แต่พระสังข์ก็อดคิดถึงมารดาที่พลัดพรากกันไม่ได้ ติดตามหามารดา เข้าเขตเมืองท่าวสามลได้นางจนาเป็นคู่ครองสุดท้ายได้พบกับบิดาและมารดา ได้กลับบ้านเมืองของตนเอง

พระสังข์ได้รับการสงเคราะห์ 3 ครั้ง คือ จากตายาย จากทำวฤงค์ และนางพันธุรัตน์

พระสังข์ได้รับการสงเคราะห์จากตายาย

1. สถานการณ์ที่เป็นเหตุให้ต้องมีผู้สงเคราะห์

สถานการณ์ที่เป็นเหตุให้ต้องมีผู้สงเคราะห์พระสังข์คือ เด็กมีปัญหาครอบครัวแตกแยก บิดามีภรรยาบ่อย ภรรยามารดาซึ่งเป็นภรรยาหลวง เมื่อมารดาคลอดบุตร ภรรยาบ่อยติดสินบนหมอให้ดูดวงว่าเป็นกาลกิณี พร้อมทั้งทำเสน่ห์ให้บิดาให้หลงใหลเชื่อคำยุยงของภรรยาบ่อย จนหลงผิดขับไล่ภรรยาหลวงและบุตรออกจากบ้าน ทำให้ครอบครัวของเด็กแตกแยก มารดาพานบุตรออกจากบ้าน เดินทางเร่ร่อนด้วยความยากลำบาก จึงไปพบผู้สงเคราะห์ อันเป็นเหตุให้มีผู้สงเคราะห์

เหตุการณ์ของเรื่องคือบิดาของพระสังข์ มีภรรยาสองคน คือนางจันทเทวีมารดาพระสังข์ และนางจันทา เมื่อนางจันทเทวีตั้งครรภ์นางจันทา เกิดความอิจฉาริษยา เมื่อมารดาคลอดพระสังข์ นางจันทาคิดกำจัดพระสังข์ และมารดาให้ออกจากบ้าน โดยนางจันทาทำเสน่ห์ให้บิดาเกิดความหลงใหลและคอยใส่ร้าย ยุยงจนทำให้บิดาหลงผิดขับไล่พระสังข์กับมารดาออกจากเมือง ดังบทกลอนว่า

มิพอจะเป็นก็มาเป็น	เกิดเชษฐเพราะลูกเสน่ห์หา
โหรทายร้ายนักเจ้าพี่อา	ว่าแล้วกัลยาเป็นกาลี
อยู่ไปจะได้แค้นเคือง	บ้านเมืองจะยับต้องขับหนี
พี่จะขาดใจม้วยด้วยเทวี	ไม่มีความผิดสักนิดเลย

(บทละครนอก หน้า 15)

ส่งไปให้พันขอบเขต	จะเนรเทศยอด้กรมเหสี
ตรัสพลางดูนางแล้วโคก	ภูมีเมินอายนางจันทา
	(บทละครนอก หน้า 17)

มารดาอุ้มพระสังข์เดินระเห่ร้อนไปในป่าด้วยความทุกข์ทรมานแสนสาหัสจนกระทั่งมาพบสองตายาย จึงเป็นเหตุให้พระสังข์ได้รับการสงเคราะห์จากตายาย

2. ลักษณะการสงเคราะห์

การสงเคราะห์พระสังข์ของตายายเป็นลักษณะการสงเคราะห์เด็กที่บิดา มารดา หรือผู้ปกครองอยู่ในภาวะยากลำบาก

นางจันทิเทวีอุ้มพระสังข์มาพบกับตายาย ตายายให้การช่วยเหลือพระสังข์กับมารดา โดยให้ที่อยู่อาศัยให้ความรักความเอื้ออาทร แบ่งปันข้าวของเครื่องใช้ให้ การสงเคราะห์ของตายายเข้าลักษณะการสงเคราะห์เด็กที่บิดา มารดา หรือผู้ปกครองอยู่ในภาวะยากลำบาก ดังบทกลอนว่า

เดินมา	สุริยาร้อนแรงแสงไส
แลเห็นบ้านป่าพนาลัย	โคมยงดีใจเข้าไปพลัน
พบสองเฒ่าปลูกถั่วงา	นางนั่งวันทาขมิ้น
ฝ่ายว่าสองราดูหน้ากัน	ยายถามตานั้นทันที
	(บทละครนอก หน้า 21)
นางเล่าแต่ต้นจนปลาย	ตายายพาไปยังเคหา
จัดเหี่ยวเรือนให้มิได้ซ้ำ	ด้วยความเมตตาปราณี
	(บทละครนอก หน้า 22)

3. ความผูกพันระหว่างผู้สงเคราะห์และเด็ก

ความผูกพันระหว่างผู้สงเคราะห์และเด็ก ของตายายกับพระสังข์ มีดังนี้

ความรักความผูกพัน

ตายายพอทราบข่าวจากนางจันทิเทวีว่าพระสังข์เป็นคนที่หลบซ่อนตัวอยู่ในหอยสังข์ ตายายเห็นพระสังข์เป็นเด็กที่น่ารัก ได้เพิ่มความรักความเมตตา มากเข้ากอดจูบพระสังข์ด้วยความรักความผูกพัน ดังบทกลอนว่า

พากันเข้าไปในทับนาง แลเห็นรูปร่างกุมารา
ตะลึงขึงแข็งไปทั้งตัว ทูนหัวน่ารักเป็นหนักหนา

...

กอดจูบลูบไล้ทั้งยายตา สองราเกษมเปรมปรีดิ์
(บทละครนอก หน้า 25)

พระสังข์ถูกทหารมาหลอกล่อและจับตัวไป พระสังข์ตกใจร้องเรียกตายาย ดังบทกลอน
ว่า “พระสังข์ตระหนกตกใจ ร้องให้เรียกหาตายาย” ตายยายได้ยินพระสังข์ร้องเรียกออกมาจะ
ปกป้อง ดังบทกลอนว่า

ตาร้องดำพลันมิทันรู้ ใครทำหลานกูไฉฉิบหาย
วิ่งพันกันมาทั้งตายาย เห็นเขาวุ่นวายก็ตกใจ
ระรัวตัวสั่นดังตีปลา กลับวิ่งหนีมาหาข้าไม่
ปากตัวกูชั่วเป็นพันไป ด่าให้หากเขามีได้ยิน
(บทละครนอก หน้า 39)

ตายายเมื่อเห็นทหารมาจากในวังเกิดความกลัว จึงไม่สามารถทำอะไรได้ ทั้งที่รู้สึก
สงสารพระสังข์ถึงกับร้องให้ ดังบทกลอนว่า

เสนาท่านมาแต่ในเมือง รวบรวมเรารู้ยุดี้น
เรามาเลี้ยงดูให้อยู่กิน สืบสาวเอาสิ้นจะถึงใคร
เข้าในใต้ร้านพักทอง ตาลอดสอดดมองแล้วร้องให้
สงสารหลานน้อยกลอยใจ ค่อยค่อยรำไรมิได้ดัง
(บทละครนอก หน้า 39)

เมื่อนางจันทวีกลับมาไม่เห็นพระสังข์ นางจึงถามตายาย ตายายเล่าพลางร้องให้พลาง
เนื่องจากเป็นห่วงพระสังข์ที่ถูกจับตัวไปต่อหน้าต่อตาโดยไม่สามารถช่วยเหลืออะไรได้
ดังบทกลอนว่า

บัดนั้น สองเฒ่าเล่าพลางร้องให้
แม่อย่าค้นคว้าหาไป สุดใจยายตาจะป้องกัน
เสนาท่านมาแต่ในกรุง แย่งย่องหลาม่านพระหลานขวัญ

ใส่บาฬไปแต่กลางวัน	ไม่รู้ว่าโทษทัณฑ์ประการใด
เห็นทีจะมีรับสั่ง	เมียด้วงลวดังจะตักชัย
มุดนอนซ่อนคูดอยู่แต่ไกล	ดังจะขาดใจม้วยด้วยหลานยา

(บทละครนอก หน้า 45)

ดูแลให้ที่อยู่อาศัย

หลังจากตายายทราบเรื่องราวของพระสังข์และมารดาแล้ว ตายายดูแลให้ที่อยู่อาศัย โดยพาพระสังข์และมารดาไปยังกระท่อม ตายายช่วยกันปิดกวาด และยกกระท่อมให้พระสังข์กับมารดาอยู่ ดังบทกลอนว่า

นางเล่าแต่ต้นจนปลาย	ตายายพาไปยังเคหา
จัดเหี่ยวเรือนให้มีได้ช้า	ด้วยความเมตตาปราณี

(บทละครนอก หน้า 22)

ดูแลให้อาหาร

ตายายยังดูแลให้อาหารแก่พระสังข์โดยวิธี แบ่งไร่นาให้มารดาพระสังข์ทำมากิน และได้ข้าวมาเป็นอาหารมาให้พระสังข์ได้กิน ดังที่ตายายได้รำพึงรำพันออกมาตอนทหารมาจับพระสังข์ ตายายร้องด่าแต่ด้วยความตกใจกลัวความผิดที่ตนให้ความช่วยเหลือจึงพูดออกแสดงให้เห็นว่าตายายก็ได้ดูแลให้อาหาร ดังบทกลอนว่า

เสนาท่านมาแต่ในเมือง	ราวเรื่องเขารู้สิ้น
เรามาเลี้ยงดูให้อยู่กิน	สืบสาวเอาสิ้นจะถึงใคร

(บทละครนอก หน้า 39)

4. พฤติกรรมของเด็กะระหว่างการสงเคราะห์

พฤติกรรมของพระสังข์ที่ได้แสดงออกระหว่างที่ได้รับการสงเคราะห์จากตายาย คือ

การตอบแทนบุญคุณ

พฤติกรรมของพระสังข์ระหว่างการสงเคราะห์นั้น พระสังข์กับมารดาได้อาศัยอยู่กระท่อมของตายาย พระสังข์เห็นมารดาต้องทำงานทุกอย่างเพื่อให้มีชีวิตอยู่ได้ ตื่นเช้ามารดาเอาเข้าตากแล้วฝากยายไว้ ดังบทกลอนว่า “เอาข้าวออกตากแล้วฝากยาย จับหาบผันผายเข้าไพร่สิทธิ์”

พระสังข์ได้ยินเสียงเห็นไก่ป่ามากินข้าวมารดา หากมารดามาเห็นต้องเสียใจ พระสังข์
รู้สึกสงสารจึงออกมาจากหอยสังข์เพื่อช่วยไล่ไก่ ดังบทกลอนว่า

ไก่ป่าพาฝูงมากินข้าว	ของพระแม่เจ้าอยู่ดาวดาน
คู้ยเขี่ยเรียรายทั้งดินดาน	พระมารดามาเห็นจะรำไร
เยี่ยมลอดสอดดูทั้งซ้ายขวา	จะเห็นใครไปมากี่หาไม่
ออกจากสังข์พลันทันใด	ฉวยจับไม่ได้ไล่ดี

(บทละครนอก หน้า 23)

กอบเก็บข้าวหกที่ตกดิน	ผืนผืนลอยลับขยับหนี
เหลียวดูผู้คนชนนี้	จะหนีเข้าสังข์กำบังตน
หุงข้าวหาปลาไว้ทำแม่	ดูแลจัดแจงทุกแห่งหน
ช่วยขับไก่ป่าประสาจน	สาละวนเล่นพลงไม่ห่างดู

(บทละครนอก หน้า 23)

พฤติกรรมดังกล่าวของพระสังข์แสดงให้เห็นถึงการรู้จักตอบแทนบุญคุณ

5. ผลจากการสงเคราะห์

5.1 ผู้ให้การสงเคราะห์

5.1.1 ตายายมีความสุขที่ได้ช่วยเหลือพระสังข์กับมารดา ยิ่งได้เห็นพระสังข์
เป็นคน มีรูปร่างงามน่ารัก ตายายถือว่าเป็นบุญที่ได้มาพบพระสังข์ ดังบทกลอนว่า

บัดนั้น	ตายายให้คิดนาง
พากันเข้าไปในทับนาง	แลเห็นรูปร่างกุมาร
ตะลึงซึ่งแข็งไปทั้งตัว	ทูนหัวน่ารักเป็นนักหนา
พ่อคุณเป็นบุญของยายตา	เกิดมาอย่างไม่ได้ยินเลย
พึงพบพึงเห็นเป็นเพียงแท้	ลูกของเจ้าแ่นหรือแม่เอ๋ย
บุญหนักศักดิ์ใหญ่กระไรเลย	พ่อเอ๋ยรูปร่างช่างสร้างมา
ชั่วปู่ชั่วย่าชั่วตาชั่วยาย	ล้มตายไม่เห็นเป็นนักหนา
กอดจูบลูบไล้ทั้งยายตา	สองราเกษมเปรมปรีดี

(บทละครนอก หน้า 25)

5.1.2 ตายายได้รับรางวัลจากท้าวศวมิล ผลดีจากการช่วยเหลือพระสังข์ และมารดา คือเมื่อท้าวศวมิลไปรับนางจันทเทวีกลับเข้าวังได้พระราชทานรางวัลให้ตายายมากมาย ทำให้ตายายเปลี่ยนฐานะจากคนยากจนเป็นมั่งมี ได้เป็นนายบ้านใหญ่ แล้วได้รับประกาศให้เรียกคุณยายคุณตาตั้งแต่นั้นมา ดังบทกลอนว่า

เมื่อนั้น	ท้าวศวมิลจึงว่า
ซึ่งยายตาเลี้ยงเจ้าเยาวมาลย์	ความชอบของท่านนั้นมากมาย
จะแทนพระคุณสองเฒ่าคราวนี้	ให้ผิวเมี่ยมั่งมีใจหาย
จงตามไปพลับปลาเกิดตายาย	เราไม่ทำอันตรายอย่าตกใจ
ว่าพลางทางพามเหสี	ลงจากที่เคหาเคยอาศัย
พร้อมหมู่มาตยาเสนาใน	กลับไปประทับจับปลัน

(บทละครนอก หน้า 197)

ครั้นถึงจึงขึ้นบนพลับปลา	พระตรีสังเสนามีขม้น
จงจัดแจงเสื้อผ้าแพรพรรณ	ทั้งเขียนขันเงินตราข้าไท
เอามาให้เฒ่าชราตายาย	แล้วตั้งให้เป็นนายบ้านใหญ่
แต่บรรดาพวกเหล่าชาวไพร	ประกาศให้ร้องเรียกคุณยายตา

(บทละครนอก หน้า 197)

บัดนั้น	สองเฒ่ารับรางวัลพระราช
ชื่นชมสมจิตจินดา	ถวายบังคมลาทั้งตายาย
เรียกบรรดาข้าคนให้ชนของ	เงินทองเสื้อผ้าเหลือหลาย
ผิวเมี่ยมะหุ้มพริ้มพราย	ใครทักทำเมินเดินยิ้มไป

(บทละครนอก หน้า 197)

5.2 ผู้รับการสงเคราะห์

5.2.1 จากการสงเคราะห์ของตายายทำให้พระสังข์กับมารดาได้มีที่อยู่อาศัย ไม่ต้องระเห่ร่อนผจญภัยในป่า มารดาจำเป็นต้องทำงานทุกอย่างเพื่อประทังชีวิตได้และเลี้ยงบุตรให้อยู่อย่างมีความสุขไม่เคยรังเกียจที่บุตรเป็นหอยสังข์ พระสังข์ได้รับความรักความอบอุ่นจากมารดาอย่างสม่ำเสมอ ดังบทกลอนว่า

เมื่อนั้น	โคมจันทร์กัลยามารศรี
-----------	----------------------

อยู่ด้วยยายตาได้ห้าปี	ยากแค้นแสนทวิทุกเวลา
ครั้นค่ำตักน้ำตำข้าว	ครั้งรุ่งเช้าเจ้าเข้าป่า
เก็บผักเที่ยวหักพินมา	กัลยาค้าขายได้เลี้ยงตัว
คุ้มเอาลูกน้อยหอยสังข์	สุดกำลังแม่แล้วพ่อทูนหัว
เลี้ยงไว้ว่าจะได้เป็นเพื่อนตัว	ทูนหัวไม่ช่วยแม่ด้วยเลย
เนื้อเย็นเป็นคนนะลูกแก้ว	ห้าหกขวบแล้วนะลูกเอ๋ย
กำดัดจะภิรมย์ชมเชย	ลูกเอ๋ยจะเบาทุเลาแรง
นางมิได้เอนองค์ลงนิทรา	สุริयरุ่งรางสว่างแสง
วางลูกลงไว้ไปจัดแจง	ลากแผงออกวางที่กลางคืน
เอาข้าวออกตากแล้วฝากยาย	จับหาบผันผายเข้าไพรสถินท์
เที่ยวเก็บผักหญ้าเป็นอาจิดน	โถมฉินซอนชนต้นมา

(บทละครนอก หน้า 22)

5.2.2 จากการที่พระสังข์ออกมาจากหอยสังข์ช่วยงานบ้านทำให้มารดาทูป หอยสังข์แตกจึงได้ใช้ชีวิตอยู่กับมารดาเหมือนเด็กปกติทั่วไป โดยพระสังข์รู้ถึงความทุกข์ ความยากลำบากของมารดาอยู่ตลอดเวลา ด้วยความสงสารมารดาเมื่อมารดาเข้าหาของในป่า พระสังข์ก็ออกจากหอยสังข์มาช่วยงานมารดา ไม่ว่าจะไล่ไก่ บัดกวาดเช็ดถูบ้าน และหุงข้าวปลา อาหารไว้ให้มารดา เมื่อมารดาเห็นพระสังข์เป็นคนและออกจากหอยสังข์มาก็ทูปหอยสังข์จนแตก ทำให้พระสังข์ไม่มีหอยไว้หลบซ่อนอีกต่อไป ดังบทกลอนว่า

มารดาซ่อนเร้นเห็นพร้อมมูล	อุแม่เอ๋ยพ่อคุณทูนหัว
ซ่อนอยู่ในสังข์กำบังตัว	พ่อทูนหัวของแม่ประหลาดคน
อย่างเข้าในห้องทับจับได้ไม่	ก็ต่อยสังข์ให้แตกแตกปน
พระสังข์ตกใจดังไฟลน	จะหนีเข้าหอยตนก็จวนใจ

(บทละครนอก หน้า 24)

สวมสอดกอดพระบาทพระมารดา ชบเคศาพลางทางร้องไห้
แม่สังข์ต่อยแตกแตกไป
เหมือนแม่ฆ่าลูกให้ม้วยมรณ
พระแม่ต่อยสังข์ดังชีวิต
รำไรเสียดายไม่วายคิด
มารดรไม่รักแต่สักนิด
จะชมชิตลูกนี้สักกี่วัน

(บทละครนอก หน้า 25)

ได้รับการสงเคราะห์จากท้าวภุชงค์

1. สถานการณ์ที่เป็นเหตุให้ต้องมีผู้สงเคราะห์

สถานการณ์ที่เป็นเหตุให้ต้องมีผู้สงเคราะห์พระสังข์คือ เด็กมีปัญหาครอบครัวแตกแยก บิดามีภรรยาน้อย มารดาซึ่งเป็นภรรยาหลวง เมื่อมารดาคลอดบุตร ภรรยาน้อยติดสินบนหมอให้ดูดวงว่าเป็นกาลกิณี พร้อมทั้งทำเสน่ห์บิดาให้หลงใหลเชื่อคำยุยงของภรรยาน้อย จนหลงผิดขับไล่ภรรยาหลวงและบุตรออกจากบ้าน ทำให้ครอบครัวของเด็กแตกแยก มารดาพาบุตรออกจากบ้านเดินทางเร่ร่อนด้วยความยากลำบาก เมื่อมีผู้ช่วยเหลือไว้ภรรยาน้อยยังไม่เลิกความคิดอิจฉา จึงยุยงบิดาให้จับบุตรไปฆ่า เมื่อผู้สงเคราะห์มาพบให้การช่วยเหลือ จึงเป็นเหตุให้มีผู้สงเคราะห์

เหตุการณ์ของเรื่องคือ นางจันทาทราบว่าพระสังข์เป็นคนหน้าตาน่ารัก ยุยงท้าวยศวิมลให้สังหารจับพระสังข์ฆ่า ด้วยวิธีต่าง ๆ นานา แต่พระสังข์ไม่ตายสุดท้ายให้ทหารจับถ่วงน้ำบังเอิญท้าวภุชงค์ซึ่งเป็นพยานาคอยู่เมืองบาดาลมาพบพระสังข์นอนสลบอยู่ โดยมีก้อนหินผูกถ่วงไว้คิดช่วยเหลือ จึงเป็นเหตุให้พระสังข์ได้รับการสงเคราะห์จากท้าวภุชงค์ ดังบทกลอนว่า

เที่ยวเล่นมาเห็นกุมาร	นอนจมดินดานธารไหล
เห็นศिलाผูกมาก็แจ้งใจ	ถูกใครทิ้งถ่วงลงคงคา
โฉมศรีบริสุทธิ์มีมนุษย์น้อย	กระจัดร่อยร่อนน่ารักหนักหนา
ภุชงค์สงสารกุมารา	เข้าต้องดูรู้ว่าไม่บรลย
จับกรซ้อนองค์เห็นกงจักร	น้อยหรือบุญหนักศักดิ์ใหญ่
จะเกิดเหตุเภทพาลประการใด	ใครช่างทำได้ไม่ปราณี
จะเอาเจ้าไปไว้เป็นลูกยา	เห็นว่าบุญหนักศักดิ์ศรี
แล้วแก้ศिलाพันทันที	นาคีอุ้มพาไปบาดาล
	(บทละครนอก หน้า 53)

2. ลักษณะการสงเคราะห์

การสงเคราะห์พระสังข์ของท้าวภุชงค์ เป็นลักษณะการสงเคราะห์เด็กที่ให้อาศัยอยู่ในอุปการะของบุคคลที่เหมาะสม

ท้าวภุชงค์เห็นพระสังข์ถูกถ่วงน้ำนอนสลบอยู่จึงช่วยเหลือชีวิต ของพระสังข์ไว้ และพามายังเมืองบาดาล ดังบทกลอนว่า

เห็นศिलाผูกมาก็แจ้งใจ	ถูกใครทิ้งถ่วงลงคงคา
-----------------------	----------------------

...

แล้วแก้ศัลยาปล้นทันที

นาคีอุ้มพาไปบาดาล

(บทละครนอก หน้า 53)

ทำวรวงศ์ให้นางนาคาช่วยปฐมพยาบาลจนพระสังข์ฟื้นขึ้นมา ดังบทกลอนว่า

พี่ไปได้มาแต่วารี

จมนในชลที่ไม่มีเสียง

ช่วยแก้ไขให้คืนจะได้เลี้ยง

กล่อมเกลี้ยงไว้เอาบุญ

ว่าพลางตั้งสัตย์อธิษฐาน

ถ้าบุญเรากับกุมารเคยอุดหนุน

แต่ชาติหลังทั้งสองเคยค้าจน

เดชะบุญกุมารไม่ทอดวาย

เสียงพลางพลางเอาสุคนธ์ทิพย์

ลูบหลังดังหีบให้เหือดหาย

ค่อยฟื้นคืนสมประดีคล้าย

โฉมฉายเป่ามนตร์ด้วยฤทธิ

(บทละครนอก หน้า 53-54)

ทำวรวงศ์คิดว่าถ้าตนเลี้ยงพระสังข์ไว้เองจะไม่เหมาะสม เพราะตนเองเป็นนาคอยู่เมืองบาดาลส่วนพระสังข์เป็นมนุษย์จะอยู่ด้วยกันยาก ดังบทกลอนว่า

จึงบอกพระสังข์ของโย

พ่อไซร์มิใช่เป็นมนุษย์

ถึงรักเจ้าเอาไว้ไม่ได้ด้วย

จะชู้ช่วยบำรุงให้สูงสุด

ไปกว่าบิดาจะม้วยมุด

สิ้นสุดทุกภัยที่ได้มา

เจ้าคิดถึงบิดาจะมาถึง

ครู่หนึ่งบัดใจจะไปหา

(บทละครนอก หน้า 55)

ผู้ที่เหมาะสมที่จะให้พระสังข์ไปอยู่ด้วยคือนางพันธุรัต ทำวรวงศ์บอกพระสังข์และจัดเตรียมให้พระสังข์ไปอยู่กับนางพันธุรัต ดังบทกลอนว่า

ฝ่ายทำวรวงศ์ทรงศักดิ์

คิดถึงแม่รักยกษา

อย่าเลยจะให้กุมาร

ไปเป็นบุตรรายใจ

ผัวตายเป็นม่ายมาช้านาน

ลูกหลานยกชีหามีไม่

...

ว่าพลางทางสั่งนาคา

ตกแต่งกายาให้อ่าองค์

ทองกรอ่อนห้อยสร้อยสะอึ่ง

เพชรพริ้งเพื่องพู่ดูระหง

นาคาเข้าพร้อมล้อมวง

อุ้มองค์พามาจากบาดาล

(บทละครนอก หน้า 55)

ท้าวภูษงค์ส่งพระสังข์ให้เป็นบุตรบุญธรรมของนางพันธุรัต ดังบทกลอนว่า

สารท้าวภูษงค์ทรงศักดิ์	คิดถึงแม่รักยกษา
แต่สหายวายปรารถนานมา	ซู้ซ้ามาได้มาเยี่ยมเยือน
องค์ท้าวกุมภภณที่บรรลัษ	ความสมัครักใคร่ใครจะเหมือน
...	
เราไซ้รู้ได้มนุษย์บุญธรรม	มนุษย์จ้อยน้อยนั่นถือสารไป
เจ้าจงเลี้ยงไว้เป็นลูกรัก	เราเห็นบุญหนักศักดิ์ใหญ่
จะได้ครอบครองพระเวียงชัย	เลี้ยงไว้ค้ำชูแทนบุตร

(บทละครนอก หน้า 58)

3. ความผูกพันระหว่างผู้สงเคราะห์และเด็ก

ความผูกพันระหว่างผู้สงเคราะห์และเด็กของท้าวภูษงค์และพระสังข์มีดังนี้

ความรักความผูกพัน

ท้าวภูษงค์เห็นพระสังข์เป็นเด็กถูกทำร้าย รู้สึกสงสาร จึงช่วยชีวิตพระสังข์ไว้
ดังบทกลอนว่า

เมื่อนั้น	ท้าวภูษงค์สงสารเป็นหนักหนา
ได้ฟังทั้งนางนาคา	เสนาหาฟักพุ่มอุ้มองค์
บุญญาธิการก็มากมี	จึงเช่นฆ่าร้ายดีไม่ผูกผง
แกลิ่งเดียวดั้นที่กันเป็นมั่นคง	ยุยงชิงชิงว่าจ้งไร

(บทละครนอก หน้า 54-55)

เมื่อท้าวภูษงค์เห็นหน้าพระสังข์ และได้พูดคุยกันก็เกิดความรักความผูกพันต่อพระสังข์
ดังลูกที่เกิดมาคิดจะเลี้ยงดูไว้เป็นบุตรบุญธรรมให้พระสังข์อยู่ด้วยอย่างมีความสุข อยากได้สิ่งใดก็
จัดหาให้ทุกอย่าง ดังบทกลอนว่า

อยู่ด้วยว่าเถิดจะเลี้ยงเจ้า

ร่วมขวัญข้าวอย่าโหยไห้

(บทละครนอก หน้า 54-55)

อ้อมลูกน้อยกลอยสวาท

นาคราชทูนเกล้าเศร้ามอง

(บทละครนอก หน้า 55)

ท้าวภูษงค์และภรรยาเห็นว่าพระสังข์อาศัยอาวรณ์ถึงมารดาผู้สึกสงสารจึงปลอบให้หาย
ทุกข์ว่าอย่าเศร้าโศก เสียใจ ถ้าไม่ตายก็คงจะได้พบกันอีก ดังบทกลอนว่า

อยู่ด้วยแม่เกิดจะเลี้ยงเจ้า

ร่วมวันขวัญข้าวอย่าโหยให้

ชนนี้เจ้านั้นมิบรรลัย

นานไปจะพบประสพกัน

(บทละครนอก หน้า 55)

แต่เมื่อท้าวภูษงค์พิจารณาดูแล้วเห็นว่าตนเองถึงจะรักพระสังข์อย่างไรก็ไม่สามารถเลี้ยง
ดูได้ จึงให้พระสังข์ไปอยู่กับบุคคลที่เห็นว่าเหมาะสมที่จะเลี้ยงดูพระสังข์ให้เติบโตได้อย่างมี
ความสุข ส่วนตนเองนั้นจะคอยอุดหนุนค้ำจุนเพียงแต่ให้พระสังข์คิดถึงตนเองก็จะไปหาทันที
ดังบทกลอนว่า

ถึงรักเจ้าเอาไว้ไม่ได้ด้วย

จะชู้ช่วยบำรุงให้สูงสุด

ไปกว่าบิดาจะม้วยมุต

สิ้นสุดทุกข์ภัยที่ได้มา

เจ้าคิดถึงบิดาจะมาถึง

ครู่หนึ่งบัดใจจะไปหา

ว่าพลางทางสั่งนาคา

ตกแต่งกายให้อ่าองค์

ทองกร่อนห้อยสร้อยสะอึง

เพริศพริ้งเฟื่องฟูดูระหง

นาคาเข้าพร้อมล้อมวง

อ้อมองค์พามาจากบาดาล

(บทละครนอก หน้า 55)

ความเป็นห่วงของท้าวภูษงค์และภรรยาที่มีต่อพระสังข์ทำให้คิดว่าเมื่อพระสังข์ไปถึง
เมืองยักษ์ ยักษ์เห็นพระสังข์เป็นมนุษย์อาจจะจับพระสังข์กินได้ จึงทำเกราะป้องกันให้พระสังข์
โดยอธิษฐานว่าอย่าให้ยักษ์จับถูกสำเนาได้ ดังบทกลอนว่า

แล้วเธอตั่งสัตย์อธิษฐาน

ขุนมารอันคิดริษยา

จะจับลูกอย่าให้ถูกสำเนา

ให้ตรงซึ่งพาราอย่าขาดไป

เสียงพลางทางเลือกสำเนาทอง

ลอยล่องในท้องทะเลใหญ่

(บทละครนอก หน้า 56)

ความเป็นห่วงของท้าวภูงศ์เป็นจริงเมื่อไปถึงเมืองยักษ เมื่อยักษเห็นพระสังข์เป็นมนุษย์อยากจับกิน แต่ไม่สามารถทำอะไรพระสังข์ได้ เพราะความเป็นห่วงของท้าวภูงศ์ จึงได้คิดหาทางป้องกันไว้ จึงทำให้พระสังข์มีความปลอดภัย ดังบทกลอนว่า

เห็นแต่กุมารน้อย	แหม่มช้อยจรัสศรีมี
แจ้งใจมิใช่ไพร่	ยักษีกรูกันมาทันใด
แผ่นใจนวยด้วยความยาก	อ้าปากแลบลิ้นน้ำลายไหล
เร่งฉวยพลันทันใด	ประหลาดใจไม่ถูกเกตรา
...	
ตีด้วยกระบองก้องเวหา	จะถูกล่าเกตราก็หาไม่
ล้อมรุมกลุ่มกันเข้าทันใด	เปล่าไปไม่ปะทะกัน

(บทละครนอก หน้า 57)

ดูแลให้อาหาร

ท้าวภูงศ์ช่วยชีวิตพระสังข์ เมื่อพระสังข์ฟื้นขึ้นมา รู้สึกเอ็นดูสงสารจัดหาอาหารให้พระสังข์ได้กินอย่างอิ่มหน้าสำราญ ดังบทกลอนว่า

จึงให้ชำระสระล้าง	ล้อมข้างดั่งนางในสวรรค์
เอมโชนโภชนาสารพัน	นึกสิ่งไรนั้นก็มีมา

(บทละครนอก หน้า 55)

การดูแลให้อาหารกับพระสังข์ของท้าวภูงศ์มิได้บกพร่อง เมื่อจะส่งพระสังข์ให้อยู่กับนางพันธุรัต โดยเนรมิตสำเภาให้พาพระสังข์ไป ท้าวภูงศ์ก็ไม่ลืมที่จะจัดเตรียมอาหารให้กับพระสังข์ด้วย ดังบทกลอนว่า

จึงนฤมิตด้วยฤทธา	เป็นมหาสำเภาทองผ่องใส
โภชนาสารพันทันใด	พร้อมไปในลำสำเภาทอง

(บทละครนอก หน้า 55)

4. พฤติกรรมของเต็กระหว่างการสงเคราะห์

พฤติกรรมของพระสังข์ระหว่างการสงเคราะห์จากท้าวภูงศ์ ไม่ปรากฏผล

5. ผลจากการสงเคราะห์

5.1 ผู้ให้การสงเคราะห์

5.1.1 ท้าวภูงศ์มีความสุขที่ได้ช่วยพระสังข์ให้มีชีวิตรอด

5.1.2 ท้าวภูงศ์ได้ทำหน้าที่เพื่อนที่ดีโดยช่วยให้ภรรยาของเพื่อนได้มีบุตรบุญ

ธรรมไว้สืบราชวงศ์ ดังบทกลอนว่า

สารท้าวภูงศ์ทรงศักดิ์	คิดถึงแม่รักยกขา
แต่สหายวายปรานนานมา	ชั่วข้ามิได้มาเยี่ยมเยือน
องค์ท้าวภูมณฑลที่บรรลัษ	ความสมัครรักใคร่ใครจะเหมือน
เจ้าน้อยใจที่ไม่เยี่ยมเยือน	รักเจ้าเท่าเทียมเหมือนกัน
เป็นหญิงครองเมืองมณฑล	เสนีย์พลจะเดียดฉันท์
เราไซ้ไรได้มนุษย์บุญธรรม	มนุษย์จ้อยน้อยนั้นถือสารไป
เจ้าจงเลี้ยงไว้เป็นลูกรัก	เราเห็นบุญหนักศักดิ์ใหญ่
จะได้ครอบครองพระเวียงชัย	เลี้ยงไว้ค้ำชูแทนหูดา

(บทละครนอก หน้า 58)

5.2 ผู้รับการสงเคราะห์

5.2.1 พระสังข์มีชีวิตรอดพ้นจากการถูกฆ่าถ่วงน้ำ

โดยการสงเคราะห์ของท้าวภูงศ์ ที่ได้เห็นพระสังข์ผูกมัดกับก้อนหินใหญ่จมอยู่ในน้ำ จึงไปช่วยแก้แล้วพาพระสังข์ไปเมืองบาดาล ดังบทกลอนว่า

เห็นศิลาผูกมากก็แจ้งใจ	ลูกใครทิ้งถ่วงลงคงคา
...	
แล้วแก้ศิลาพลันทันที	นาคีอุ้มพาไปบาดาล

(บทละครนอก หน้า 53)

เมื่อพาพระสังข์มายังเมืองบาดาลก็เห็นนางนาคช่วยปฐมพยาบาลจนพระสังข์ฟื้นขึ้นมา ดังบทกลอนว่า

พี่ไปได้มาแต่วารี	จมนในชลที่ไม่มีเสียง
ช่วยแก้ไขให้คืนจะได้เลี้ยง	กลุ่มมเกลี้ยงไว้เอาบุญ
ว่าพลางตั้งสัตย์อธิษฐาน	ถ้าบุญเรากับกุมารเคยอุดหนุน
แต่ชาติหลังทั้งสองเคยค้าจน	เดชะบุญกุมารไม่พอถวาย
เลี้ยงพลางพลางเอาสุคนธ์ทิพย์	ลูบหลังดังหีบให้เหือดหาย
คอยฟื้นคืนสมประดีศลาย	โฉมฉายเป่ามนตร์ด้วยฤทธิ

(บทละครนอก หน้า 53-54)

5.2.2 พระสังข์ได้เป็นบุตรบุญธรรมของนางพันธุรัต ซึ่งเจ้าเป็นเมืองยักษ์ พระสังข์ในฐานะลูกเจ้าเมืองได้รับการดูแลเป็นอย่างดี มีการเอาอกเอาใจนางพันธุรัตและพี่เลี้ยง พระสังข์ต้องการสิ่งใดก็ได้สิ่งนั้น ทั้งนี้เพราะได้รับการสงเคราะห์จากท้าวภูงศ

ได้รับการสงเคราะห์จากนางพันธุรัต

1. สถานการณ์ที่เป็นเหตุให้ต้องมีผู้สงเคราะห์

สถานการณ์ที่เป็นเหตุให้ต้องมีผู้สงเคราะห์พระสังข์ คือ เด็กมีปัญหาครอบครัวแตกแยก บิดามีภรรยาช้อย มารดาซึ่งเป็นภรรยาหลวง เมื่อมารดาคลอดบุตร ภรรยาช้อยติดสินบนหมอให้ดู ดวงว่าเป็นกาลกิณี พร้อมทั้งทำเสน่ห์บิดาให้หลงใหลเชื่อคำยุยงของภรรยาช้อย จนหลงผิดขับไล่ ภรรยาหลวงและบุตรออกจากบ้าน ทำให้ครอบครัวของเด็กแตกแยก มารดาพาบุตรออกจากบ้าน เดินทางเร่ร่อนด้วยความยากลำบาก เมื่อมีผู้ช่วยเหลือไว้ภรรยาช้อยยังไม่เลิกความคิดอิจฉา จึงยุยงบิดาให้จับบุตรไปฆ่า ได้รับการช่วยเหลือไว้ และผู้ที่ช่วยเหลือมอบให้ไปอยู่ในอุปการะของผู้สงเคราะห์ จึงเป็นเหตุให้มีการสงเคราะห์เด็ก

เหตุการณ์ของเรื่องคือ บิดาหลงใหลในภรรยาช้อย เชื่อในคำยุยงของภรรยาช้อย สั่งให้ ทหารจับถ่วงน้ำบังเอิญท้าวภูงศซึ่งเป็นพยานาคอยู่บาดาลพบเข้าได้ช่วยเหลือนำไปยังเมือง บาดาล ท้าวภูงศรักสงสารพระสังข์มากแต่ไม่สามารถเลี้ยงพระสังข์ไว้ได้ ก็คิดว่าบุคคลที่เหมาะสมที่สุดที่จะเลี้ยงดูพระสังข์ได้คือนางพันธุรัต จึงส่งพระสังข์ให้นางพันธุรัต ดังบทกลอนว่า

สารท้าวภูงศทรงศักดิ์	คิดถึงแม่รักยกษา
แต่สหายวายปรารณานมา	ชั่วข้ามมาได้มาเยี่ยมเยือน
องค์ท้าวกุมภณที่บรรลัย	ความสมัครรักใคร่ใครจะเหมือน
เจ้าน้อยใจที่ไม่มาเยือน	รักเจ้าเท่าเทียมเหมือนกัน
เป็นหญิงครองเมืองมณฑล	เสนีร์พลจะเดียดฉันท์

เราไซ้รู้ได้บุตรบุญธรรม	มนุษย์จ้อยน้อยนั้นถือสารไป
เจ้าจงเลี้ยงไว้เป็นลูกรัก	เราเห็นบุญหนักศักดิ์ใหญ่
จะได้ครอบครองพระเวียงชัย	เลี้ยงไว้คำชูแทนหูด้า

(บทละครนอก หน้า 58)

เมื่อนางพันธุรัตได้รับสาส์นของท้าวภูษงค์รู้สึกดีใจมาก จึงออกไปรับพระสังข์เข้ามาอยู่ในวัง

2. ลักษณะการสงเคราะห์

การสงเคราะห์พระสังข์ของนางพันธุรัตเป็นการสงเคราะห์เด็กในลักษณะการรับเด็กเป็นบุตรบุญธรรม

เมื่อนางพันธุรัตได้รับการแจ้งข่าวจากท้าวภูษงค์ว่าจะมอบเด็กให้เลี้ยงเป็นบุตร นางพันธุรัตมีความยินดีมาก จึงออกไปรับพระสังข์เข้าวัง ดังบทกลอนว่า

แล้วนางย่างลงในเกตรา	มีข้าเห็นองค์น่าสงสาร
พิณิจพิศดูพระกุมาร	งามปานรูปทรงดังองค์อินทร์
ฝ่ายว่าพระสังข์ก็บังคม	ชื่นชมในจิตคิดถวิล
แม่นยำเหมือนคำทำวนาคิน	เสร็จสิ้นทุกสิ่งไม่กริ่งใจ
นางมารพักพุ่มอุ้มองค์	โคมยงยินดีจะมีไหน

(บทละครนอก หน้า 60)

เมื่อนางพันธุรัตได้พบพระสังข์จึงพูดคุยซักถามเรื่องราว เมื่อได้ฟังเรื่องของพระสังข์นางพันธุรัตสงสารพระสังข์มาก จึงรับเลี้ยงดูพระสังข์ในฐานะเป็นบุตรบุญธรรม ดังบทกลอนว่า

ฟังเอยฟังการ	นางมารสงสารเป็นหนักหนา
รับขวัญไม่กลั่นน้ำตา	ลูบหลังลูบหน้าให้ปราณี
แม่จะกล่อมเกลี้ยง	จะเลี้ยงเจ้าเป็นบุตรนะโคมศรี
พ่อย่าได้กังขาราคี	พระบุรีจะให้แก่ลูกยา

(บทละครนอก หน้า 61)

3. ความผูกพันระหว่างผู้สงเคราะห์และเด็ก

ความผูกพันระหว่างผู้สงเคราะห์และเด็กของนางพันธุรัตและพระสังข์ มีดังนี้

ความรักความผูกพัน

ตั้งแต่ได้พระสังข์มาเป็นบุตรบุญธรรมนางพันธุรัตดูแลให้ความรัก ความอบอุ่นแก่พระสังข์มากมาย เพื่อให้พระสังข์ได้อยู่อย่างสบายใจและให้คิดว่านางเหมือนมารดาที่แท้จริง ซึ่งความผูกพันดังกล่าวนี้ มีปรากฏให้เห็นบ่อยมาก เช่น เมื่อได้พูดคุยกับพระสังข์กิริยาอาการของนางพันธุรัตที่เห็นว่ามีความรักพระสังข์ เช่น การจูบ การอุ้มพระสังข์ให้พระสังข์นั่งบนตัก ดังบทกลอนว่า

จูบพลงนางอุ้มขึ้นใส่ตัก	ความรักแสนสุดเสนาหา
ดั่งดวงกฤษณีนายนา	แล้วสั่งมหาเสนาใน
	(บทละครนอก หน้า 61)

ได้ลูกน้อยหอยสังข์มาเลี้ยงไว้	รักใคร่เป็นบุตรสุจริต
ฟักพุ่มอุ้มชูซมซิด	ลืมหัดถึงผิวของตัวตาย
	(บทละครนอก หน้า 68)

นางพันธุรัตยิ่งได้เลี้ยงพระสังข์ ยิ่งมีความรักความผูกพันมากขึ้น นางทะนุถนอม เอาอกเอาใจพระสังข์ จัดบรรยากาศทำทุกอย่างเพื่อให้พระสังข์อยู่กับตนเองอย่างมีความสุขที่สุด ดังบทกลอนว่า

ก้านัดนางมโหรีซบไม้	สำหรับให้ซบกล่อมพระเนื้อเกลี้ยง
แม่มอบให้พระสังข์ทั้งเวียง	ใครท่อมเถียงจงเสียนชาติ
นางถนอมกล่อมเกลี้ยงรักษา	มิให้พระลูกยาเจ้าหมองศรี
จนพระชันษาสิบห้าปี	ยังทิวความรักอยู่ทุกวัน
	(บทละครนอก หน้า 63)

ความรักความผูกพันที่นางพันธุรัตมีต่อพระสังข์มากมายเมื่ออยากไปปากกลัวว่าลูกจะหนีไป จึงพูดลวงพระสังข์ถ้าไปวันเดียวก็บอกว่าไปเจ็ดวัน หากไปเจ็ดก็บอกว่าไปวันเดียวเพื่อว่าพระสังข์หนี นางจะได้ตามพระสังข์ทัน ทำให้เห็นว่านางพันธุรัตรักพระสังข์มากยอมโกหกพระสังข์ ดังบทกลอนว่า

เผชิญใจทีกทิกนี้ผูกพัน	คิดพรั่นกลัวลูกจะหนีไป
อย่าเลยจะแสรังแกล้งล่อลวง	อย่าให้ลวงหมายคำสำคัญได้

ว่าเข้าไปแล้วกลับมาเร็วไว

ถึงจะหนีไปไม่พ้นกร

(บทละครนอก หน้า 63)

พระสังข์หนีนางพันธุรัตมาหยุดพักอยู่ นางพันธุรัตตามมาทันท้องเรียกให้พระสังข์ลงมาหา เมื่อพระสังข์ไม่ลงมา นางรำให้ด้วยความรักไม่ยอมจากพระสังข์ไป ดังบทกลอนว่า

นั่งอยู่ไยนั้นพอขวัญข้าว	ขัดเคืองอะไรเล่าเจ้าจึงหนี
มาเถิดทูนหัวอย่ากลัวตี	ดูเอาเถิดชียังมีมา
นางรำร้องให้แล้วซ้ำเรียก	ป็นตะกายตะเกียกขึ้นไปหา
ด้วยเดชชะอำนาจสัตยา	เพอญให้เลื่อยลำสั่นกำลัง

(บทละครนอก หน้า 74)

อบรมสั่งสอนให้วิชาความรู้

นางพันธุรัตให้วิชาความรู้กับพระสังข์ ตอนพระสังข์หนีมาอยู่ที่ยอดเขานางพันธุรัต ตามมาทันอ่อนนอนให้พระสังข์ลงมาหา พระสังข์ไม่ลงมา นางพันธุรัตไม่สามารถขึ้นไปหาพระสังข์ได้ พยายามเรียกพระสังข์เท่าไรก็ไม่ลงมา ด้วยความรักความจริงใจที่มีให้พระสังข์จึงเขียนมหาจินตามนต์ให้พระสังข์เรียนรู้ไว้เพื่อนำไปใช้ประโยชน์ ดังบทกลอนว่า

ยังมนต์บทหนึ่งของมารดา	ชื่อว่ามหาจินตามนต์
ถึงจะเรียกเต่าปลาแม่น้ำชาติ	ฝูงสัตว์จับบาทในไพรสนต์
ครุฑาเทวัญชั้นบน	อ่านมนต์ขึ้นแล้วก็มาพลัน
เจ้าเรียนไว้สำหรับเมื่ออัปจน	จะได้แก้กันตอนที่คับขัน

(บทละครนอก หน้า 75)

อันพระเวทพิเศษของแม่ไซรั	ก็จะเขียนลงให้ที่แผ่นผา
จงเรียนจำไว้เกิดขวัญตา	รู้แล้วอย่าให้ใครฟัง
เขียนพลงทางเรียกลูกน้อย	มาหาแม่สักหน่อยพอหอยสังข์

(บทละครนอก หน้า 76)

4. พฤติกรรมของเด็กระหว่างการสงเคราะห์

พฤติกรรมของเด็กระหว่างการสงเคราะห์ของนางพันธุรัตและพระสังข์ มีดังนี้

การรู้จักบุญคุณ

พระสังข์เป็นเด็กที่รู้จักบุญคุณที่นางพันธุรัตมีต่อตน แต่ด้วยความกลัวที่รู้ว่านางพันธุรัตเป็นนางยักษ์พระสังข์หวาดกลัวมาก ซึ่งพระสังข์เคยพบกับความดูร้ายน่ากลัวของยักษ์ และพระสังข์มีประสบการณ์ที่ยักษ์จะจับตนกินมาก่อนแล้ว เมื่ออยู่ในลำเภาก่อนที่นางพันธุรัตจะไปรับ จึงเป็นเหตุให้พระสังข์คิดหนีจากนางพันธุรัต แต่พระสังข์เป็นเด็กที่รู้จักบุญคุณที่นางพันธุรัตเลี้ยงดูมาอย่างดีทำให้พระสังข์รำพึงรำพันออกมาก่อนที่จะหนีไป ดังบทกลอนว่า

ไอ้อนิจจามารดาเลี้ยง	เคยถนอมกลม่อมเกลี้ยงรักใคร่
แสนสนิทพิศวาสดั่งดวงใจ	มิให้ลูกยาอนาทร
พระคุณล้ำลอบดินแดน	ยังมีได้ทดแทนพระคุณก่อน
วันนี้จะพลัดพรากจากจร	มารดรค่อยอยู่จดี
แม่นลูกไปไม่ม้วยมรณา	จะกลับมากกราบบทศรี
รำพลางย่างทางไศกี	อยู่ที่ปราสาทเพียงขาดใจ

(บทละครนอก หน้า 69)

เมื่อนางพันธุรัตเสียชีวิตพระสังข์เสียใจมาก ลงมากกราบแทบเท้าด้วยความเสียใจเป็นการแสดงออกให้เห็นการรู้จักบุญคุณของนางพันธุรัต ดังบทกลอนว่า

เมื่อนั้น	พระสังข์ทรงสวัสดิ์รัศมี
เห็นมารดาล้มดินสิ้นชีวี	ตกใจแล่นตะลี้ตะลานมา
เข้าไปนั่งใกล้ตั้งใจจง	กราบลงแทบเท้าทั้งซ้ายขวา
ชลเนตรคลอคลออง নয়นา	ไศการำรักขนิ

(บทละครนอก หน้า 76)

และพระสังข์ซึ่งในความรักที่นางพันธุรัตมีให้ตนมากมายนัก ทำให้พระสังข์ต้องร้องให้รำพึงรำพัน ดังบทกลอนว่า

ไอ้วามารดาของลูกเอ๋ย	พระคุณเคยปกเกล้าเกศี
รักลูกผูกพันแสนทวี	เลี้ยงมาไม่มีให้เคืองใจ
จะหาไหนได้เหมือนพระแม่เจ้า	ดังมารดาเกิดเกล้าก็ว่าได้

...

พระคุณล้ำลอบจบดินแดน ยังไม่ทันทดแทนสนองได้
 รั้าพลางโคกกีพีรีไฟไร ชบพักตร์สะอื่นให้ไปมา
 (บทละครนอก หน้า 76-77)

ความตั้งใจเรียนหมั่นฝึกความรู้ความสามารถ

พฤติกรรมความตั้งใจเรียนของพระสังข์มีปรากฏเพียงเล็กน้อยคือ พระสังข์ตั้งใจเรียนมนต์มหาจินดาที่นางพันธุรัตเขียนไว้บนแผ่นหินก่อนตาย พระสังข์ได้อ่านและท่องอยู่หลายเที่ยว เพื่อให้สามารถจดจำได้ในช่วงระยะเวลาสั้น ดังบทกลอนว่า

เมื่อนั้น พระโหมยทรงสวัสดิ์ศรีศรี
 ครั้นพวกพลยักษ์ไปธานี จึงเรียนเอามนต์ที่เขียนไว้
 เวียนเฝ้าสาธยายอยู่หลายตลบ แต่ต้นจนจบก็จำได้
 (บทละครนอก หน้า 77)

5. ผลจากการสงเคราะห์

5.1 ผู้ให้การสงเคราะห์

5.1.1 นางพันธุรัตได้รับความสุข ความสบายใจที่ได้พระสังข์มาเลี้ยงเป็นบุตร จนลืมความโศกเศร้าที่สามีเสียชีวิต ดังบทกลอนว่า

มาจะกล่าวบทไป ถึงนางพันธุรัตยักษ์
 แต่ว่างเว้นเป็นมายมาหลายปี สามีมอดม้วยด้วยไข้พิษ
 ได้ลูกน้อยหอยสังข์มาเลี้ยงไว้ รักใคร่เป็นบุตรสุขจริต
 พักพุ่มอุ้มชูชุมชิต ลืมคิดถึงผิวของตัวตาย
 (บทละครนอก หน้า 68)

5.1.2 จากการเลี้ยงดูพระสังข์ทำให้นางพันธุรัตเสียชีวิต

นางพันธุรัตเสียชีวิตเพราะความเสียใจที่พระสังข์หนีจากนางไป เนื่องจากนางพันธุรัตมีความรักความผูกพันต่อพระสังข์ นับตั้งแต่รับพระสังข์เป็นบุตรบุญธรรม ซึ่งพระสังข์เป็นมนุษย์ด้วยความรักไม่ยอมให้พระสังข์ตกใจกลัวที่ตนเองเป็นยักษ์ จึงปลอมตัวเป็นมนุษย์แต่ด้วยวิสัยยักษ์อยากเข้าป่าล่าสัตว์กินเป็นอาหารจึงต้องโกหกพระสังข์เพื่อเข้าป่าล่าสัตว์กินเป็นอาหารทำให้พระสังข์รู้ความจริงว่านางพันธุรัตเป็นยักษ์ พระสังข์ตกใจกลัวมาก กลัวว่าตนเองจะถูกยักษ์จับกิน

ตายเสียก่อนที่จะได้ตอบแทนบุญคุณของมารดาคือนางจันทเทวี จึงคิดหนีเพื่อไปหานางจันทเทวี ผู้เป็นมารดา ดังบทกลอนว่า

ไอ้อนิจจาพระชนนี	ปานฉะนี้จะร่ำไศกเศร่ำ
จะซ่อนทรวงสลบชบเซา	พระเกิดเกล้าลูกเอ๋ยจะไศกา
ตัวกูมาอยู่ในเมืองนี้	พระชนนีเลี้ยงเป็นยักษา
ไว้ใจยากนักถ้าช่วยช้า	ไหนจะหนีมารดาไปได้เลย
เห็นจะวายชีวิตเปล่าเปล่า	ไอ้พระเกิดเกล้าของลูกเอ๋ย
จะแทนคุณชนนีมีอยู่เลย	งายเห็นพี่เลี้ยงซ่อนทันที
	(บทละครนอก หน้า 65)

นางพันธุรัตรักพระสังข์เหมือนลูกแท้จริง เมื่อทราบว่าเป็นลูกแท้จึงออกติดตามพระสังข์ นางจะมีชีวิตอยู่ไม่ได้ถ้าไม่มีพระสังข์เมื่อพระสังข์มีใจเด็ดเดี่ยวที่ไปจริง นางก็ยอมตาย ดังบทกลอนว่า

แม่อ่อนวอนว่าหนักหนาแล้ว	น้อยหรือลูกแก้วไม่มาหา
ทุ่มทอดตัวลงทรวงไศกา	สองตาแดงเดือดตั้งเลือดนก
ทั้งรักทั้งแค้นแน่นจิต	ยิ่งคิดเคืองชุนมุ่นหมก
กลิ้งกลับสับส่ายเพื่อพก	นางร่ำร้องจนอกแตกตาย
	(บทละครนอก หน้า 76)

5.2 ผู้รับการสงเคราะห์

5.2.1 จากการสงเคราะห์ของนางพันธุรัต ทำให้พระสังข์มีชีวิตความเป็นที่สุขสบาย มีข้าราชการบริวารรับใช้ในฐานะบุตรของเจ้าเมือง นางพันธุรัตให้การเลี้ยงดูเป็นอย่างดีตามใจทุกอย่าง สิ่งพี่เลี้ยงไม่ใส่ใจและทุบัติพระสังข์ มีพร้อมสมบูรณ์ทุกอย่างที่เด็กพึงมี พึ่งได้รับจากครอบครัวไม่ว่าเป็นความรัก ความอบอุ่น สิ่งอำนวยความสะดวกทุกอย่าง จนพระสังข์มีอายุได้ 15 ปี โตเป็นเด็กหนุ่มที่มีความคิดความอ่านฉลาดหลักแหลมจนทำให้รู้ว่านางพันธุรัตแท้จริงแล้วเป็นยักษ์มิใช่เป็นมนุษย์ที่ตนเห็น พระสังข์รู้สึกกลัวว่าสักวันหนึ่งอาจถูกยักษ์จับกิน ด้วยความคิดถึงนางจันทเทวีผู้มารดาที่ให้กำเนิดจึงคิดที่จะออกตามหา

5.2.2 จากการเป็นบุตรบุญธรรมของนางพันธุรัตพระสังข์ได้ชุบตัวในบ่อทองทำให้เป็นหนุ่มรูปงามมีผิวพรรณดีเหมือนพระอินทร์ ได้รูปเงาะเมื่อสวมใส่แล้วเหาะได้สามารถ

เดินทางหามารดาได้รวดเร็ว ได้เรียนรู้มหาจินตามตรีในการเรียกเนื้อเรียกปลาได้นำไปใช้ประโยชน์ในการแก้ปัญหาในชีวิตได้

พระสังข์ได้รับการสงเคราะห์ 3 ลักษณะคือ การสงเคราะห์เด็กที่บิดา มารดา หรือ ผู้ปกครองอยู่ในภาวะยากลำบาก ซึ่งได้รับการสงเคราะห์จากตายาย การให้เด็กอยู่ในอุปการะของบุคคลที่เหมาะสม ซึ่งได้รับการสงเคราะห์จากท้าวภุชงค์ และการรับเด็กเป็นบุตรบุญธรรมซึ่งได้รับจากนางพันธุรัต การสงเคราะห์นี้มีสถานการณ์ที่เป็นเหตุให้ต้องมีผู้มาสงเคราะห์ คือ เด็กมีปัญหาครอบครัวแตกแยก บิดามีภรรยาน้อย ภรรยา มารดาซึ่งเป็นภรรยาหลวง เมื่อมารดาคลอดบุตร ภรรยาน้อยติดสินบนหมอบุญให้ทำนายดวงชะตาว่าเป็นกาลกิณีต่อบ้านเมือง พร้อมทั้งทำมนตร์เสน่ห์บิดาให้หลงใหลเชื่อคำยุยงของภรรยาน้อย จนหลงผิดขับไล่ภรรยาหลวงและบุตรออกจากบ้าน ทำให้ครอบครัวของเด็กแตกแยก มารดาพาบุตรออกจากบ้าน เดินทางเร่ร่อนด้วยความยากลำบาก เมื่อมีผู้ช่วยเหลือไว้ ภรรยาน้อยยังไม่เลิกความคิดอิจฉา จึงยุยงบิดาให้จับบุตรไปฆ่า ได้รับการช่วยเหลือไว้ และผู้ที่ช่วยเหลือมอบให้ไปอยู่ในอุปการะของผู้สงเคราะห์ จึงเป็นเหตุให้การสงเคราะห์เด็ก ในส่วนของความผูกพันระหว่างผู้สงเคราะห์และเด็กนั้นตากับยายก็มีความรัก ความผูกพัน ดูแลให้ที่อยู่อาศัย ดูแลให้อาหาร ท้าวภุชงค์ก็มีความรักความผูกพัน ดูแลให้อาหาร ส่วนนางพันธุรัตนั้นให้ความรักความผูกพัน อบรมสั่งสอนให้วิชาความรู้ ส่วนพฤติกรรมของเด็ก ระหว่างการสงเคราะห์นั้น ขณะที่อยู่กับตายายพระสังข์ การตอบแทนบุญคุณ พฤติกรรมของพระสังข์ตอนที่อยู่กับท้าวภุชงค์คือ ไม่ปรากฏอย่างไร พฤติกรรมที่อยู่กับนางพันธุรัต คือ การรู้บุญคุณ ความตั้งใจเรียนหมั่นฝึกฝนความรู้ความสามารถ ส่วนผลจากการสงเคราะห์นั้น สำหรับผู้ให้การสงเคราะห์ ตายายได้รับผลดีในบั้นปลาย คือได้รับพระราชทานรางวัลจากท้าวยศวิมลมากมาย ท้าวภุชงค์มีความสุขความสบายใจ ส่วนนางพันธุรัตนั้นต้องเสียชีวิตเพราะความเสียใจที่พระสังข์หนีจากไป พระสังข์ในฐานะผู้รับสงเคราะห์ ได้รับการเลี้ยงดูจากตายายและท้าวภุชงค์ในลักษณะของเด็กเล็ก แต่เมื่ออยู่ในความสงเคราะห์ของนางพันธุรัต พระสังข์ได้รับทั้งการเลี้ยงดูและวิชาความรู้

พระนารายณ์ธิเบศร์

พระนารายณ์ธิเบศร์เป็นโอรสของพระไชยเชษฐากับนางสุวิญชา เมื่อนางสุวิญชาคลอดบุตร นางสนมทั้งเจ็ดออกอุบายให้พระไชยเชษฐาไปป่า แล้วแกล้งใส่ร้ายว่านางสุวิญชาคลอดลูกเป็นทอนไม้ คอยยุยงให้พระไชยเชษฐาเข้าใจผิดคิดว่านางสุวิญชาเป็นกาลกิณีขับไล่นางออกจากเมือง นางแหมพานางสุวิญชาไปซุกหาลูกที่นางสนมทั้งเจ็ดให้นำมาฝังไว้ เมื่อพบลูกแล้ว

นางสุวิญชาพาเดินทางออกจากวังโดยมีนางแมวไปด้วย นางสุวิญชาต้องชอกช้ำระกำลำบากมาก จึงพาบุตรไปยังเมืองสิงหล ทำวสิ่งหลให้การสงเคราะห์เลี้ยงดูนางสุวิญชาและพระนารายณ์ธิเบศร์ ทำวสิ่งหลให้การอบรมสั่งสอนวิชาความรู้กับพระนารายณ์ธิเบศร์ ทำให้พระนารายณ์ธิเบศร์เป็นเด็กที่ฉลาดหลักแหลมมีความรู้ความสามารถมาก ความฉลาดและช่างพูดของพระนารายณ์ธิเบศร์สามารถทำให้พระไชยเชษฐากับนางสุวิญชาคืนดีกัน เป็นผลให้พระนารายณ์ธิเบศร์ได้อยู่พร้อมด้วยบิดามารดา

หนุมานได้รับการสงเคราะห์ 1 ครั้ง คือ จากทำวสิ่งหล

ได้รับการสงเคราะห์จากทำวสิ่งหล

1. สถานการณ์ที่เป็นเหตุให้มีผู้มาสงเคราะห์

สถานการณ์ที่เป็นเหตุให้ต้องมีผู้สงเคราะห์พระนารายณ์ธิเบศร์ คือ เด็กมีปัญหาครอบครัวแตกแยก บิดามีภรรยาหลายคน ภรรยาคนอื่น ๆ เกิดความอิจฉาริษยามารดา จึงกลั่นแกล้งมารดาให้บิดาเข้าใจผิดคิดว่าเด็กเป็นกาลีณี ขับไล่มารดาออกจากบ้านทำให้ครอบครัวแตกแยก มารดาพาบุตรออกจากบ้าน ไปหาผู้สงเคราะห์ จึงเป็นเหตุให้มีการสงเคราะห์เด็ก กล่าวคือพระไชยเชษฐผู้เป็นบิดาของพระนารายณ์ธิเบศร์มีภรรยาหลายคน ภรรยาคนอื่น ๆ อิจฉาริษยานางสุวิญชาผู้เป็นมารดา คอยใส่ร้าย และยุยงพระไชยเชษฐให้เข้าใจนางสุวิญชาผิด โดยเมื่อวางแผนใส่ร้ายว่านางสุวิญชาคลอดบุตรเป็นท่อนไม้ทำให้พระไชยเชษฐเข้าใจผิดว่าเป็นกาลีณีต่อบ้านเมือง จึงขับไล่นางออกจากเมือง นางแมวพาสุวิญชาชุดพระโอรส และเดินทางไปเมืองสิงหล ทำวสิ่งหลให้การสงเคราะห์เลี้ยงดู ดังเหตุการณ์ที่สุวิญชาเล่าให้ทำวสิ่งหลฟัง ดังบทกลอนว่า

เมื่อจะเกิดเหตุนั้นลูกครรภ์แก่	เป็นกรรมแต่หนหลังมาชาติให้
เขาบอกข่าวช่างเฟือกที่ในไพร	พระสามีดีใจไปคล่องข้าง
ข้าคลอดลูกชายภายหลัง	เพื่อนเมียมานั่งอยู่รอบข้าง
สมคะเนเล่าให้กล่อใจเจ็ดนาง	จะแกลิ่งล้างผลาญข้าให้บรรลัย
เอาลูกน้อยนี้ใส่ในหีบผ้า	ให้ทาสาไปฝังนอกกรุงใหญ่
พอผ้ากลับมาถึงเวียงชัย	มันเอาท่อนไม้ไปให้ดู
พระไชยเชษฐนั้นไม่ทันคิด	จำจิตขับฆ่าด้วยอดสู
อันที่ฝังลูกยาริพารัฐ	มาซุดดูได้ลูกที่ต้นไพร

(บทละครนอก หน้า 246)

2. ลักษณะการสงเคราะห์

การสงเคราะห์พระนารายณ์เบศร์ของท้าวสิงหลเป็นการสงเคราะห์ในลักษณะเด็กที่บิดา มารดา หรือผู้ปกครองอยู่ในภาวะยากลำบาก เมื่อนางสุวิญชาพบท้าวสิงหลได้เล่าเรื่องราวต่างให้ท้าวสิงหลฟัง เมื่อทราบเรื่องท้าวสิงหลโกรธพระไชยเชษฐาจึงจะไปฆ่าแต่ด้วยเห็นแก่ลูกหลานจึงพา สุวิญชาและพระนารายณ์เบศร์เข้ามาอยู่ในวัง ดังบทกลอนว่า

เมื่อนั้น	ท้าวสิงหลกลับคิดพิสมัย
จึงเล่าโลมธิดายาใจ	อย่าร้องให้ไปเลยนะลูกรัก
พ่อคิดแค้นขึ้นมาถึงนง่าน	จะใคร่ยกพลมารไปหาญหัก
อันโทษตัวผัวเจ้ามันฮึกฮัก	จะยกให้หลานรักอย่าทุกขีรอน
แล้วคำรัศตรัสร้องเปรยไป	ลูกหลานมันร้องให้ไม่หยุดหย่อน
ให้กลับพลผลนิกร	คืนเข้าพระนครมิทันช้า

(บทละครนอก หน้า 294)

ครั้นถึงจึงขึ้นปราสาท	เสด็จนั่งเหนืออาสน์อันเลขา
เชยชมพระราชนัดดา	เป็นที่เสนาหาพระยาอัษฎ
ขนานนามประทานหลานชาย	ชื่อนารายณ์เบศร์สมศักดิ์
ให้พี่เลี้ยงนางนมพร้อมพริก	บำรุงรักษพระกุมารสำราญใจ

(บทละครนอก หน้า 294)

3. ความผูกพันระหว่างผู้สงเคราะห์และเด็ก

ความผูกพันระหว่างผู้สงเคราะห์และเด็ก ระหว่างท้าวสิงหลกับพระนารายณ์เบศร์ มีดังนี้

ความรักความผูกพัน

ท้าวสิงหลรักพระนารายณ์เบศร์มากสังเกตเห็นว่าเมื่อจะเอยถึงพระนารายณ์เบศร์จะกล่าวคำรักอยู่เสมอให้เห็นบ่อยครั้ง ดังบทกลอนว่า

เชยชมโลมลูบจูบพัคตร์	พลงอุ้มหลานรักใส่ตักไว้
----------------------	-------------------------

(บทละครนอก หน้า 263)

เขาเห็นว่าตาชราหนัก หลานรักจะอับอายขายหน้า
(บทละครนอก หน้า 264)

แล้วบัญชาว่าหลานรัก พ่ออย่าอยู่ช้านักในไพร่สนธิ์
(บทละครนอก หน้า 264)

ได้แสดงออกให้เห็นถึงความผูกพันที่มีต่อพระนารายณ์ธิเบศร์ด้วยการสัมผัส กอดจูบ
โอบอุ้ม อยู่เป็นประจำ ดังบทกลอนว่า

เมื่อนั้น ท่านทำวสิ่งหลทรวงศ์ดี
เชยชมโลมลูบจูบพัคตร์ พलगอุ้มหลานรักใส่ตักไว้
(บทละครนอก หน้า 263)

ทำวสิ่งหลให้กำล้งใจพระนารายณ์ธิเบศร์ด้วยการแสดงท่าทางลูบหน้าลูบหลัง แล้วฟัง
พระนารายณ์ธิเบศร์บอกเล่า เป็นการแสดงให้เห็นถึงความผูกพันที่ทำวสิ่งหลมีให้พระนารายณ์
ธิเบศร์เช่นกัน ดังบทกลอนว่า

“อุ้มองค์พระราชันดดา ลูบหลังลูบหน้าแล้ววาไป”
(บทละครนอก หน้า 275)

ฟังหลานว่ากล่าวเป็นคำมูล ยิ่งเพิ่มพูนพิศมัยในนั้ดดา
สวมสอดกอดรัดแล้วตรัสพราง น้อยหรือช่างออเซาะฉอเลาะว่า
รู้ราวกับผู้ใหญ่ไว้้อชฉมา ให้พ่อตาคอดหน้อยเถิดกลอยใจ
(บทละครนอก หน้า 275)

ได้ฟังหลานสนองต้องพระทัย ยิ้มแย้มละไมแล้วว่ามา
(บทละครนอก หน้า 264)

เมื่อพระนารายณ์ธิเบศร์จะไปเที่ยวเล่นในป่า ทำวสิ่งหลไม่ปล่อยให้ไปตามลำพังให้พี่
เลี้ยงไปด้วยพร้อมทั้งพูดสั่งกำชับให้กลับมาโดยเร็ว เป็นการแสดงให้เห็นว่าทำวสิ่งหลรู้สึกห่วงใย
กลัวพระนารายณ์ธิเบศร์จะได้รับอันตราย อันเป็นความผูกพันที่ทำวสิ่งหลมีต่อพระนารายณ์ธิเบศร์
ดังบทกลอนว่า

แสนสวาทนัดดาพันทวี	กอดจูบแล้วมีพระบัญชา
หลานจะใคร่ไปเที่ยวเล่นไพร	ก็ตามแต่น้ำใจตาไม่ว่า
จึงเรียกสี่พี่เลี้ยงเข้ามา	กำชับกำชาสารพัน
แล้วบัญชาว่าหลานรัก	พ่อย่าอยู่ช้านักในไพรสัณฑ์
พอบ่ายชายแสงสุริยัน	จงรับผายผันมาพารา

(บทละครนอก หน้า 264)

พอถึงตอนบ่ายพระนารายณ์เบศร์ไม่กลับมา ด้วยความห่วงใยทำวสิ่งหล่นก้อยกัน จนถึงเย็นเมื่อพระนารายณ์เบศร์กลับมาที่รีบเข้าอุ้ม เห็นเนื้อตัวสกปรกเลอะเทอะจึงซักถามด้วยความเป็นห่วง ดังบทกลอนว่า

อุ้มองค์พระราชนัดดา	ลูบหลังลูบหน้าแล้วว่าไป
พ้อมาจนเย็นหลงเล่นอยู่	ต่อนกสีชมพูหรือต่อไก่
ดูมอมแมมแก้มคางข้างกระไร	เออนี้มีไปเที่ยวชอนซุก
เก็บบุปผามาบ้างหรือไม่เล่า	ให้แม่เขาร้อยมาลัยใส่จุก
ตานั่งคอยเจ้าเฝ้าเป็นทุกข์	กลัวจะล้มลุกเจ็บป่วยไป

(บทละครนอก หน้า 275)

ความห่วงใยของทำวสิ่งหล่นก้อยได้อีกตอนหนึ่งคือ พระไชยเชษฐาธิราชบอกลาตายกับพระนารายณ์ แล้วเป็นลมสลบไปทำให้พระนารายณ์เบศร์ร้องไห้วิ่งไปหาทำวสิ่งหล่นก้อยได้ ยินเสียงพระนารายณ์เบศร์ร้องไห้ออกมาดูด้วยความเป็นห่วงว่าเกิดอะไรขึ้น ถึงกับตะลึงตะลาง สะดุดเครื่องอาณออกมา ดังบทกลอนว่า

เมื่อนั้น	ทำวสิ่งหล่นก้อยได้ฟังสำเนียงหลาน
ลุกจากแท่นที่ตะลึงตะลาง	วิ่งสะดุดเครื่องอาณออกมาพาดัน

(บทละครนอก หน้า 294)

ทำวสิ่งหล่นก้อยทราบว่าพระไชยเชษฐาตามมาเมืองสิงหล โกรธมากคิดจะฆ่าให้ตาย พระนารายณ์เบศร์ตกใจกลัว ด้วยความผูกพันที่ทำวสิ่งหล่นก้อยต่อพระนารายณ์เบศร์ไม่ยอมให้หลานเป็นทุกข์จึงรีบอุ้มขึ้นมาปอบใจ และพูดคุยกซักถามโดยดี ดังบทกลอนว่า

ฟังถ้อยคำหลานสงสารนัก	พระยายักษ์ทรุดนั่งลงทั้งยืน
ค้อมพลางทางปลอบพระนัดดา	นิ่งเกิดพ้ออาอย่าสะอื้น
เนตรจะฟกซ้ำจกลักลั่น	ตาไม่ชัดขึ้นให้เคืองใจ
จงผินพักตร์มาตาจะถาม	เหตุผลต้นความเป็นไฉน

(บทละครนอก หน้า 277)

เมื่อสุวิญชาไม่ยอมยกโทษให้พระไชยเชษฐา พระนารายณ์เบศร์เป็นทุกข์มาก ทำวสิ่งหลเห็นหน้าตาเศร้าสร้อยของพระนารายณ์เบศร์ รู้สึกสงสารจึงได้พุดปลอบใจเพื่อให้หายทุกข์ว่าตนเองยกโทษให้แล้ว ส่วนเรื่องสุวิญชานั้นให้พระนารายณ์เบศร์พุดอ้อนวอนเอง ดังบทกลอนว่า

เห็นหลานน้อยสร้อยเศร้าเฝ้าทุกขีรอน	พระทอดถอนใจใหญ่ไปมา
จึงว่านารายณ์เบศร์เอ๋ย	อย่าร้องให้ไปเลยฟังตาว่า
เจ้ารักพ้อตามแต่จะแก้ไข	อ้อนวอนกันไปเกิดสินะ
เมื่อแม่เจ้าเขาไม่เมตตา	มันก็สุดปัญญาอยู่แล้วนะ
ที่โทษทัณฑ์นั้นตาก็ลดละ	จะมารับรู่ระนั้นสุดสู้

(บทละครนอก หน้า 292-293)

ดูแลให้ที่อยู่อาศัย

เมื่อสุวิญชาค้อมพระนารายณ์เบศร์มาพบทำวสิ่งหล ทำวสิ่งหลพาสุวิญชาและพระนารายณ์เบศร์เข้าไปในวังด้วยเมื่อไปถึงนั่งที่ประทับได้เชยชมพระนารายณ์เบศร์ซึ่งที่ถูกอกถูกใจทำวสิ่งหลมาก จึงตั้งชื่อให้ว่าพระนารายณ์เบศร์พร้อมทั้งให้พี่เลี้ยงดูแลพระนารายณ์ให้อยู่อย่างสุขสบายทุกอย่าง ดังบทกลอนว่า

ครั้นถึงจึงขึ้นปราสาท	เสด็จนั่งเหนืออาสน์อันเลขา
เชยชมพระราชนัดดา	เป็นที่เส่นหาพระยายักษ์
ขนานนามประทานหลานชาย	ชื่อนารายณ์เบศร์สมศักดิ์
ให้พี่เลี้ยงนางนมพร้อมพริก	บำรุงรักษพระกุมารสำราญใจ

(บทละครนอก หน้า 249)

เมื่อนั้น	พระนารายณ์เบศร์โอรสา
อยู่ในสิงหลพารา	จนชันษาอายุได้เจ็ดปี

รูปทรงละม่อมพร้อมพริ้ง
 เสวยรมย์สมบัติสวัสดิ์
 งามยิ่งเทวาในราศี
 กับพระชนนีกับโฉมตรุ
 (บทละครนอก หน้า 262)

4. พฤติกรรมของเด็กระหว่างการสงเคราะห์

พฤติกรรมของพระนารายณ์เบศร์ที่ได้แสดงออกระหว่างที่ได้รับการสงเคราะห์จากทำ
 สິงหล คือ

ความจงรักภักดี

พฤติกรรมที่พระนารายณ์เบศร์แสดงให้เห็นถึงความจงรักภักดี หลายอย่างด้วยกัน
 กล่าวคือ

การกราบไหว้ เมื่อพระนารายณ์เบศร์เมื่อเข้าหาทำวสິงหลจะให้การเคารพด้วยการ
 กราบไหว้เสมอ ดังบทกลอนว่า

ครั้นถึงมหาปราสาท
 ลดองค์ลงกราบกับบาทา
 จึงลีลาศเข้าไปใกล้ยักษ์
 นั่งเฝ้าอัยกาพระยายักษ์
 (บทละครนอก หน้า 263)

เมื่อนั้น
 พระนารายณ์เบศร์บังคมไหว้
 (บทละครนอก หน้า 275)

การขออนุญาต เมื่อพระนารายณ์เบศร์จะไปเที่ยวป่า ได้ขออนุญาตทำวสິงหลก่อน เป็น
 แสดงให้เห็นถึงการให้ความเคารพต่อทำวสິงหลของพระนารายณ์เบศร์ ดังบทกลอนว่า

หลานจะลาไปเล่นพนาลี
 ตะวันสายบ่ายคล้อยจะกลับมา
 จับหม่อมฤคีและปักษา
 พระอัยกาจงโปรดปรานี
 (บทละครนอก หน้า 264)

พฤติกรรมการไหว้ และการให้ความเคารพเป็นการบ่งบอกให้ทราบว่าพระนารายณ์
 ธิเบศร์มีความจงรักภักดี

5. ผลจากการสงเคราะห์

5.1 ผู้ให้การสงเคราะห์

5.1.1 ท้าวสิงหนได้รับความสุขความเพลิดเพลินขณะที่ได้สงเคราะห์ พระนารายณ์เบเศร์

5.1.2 จากการสงเคราะห์ของท้าวสิงหนครั้งนี้เป็นการช่วยให้บุตรบุญธรรมของตนเองได้คืนดีกับสามีโดยจัดงานแต่งงานให้อีกครั้งหนึ่ง ทำให้เป็นครอบครัวของพระนารายณ์เบเศร์ เป็นครอบครัวที่สมบูรณ์บิดามารดาและบุตรอยู่กันอย่างมีความสุข ดังบทกลอนว่า

เมื่อนั้น	ท่านท้าวสิงหนยกษา
เห็นลูกเขยหน้าจ้อยไม่พูดจา	ให้มีจิตเมตตาปราณี
จึงตรัสว่าโทษทัณฑ์นั้นไซ้ไร	พ่อก็ไม่พอใจจู้จี้
แต่ดูอยู่หน่อยหนึ่งครั้งนี้	จะจัดเสียให้ดีด้วยกัน
ฝ่ายข้างสุวิธูชาอย่าใจ	เขาก็ไม่รังเกียจเดียดฉันท์
แต่คิดอับอายชาวเหมันต์	จะผ่อนผันให้คืนะลูกรัก
จะอยู่ด้วยกันไปพ่อไม่ห้าม	อย่าให้เมียมีความอัปลักษณ์
แม่นเจ้าทำตามจะงามพักตร์	ปรากฏยศศักดิ์ทั้งแดนไตร
จงให้ไปเชิญสองกษัตรา	มาแต่งการวิวาห์กันเสียใหม่
อันการเมื่อครั้งหลังนั้นอย่างไร	คราวนี้ก็ให้เหมือนครั้งนั้น
ล้างอายชายหน้าพ่อตาเสีย	ทั้งลูกเมียไม่มีใครเหยียดหยัน
ให้เสนีรับกลับไปจับพลัน	กำหนดสืบห้าวันให้ยกมา
	(บทละครนอก หน้า 296)

5.2 ผู้รับการสงเคราะห์

พระนารายณ์เบเศร์ได้รับการเลี้ยงดูอย่างดี ได้รับการอบรมศึกษาวิชาความรู้ ได้ฝึกฝน ความสามารถต่าง ๆ และสุดท้ายได้พบกับบิดาได้อยู่ที่เป็นครอบครัวที่มีบิดามารดาพร้อมเพราะท้าว สิงหนให้อภัยพระไชยเชษฐผู้เป็นบิดาเนื่องจากความรักที่มีต่อพระนารายณ์เบเศร์

พระนารายณ์เบเศร์ได้รับการสงเคราะห์ 1 ลักษณะคือ การสงเคราะห์เด็กที่บิดา มารดา หรือผู้ปกครองอยู่ในภาวะทุกข์ยาก ซึ่งได้รับการสงเคราะห์จากท้าวสิงหน การสงเคราะห์นี้มี สถานการณ์ที่เป็นเหตุให้ต้องมีผู้มาสงเคราะห์ คือ บิดาของพระนารายณ์เบเศร์มีภรรยาหลายคน ภรรยาคนอื่น ๆ อิจฉาริษยามารดา คอยใส่ร้าย และยุยงบิดาให้เข้าใจมารดาผิดถึงขับขับไล่ออก

จากบ้าน มารดาพาตนเองเดินทางออกจากบ้านด้วยความยากลำบาก อันเป็นสาเหตุให้มีผู้สงเคราะห์ ในส่วนของความผูกพันระหว่างผู้สงเคราะห์และเด็กนั้นทำวสิ่งหลมีความรักความผูกพัน ดูแลให้ที่อยู่อาศัย ส่วนพฤติกรรมของเด็กระหว่างการสงเคราะห์นั้น พระนารายณ์ธิเบศร์มีความจงรักภักดี สำหรับผลจากการสงเคราะห์นั้น ทำวสิ่งหลในฐานะผู้ให้การสงเคราะห์ ได้รับความสุขความเพลิดเพลิน ขณะเลี้ยงดูพระนารายณ์ธิเบศร์ และได้ช่วยให้ครอบครัวของบุตรสาวบุญธรรมได้ปรองดองกันเช่นเดิม พระนารายณ์ธิเบศร์ในฐานะผู้รับการสงเคราะห์นั้นได้รับการเลี้ยงดูอย่างดี ได้รับการอบรมศึกษาวิชาความรู้ ได้ฝึกฝนความสามารถต่าง ๆ และสุดท้ายได้พบกับบิดาได้อยู่ที่เป็นครอบครัวที่มีบิดามารดาพร้อมเพราะทำวสิ่งหลให้อภัยพระไอยไชยเชษฐ เนื่องจากความรักที่มีต่อพระนารายณ์ธิเบศร์

บทที่ 4

บทย่อ สรุปผล อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

บทย่อ

งานวิจัยเรื่องศึกษาตัวละครเด็กในพระราชนิพนธ์ บทละครสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น กรณีการสงเคราะห์เด็ก เรื่อง รามเกียรติ์ คือ หนูมาน สีดา มัจฉานุ พระมงกุฎ เรื่องอุณรุท คือ อูษา เรื่องอิเหนา คือ สังคามาระตา บุชบา สียะตรา เรื่องสังข์ทอง คือ พระสังข์ เรื่องไชยเชษฐา คือ พระนารายณ์วิเศษศรี

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อศึกษาการสงเคราะห์ตัวละครเด็กในพระราชนิพนธ์บทละครสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น

วิธีการดำเนินวิจัย

ในการศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ดำเนินตามขั้นตอนดังต่อไปนี้

1. ขั้นรวบรวมข้อมูล

1.1 ศึกษารวบรวมเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวกับการสงเคราะห์เด็ก

1.2 ศึกษารวบรวมเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวกับพระราชนิพนธ์บทละครสมัย

รัตนโกสินทร์ตอนต้น

1.3 ศึกษารวบรวมเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวกับการศึกษาวิเคราะห์ตัวละคร

ในวรรณคดี

2. ขั้นศึกษาวิเคราะห์และนำเสนอข้อมูล

2.1 วิเคราะห์การสงเคราะห์เด็กในพระราชนิพนธ์บทละครสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น

ตามขอบเขตของการวิจัยที่วางไว้

2.2 นำเสนอผลการศึกษาค้นคว้าแบบพรรณนาวิเคราะห์

3. ขั้นสรุปผล อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

3.1 สรุปผลการศึกษาค้นคว้า

3.2 อภิปรายผลและเสนอข้อเสนอแนะ

การวิเคราะห์ข้อมูล

ในการศึกษาตัวละครเด็กในพระราชนิพนธ์ บทละครสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น กรณีการส่งเคราะห์เด็ก ครั้งนี้ ผู้วิจัยได้วางขอบเขตของการศึกษาไว้ 2 ด้าน ดังนี้

1. ขอบเขตด้านข้อมูล

ศึกษาบทละครพระราชนิพนธ์สมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น เฉพาะที่ปรากฏแนวคิดเรื่อง การส่งเคราะห์เด็ก จำนวน 5 เรื่อง ดังนี้

1. รามเกียรติ์ พระราชนิพนธ์รัชกาลที่ 1
2. อุนนรุท พระราชนิพนธ์รัชกาลที่ 1
3. อิเหนา พระราชนิพนธ์รัชกาลที่ 2
4. สังข์ทอง พระราชนิพนธ์รัชกาลที่ 2
5. ไชยเชษฐา พระราชนิพนธ์รัชกาลที่ 2

2. ขอบเขตด้านเนื้อหา

1. ศึกษาตัวละครเด็กที่ได้รับการส่งเคราะห์ในพระราชนิพนธ์บทละครสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น โดยเรียงลำดับตัวละครตามที่ปรากฏในเนื้อเรื่อง ดังนี้

- 1.1 หนูมาน
- 1.2 สีดดา
- 1.3 มัจฉานุ
- 1.4 พระมงกุฏ
- 1.5 อูษา
- 1.6 สังคามาระตา
- 1.7 บุษบา
- 1.8 สียะตรา
- 1.9 พระสังข์
- 1.10 พระนารายณ์วิเบศร์

2. วิเคราะห์การส่งเคราะห์ตัวละครเด็กแต่ละครั้ง ในประเด็นต่อไปนี้

- 2.1 สถานการณ์ที่เป็นเหตุให้ต้องมีผู้ส่งเคราะห์
- 2.2 ลักษณะการส่งเคราะห์
- 2.3 ความผูกพันระหว่างผู้ส่งเคราะห์และเด็ก

2.4 พฤติกรรมของเด็กระหว่างการสงเคราะห์

2.5 ผลจากการสงเคราะห์

สรุปผล

การศึกษาตัวละครเด็กในพระราชนิพนธ์ บทละครสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น กรณีการสงเคราะห์เด็ก ปรากฏผลการศึกษาดังนี้

ตัวละครเด็กที่ศึกษา 10 ตัว คือ หนุมาน มัจฉานุ พระมงกุฎ สังคามาระตา สียะตรา พระสังข์ พระนารายณ์ธิเบศร์ สีดา อุษา และบุษบา พบสถานการณ์ที่เป็นเหตุให้ต้องมีผู้สงเคราะห์ 4 กรณี ดังนี้ เด็กมีปัญหาครอบครัวแตกแยก คือ พระมงกุฎ พระสังข์ พระนารายณ์ธิเบศร์ เด็กถูกทอดทิ้ง คือ สีดา มัจฉานุ อุษา เด็กที่บิดามารดาไม่สามารถเลี้ยงดูได้ด้วยเหตุจำเป็น คือ หนุมาน สังคามาระตา เด็กเดินทางพลัดหลง คือ บุษบา สียะตรา

ลักษณะการสงเคราะห์ การสงเคราะห์เด็กภายในครอบครัว ไม่ปรากฏ การให้เด็กอยู่ในอุปการะของบุคคลที่เหมาะสม คือ หนุมาน และพระสังข์ การรับเด็กเป็นบุตรบุญธรรม คือ หนุมาน สีดา มัจฉานุ อุษา สังคามาระตา บุษบา สียะตรา และพระสังข์ การสงเคราะห์เด็กที่บิดา มารดาหรือผู้ปกครองอยู่ใน ภาวะทุพพลภาพ คือ หนุมาน พระมงกุฎ พระสังข์ และพระนารายณ์ธิเบศร์ จากการสงเคราะห์นี้ มีรายละเอียดเด็กที่ได้รับการสงเคราะห์ถึง 3 ลักษณะ คือ หนุมาน และพระสังข์ ผู้ได้รับการสงเคราะห์การเลี้ยงดูเป็นบุตรบุญธรรม จากผู้สงเคราะห์ 2 คน คนละช่วงเวลา ได้แก่ อุษา และบุษบา

ความผูกพันระหว่างผู้สงเคราะห์และเด็ก มีดังนี้ ให้ความรักความผูกพัน คือ หนุมาน สีดา มัจฉานุ พระมงกุฎ อุษา สังคามาระตา บุษบา สียะตรา พระสังข์ และพระนารายณ์ธิเบศร์ อบรมสั่งสอน ให้วิชาความรู้ คือ หนุมาน สีดา พระมงกุฎ อุษา สังคามาระตา ษบา และพระสังข์ ดูแลให้ที่อยู่อาศัย คือ หนุมาน สีดา มัจฉานุ พระมงกุฎ อุษา สังคามาระตา บุษบา สียะตรา พระสังข์ และพระนารายณ์ธิเบศร์ ดูแลให้อาหาร จำนวน 3 ราย คือ สีดา อุษา พระสังข์ ดูแลจัดหาคุ้มครองให้ คือ สีดา สังคามาระตา

พฤติกรรมของเด็กระหว่างการสงเคราะห์ มีดังนี้ ตอบแทนบุญคุณ คือ หนุมาน มัจฉานุ พระมงกุฎ อุษา สังคามาระตา บุษบา สียะตรา รู้บุญคุณ คือ หนุมาน สีดา พระมงกุฎ อุษา บุษบา สียะตรา พระสังข์ จงรักภักดี คือ หนุมาน สีดา มัจฉานุ อุษา สังคามาระตา พระนารายณ์ธิเบศร์ ตั้งใจเรียนหมั่นฝึกฝนความรู้ความสามารถ คือ หนุมาน พระมงกุฎ พระสังข์

ผลจากการสงเคราะห์ที่เกิดกับผู้ให้สงเคราะห์ คือผลจากการสงเคราะห์ในทางบวก ซึ่งเป็นความสุข ได้แก่ การช่วยเหลือเด็กให้พ้นจากความทุกข์ยากคือ พระอิศวร พระฤาษีชนก ไมยราพ พระฤาษีวิฆเนศ พระฤาษีสุทาวาส ท้าวกรุงพาณ ตายาย ท้าวสิงหน ช่วยให้ผู้ที่ไม่มียุติธรรมได้สมหวังในการรับบุตรบุญธรรมไปเลี้ยง คือ ท้าวภูษงค์ ได้ช่วยเหลือเกื้อกูลบุตรหลานสืบสายโลหิตคือ พาลีและสุครีพ ท้าวกาหลง ได้รับการดูแลรับใช้เป็นการตอบแทนคือ สุครีพ ทำให้มีมิตรภาพเพิ่มขึ้นคือ ท้าวประมอดัน ผลจากการสงเคราะห์ที่เกิดกับผู้ให้สงเคราะห์ ในทางลบ ได้แก่ ต้องเสียชีวิตโดยผลสืบเนื่องจากการให้สงเคราะห์เด็ก คือ ท้าวกรุงพาณ และนางพันธุรัต ในส่วนผลจากการสงเคราะห์ที่เกิดกับผู้รับสงเคราะห์ คือ ทำให้มีชีวิตอยู่รอด คือ สีด้า มัจฉานุ อุษษา พระสังข์ ได้วิชาความรู้ความสามารถมีความเชี่ยวชาญ คือ หนุมาน พระมงกุฎ สังคามาระตา ได้ชีวิตคู่ที่เหมาะสมที่ผู้สงเคราะห์จัดการให้ คือ สีด้า สังคามาระตา ได้มีโอกาสพบกับบิดามารดา หรือญาติพี่น้องที่แท้จริง คือ หนุมาน บุษบา และสียะตรา

อภิปรายผล

ผลการวิจัยเรื่อง ศึกษาตัวละครเด็กในพระราชนิพนธ์บทละครสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น กรณีการสงเคราะห์เด็ก ได้พบว่า ลักษณะการสงเคราะห์ที่ปรากฏอยู่ในพระราชบัญญัติคุ้มครองเด็ก พุทธศักราช 2546 หมวด 3 มาตรา 33 ได้ปรากฏในวรรณคดีสอดคล้องกันถึง 3 ลักษณะ คือ การให้เด็กอยู่ในอุปการะของบุคคลที่เหมาะสม การรับเด็กเป็นบุตรบุญธรรม การสงเคราะห์เด็กที่บิดามารดาหรือผู้ปกครองอยู่ในภาวะทุกข์ยาก ทำให้เห็นได้ว่าแนวคิดในการสงเคราะห์เด็กมีลักษณะเดียวกันมาเป็นเวลานาน จากการสงเคราะห์ที่ปรากฏเช่นนี้ แสดงว่าสังคมไทยเป็นสังคมที่ผู้ใหญ่มีความเมตตา กรุณาต่อเด็ก

แนวคิดเกี่ยวกับการสงเคราะห์เด็กนี้ กวีได้เสนอแนวคิดในการสงเคราะห์เด็กในยุคต้นรัตนโกสินทร์ ที่สอดแทรกไว้ในวรรณคดี มีปรากฏให้เห็นถึงการสงเคราะห์เด็กว่า เด็กควรได้รับการสงเคราะห์ เช่น พระฤาษีชนกมาพบสิดาเป็นทารกถูกทิ้งลอยน้ำ เกิดความสงสาร จึงสงเคราะห์นำมาเลี้ยงเป็นบุตรบุญธรรม ดูแลให้อาหาร ให้ความเอ็นดู รักใคร่ ห่วงใย เมื่อถึงเวลาที่จะมีคู่ครองได้แล้วจึงดูแลจัดการหาคู่ครองที่เหมาะสมให้ มัจฉานุเป็นทารกถูกทิ้งเช่นเดียวกัน เมื่อไมยราพมาพบรู้สึกเอ็นดูสงสาร จึงนำมาเลี้ยงดู จัดหาที่อยู่อย่างเหมาะสมให้ โดยเห็นว่าธรรมชาติของมัจฉานุต้องอยู่ในน้ำ ถ้าให้มาอยู่ในวังกับตนเองอาจทำให้มัจฉานุอยู่ไม่ได้ จึงดูแลจัดการให้สร้างสระน้ำกว้างใหญ่ และจัดบรรยากาศที่เหมาะสมให้มัจฉานุอยู่อย่างสบาย หนุมานบิดามารดาไม่สามารถเลี้ยงดูได้ด้วยเหตุจำเป็น เมื่อได้พบพระอิศวร พระอิศวรเมตตาอบรมสั่งสอนให้วิชาความรู้

จนมีความเชี่ยวชาญ และมอบให้อยู่ในอุปการะของบุคคลที่เหมาะสม คือพาลีสกับสุครีพ อูษา เป็นเด็กกำพร้าพระฤๅษีสฤงคาราสไปพบพามาเลี้ยงดู ให้การอบรมนิสัยที่ดีงามให้ เมื่อมีครอบครัวที่พร้อมจะรับเด็กไปเลี้ยงดูเป็นบุตรบุญธรรมจึงมอบเด็กให้ไปอยู่ด้วย โดยคำนึงถึงความสุขสบายของเด็ก พระสังข์เป็นที่ที่ครอบครัวแตกแยกเนื่องจากบิดามีภรรยาบ่อย และเกิดการอิจฉาริษยาทำให้พระสังข์และมารดาถูกขับไล่ออกจากบ้าน ได้รับความช่วยเหลือจากตายาย ได้มีที่อยู่อาศัยมีอาหารกิน เมื่อถูกทารุณกรรมจับขังถ่วงน้ำ ทำวฤชงศ์มาพบให้การช่วยให้รอดชีวิต และมอบให้อยู่ในอุปการะของบุคคลที่เหมาะสมคือนางพันธุรัต ถึงแม้ว่าตัวละครเหล่านี้จะเป็นตัวละครที่มีลักษณะเหนือจริง เช่น นางสีดาอยู่ในผอบเป็นเวลาถึง 16 ปี โดยไม่มีอันตราย มัจฉานูมีลักษณะเป็นลิงแต่หางเป็นปลา หนุมานเป็นลูกของพระพาย อูษาถือกำเนิดในดอกบัว และพระสังข์เกิดมาเป็นหอยสังข์ เหล่านี้เป็นลักษณะที่ปรากฏในวรรณคดีเท่านั้นแต่ก็ยิ่งให้แนวคิดที่ตัวละครเหล่านี้ควรได้รับการสงเคราะห์จากผู้ใหญ่

บทวรรณคดีในตอนที่เกี่ยวข้องกับการสงเคราะห์เด็กนี้ มีคุณค่าในด้านอารมณ์ ความรู้สึกที่แสดงออกถึงความเมตตาสงสารเด็กควรให้ความรักความผูกพัน ดูแลเอาใจใส่ ให้อาหาร ให้ที่อยู่อาศัย ให้การอบรมสั่งสอนวิชาความรู้ให้ ให้ความใกล้ชิดสนิทสนม และทำที่ที่ผู้ให้การสงเคราะห์และผู้รับการสงเคราะห์มีความรู้สึกที่ดีต่อกัน ซึ่งเป็นบทประพันธ์ที่ซาบซึ้งให้ภาพพจน์สามารถนำแนวการวิเคราะห์ไปใช้กับวรรณคดีเรื่องอื่น ๆ

ในการจัดการศึกษากลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย สำหรับช่วงชั้นที่ 3-4 ได้กำหนดสาระการเรียนรู้ที่ 5 วรรณคดีและวรรณกรรม ไว้ว่าสามารถอ่านบทกวีนิพนธ์ประเภทกลอน โคลง กาพย์ บทละคร บทกวีร่วมสมัย และวรรณกรรมประเภทเรื่องสั้น นวนิยาย สารคดี และวรรณกรรมพิจารณาคุณค่าทั้งด้านวรรณศิลป์ เนื้อหา และคุณค่าทางสังคม นั้น ซึ่งงานวิจัยชิ้นนี้ได้แสดงรายละเอียดหลายตอนไว้สอดคล้องกับข้อกำหนดดังกล่าว

ข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาตัวละครเด็กในพระราชนิพนธ์ บทละครสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น : กรณีการสงเคราะห์เด็ก ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะดังนี้

1. ข้อเสนอแนะทั่วไป

1.1 งานวิจัยฉบับนี้จะเป็นประโยชน์อย่างยิ่งสำหรับผู้สนใจจะศึกษาพระราชนิพนธ์บทละครสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น เพื่อช่วยให้อ่านบทละครดังกล่าวเข้าใจชัดเจนยิ่งขึ้น

1.2. นำไปใช้ในการเรียนการสอนกลุ่มสาระภาษาไทย ช่วงชั้นที่ 3-4 สาระการเรียนรู้ที่ 5 ในส่วนของการอ่านพิจารณาคุณค่าของวรรณคดี ด้านวรรณศิลป์ เนื้อหา และคุณค่าทางสังคม

2. ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัย

2.1 ควรศึกษาการสังเคราะห์ตัวละครในวรรณคดีเรื่องอื่น ๆ เช่น วรรณคดีผลงานของสุนทรภู่

2.2 ควรศึกษาตัวละครเด็กในพระราชนิพนธ์สมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้นในแง่อื่น ๆ

บรรณานุกรม

- กตัญญู ชูชื่น. ความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับวรรณคดีไทย. กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร์, 2543.
- ศึกษาศึกษา, กระทรวง. คู่มือการจัดการเรียนรู้กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์องค์การรับส่งสินค้าและพัสดุภัณฑ์, 2545.
- กุลวัชรีย์ ธีระกุล. การวิเคราะห์พฤติกรรมตัวละครในวรรณคดีมรดกตามทฤษฎีจิตวิทยา. วิทยานิพนธ์ ศศ.ม. เชียงใหม่ : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2539. ถ่ายเอกสาร.
- กุลลาบ มัลลิกะมาส. วรรณคดีวิจารณ์. กรุงเทพฯ : ภาควิชาภาษาไทยและภาษาตะวันออก คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2524.
- โกวิท ตั้งตรงจิตร. คุยเฟื่องเรื่องสังข์ทอง. กรุงเทพมหานคร : ชมรมเด็ก, 2548.
- คณะกรรมการด้านเด็กร่วมกับสาขาสังคมสงเคราะห์ทางการศึกษา คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ เด็กของเรา : รายงานการสัมมนา. กรุงเทพฯ : คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2528.
- คมทวน คันธนู. วิเคราะห์วรรณคดีโดยวิธีประวัติศาสตร์ ยุคสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้นถึงแผ่นดินพระจอมเกล้า. เชียงใหม่ : โรงพิมพ์มีงเมือง, 2541.
- คัทรี โชติกเสถียร. การศึกษาการเตรียมความพร้อมของผู้รับเด็กเป็นบุตรบุญธรรมคนไทย : ศึกษาเฉพาะกรณี การขอรับเด็กกำพร้าของกรมประชาสงเคราะห์. วิทยานิพนธ์ ศศ.ม. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2534. ถ่ายเอกสาร.
- จำเลียง วงษ์ชัย. การศึกษาเชิงวิเคราะห์บทบาทของตัวละครเด็กในวรรณคดีที่ปรากฏในหนังสือเรียนภาษาไทยระดับชั้นประถมศึกษาและระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น. วิทยานิพนธ์ ศศ.ม. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, 2542. ถ่ายเอกสาร.
- เจือ สตะเวทิน. วรรณคดีวิจารณ์. กรุงเทพฯ : สุทธิสารการพิมพ์, 2518.
- นิดา มีสุข. วรรณคดีการละคร. สงขลา : มหาวิทยาลัยทักษิณ, 2543.
- บัวงาม อรรถพันธุ์. วิเคราะห์บทละครว่าเรื่องอิเหนาพระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย โดยเฉพาะสภาพชีวิตความเป็นไปที่ปรากฏในเรื่อง. วิทยานิพนธ์ กศ.ม. กรุงเทพฯ : วิทยาลัยวิชาการศึกษาประสานมิตร, 2517. ชัดสำเนา.
- บุญเหลือ เทพยสุวรรณ, ม.ล. วิเคราะห์สุพรรณคดีไทย. (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพฯ : ศยาม, 2543.

- บุษกร อ่ำไพ. วิเคราะห์บทพิโรธวาทังในวรรณคดีไทยสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น. ปริญญาานิพนธ์ ศศ.ม. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, 2542. ถ่ายเอกสาร.
- เบญจวรรณ ฉัตรระเนตร. พระราชานิพนธ์บทละครนอกในรัชกาลที่ 2 : การศึกษาในเชิงวิจารณ์. วิทยานิพนธ์ อ.ม. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2518.
- ปัญญา บริสุทธิ์. วิเคราะห์วรรณคดีไทยโดยประเภท. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2534.
- เปลื้อง ณ นคร. ประวัติวรรณคดีไทย. (พิมพ์ครั้งที่ 13). กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช, 2545.
- พุทธเลิศหล้านภาลัย, พระบาทสมเด็จพระ. อิเหนา. กรุงเทพฯ : คลังวิทยา, 2506.
- พระราชบัญญัติคุ้มครองเด็ก พุทธศักราช 2546. (2 ตุลาคม 2546). ราชกิจจานุเบกษา. เล่มที่ 120 ตอนที่ 95 ก, หน้า 1 – 29.
- พิศมัย ผลพุกษาไพโร. การสังคมนาฏกรรมละคร. สงขลา : สถาบันราชภัฏสงขลา, 2543.
- มิ่งขวัญ ทองพรหมราช. เล่าเรื่องวรรณคดีไทย บทละครเรื่องสังข์ทอง. กรุงเทพฯ : แม็ค, 2546.
- ยุรฉัตร บุญสนิท. พระราชานิพนธ์บทละครนอกในพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย : การวิเคราะห์ในด้านระบบครอบครัวและการสมรส. วิทยานิพนธ์ อ.ม. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2522. อัดสำเนา.
- ราชบัณฑิตยสถาน. พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542. กรุงเทพฯ : นานมีบุ๊คส์พับลิเคชั่น, 2546.
- รีนฤทัย สัจจพันธุ์. "วรรณคดีสะท้อนความจริงของชีวิต," ใน สี่สรวีวรรณศิลป์. หน้า 203 – 206. กรุงเทพฯ : ต้นอ่อน แกรมมี่, 2540.
- วิภา กงกะนันท์. วรรณคดีศึกษา. กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช, 2522.
- ศิริพงศ์ พยอมแย้ม. ภาพและประวัติตัวละครรามเกียรติ์. กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร์, 2525.
- ศิลปากร, กรม. บทละครนอก พระราชานิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย. กรุงเทพฯ : ศิลปาบรรณาการ, 2545.
- _____. วรรณกรรมสมัยรัตนโกสินทร์ บทละครเรื่องรามเกียรติ์ พระราชานิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช เล่ม 1-4. กรุงเทพฯ : ศิลปาบรรณาการ, 2540.
- _____. วรรณกรรมสมัยรัตนโกสินทร์ บทละครเรื่องอุณรุท พระราชานิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช. กรุงเทพฯ : ศิลปาบรรณาการ, 2545.
- สมถวิล วิเศษสมบัติ. วรรณคดีการละคร. กรุงเทพฯ : อักษรบัณฑิต, 2527.

สมบุรณ์ ศรีระสันต์. วิเคราะห์ค่านิยมทางสังคมและการใช้ภาษาจากคำบริภาษในบทละครนอก
พระราชนิพนธ์ พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย. ปริญญาานิพนธ์ กศ.ม.

สงขลา : มหาวิทยาลัยทักษิณ, 2542. ถ่ายเอกสาร.

สมพร ร่วมสุข. วิเคราะห์บทบาทตัวละครมนุษย์ในบทละครในและละครนอก. ปริญญาานิพนธ์
กศ.ม. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒประสานมิตร, 2521. อัดสำเนา.

สมพันธ์ เลชะพันธ์. วรรณกรรมสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น. (พิมพ์ครั้งที่ 6). กรุงเทพฯ :
มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2530.

สมัย วิถีรุ่งโรจน์. วิเคราะห์สภาพชีวิตของสุนทรภู่จากตัวละครเด็ก. สงขลา : วิทยาลัยครูสงขลา,
2532.

สำนักราชเลขาธิการ. ประมวณพระบรมราชาโองาทและพระราชดำรัส. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์
กรุงเทพฯ, 2531.

เสาวลักษณ์ อนันตศานต์. วรรณกรรมพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย. กรุงเทพฯ :
มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2523.

อรรถชัย สกลสุภาภรณ์. บทบาทพระสงฆ์ที่สังเคราะห์เด็กนักเรียนที่พักอาศัยอยู่ในเขตจังหวัด
อ่างทอง. วิทยานิพนธ์ ศศ.ม. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2541.
ถ่ายเอกสาร.

อุดม หนูทอง. พื้นฐานการศึกษาวรรณคดีไทย. (พิมพ์ครั้งที่ 2). สงขลา : โรงพิมพ์เมือง
สงขลา, 2523.

อุทัยวรรณ ศิริสาคร. วรรณคดีการละคร. กรุงเทพฯ : วิทยาลัยครูจันทระเกษม, 2522.

ประวัติย่อผู้วิจัย

ประวัติย่อผู้วิจัย

ชื่อ - สกุล	นางสมพิส พรหมทอง
วันเดือนปีเกิด	18 พฤศจิกายน 2514
สถานที่เกิด	อำเภอเชียรใหญ่ จังหวัดนครศรีธรรมราช
สถานที่อยู่ปัจจุบัน	29/4 หมู่ 5 ตำบลกะหรอ กิ่งอำเภอนบพิตำ จังหวัดนครศรีธรรมราช 80160
ตำแหน่งหน้าที่การงานปัจจุบัน	ครู อันดับ ค.ศ. 2
สถานที่ทำงานปัจจุบัน	โรงเรียนบ้านโรงเหล็ก หมู่ 1 ตำบลนบพิตำ อำเภอนบพิตำ จังหวัดนครศรีธรรมราช 80160
ประวัติการศึกษา	
พ.ศ.2525	ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนวัดพระหอม
พ.ศ.2528	ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 โรงเรียนเชียรใหญ่สามัคคีวิทยา
พ.ศ.2531	ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนเชียรใหญ่
พ.ศ.2535	ปริญญาตรี สาขาวิชาภาษาไทย วิทยาลัยครูนครศรีธรรมราช
พ.ศ.2550	ปริญญาโท สาขาวิชาภาษาไทย มหาวิทยาลัยทักษิณ